

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Данилюк Ігор Юрійович

УДК 94(477) : “XVIII” : 929 : 342.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**«НАЦІОНАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ
КУЛЬТУРИ НА ПРИКАРПАТТІ В 1991 – 2018 РР.
(НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ МУЗЕЇВ)»**

Спеціальність: 07.00.01 – історія України

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____ І. Ю. Данилюк

Науковий керівник: Борчук Степан Миколайович,
доктор історичних наук, професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Данилюк І. Ю. Національно-просвітницька діяльність установ культури на Прикарпатті в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 «Історія України» – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021.

Соціальні та культурні зміни сьогодення змушують переосмислювати місце музею в культурному просторі, переглянути шляхи й форми його роботи. Однією з головних функцій музею з моменту його виникнення як соціокультурного інституту стала просвітницька та виховна робота. Вітчизняні музеї мають великий досвід спілкування з відвідувачем різного віку, але, починаючи з 1980-х років, просвітницька концепція музеїв почала змінюватися.

Світові соціально-економічні і глобальні потрясіння кінця ХХ – початку ХХІ ст. зачіпають і Україну. Наша держава повинна швидко реагувати на виклики сучасного світу. Для того щоб розвиватися у прискореному темпі разом із світом, нашій державі потрібно вирішувати важливі економічні проблеми, які б давали поштовх до розвитку і процвітання.

Важливу нішу у цьому процесі посідає розвиток культури і туристичної галузі, а відповідно дочірною галузю цих структур є розвиток музеєзнавства. Саме музейні установи і структури є однією з основних складових розвитку туризму, а розвиток туристичної галузі сприяє розвитку економіки держави і популяризації її у світі.

У результаті таких потрясінь виникає нагальна потреба у вивченні і дослідженні музейних установ, їхньої діяльності, структури і роботи. Особливо гостро виникла ця проблема на Прикарпатті, яке є туристичною меккою України.

Розвиток музеїв, їхня діяльність і привабливість для туристів є основним елементом розвитку не лише туризму, але і культури краю загалом. З початку 90-х років ХХ ст. Україна активно почала розвивати музеєзнавство як окрему наукову галузь. Івано-Франківщина є регіоном багатим на музейні установи, однак не всі ці заклади є дієвими і цікавими для туристів. Орієнтація України на європейські стандарти, в тому числі і в музейній галузі, вимагає від фахівців глибокого освоєння світового досвіду, осмислення теоретичних засад дослідження і використання пам'яток.

Українське музеєзнавство є невід'ємною складовою світового музейництва. Кожен регіон нашої держави має свої етнографічні особливості розвитку музейництва. Тому, на Прикарпатті проблема вивчення і дослідження музейних установ є особливо актуальною, оскільки саме тут розміщується найбільша кількість різноманітних музеїв, які ще до сьогодні є мало дослідженими і описаними у літературі.

Однак, музеї виступають не лише центрами туризму чи культурної привабливості регіону. Вони, в першу чергу, мають глибоке історичне та змістове наповнення. Оскільки у їхніх фондах зберігається надбання матеріальної, духовної та історичної цінності нашого народу від його становлення і до сьогодення. Наявність музейних установ допомагає мешканцям краю зберігати свою ідентичність, пам'ятати своє коріння і національну приналежність. Тому дослідження і робота цих закладів є надзвичайно важливою на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Дослідження окреслені періодом 1991 р. – початком ХХІ ст. Нижній хронологічний рубіж – 1991 р. пов'язаний із здобуттям незалежності Україною, верхній – зумовлений зміною суспільно-політичного курсу в державі (2018 р). Іноді дослідження виходить за визначені хронологічні рамки з метою відображення історичних передумов становлення і розвитку музейництва на території краю.

При визначенні наукової методології автор виходив із складності й міждисциплінарності предмета дослідження. Для окреслення дефініції

«музейництво» та його складових у роботі використані етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний) і системний підходи. Основою роботи слугували принципи історизму та об'єктивності. Для розв'язання конкретних дослідницьких завдань автор залучив комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, історично-правовий, діалектичний, статистичний, польових досліджень (інтерв'ю).

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи зумовлена змістом і сукупністю поставлених завдань та шляхами їх розв'язання. У роботі:

здійснено класифікацію музеїв Івано-Франківської області; описано діяльність музейних установ як наукових закладів; інтеграційний підхід до вивчення музейного руху на тернах Прикарпаття; теоретичний матеріал з музейного розвитку, який сприяє збереженню культурних цінностей в Івано-Франківській області; вивчення диференційованої структури музейного потенціалу регіону; вивчення ролі державної влади та органів місцевого самоврядування у спільному фінансуванні інвестиційних проектів у сфері музейництва.

Матеріали дисертації можуть бути використані в науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з історії та етнографії України, історичного і туристичного краєзнавства, музеєзнавства), навчальній (для підготовки підручників, навчально-методичних посібників), державній (для використання органами державної влади управління та місцевого самоврядування при вирішенні питань формування та реалізації рекреаційної політики й туристичного потенціалу), громадській (для проведення етнофестивалів, круглих столів із питань розвитку краєзнавства, музейної справи, туризму, екскурсознавства) роботі.

Основні положення дисертаційної роботи висвітлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, а саме: IX Буковинській міжнародній краєзнавчій конференції (грудень 2017 р.); I регіональній

конференції «Музеї Калуського регіону» (травень 2018 р.), а також щорічних наукових конференціях викладачів, аспірантів і докторантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (березень 2016 р.; березень 2017 р.; березень 2018 р.)

***Ключові слова:** музеї, дослідження, Прикарпаття, фондова робота, рекламна діяльність, експозиція, експонати, екскурсії.*

SUMMARY

Danylyuk I.Y National-educational activity of cultural institutions in Prykarpattia in 1991 - 2018 (on the example of museum work).- Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Today's social and cultural changes force us to rethink the place of the museum in the cultural space, to reconsider the ways and forms of its work. One of the main functions of the museum since its inception as a socio-cultural institution has been educational work. Domestic museums have extensive experience in communicating with visitors of all ages, but since the 1980s, the educational concept of museums has begun to change.

World socio-economic and global upheavals of the late XX - early XXI centuries. affect Ukraine as well. Our state must respond quickly to the challenges of the modern world. In order to develop at an accelerated pace together with the world, our state needs to solve important economic problems that would give impetus to development and prosperity.

An important niche in this process is occupied by the development of culture and tourism, and accordingly the daughter branch of these structures is the development of museum studies. Museum institutions and structures are one of the main components of tourism development, and the development of the tourism industry contributes to the development of the state's economy and its promotion in the world.

As a result of such upheavals, there is an urgent need to study and research museum institutions, their activities, structure and work. This problem is especially acute in Prykarpattia, which is a tourist mecca of Ukraine.

The development of museums, their activities and attractiveness for tourists is a key element in the development of not only tourism but also the culture of the region as a whole. Since the early 90's of the twentieth century. Ukraine has begun to

actively develop museum studies as a separate scientific field. Ivano-Frankivsk region is a region rich in museum institutions, but not all of these institutions are effective and interesting for tourists. Ukraine's orientation to European standards, including in the museum field, requires specialists to deeply master world experience, comprehend the theoretical foundations of research and use monuments.

Ukrainian museum studies is an integral part of world museology. Each region of our state has its own ethnographic features of museum development. Therefore, in the Carpathians the problem of studying and researching museum institutions is especially relevant, because it is here that the largest number of various museums are located, which are still little researched and described in the literature.

However, museums are not only centers of tourism or cultural attractiveness of the region. They, first of all, have a deep historical and semantic content. Because in their funds is preserved the property of material, spiritual and historical value of our people from its formation to the present day. The presence of museum institutions helps the residents of the region to preserve their identity, remember their roots and nationality. Therefore, the research and work of these institutions is extremely important at the present stage of development of our state.

The research outlines the period from 1991 to the beginning of the XXI century. The lower chronological boundary - 1991 is associated with the independence of Ukraine, the upper - due to changes in socio-political course in the country (2018). Sometimes the study goes beyond a certain chronological framework in order to reflect the historical background of the formation and development of museology in the region.

In determining the scientific methodology, the author proceeded from the complexity and interdisciplinarity of the subject of study. Ethnocultural, structural-functional, socio-cultural, institutional, socio-formational (historical) and systemic approaches are used to outline the definition of "museology" and its components. The work was based on the principles of historicism and objectivity. To solve specific research problems, the author involved a set of general and special research

methods: chronological, historical-comparative, historical-typological, spatial-comparative, historical-legal, dialectical, statistical, field research (interviews).

The scientific novelty of the obtained results of the dissertation is due to the content and set of tasks and ways to solve them. In work: the classification of museums of Ivano-Frankivsk region was carried out; describes the activities of museum institutions as scientific institutions; integration approach to the study of museum movement in the Carpathians; theoretical material on museum development, which contributes to the preservation of cultural values in the Ivano-Frankivsk region; study of the differentiated structure of the museum potential of the region; study of the role of state authorities and local governments in the joint financing of investment projects in the field of museums.

The dissertation materials can be used in research (in the preparation of fundamental works on the history and ethnography of Ukraine, historical and tourist local lore, museum studies), educational (for the preparation of textbooks, teaching aids), public (for use by public authorities and local self-government in addressing issues of formation and implementation of recreational policy and tourism potential), public (for ethno-festivals, circle disaster tables on the development of local lore, museum affairs, tourism, sightseeing) work.

The main provisions of the dissertation are covered at international, national and regional conferences, namely: IX Bukovynian International Conference on Local Lore (December 2017); And the regional conference "Museums of the Kaluga region" (May 2018), as well as the annual scientific conferences of teachers, graduate students and doctoral students of Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk (March 2016; March 2017; March 2018)

Keywords: museums, Prykarpattya, stock work, advertising activity, exposition, exhibits, excursions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Данилюк І. Навчальні музеї Івано-Франківської області. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. Чернівці, 2017. Вип. 25. С. 315–325.
2. Данилюк І. Науково-дослідні або академічні музеї Івано-Франківщини. *Scientific World Journal*. Мінск, 2017. Вип 14. С. 13–19.
3. Данилюк І. Розвиток музейного руху на Прикарпатті упродовж 1991 – 2014 рр.: джерелознавчий аспект. *Схід: аналітично-інформаційний журнал. Історичні науки*. Київ, 2018. № 4. С. 84–88.
4. Данилюк І. Розвиток музейництва на Прикарпатті 1991 – 2013 років у вітчизняній історіографії. *Гілея: науковий вісник*. Дніпро, 2018. № 137. С. 136–142. (Index Copernicus).
5. Данилюк І. Науково-освітні музеї Прикарпаття. *Гілея: науковий вісник*. Дніпро, 2018. № 138. С. 145–152. (Index Copernicus).

Публікації, що додатково відображають результати дослідження:

6. Данилюк І. Фондова робота в музеях Івано-Франківщини. *Соціально-гуманітарний вісник*. Київ, 2018. № 23. С. 93–97.
7. Данилюк І. Експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею упродовж 1991–2017 рр. *Матеріали регіональної наукової конференції «Музеї Калуського регіону»*. Калуш, 2018. С. 10–16.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
<i>РОЗДІЛ 1. Стан наукового вивчення, джерела та методологія</i>	16
1.1 Стан наукового опрацювання теми.....	16
1.2 Джерельна база	28
1.3 Теоретико-методологічні засади дослідження.....	47
Висновки до розділу 1.....	64
<i>РОЗДІЛ 2. Особливості провітницької діяльності</i>	63
2.1.Науково-освітні музеї та напрями їх науково-просвітницької роботи.....	63
2.2. Суспільно-культурні музеїв	108
2.3. Шкільні музеї як приклад національного виховання в закладах освіти.....	115
Висновки до розділу 2.....	131
<i>РОЗДІЛ 3. Основні складові національно-просвітницької роботи</i>	134
3.1. Напрями фондової роботи музеїв.....	134
3.2. Експозиційні пріоритети національно-просвітницької діяльності.....	147
3.3. Комерційна та фандрайзингова складова як елемент національно-просвітницької роботи.....	162
Висновки до розділу 3.....	176
ВИСНОВКИ	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	186
ДОДАТКИ	217

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації історія та культура, насамперед культурна пам'ять, постають не лише засобом розвитку людської особистості, формування національних ідентичностей, а й консолідації національно-державних спільнот. Власне інструменталізації минулого через мнемонічні практики влади і громадськості (історичні книги, журнали, і кінофільми, культурні пам'ятки, музейні експозиції, туристично-краєзнавчі експозиції, та інше) допомагає легалізувати творення націй, зберігати пам'ять народу, який тривалий час перебував в умовах бездержавності, зазнав власних демографічних і культурних винищень у ході світових і локальних воєн, репресій тоталітарних і авторитарних влад.

Нова історична парадигма, зокрема російська гібридна війна, гострі українсько-польські історичні дискусії вимагають дієвої праці не лише управлінців і науковців, але й безпосередньо установ культури, зокрема державних і громадських музеїв, які можуть залучитися до міждержавного діалогу, толерації і гармонізації міжнаціональних відносин.

Розвиток музеїв, їхня діяльність і привабливість для населення є основним елементом розвитку не лише туризму, але і культури Прикарпаття загалом. З початку 90-х років ХХ ст. Україна активно почала розвивати музеєзнавство як окрему наукову галузь. Івано-Франківщина є регіоном багатим на музейні установи, однак не всі ці заклади є дієвими і цікавими для туристів. Тому, орієнтація України на європейські стандарти, в тому числі і в музейній галузі, вимагає від фахівців глибокого освоєння світового досвіду, осмислення теоретичних засад дослідження і використання пам'яток.

Українське музеєзнавство є невід'ємною складовою світового музейництва. Кожен регіон нашої держави має свої етнографічні особливості розвитку музейництва. Тому на Прикарпатті проблема вивчення культурно-просвітницької

діяльності музейних установ є особливо актуальною, оскільки саме тут розміщено чимало музеїв, дослідження яких потребує узагальнення.

Однак музеї виступають не лише центрами туризму чи культурної привабливості регіону. Вони, в першу чергу, мають глибоке історичне коріння та змістове наповнення, оскільки у їхніх фондах зберігається унікальне надбання матеріальної, духовної та історичної цінності народу від найдавніших часів і до сьогодення. Наявність музейних установ допомагає мешканцям краю зберігати свої ідентичності, досліджувати своє коріння. Тому робота цих закладів є надзвичайно важливою на сучасному етапі розбудови Української держави.

Національно-просвітницька робота закладів культури і музеїв насамперед є вагомим чинником розвитку народності і загалом культури. Оскільки музеї є не лише установами, які зберігають матеріальну історичну пам'ять народу, але в першу чергу не дозволяють народу забути його коріння. На сьогоднішній день цей елемент є доволі важливим, адже саме культурно-просвітницька робота музеїв дозволяє на основі досвіду про минуле будувати майбутнє держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми кафедри туризмознавства і краєзнавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»: «Туристичне краєзнавство в системі туризмознавства: теорія, історія, практика, перспективи» (номер державної реєстрації – 0113U007961).

Мета дослідження – розкрити національно-просвітницьку діяльність музеїв в Івано-Франківській області.

Відповідності до поставленої мети, визначено дослідницькі **завдання**:

- зібрати, уніфікувати та проаналізувати джерельну базу дослідження;
- розкрити основні здобутки вітчизняної історіографії з даної проблеми;
- охарактеризувати національно-просвітницьку роботу музеїв;
- проаналізувати основну фондову національно-просвітницьку діяльність;
- узагальнити комерційну працю музеїв Івано-Франківщини;
- акцентувати увагу на модернізації експозиційної роботи.

Об'єкт дослідження – національно-просвітницька робота музейних установ Івано-Франківської області.

Предмет дослідження – процес розвитку музейництва в Івано-Франківській області упродовж 1991 – 2018 рр.

Хронологічні рамки дослідження окреслені періодом 1991 р. – початком XXI ст. Нижній хронологічний рубіж – 1991 р. пов'язаний із здобуттям незалежності Україною, верхній – зумовлений зміною суспільно-політичної ситуації в державі (2018 р). Іноді дослідження виходить за визначені хронологічні рамки з метою відображення історичних передумов становлення і розвитку музейництва на території краю.

Методи дослідження. При визначенні наукової методології автор виходив із складності й міждисциплінарності предмета дослідження. Для окреслення дефініції «музейництво» та його складових у роботі використані етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний) і системний підходи. Основою роботи слугували принципи історизму та об'єктивності. Для розв'язання конкретних дослідницьких завдань автор залучив комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, історично-правовий, діалектичний, статистичний, польових досліджень (інтерв'ю).

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи зумовлена змістом і сукупністю поставлених завдань та шляхами їх розв'язання. У роботі:

вперше:

- уточнено класифікацію музеїв Івано-Франківської області;
- описано національно-просвітницьку діяльність музейних установ як наукових закладів;

удосконалено:

- інтеграційний підхід до вивчення національно-просвітницької діяльності музеїв на тернах Прикарпаття;

– теоретичний матеріал щодо музейного розвитку, який сприяє виявленню і збереженню культурних цінностей в Івано-Франківській області;

новий рівень розвитку отримали:

– вивчення національно-просвітницького потенціалу закладів культури регіону;

– вивчення ролі державної влади та органів місцевого самоврядування у спільному фінансуванні інвестиційних проектів у сфері культури.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дисертації можуть бути використані в науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з історії та етнографії України, історичного і туристичного краєзнавства, музеєзнавства), навчальній (для підготовки підручників, навчально-методичних посібників), державній (для використання органами державної влади управління та місцевого самоврядування при вирішенні питань формування та реалізації рекреаційної політики й туристичного потенціалу), громадській (для проведення етнофестивалів, круглих столів із питань розвитку краєзнавства, музейної справи, туризму, екскурсознавства) роботі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, а саме: ІХ Буковинській міжнародній краєзнавчій конференції (грудень 2017 р.); І регіональній конференції «Музеї Калуського регіону» (травень 2018 р.), а також щорічних наукових конференціях викладачів, аспірантів і докторантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (березень 2016 р.; березень 2017 р.; березень 2018 р.)

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 7 публікаціях, 5 з яких – у наукових фахових часописах, одна – у закордонному виданні.

Структура дисертаційної роботи зумовлена предметом і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел (329 позицій), 20 додатків.

Основний текст дисертації викладений на 174 сторінках, загальний обсяг становить – 232 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ

1.1. Стан наукового опрацювання теми

Історико-культурні засади становлення і розвитку музеєзнавства в незалежній Україні завжди цікавили науковців, передусім туризмознавців, однак окремі аспекти цього відображені й у працях істориків. У зв'язку із зростанням туристично-рекреаційної привабливості нашої країни, окреслена проблема стає все більш популярною. Загалом, наукову, науково-популярну літературу, у якій розкриваються окремі питання розвитку музейництва в Україні (на прикладі Івано-Франківської області), доцільно поділити за хронологічно-проблемним принципом на чотири тематичні групи: 1) наукові роботи теоретико-методологічного характеру, що з'ясовують саме поняття музеєзнавства, еволюцію його становлення та особливості застосування терміна в сучасній як вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі; 2) дослідження, що розкривають історичні етапи розвитку музейництва на Прикарпатті до проголошення незалежності України; 3) наукові студії, що висвітлюють особливості національно-просвітницької діяльності музейництва на Івано-Франківщині з 1991 р. до наших днів; 4) сучасні зарубіжні дослідники, які вивчають національно-просвітницький потенціал музеїв Прикарпаття.

Дослідження першої групи є найбільш комплексно представлені. Одеський науковець М. Орел розглядає етнічний туризм як підвид пізнавального туризму, метою якого є ознайомлення з матеріальною та духовною культурою певного етносу. Зазначимо, що ця дефініція належно відображає специфіку етнотуризму, основним спонукальним мотивом якого виступає бажання туриста поринути в культуру певного етносу, незалежно від того, у яких генеалогічних зв'язках із цією спільнотою він перебуває. Вагомим є внесок науковця у процес структуризації етнотуристичної діяльності, яка полягає у виділенні таких ресурсів етнічного туризму: етнічні артефакти (легенди, пісні, танці, фестивалі, пам'ятки історії та культури народу), ансамблі етнічних артефактів (мова, звичаї, музеї,

традиційні ремесла, народні гуляння) та етнічні ландшафти. При цьому автор поділяє усю сукупність перелічених ресурсів за внутрішньою структурою на одиничні, складні та комплексні. Однак, дослідниця не приділяє великої уваги дослідженню інших окремих етносів, які населяють територію нашої країни. Особливо опущено проблему дослідження бойківського і гуцульського етносу [229].

Дослідниця Ю. Геніна приділяє чимало уваги теоретичній і практичній складовій туризму, виокремлює стратегії розвитку та фактори підвищення ефективності у цій сфері [183]. Суттєво доповнює науковий дискурс із тематики туризму вчений Н. Топеха [262], у розвідках якого визначено предмет та об'єкт музеєзнавства в системі історичної науки, окреслено загальні схеми пристосування складових історико-культурної спадщини до використання в туристичній сфері, сформовано поняття пам'ятки історії та культури як екскурсійного об'єкта пізнавального туризму, встановлено його загальні характеристики.

Музей як соціокультурне явище описав дослідник Сурмач О., який відзначив, що музей виконує не лише просвітницьку роль або є місцем для зберігання старовинних речей. А в першу чергу є об'єктом соціальним, який завжди відкритий для відвідувачів і без людей ця установа не є діючою. Також науковець відзначив, що постійна співпраця громади з музейними установами не лише позитивно впливає на їх розвиток, але і стимулює подальше зростання і покращення. Однак, у своїй праці науковець не наводить конкретних прикладів співпраці населення і музеїв, а це є недоліком у дослідженні розвитку та діяльності музейних установ [254, 255].

Не менш важливими є дослідження і розвідки дослідника Сундеева А., який основну увагу у своїх працях приділяє розвитку музеєзнавства як теоретичної науки. У працях науковця зібрано матеріал по становленню і розвитку музеєзнавства як окремої галузі науки. Застосування та використання певних термінів, а також їх трактування. Виділяє основні аспекти музейної справи,

наводить приклади поділу музейних установ. Описує роботу по формуванні і діяльності фондів, а також роботу експозицій [250, 251, 252, 523].

Топорницька М. у своїх дослідження розглядає діяльність музеїв як невід'ємної частки етнотуризму регіону. Вказує на те, що однією з перспективних віток діяльності музейного закладу є організація та проведення різноманітних етнотуристичних фестивалів та заходів. Відвідуючи такі міроприємства, туристи одночасно і збільшують відвідуваність самих музейних установ. Це не лише збільшить фінансовий потік у музейні заклади, але і одночасно створить їм чудову перспективу розвитку [263].

Російська дослідниця Юренєва Т. у своїх працях подає розвиток музеїв як однієї складової розвитку світової культури. Вона підкреслює, що саме ці заклади є одним із важливих чинників, які не лише зберігають старовинні пам'ятки культури, але є відмінними вчителями історії, а також дозволяють відвідувачам доторкнутися до світових шедеврів. Науковець вважає, що створення музею є однією з найцінніших і розумніших вчинків людства, оскільки людина зуміла зберігати надбання попередніх поколінь. А це є надзвичайно важливо для розвитку майбутнього [271, 272].

Не менш важливою є проблема перспективи розвитку музейного закладу. Саме цю думку у своїх дослідження розвиває історик Чупрій Л. він виділяє окремі проблеми у розвитку музейних установ, а саме: недостатнє фінансування з боку держави, а також мала відвідуваність музеїв учнями шкіл регіону. Стверджує про те, що вивчати історію можна лише по книжках, не бачачи наочного матеріалу. Таким чином, дослідник стверджує, що більшість музеїв втрачають своє пряме призначення, однак, він наголошує на тому, що це проблема лише невеличких музейних закладів, які в основному розташовані у селах чи малих містах. Разом з тим Чупрій Л. наводить і приклади перспективного розвитку музеїв. Наголошує на тому, що кожен музейний заклад самостійно повинен заробляти кошти для подальшого свого розвитку [266].

Таким чином, дослідники, які виокремленні у першу групу мають великий здобуток у вивченні та дослідженні розвитку та діяльності музеїв. Однак,

більшість із них подають матеріал у теоретичному напрямку, не наводячи прикладів. Опущено елементи діяльності музеїв у культурно-просвітницьких установах, але разом з цих праць ми черпаємо повну і вичерпну інформацію теоретичного характеру.

Другу тематичну групу становить корпус досліджень українських і зарубіжних вчених, представників різних галузей соціогуманітарного знання. Розвідки науковців присвячені проблемам розвитку музейництва на території Івано-Франківської області як специфічного виду та способу реалізації туристичної діяльності з кінця ХІХ ст. до 1991 р.

Результати історичного дослідження туристсько-рекреаційного потенціалу Івано-Франківщини належно розкрито у працях Я. Луцького, у яких дослідник дає комплексну оцінку рекреаційному потенціалу регіону в історичній ретроспективі та обґрунтовує напрями його залучення до вітчизняного та європейського туристичного простору. У монографії «Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830–1939 рр.)» автором розкрито основні підвалини зародження українського туристично-краєзнавчого руху, з'ясовано внесок пожежно-гімнастичних і спортивно-молодіжних товариств в організацію становлення туризму на території краю [212, 213].

У публікації В. Великочого, Т. Маланюка і В. Передерка описано основні напрями розвитку туризму в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Авторами наголошено на туристично-рекреаційній привабливості регіону, відзначено природничий потенціал Прикарпаття, встановлений українськими, польськими та австрійськими товариствами [249].

Я. Ткачук вивчає роль громадських організацій Івано-Франківщини різних історичних періодів у становленні туристично-екскурсійної діяльності регіону, популяризації активного відпочинку, здорового способу життя, виховання патріотизму у представників молодого покоління [257, 258, 259, 260, 261].

Розбудовою туризму в Галичині займається Б. Луговий. Автор розкриває процес зародження сільського зеленого туризму в Західній Україні, акцентуючи на позитивному значенні кооперативного руху для туристичної діяльності в

другій половині XIX – першій половині XX ст. [211]. Подібною за змістом є публікація івано-франківського дослідника В. Клапчука про становлення та розвиток туризму і відпочинку на території Галицької Гуцульщини у другій половині XIX – першій третині XX ст [199].

Також дослідженням історії музейного комплексу «Давній Галич» займається дослідниця М. Бацвін. Основну увагу науковець звертає на збереженні та популяризації пам'яток етнографії різних регіонів Прикарпаття. У розвідці автор вказує методику збирання, збереження та популяризації етнографічного матеріалу з різних куточків Прикарпаття. Також ділиться досвідом правильної методики зберігання експонатів, щоб вони мали довгий час свій природній стан [172].

Особливий внесок у розвиток і дослідження музейного руху на Івано-Франківщині здійснив історик та краєзнавець М. Гаврилів. Він зібрав чимало інформації стосовно виникнення, розвитку музейних закладів області. Особливістю його дослідження були установи, в яких розташовувалися музеї, їх архітектура, стиль, період створення. Ця інформація є цінною для подальшої роботи істориків [180].

Своєрідним доповненням щодо вивчення туристичної привабливості регіону в австрійській і польській міжвоєнний період виступають дослідження О. Дрогобицької та Н. Реги про повсякденне життя жителів краю, їхній побут, звичаї і традиції [191].

Таким чином, другий комплекс історичних досліджень є найбільш повним, оскільки науковці найбільш повно висвітлюють діяльність музеїв Прикарпаття. Однак, на сьогодні не існує окремої цілісної праці, яка б висвітлювала культурно-просвітницьку, дослідницьку роль музеїв Прикарпаття.

Комплексного дослідження музейництва Прикарпаття як окремого специфічного феномену соціокультурного буття в радянській академічній науці не здійснювалося, однак при цьому необхідно відзначити, що певні аспекти історичної еволюції музеєзнавства в СРСР вивчались передусім крізь призму виконання цієї сферою ідеологічного навантаження.

Всебічний аналіз матеріалів радянської доби дозволяє зрозуміти складність історичних реалій, у яких розвивався вітчизняний музейницький рух того часу. Одним із ключових питань у контексті висвітлення музейницької діяльності на Прикарпатті в радянський період є з'ясування форм, змісту й пізнавально-виховного значення музеїв Івано-Франківщини для розвитку туризму в УРСР. Серед прикарпатських науковців значний вклад у вивчення цієї проблеми вніс Р. Котенко [204], який з'ясував роль профспілкових та інших громадських організацій, туристично-екскурсійних закладів, підприємств Івано-Франківщини щодо розширення й удосконалення обслуговування туристів у період 1970–1980-х рр. Особливої уваги заслуговують його публікації про розвиток подорожей та екскурсій за плановими туристичними маршрутами на Прикарпатті в 1960–1970-х рр. та дослідження музейної справи в 1970–1980 х рр. Вони дають нам можливість зрозуміти музейно-краєзнавчий потенціал Івано-Франківської області в умовах радянської дійсності.

Більшість дослідників історії музейництва радянської доби практично одностайні в тому, що саме на 80-ті рр. ХХ ст. припала так звана «золота доба» історії українського музейництва, що характеризувалася досягненням піку масовості цього явища, незважаючи на ідеологічний диктат керівних партійних органів та наростання застійних явищ в економіці СРСР.

Отже, в період радянської доби музеї Прикарпаття досліджувалися лише з метою пояснення діяльності комуністичного режиму. Дослідники цього періоду практично не досліджували такі важливі елементи як становлення української державності на огляді матеріальної культури і експонатів музеїв. Під «закритими питаннями» були фонди та експозиції, які б хоть якось говорили про окремий український народ. Однак, разом з тим, саме у період УРСР на Прикарпатті виникають ключові музеї, які стали на сьогоднішній день провідними музейними закладами, так, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, музей імені Олекси Довбуша, музей Марка Черемшини, Літературний музей Прикарпаття та багато інших.

Широкий спектр проблем розвитку музейництва на Івано-Франківщині в період незалежності України представлений у четвертій історіографічній групі дисертаційної роботи. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку української наукової думки поки що мало праць присвячених питанням музейництва на Прикарпатті.

Змістовністю за своїми висновками й узагальненнями відзначається студія О. Василіва [176] про специфіку та основні методи і способи підвищення ефективності державного управління щодо розвитку туристично-рекреаційної галузі в Івано-Франківській області. У дослідженні вчений аналізує досвід зарубіжних країн, передусім Польщі, використання якого здійснювалось Головним управлінням туризму і культури Івано-Франківської ОДА.

Загальний контекст проблеми державного регулювання музеєзнавчої діяльності осмислює В. Друк [192], пропонуючи авторський погляд на класифікацію пріоритетних напрямів розвитку туристичної сфери та визначаючи передумови організаційного і правового забезпечення гірського туризму на регіональному рівні. Науковець пропонує нові організаційні моделі механізму державного управління щодо гірського туризму.

Т. Маланюк виокремив загальну структуру туристично-рекреаційного комплексу Прикарпаття, показав його стан і перспективи розвитку. Автор наголошує на важливості вивчення історико-архітектурних пам'яток Івано-Франківщини як об'єктів туризму, фокусує на атракційних можливостях використання пам'яток оборонного значення в туристичній діяльності краю [216]. Доповненням цієї тематичної ніші можна вважати розвідки М. Гаврилів про архітектурні пам'ятки Прикарпаття та Г. Юрчишина [273], який розкриває внутрішню структуру етнокультурного потенціалу Гуцульщини, що складається з історичних та архітектурних пам'яток, традиційних народних обрядів, народних художніх промислів.

В контексті з'ясування окремих аспектів туристичної діяльності та її теоретичного осмислення заслуговують на увагу наукові доробки Г. Гарбар,

А. Сундєєвої, С. Соляник [251, 253], які досліджують філософські передумови та соціоетичні чинники ведення туристичної діяльності.

Проблемами взаємодії етуризму із музейництвом, стратегії розвитку туристичних регіонів вивчають М. Глушко [184], Д Равикович [239], Т. Сокол [249], Г. Лубів [210], історики висвітлюють аспекти геопросторових домінант розвитку ринку туристичних послуг, виокремлюють механізми та закономірності його функціонування на регіональному рівні, вказують на важливість використання присадибних ділянок у туристичній діяльності.

Концептуальне обґрунтування музейництва як культурного явища, що передбачає поєднання рекреативної функції з пізнанням життя, історії та традицій певної етнографічної групи, здійснене такими вітчизняними фахівцями як М. Топорницька, Н. Голомідова [263].

Дослідження музейництва на сучасному етапі дає змогу розширити асортимент туристичного продукту, збільшити інтерес до конкретних етнографічних регіонів Івано-Франківщини. Впливу цього виду туризму розглядається у численних розвідках О. Василів [176], В. Великочий [249], Р. Брецька [175]. Автори наголошують на важливій ролі музеїв у процесі зростання привабливості регіонального туризму.

Збереження історичної пам'яті зразків матеріальної і духовної культури етнографічних груп, здійснюється завдяки музеєфікації, а самі музеї при цьому стають невід'ємною частиною туристичних маршрутів, займають важливе місце в просуванні туристичного продукту регіону. Теоретичне інтегрування музеології у різні сфери соціогуманітарного знання, в зокрема й туристичного, стало предметом дослідження О. Мельник [219], О. Сурмач [255], М. Якібчук [275], Б. Вол і Т. Марискевич [178].

Окрему гілку дослідження займають праці науковців над спеціалізованими музеями. Так дослідник Бойко Л. Досліджує музей Івана Франка, який активно діє на Прикарпатті. У своїй розвідці науковець спрямовує увагу на особисте життя геніального письменника, його родину, друзів, побратимів. Також приділяє значну увагу оточенню письменника, його способу життя та побуту [174].

Упродовж всього свого життя дослідженням та діяльністю музеї займався відомий краєзнавець Прикарпаття П. Арсенич. У його публікаціях зібрано чимало цікавих матеріалів з дослідження музейної справи. Зокрема, висвітлює історію створення Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею, цікавився дослідженнями музеїв Покуття та Гуцульщини. У його дослідженнях зібрано цікаві факти виникнення окремих музеїв краю, їх фондову та експозиційну роботу [171].

Сучасний дослідник історії Прикарпаття Королько А. у своїх дослідженнях велику увагу приділяє історії музеїв Покуття. Однак дослідник займається вивченням не лише музеїв певного етнічного регіону, але і всієї області. Досліджує історію створення, діяльність та експозиційну роботу у музейних закладах [203].

Науковець Лубів Х. у своїх розвідках віддає перевагу дослідженню етнографічного музейництва регіону. Однак, вона охоплює територію всієї Західної України. Наголошує на створенні етнографічних музеї у Галичі, Верховині, Криворівні тощо. Дослідниця підкреслює, що робота етнографічних музеїв суттєво відрізняється від діяльності інших музейних установ, оскільки вони ведуть свою роботу спеціалізовано і збирають у свої фонди лише етнографічний матеріал того чи іншого регіону. Такого роду музеї спеціалізуються на побуті, культурі традиціях, звичаях, їжі та релігії окремо взятого краю. Лубів Х. наголошує на необхідності існування таких музеїв, оскільки вони досліджують етнос доволі скрупульозно і намагаються зібрати якомога більше матеріалу [210].

Дослідник Мельник В. займається висвітленням діяльності Івано-Франківського художнього музею. У своїх розвідках він подає не лише історію створення, а також описує експозиційну та фондову роботу працівників закладу. Розкриває цікаві моменти створення окремих художніх виставок, а також намагається висвітлити праці інших дослідників над історією закладу. Дослідження Мельника В. мають особливу цінність, оскільки є певним послідовним літописанням про музей [221].

Історика Ткачука Я. особливо цікавить Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Дослідник має чимало публікацій з історії цього музейного закладу. Він детально описує історію створення та етапи діяльності музею. Наголошує на тому, що попри всі економічні та політичні труднощі заклад продовжував свою роботу. У музеї зберігається чимало експонатів народного мистецтва Коломийського краю. Краєзнавець наголошує на тому, що частина зібраних експонатів є уже національним надбанням, оскільки певні техніки малювання чи різьби по дереву є вже забутими і не використовуються сучасними майстрами [257, 258, 259].

Теоретичне осмислення музейної діяльності в її історико-культурному контексті зумовлене збільшенням інтересу до цієї сфери соціокультурного буття, яке пов'язане водночас із необхідністю збереження етнокультурної спадщини головних етнографічних груп та історико-етнографічних регіонів Прикарпаття, а також популяризації туристичного продукту, що завдяки своїй унікальності здатний вирішити чимало соціально-економічних питань регіону.

У річищі цієї проблеми важливим є вивчення співвіднесеності регіонів України та окреслення структурованого історико-етнографічного районування Галичини, що має стратегічне значення для правильного розвитку музейної галузі Прикарпаття. Окреслене питання відображено у працях Р. Маньковська [218], М. Глушко [184], М. Паньків [230], А. Лещенко [209]. У практиці політичного життя, в історико-краєзнавчій роботі, наукових дослідженнях репрезентовані відмінні підходи до поділу України на окремі історико-політичні та етнографічні райони або історико-етнографічні райони. Важко не погодитись з думкою львівського етнолога М. Глушка, який стверджує, що залежно від предмета дослідження й наукових завдань українські етнічні землі вчені поділяють по-різному: історики – передовсім за адміністративно-територіальними (історико-політичними) принципами, географи – за природно-географічними зонами, мовознавці – за діалектами, етологи – за етнографічними критеріями [184, с. 12].

В останні роки з'явилися узагальнювальні праці М. Паньківа [230] та А. Королька [203], які присвячені вивченню етнографічного доробку дослідників

Прикарпаття, Покуття. Автори стверджують, що історико-краєзнавчі та етнографічні дослідження з вивчення краю в роки незалежності України здійснюються за такими напрямками: організація науково-дослідницьких експедицій у регіони області; індивідуальні розвідки науковців та краєзнавців; проведення наукових конференцій з проблем історичного краєзнавства, етнології, туризму; публікація наукових праць з питань історичного краєзнавства і етнології; поживлення роботи музеїв, які займаються окресленою проблематикою; відновлення громадських і родинних звичаїв і обрядів більшістю населення Прикарпаття і сприяння в цьому державних та громадських інституцій; організація на Івано-Франківщині загальноукраїнських та регіональних фестивалів, оглядів свят і спеціальних виставок [203, с. 253].

Науковці ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» під керівництвом М. Кугутяка підготували фундаментальну колективну працю «Прикарпаття: спадщина віків» [238], де охарактеризовано найвидатніші пам'ятки природи, історії, культури й етнографії в хронологічно-тематичній ретроспективі. У книзі здійснено комплексний аналіз природно-географічних умов, історико-культурного розвитку та туристичного потенціалу Івано-Франківської області. Зокрема зацентровано на вивченні впливу та ефективності туристичного потенціалу на регіональному рівні з його не тільки теоретичними мотиваціями розвитку, але й практичними потребами пізнати культурні характеристики, індивідуальний досвід населення Івано-Франківщини [238].

У колективній монографії «Покуття. Історико-етнографічний нарис» [238] окремий розділ присвячено музеям регіону. У дослідженні розкрито етнографічну специфіку краю, репрезентовану, передусім, елементами різних ділянок побуту і традиційної культури. Туристичну привабливість цього етнографічного регіону Івано-Франківщини формують висвітлені у праці особливості традиційного покутського будівництва, промислів та ремесел, одягу (орнаментика і колористика вишивок), розмаїття фольклорних надбань, які зберігаються в музеях Покуття.

Науковці Національного заповідника «Давній Галич» підготували окреме монографічне дослідження про Опілля [162]. У праці відзначена окремішність історико-етнографічного регіону, засвідчена такими потенційними сегментами пізнавального музейництва, як дерев'яна сакральна архітектура, специфічна говірка мешканців, домашні промисли та ремесла опілян, що стали основними елементами наповнення музейних фондів Галицького регіону.

Туристично-рекреаційний потенціал Гуцульщини, зокрема його етнокультурний характер, представлений у монографії «Старожитності Гуцульщини: джерела з етнічної історії населення Карпат. Каталог пам'яток історії та культури» [248]. Книга значуща щодо підготовки туристичних маршрутів територією Гуцульщини, адже її авторським колективом введено в науковий обіг сотні оригінальних стародавніх середньовічних і новочасних пам'яток, що об'єктивно посилюють туристичний інтерес, розкривають етапи цивілізаційного поступу, особливості розвитку його історії, духовної і матеріальної культури. Авторський колектив під керівництвом директора науково-дослідного Інституту історії, етнології і археології Карпат ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» М. Кугутяка здійснив каталогізацію сакральних пам'яток Галицької Гуцульщини, особливо найдавніших скельних святилищ ритуальних каменів, а також давніх городищ і середньовічних замків, які мають можливість стати музеями під відкритим небом.

Таким чином, у період незалежності України національно-просвітницька діяльність музейних установ Прикарпаття була предметом дослідження багатьох істориків краю. Особлива увага приділялася діяльності окремих, найбільш відомих музеїв. Однак на сьогодні не існує комплексного, ґрунтовного дослідження з історії культурно-просвітницької роботи музеїв Прикарпаття. Невеличкі, приватні музеї, які сьогодні стали доволі відомими і привабливими для туристів, практично не описані у наукових працях. Про них зібрано доволі мало інформації, яка б могла повною мірою висвітлити їх зародження, розвиток та діяльність. Є велика кількість дрібних, спеціалізованих музеїв, які не стали

предметом дослідження науковців. Часто у своїх роботах дослідники опускають предмет дослідження маркетингової роботи у музейних закладах, не досліджують фондову та експозиційну роботу у музеях.

Отже, хоча історико-культурні засади становлення і розвитку музейництва на Прикарпатті в 1991–2013 рр. не відображені у комплексних, фундаментальних працях, проте окремі аспекти проблеми стали предметом наукового зацікавлення. Вітчизняні та зарубіжні дослідники звертають увагу на складові вивчення музейництва, з'ясовують історичну еволюцію його становлення. Однак у сучасному науковому історіографічному дискурсі немає усталеного, загальноприйнятого, розуміння сутності поняття музейництво, що зумовлено міждисциплінарним характером його вивчення.

З'явилося чимало наукових студій, що висвітлюють особливості музейної діяльності на Івано-Франківщині в останні два десятиліття. У них акцентують на вивченні нормативно-правової бази музейної діяльності, її державного управління та регулювання, проблемах взаємодії етнотуризму з музейництвом. Засвідчена низка публікацій, які спрямовані на поглиблене вивчення історико-етнографічних (історико-географічних) районів (регіонів) Прикарпаття, що дозволяє з науково-пізнавального боку переосмислити стан розвитку музейної галузі регіону.

Сучасна зарубіжна думка представлена працями польських науковців та краєзнавців про туристично-рекреаційні і музеєзнавчі можливості Карпат та Галицької Гуцульщини, творчість народних майстрів та музик, етнографічні особливості традицій, звичаїв і обрядів українського населення Карпат.

1.2 Джерельна база

Динамічний розвиток музеєзнавства як окремої галузі наукового знання і відповідно – самостійного об'єкта наукового дослідження почався в Україні після відновлення незалежності (1991 р.). Головною складністю історіографічного аналізу музеєзнавства та його інтегральної частини стала полідисциплінарність

цього явища, яка призвела до того, що вивченням галузі займаються історики, філософи, соціологи, економісти та ін.

З огляду на практичну доцільність та структуру роботи, вважаємо необхідним джерельну базу дослідження поділити на чотири групи: 1) документи центральних та місцевих архівних установ; 2) нормативно-правові документи; 3) газетна і журнальна періодика; 4) путівники, каталоги, буклети.

Найбільш цінним джерелом у дослідженні даної проблеми є архівні документи. Це інтерв'ю, які дали працівники музеїв і розказали про проблеми та перспективи розвитку музейних установ.

Цей комплекс джерел дає нам змогу одразу зрозуміти роботу та діяльність музеїв «із середини». У дисертації використано понад десяток різноманітних опитувань, які пройшли працівники музеїв. З аналізу отриманого матеріалу, можна стверджувати, що загальних рис розвитку чи перспективи подальшої роботи у музейних установах немає. А також проблеми є різними. Ці факти засвідчують те, що кожен музейний заклад розвивається у своєму руслі і неординарним і неповторним.

Так, наприклад, музей Марка Черемшини, який знаходиться у м. Снятин має достатнє фінансування для свого розвитку, однак проблему вбачає у відсутності відвідувачів. Керівником даного музейного закладу є молода директор, яка розвиває музей. Заклад налічує понад 50 музейних фондів і більше як 200 різноманітних експонатів. Однак, як зазначалося вище, основну проблему у роботі музею вбачає у поганій його відвідуваності. А це в свою чергу не сприяє популяризації закладу. Фінансування музею отримує достатнє для свого розвитку, функціонування та ремонтних робіт. Основним спектром національно-просвітницької діяльності даного закладу є проведення різноманітних конференцій, культурних заходів, виставок. Так, наприклад, проводять щорічно дійство «Гуцульські колядки. Також щорічно проводять заходи на честь вшанування М. Черемшини [13].

Музей «Гуцульщина» є одним з перспективних музеїв Івано-Франківської області, оскільки містить фонди і експозиції з історії Верховини і Гуцульського

краю. Збирає матеріал з історії, культури, побуту та життя окремого етносу. Однак, директор музею, Кутащук Галина, розповіла, що основною проблемою закладу є недостатнє фінансування. Музей знаходиться у найбільш туристичному районі області – м. Верховина. Тут щороку буває понад сотні тисяч туристів. Однак ціна від вхідного квитка не може перекрити усі фінансові потреби закладу. Як відзначила директор музею, «не вистачає навіть провести капітальний ремонт закладу та фондосховищ». Музей популяризує культуру та традиції Карпатського краю. Твк, наприклад, постійним є конференції, які присвячуються різним відомим людям краю. Особливу цінність мають заходи, пов'язані проведенням конференцій і круглих столів. “Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та популяризація” – конференція проведена музейною установою з метою збереження історичної ідентичності [1].

Луцюк Галина, директор музею Івана Франка, який теж є окрасою Верховинського краю, відзначила, що музей є старим закладом і основна його проблема – це капітальний ремонт. Оскільки фонди і саме приміщення музею потребує капітального ремонту. Також відзначила, що є проблема у недостатньому фінансуванні з боку обласної ради та міста Верховини. Музей не може придбати необхідні йому матеріали чи експонати. Також музей потребує додаткової реклами для збільшення кількості відвідувачів. Однак, позитивом є те, як відзначила директор музею, що працівники закладу завжди проводять освітні заходи для молоді на населення краю. Щомісяця проводять лекторії для туристів та всіх бажаючих, де розкривають маловідомі сторінки Верховинщини. Останнім таким заходом був проведений круглий стіл на тему «Унікальність гуцульської їжі». Директор музею відзначила, що такі заходи будуть проводитися щорічно [2].

Не менш цікавим та неординарним є музей «Хата-гражда», який висвітлює життя гуцулів у побуті, звичаях та культурі. Директор музею, Зеленчук Василина Михайлівна, розповіла в інтерв'ю, що основною проблемою її закладу є те, що він вважається приватним музеєм і не перебуває на балансі міста чи області. Таким чином, директор змушена сама шукати кошти і можливості для розвитку власного музею. Постійні і часті відвідувачі є прекрасним джерелом надходження фінансів

для музею. Також музей надає послуги фото у національних гуцульських вбраннях, а також можливість спробувати гуцульську традиційну їжу. Це дає додаткові кошти для розвитку закладу. Музей проводить мистецькі майстер-класи, круглі столи та зустрічі. Особливо цікавими є організовані зустрічі туристів із старожилами краю, які розповідають цікаві історії про життя гуцулів у різні історичні періоди [3].

Музей Михайла Грушевського, який є філіалом Івано-Франківського краєзнавчого музею очолює директор Луцюк Марія Василівна. Музей є доволі цікавим закладом, який розповідає про життя та діяльність першого українського історика та президента Центральної Ради М. Грушевського. Музей збирає і зберігає у своїх фондосховищах усі предмети та матеріали які пов'язані з відомим істориком. Найбільшою проблемою закладу, на думку його очільниці, є неможливість придбати у приватних колекціонерів речі, які належали М. Грушевському і які б непогано поповнили фонди закладу. Разом з тим, заклад отримує достатнє фінансування для свого розвитку, капітальних ремонтів тощо. Однак він має такі ж проблеми, як і інші музейні установи краю. Державна політика не сприяє інформацією рекламного характеру для популяризації музею серед населення, а особливо туристів. Кожного року музей проводить конференції на честь дня народження М. Грушевського, а також видає власне наукове видання [4].

«Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника», що знаходиться у м. Снятин розташований у приміщенні кінця XIX ст. Основною проблемою для закладу є його старе приміщення, яке є вже шкідливим для зберігання фондів. Сам музей є унікальним закладом, який збирає та зберігає матеріали, що стосуються прикарпатського письменника Василя Стефаника. Музей активно приймає відвідувачів, як відзначає керівник закладу, Юрчук Іванна Миколаївна, найбільш активними відвідувачами закладу є учні шкіл не лише міста, але і області. Працівники закладу влаштовують часто літературні читання, різноманітні вікторини для гостей музею. Однак, директор відзначила, що влада області не активно сприяє популяризації закладу, дуже мляво видаютьсяся

буклети рекламного характеру, а така робота, на думку Юрчук І, покращила б і збільшила кількість відвідувачів закладу. Музей має доброю традицією визначати день народження В. Стефаніка. Особливістю цього святкування є проведення літературних вечорів, на яких усі бажаючі, а також науковці та дослідники життя і творчості В. Стефаніка розкривають весь потенціал його творів. Часто музей організовує літературні заходи для дітей та молоді з метою популяризації творчості В. Стефаніка [5].

Данильчик Уляна Миколаївна є директором літературно-меморіального музею Леся Мартовича. Заклад займається збором і зберіганням фондів та експонатів, які розкривають життя та діяльність українського письменника Леся Мартовича. Музей є винятком серед інших собі подібних закладів, оскільки знаходиться в чудовому приміщенні, має достатнє фінансування. Працівники закладу, за словами директора, постійно організовують конференції та зустрічі, присвячені Л. Мартовичу. Музей є доволі відомим. Однак, основна проблема закладу у тому, що його практично не відвідують школярі міста. Музей Леся Мартовича містить чимало експонатів, тут зберігаються його збірки творів, а також у фондах є навіть рукописи творів письменника. Всеукраїнська науково-теоретична конференція "Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи", яка у 2017 р. була проведена з ініціативи музею. Така конференція стала щорічною [6].

Музей в Долині засновано згідно з рішенням місцевої ради народних депутатів від 23 грудня 1997 року і на початку своєї діяльності значився як «Історико-художній музей». У вересні 2003 року, завдяки всесвітньовідомій «Благодійній фундації Тетяни та Омеляна Антоновичів» (США) розпочалась новітня історія Музею. Музей одержав новозбудоване приміщення із загальною площею понад 1000 м² і отримав нову назву – Долинський краєзнавчий музей «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів.

За словами директора музею, заклад має ряд проблем, а саме: потребують належного облаштування фондові приміщення музею; недостатня кількість працівників; існує необхідність перегляду організаційної структури, проведення

розподілу і чітко виписаних інструкцій музейних працівників; існує потреба в проведенні широких дискусій із залученням фахівців та громадськості з метою визначити найбільш вдалі напрямки роботи установи. Визначитися із цільовими аудиторіями; існує потреба у внесенні змін до діючих експозицій (залучення нових технологій, створення інтерактивних студій), написання екскурсій, розрахованих на різні цільові аудиторії, створення віртуальних екскурсій; відсутність музейних послуг, розрахованих на іноземного відвідувача; проблема відсутності стимулювання наукової діяльності.

Окрім проблем та деяких недоліків, директор розповіла і про перспективи розвитку музейного закладу:

«Станом на сьогодні музей «Бойківщина» є культурним осередком міста, котрий працює в кількох напрямках: науково-дослідницька робота, науково-експозиційна робота, фондова та облікова діяльність, експедиційна діяльність, масова науково-освітня справа, виставкова діяльність, видавнича справа.

Мета музею полягає в тому, щоб надалі стати центром проведення культурно-освітнього дозвілля, стати площадкою для спілкування різних вікових груп, інтересів. Збираючи, зберігаючи та правильно формуючи фондові колекції, створювати інтерактивні експозиції та нові музейні продукти, з метою впливати та формувати на естетичні смаки сучасної людини, реалізуючи свою виховну функцію, зацікавлювати до вивчення минулого, допомагати більше спілкуватися та згуртовувати людей за інтересами» [7].

Зібраний матеріал та інтерв'ю дають змогу отримати інформацію про внутрішні проблеми окремих музейних закладів.

Директор музею «Визвольних змагань Прикарпаття» Ярослав Коритчук у своєму опитуванні відзначив, що основною проблемою закладу є приміщення, у якому той перебуває. Музей знаходиться у старому приміщенні, де погане опалення та нестача кімнат для розміщення нових експонатів [8].

Івано-Франківський краєзнавчий музей – центральний музей Прикарпаття. Він має кілька філій у районних центрах області та понад 8 тисяч експонатів. Краєзнавчий музей має чудове розташування, як відзначив його директор Ярослав

Штиркало. Музей має кілька відділів де зберігаються експонати від найдавніших часів і до сьогодні. Остання експозиція, яка отримала окрему залу була створена як пам'ятка про героїв небесної сотні. Музей активно працює для отримання додаткових коштів для свого розвитку. Тут часто організують виставки, конференції. Також краєзнавчий музей активно видає свій часопис, який виходить щомісяця і висвітлює проблеми висвітлення та дослідження музейного руху на Прикарпатті та Україні загалом. Під час проведеного опитування директор музею відзначив, що однією із проблем є відсутність державних та міжнародних програм та грантів, які спрямовані на розвиток музеїв. Оскільки такі програми могли б суттєво покращити становище українських музеїв. Ще одна проблема, на думку, Я. Штиркала полягає у відсутності якісної реклами музею, а це в свою чергу зменшує кількість відвідувачів як іноземних так і вітчизняних. Музей має змогу видавати лише буклети та листівки рекламного характеру. Також Івано-Франківський краєзнавчий музей надає послуги ксерокопіювання, друку, розробки туристичних маршрутів, а також надає своє приміщення для урочистих подій одруження. Це суттєво покращує його матеріальне становище. Івано-Франківський краєзнавчий музей має одну з найбільших національно-просвітницьких програм. Музейна установа проводить щорічно багато конференцій та заходів спрямованих на національно-просвітницькі меті. Так, наприклад, виставки «Небесна сотня», «Мелодія рідного краю», тощо. Ці виставки є постійно діючими. Кожного року до дня міста Івано-Франківська музей проводить виставку кактусів і фіалок. 19 березня 2014 р. у школі №5 відбувся спільний захід обласної бібліотеки для юнацтва та Івано-Франківського краєзнавчого музею – історико-правовий екскурс під назвою “Конституції України”.

Завідувач відділом історії музею Валентина Паніотова та бібліотекар читального залу, керівник молодіжного клубу “Де юре” Людмила Ковальчук розкрили для учнів трагічні та героїчні сторінки історії нашої країни. Зокрема, вони познайомили їх з однією з перших конституцій нового часу, пам'яткою української правової думки – Конституцією Пилипа Орлика, а також з першою

діючою Конституцією Української Народної Республіки 1918 р. , Конституцією ЗУНР, Конституцією УРСР 1919 р., 1929 р., 1937 рр. та Конституцією 1996 р., яка стала правовим фундаментом для побудови демократичної, правової держави.

Підсумком стала розмова про сьогоднішню нашу країну та про Конституцію, яка має в даний час об'єднати суспільство, стати основою для порозуміння та вирішення спірних питань розвитку держави. [9].

Івано-Франківський меморіальний музей Олекси Довбуша знаходиться в обласному центрі Прикарпаття, однак має філіал у с. Печеніжин цієї ж області. Директор музею, Юрій Срайчук, розповів, що музей знаходиться у доволі старому та тісному приміщенні. Однією з основних проблем закладу є відсутність достатньої площі для розташування музейних експонатів. Також існує проблема з водопроводом і каналізацією приміщення, які часто псується і пошкоджують фонди закладу. У музеї відсутня достатня кількість наукових співробітників відповідного рівня з науковим ступенем, які б могли опрацьовувати надходження матеріалу на належгліму рівні. Перспективи розвитку музею Ю. Срайчук вбачає у зміні приміщення та збільшенні фінансування на заклад, оскільки такий музей є автентичним у своєму роді. Він збирає та зберігає у своїх фондах всю можливу інформацію, речі які стосуються народного месника кінця XVIII ст. Олекси Довбуша. Музей щорічно проводить конференцію на честь вшанування його першого директора В. Грабовецького. Також музейна установа видає матеріали конференцій, проводить постійні екскурсії для школярів та студентів. Новинкою музею стало проведення онлайн-екскурсій для усіх охочих. Так закладу вдається популяризувати історію, розказувати про національного героя Прикарпаття Олексу Довбуша [10].

Музей освіти Прикарпаття розташований у приміщенні Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Директор Закладу, Угорчак Юрій, вважає, що музей містить унікальні матеріали у своїх фондах, які розкривають історію освіти на Прикарпатті. Тут є унікальні рукописні твори, які були створені на територію краю відомими письменниками. Зберігаються рукописи Івана Франка та листи Михайла Грушевського, які є неповторними

експонатами. Гордістю закладу, на думку Ю. Угорчака, є наявність матеріалів, доповідей комісій про створення шкіл, а також вищих навчальних закладів у місті. Проблему Ю. Угорчак бачить у малому приміщенні, в якому неможливо розмістити усі експонати чи зробити виставку. Також у музеї відсутня достатня кількість кваліфікованих наукових співробітників. Фінансування заклад отримує від університету, тому на даний момент у цьому немає жодної проблеми. У перспективі розвитку директор бачить наявність іншого великого, нового приміщення для закладу. Музей освіти Прикарпаття збирає та зберігає цінну інформацію про науковців, професорів та винахідників краю, які внесли свою частку у розвиток освіти та науки краю [11].

У селі Білі Ослави Надвірнянського району Івано-Франківської області знаходиться єдиний у своєму роді музей Марійки Підгірянки. Музей розташований у старому приміщенні колишньої школи. Директор закладу Левицький В. все життя працює над збором матеріалу, який стосується життя та діяльності поетеси. Музей є привабливим для відвідувачів, оскільки там можна не лише подивитися на експонати, але й доторкнутися до них. Так наприклад, як відмічає В. Левицький, відвідувачі мають змогу посидіти на ліжку Марійки Підгірянки чи побувати у її вітальні і доторкнутися до стола чи канапи. Всі речі зберігають дух їх власника. У фондах музею зберігаються рукописи творів Марійки Підгірянки. Однією із проблем закладу є відсутність достатньої кількості відвідувачів, оскільки заклад знаходиться у віддаленому куточку області і не завжди туристи сюди дістаються [12].

Літературно-меморіальний музей Марка Черемшини є філіалом Літературно-меморіального музею Прикарпаття. Під час опитування, директор музею Кіреєва Руслана, відзначила, що музей є доволі старим у своєму роді. Був створений у першій половині ХХ ст. активістами, які прагнули зібрати і упорядкувати дані про відомого українського письменника Марка Черемшину. Основними недоліками у роботі закладу, як вважає його директор, є відсутність достатнього фінансування і реклами, а це в свою чергу зменшує потік туристів. Музей відвідують лише ті люди, як знайомі з творчістю М. Черемшини або

захоплюються його творами. Також у музеї відсутнє належне фінансування, а це в свою чергу не дозволяє його директору проводити конференції чи роковини присвячені М. Черемшині. У перспективі розвитку музею його директорка бачить збільшення фінансових надходжень від держави, а також збільшення кількості туристів. [13].

Дейнега Михайло Степанович є очільником Івано-Франківського художнього музею. Заклад збирає та зберігає у своїх фондах твори мистецтва від XVI ст. і до сьогодні. Багато творів минулих століть вже пройшли у музеї процедуру реставрації та відновлення. Заклад активно працює, влаштовує виставки та конференції презентуючи не лише картини творців минулого, але і сучасних авторів. Особливою популярністю користується захід «Ніч у музеї», яку влаштовує заклад кожного року з метою привабливості туристів. У цей час музей працює всю ніч. Цей захід дозволяє суттєво покращити матеріальне становище музею, оскільки у цей день є багато відвідувачів. Також проблема закладу полягає у поганій системі безпеки, оскільки тут зберігаються дуже старовинні і дорогі твори мистецтва. У перспективі на майбутнє музей планує збільшити кількість фінансових доходів і покращити рекламу закладу для збільшення кількості відвідувачів. В рамках святкування 25-ї річниці Незалежності України в Івано-Франківську відбулася урочиста хода в українському строї центральними вулицями міста, а також флешмоб “Жива карта області”. До створення “Живої карти області” долучилися працівники Івано-Франківського художнього музею, які були одягнуті в автентичні костюми етнографічних регіонів Прикарпаття [14].

Музей родинних професій був створений у 2000-х роках і є приватним закладом. Знаходиться у м. Івано-Франківськ. Засновник закладу Фабрика Роман Іванович відзначив, що відвідувачів музею завжди є доволі багато. Тут зібрано чимало експонатів, які розповідають про найрізноманітніші професії жителів краю. Особливою гордістю закладу є експонати, які передавалися з покоління в покоління і певна професія стала родинною. Музей перебуває на забезпеченні приватних осіб. У закладі відсутні наукові співробітники, тому збір матеріалу та експонатів відбувається у довільному порядку [15].

Таким чином, зібраний матеріал допомагає нам суттєво розкрити проблему культурно-просвітницької діяльності музеїв Прикарпаття. Оскільки проведені інтерв'ю розкрили не лише майбутні перспективи розвитку музейних установ, але і зробили акцент на проблемах цих закладів. Після узагальнення матеріалу нам вдалося узагальнити матеріал і прийшли до наступних висновків, що найбільше музеї потребують державної підтримки у плані фінансів, нових приміщень та якісної реклами. Разом з тим, є музеї які навчилися самі заробляти кошти, активно співпрацюють з громадами та державними установами. Велика кількість музеїв користуються грантовими програмами, проводять конференції, лекторії, зустрічі. Така робота позитивно відображається на діяльності самих музеїв і музейного руху загалом.

Нормативно-правова база представлена у дисертації законами та постановами, підзаконними актами. Державна політика, у досліджуваній сфері ставить за мету підтримку музеєзнавства, зміцнення його матеріально-технічної бази, зростання рівня життя громадян, створення додаткових робочих місць та умов для реалізації інвестиційних проектів, збільшення надходжень до держбюджету і, зрештою, підвищення іміджу держави на міжнародному рівні.

На сучасному етапі регулювання діяльності музеїв українського державотворення відбувається завдяки практичній реалізації Законів України та підзаконних актів. Це, насамперед, Конституція України, 22 та 33 стаття якої опосередковано сприяє функціонуванню музеїв [62]. Державна політика в галузі музеєзнавства регулюється Законом України «Про музеї» (1995 р.) [59], який визначає способи здійснення музеями своєї діяльності, що передбачає забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб тощо. Законом України «Про внесення змін до закону України «Про музеї» (2009 р.) [60] визначено, поняття «музейна діяльність», яке його автори пропонують розглядати як подорожі, тривалість яких не перевищує 24 години, у супроводі екскурсовода (гіда-перекладача) за

засуджені складені та затверджені маршрути для ознайомлення з пам'ятками історії, культури, туристичними об'єктами тощо [60, с. 18].

Метою ухвалення Закону є забезпечення захисту законних прав та інтересів громадян України, які здійснюють туристичні подорожі за кордон, та іноземних туристів в Україні, мінімізація негативних наслідків у разі виникнення непередбачуваних ситуацій шляхом удосконалення державного регулювання сфери туризму [60, с. 18].

У роботі використано укази Президента України [556], постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України [57, 59], які сприяли організації програмної підтримки туризму з урахуванням стратегічних пріоритетів України.

Отже, аналіз нормативно-правової бази в Україні дав змогу встановити важливість подальшого якісного та кількісного збільшення правової основи функціонування музеезнавства, зокрема з метою розвитку малого і середнього підприємництва у сфері музейництва, що в майбутньому сприятиме підвищенню його ефективності та активізації ділової ініціативи в економічно депресивних регіонах, які водночас є туристично привабливими.

Важлива складова першої групи джерел - загальнодержавні та місцеві стратегії розвитку музейної галузі. З'ясовано, що Івано-Франківська область характеризується певними диспропорціями між музейним потенціалом та рівнем його використання. Реалізація державної політики в галузі музейництва здійснюється завдяки розробці та виконанню програм розвитку музейництва в Україні, що дає змогу створювати позитивний імідж держави та конкретних регіонів у зв'язку з багатством природної та історико-культурної спадщини. У цьому контексті варто відзначити «Регіональну цільову програму «Культура Івано-Франківщини на 2016 – 2020 роки» [63], «Державну цільову програму розвитку туризму та курортів на період до 2020 року» [67].

Основні регулятивні акти Івано-Франківської обласної ради у сфері музейництва - «Програма розвитку туризму в області на 2002–2010 рр.» [64] (ухвалена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р.), «Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2011–

2015 рр.» [67]. Ефективне застосування місцевих програм з розвитку музейництва здатне оптимізувати й розмежувати повноваження державних органів у процесі керівництва сферою музейництва у центрі та на місцях.

Таким чином, програми розвитку, які створює Обласна державна адміністрація дає план, за яким повинні розвиватися музейні установи, робить загальні висновки щодо подальшого існування музеїв як складової частини туристичної галузі краю. Однак, ці програми розвитку не враховують реальних потреб музеїв, які полягають у фінансуванні та економічному розвитку. Жодна з цих програм не висвітлює питання реконструкції музейних закладів, закупівлю нових приміщень чи виділення коштів на придбання нових експонатів. Таким чином, ці програми і проекти є повністю теоретичного плану і не мають ніякого практичного застосування.

Аналіз стратегій економічного та соціального розвитку Івано-Франківщини дозволив виявити важливість впровадження інноваційних технологій, що є передумовою модернізації музейництва. З-поміж них варто виділити «Стратегію економічного та соціального розвитку території Івано-Франківської області до 2015 р.» [53], «Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р.» [54]. Основна мета цих документів - сприяння розвитку туристичної галузі Прикарпаття, забезпечення повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, покращення інвестиційного клімату області, залучення туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби туристів з урахуванням природно-кліматичного, рекреаційного, історико-культурного потенціалу області та її етнографічних особливостей.

До цієї ж групи джерел потрібно віднести також проект «Музейне коло Прикарпаття», що становить – звіт дослідження проблем і перспектив розвитку музеїв в Івано-Франківській області та можливостей їх участі в реалізації проекту, який був втілений Регіональним туристично-інформаційним центром за підтримки Програми МАТРА КАП Посольства Королівства Нідерландів в Україні в 2008 р. Мета дослідження – оцінка стану розвитку музейної справи в Івано-Франківській області, визначення проблем та перспектив розвитку музеїв Івано-

Франківщини шляхом організації заходів з удосконалення рівня менеджменту, маркетингу, зокрема виявлення додаткових послуг, які вони можуть надавати для залучення нових джерел доходів, організації нових напрямків діяльності і підвищення рівня якості обслуговування відвідувачів та відбір закладів для реалізації проекту. Під час дослідження проведено анкетування 58 музейних установ Прикарпаття, здійснена характеристика вибірки: розподіл музейних установ і респондентів за профілем та формою власності; окреслено респондентів за напрямками діяльності; встановлено музейні установи за чинними експозиціями, кількістю працівників, наявністю філій; поділ музейних закладів за терміном діяльності та формою власності; рейтинг причин виникнення проблем у музейних установах; опис музейних закладів за висловленими проблемами тощо. За результатами проекту виявлено етнографічні проблеми розвитку музеїв Прикарпаття, зокрема, окреслено реформи, які необхідно провести в першу чергу; вказано шляхи підвищення іміджу музеїв у суспільстві (на думку респондентів); позначено перелік основних тем, навчання з яких хотіли б пройти учасники дослідження; визначено завдання Асоціації музеїв Прикарпаття (за результатами опитування) [66].

Отже, проект «Музейне коло Прикарпаття», на нашу думку, є найважливішою розробкою місцевої влади у сфері популяризації музеїв Прикарпаття. Оскільки створення окремого сайту, де зібрана інформація описового характеру про всі діючі музеї регіону. Це дає змогу туристам у короткий термін знайти потрібну інформацію. Через брак коштів і наявність кваліфікованих працівників не всі музеї області мають змогу рекламувати себе в мережі інтернет чи створити власний сайт. Цей проект дозволяє розвивати не лише туризм, але в першу чергу сприяє розвитку культурно-просвітницькій діяльності музейних установ загалом.

«Звіт про результати аналітичного дослідження соціально-економічного потенціалу туристичної галузі Івано-Франківської області» підготовлений у 2015 р. Департаментом міжнародного співробітництва, євроінтеграції та розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської обласної державної адміністрації,

Регіональним фондом підтримки підприємництва по Івано-Франківській області, Регіональним туристично-інформаційним центром у рамках проекту «Івано-Франківська область – край для туризму» за підтримки Європейського Союзу [67, 68].

Метою досліджень є визначення місця Івано-Франківської області на міжнародному та внутрішньому туристичних ринках, формування рекомендацій щодо розвитку туристичної галузі області і зміцнення привабливого туристичного іміджу Прикарпаття. До складу експертної комісії увійшли фахівці та експерти туристичної галузі і залучення інвестицій, маркетологи та соціологи, представники туристичного бізнесу, навчальних закладів, профільних громадських організацій. Результати досліджень використані для розробки проекту комплексної регіональної цільової програми розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2016–2020 рр. Науково-методичну експертизу здійснено науковцями Інституту туризму ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [68].

Отже, документи місцевих органів влади, які прописуються для розвитку туристичної сфери краю мають певні недоліки. В першу чергу ці документи спрямовані на розвиток туризму, а не на культурно-просвітницьку роботу музеїв. Робота з музеями є складовою розвитку туристичної галузі, а не як окремого напрямку. Часто ці документи містять лише інформацію про культурні та просвітницькі заходи, які передбачається проводити у регіоні, але зовсім відсутня інформація про економічну складову діяльності музеїв. Тобто немає інформації про кошти, які виділяються для роботи музейних установ, фінанси які спрямовуються на придбання нових експонатів, створення виставок чи на рекламу музейних закладів. Тому, на нашу думку, ці документи є доволі однобічними.

Оснoву дисертаційної роботи становлять архівні матеріали (першу групу джерел), які містяться у фондосховищах Державного архіву Івано-Франківської області (Держархіву Івано-Франківської обл.), Державного архіву Львівської області (Держархіву Львівської обл.), поточного архіву управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

У фондах Держархіву Івано-Франківської області засвідчені документи про передумови розвитку музейництва в регіоні. У ф. Р-2162 «Івано-Франківська обласна рада по туризму 1963–1969 рр. Івано-Франківська обласна рада по туризму та екскурсіях 1970–1986 рр.» Держархіву Івано-Франківської області знаходяться матеріали про ведення туристичної діяльності в регіоні. Це, передусім, плани та стратегії впровадження системних форм туристично-екскурсійного обслуговування місцевого населення, плани роботи з організації самодіяльного туризму та накази голови Івано-Франківської обласної ради з туризму та екскурсій протягом 1960–1980-х рр. [16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31]. Як засвідчують опрацьовані нами архівні документи, музейництво 1970–1980-х рр. використовувалося як один з ефективних ідеологічних інструментів тоталітарної системи, у зв'язку з тим партійні органи відігравали ключову роль у багатогалузевій і складно структурованій системі радянського туризму.

Таким чином, документи архівів дають нам змогу дослідити проблему через призму планів та стратегій, які використовувалися у період радянського часу. Загалом ці документи висвітлюють проблеми і стратегії впливу на громадськість. Оскільки музейні установи на той час виконували функцію впливу на свідомість населення і розповідали лише ті елементи, які були допустимі. Наприклад, більшість документів не містять жодної згадки про діяльність українських націоналістів в регіоні, період національно-визвольної боротьби був під забороною. Немає жодних свідчень про діяльність музеїв як культурно-просвітніх закладів. Більшість документів дають нам поверхневе розуміння роботи і існування музейних установ до 1991 року. Документи державних архівів, які створенні після 1991 р. містять інформацію про засновників музею та причини чому було створено той чи інший музейний заклад. Аналіз документів після 1991 р. показує більш детальні та ґрунтовну інформацію щодо роботи музеїв Прикарпаття.

Поточний архів управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації містить цінну інформацію з

досліджуваної проблеми - листи, звіти, інформаційні записки, комплексні обласні та регіональні програми управлінь та відділів культури обласної та районних державних адміністрацій, міськвиконкомів, які характеризують діяльність етнофестивалів і етнокультурних товариств, музеїв, туристичних закладів Івано-Франківської області.

Ф. 2 «Музейна справа в Івано-Франківській області» акумулює звіти про діяльність державних, громадських і приватних музеїв Прикарпаття за 2002–2012 рр., а також інформацію головного управління статистики в Івано-Франківській області щодо діяльності музеїв у регіоні протягом 1992–2014 рр. [37; 38; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47 48].

Аналіз архівних справ цього фонду дозволяє виокремити діяльність етнографічних музеїв області, їх експозиційну діяльність і науково-просвітницьку роботу, а також відображає класифікацію предметів основного фонду музеїв.

Отже, аналізуючи документи, які містяться у фондах державної обласної адміністрації цінними є документи статистики, де подаються дані статистики. Інформація міститься про період та час заснування того чи іншого музею. Є також інформація про кількість відвідувачів, яка поділена і виокремлює частку іноземних туристів. Однак ці дані не є повними і не містять повної інформації про діяльність приватних музейних установ, яких з кожним роком все більше стає в регіоні.

В архівних справах ф. 3 «Нормотворчі документи Івано-Франківської обласної ради у сфері культури та етнотуризму» міститься багато цікавих документів, які розкривають основні аспекти перспективного розвитку культури, туризму Івано-Франківської області. Як правило, це обласні та регіональні цільові програми: «Культура Івано-Франківщини на 2006–2010 роки»; Програма розвитку сільського, зеленого туризму на 2007–2010 роки; «Етнокультурні процеси в Карпатському регіоні (Івано-Франківська область) на 2008–2011 роки»; «Культура Івано-Франківщини на 2011–2015 роки»; «Культура Івано-Франківщини на 2016–2020 роки» [49; 50; 51; 52; 53; 54].

Отже, документи вищезгаданого фонду містять інформацію про розвиток музеїв як складової етнотуризму. Розповідають про культурні та етнотуристичні заходи здійснені на базі того чи іншого музейного закладу. Однак у документах даного блоку відсутня інформація про роботу музеїв як закладів історичного та культурного спрямування. Також немає даних про роботу фондів та експозицій. Тому ці джерела заповнюють лише одну частину інформації і потребують подальшого вивчення та дослідження.

Четверту групу джерел становлять публікації газетної і журнальної періодики (репортажі, програми, інтерв'ю з центральних, обласних та районних часописів - «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Новий день», «Всевідо», «Експрес», «Галичина», «Рідна земля», «Вісті», «Карпати. Туризм. Відпочинок», «Вечірній Івано-Франківськ», «Верховинські вісті», «Гуцульський календар», «Гуцульський край», «Гражда», «Яремчанський вісник», «Коломийська правда», «Вільний голос», «Музейний простір» та низки електронних ресурсів про перебіг етнофестивалів, діяльність музейних установ, екскурсійну роботу, збереження етнокультурної спадщини краю. Цінність цього пласту джерел полягає в тому, що вони дозволяють побачити та переосмислити актуальну палітру проведених етнокультурних заходів, які організовують в різних куточках Прикарпаття [69 - 154].

Однак у періодичних виданнях, публікаціях у журналах та газетах часто відсутня інформація про безпосередню діяльність самих музеїв. Інформація подана з точки зору етнотуризму, оскільки на базі музейних установ часто проводять концерти, фестивалі, конкурси. Саме такі події найбільше дослідженні та описані у газетній та журнальній періодиці. Однак інформація про роботу музеїв зустрічається дуже рідко. Тому цей комплекс джерел дає нам інформацію лише з одного аспекту і не висвітлює інші.

Групу джерел становлять путівники, каталоги, буклети. Ця група первинних джерел дозволяє зрозуміти стан розвитку музеїв регіону, побачити рекреаційну та інвестиційну привабливість етнокультурних об'єктів тощо. Як правило, вони призначені для туристів, є першоджерелом отримання цінної інформації про

місто, історичну місцевість, музей, туристичний маршрут Прикарпаття. Зауважимо, що саме путівники активно впроваджувалися в радянський час для ознайомлення з туристично-рекреаційними принадами і залишалися чи не єдиним вказівником знайомства з регіоном, передусім з Карпатами, Галицькою Гуцульщиною [155–168]. На жаль, у зв'язку з ідеологізованістю та заангажованістю радянського суспільства, більшість з них була призначена для вивчення місць революційної, бойової і трудової слави населення Прикарпаття, звитяг соціалістичного будівництва і комунізму [156], а тому практично не зверталася увага на особливості розвитку музеїв краю.

Зі становленням української державності акцент змістився на вивчення етнічних особливостей регіону. Відповідно до тематичної спрямованості, опубліковані за останні 25 років путівники, каталоги, буклети можна поділити на такі підгрупи: 1) праці про туристично-рекреаційну та інвестиційну привабливість Івано-Франківської області, окремих його районів та міст; 2) публікації, які знайомлять із музейною справою.

Більшість путівників і буклетів належать до першої підгрупи та становлять особливий інтерес щодо вивчення музейних установ Івано-Франківська, Коломийщини, Косівщини, Верховинщини, Яремчанщини, Надвірнянщини, Долинщини, Рожнятівщини, Галицького району, а також Карпат і знакового гірськолижного курорту України - «Буковель»[155–168].

Таким чином, буклети, путівники містять цікаву і доволі повну інформацію про діяльність музеїв. Видання буклетів чи брошур також засвідчує і видавничу діяльність музейних закладів. Саме цей вид джерел є найбільш інформативним стосовно заходів, який здійснює музей, його часу заснування та людей які були до цього причетні. Часто буклети чи путівники описують експозиції та фонди, які містяться у музеї.

Отже, опрацювання усіх блоків архівних та джерельних документів дозволяє нам повністю висвітлити досліджувану проблематику. Усі групи джерел доповнюють одна одну, оскільки жоден з них самотійно не може розкрити тему роботи. Вони є структурним доповненням один одного. Комплексний аналіз усіх

наявних документів дозволяє краще вивчити та дослідити тему роботи. Однак, деякі документи містять неповну інформацію і тому доповненням до них є комплекс джерел газетного та журнального типу, а також буклети, путівники, музейні карти, тощо.

Опрацьований нами первинний корпус джерел дає змогу проаналізувати історичну еволюцію музейної галузі, процес становлення інфраструктури в регіоні та труднощі, які з цим пов'язані. Головну роль у дослідженні музейництва Прикарпаття відіграють нормативно-правові документи, місцеві стратегії і програми розвитку туризму. Важливими для вивчення стану проблеми є матеріали центральних і місцевих архівів, які дозволяють переосмислити стан розвитку музеєзнавчої індустрії регіону. Необхідним сегментом роботи є документи поточного архіву Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської ОДА, які окреслюють сучасний стан етнофестивального і етнокультурного руху, музеїв, туристичних закладів Прикарпаття, засвідчують позитивні моменти і прогалини в розвитку музеїв регіону.

Немаловажно доповнюють інформаційну палітру досліджуваної проблеми публікації з газетної і журнальної періодики, а також путівники, буклети, каталоги, що репрезентують посилену увагу до вивчення на практичному рівні рекреаційних та інвестиційних можливостей музейних об'єктів регіону.

1.3 Теоретико-методологічні засади дослідження

За останні роки однією з найперспективніших галузей економіки нашої країни став туризм, базовою складовою якого є музеї і їх діяльність. При цьому музейництво відіграє важливу соціальну роль, також сприяє відновленню сил людини, її працездатності і здоров'я, а також збагачує світогляд, роблячи цим істотний внесок у розвиток як фізичного, так і духовного потенціалу нації.

У зв'язку із входженням України в європейський культурний простір, розширенням географії подорожей, актуалізувались дослідження діяльності музеїв як способу практичної реалізації оригінального синтезу українських національних традицій з інноваціями, характерними для сучасного культурного

поступу. Музеезнавча галузь Прикарпаття є стратегічним напрямом розвитку області, істотним чинником позитивного впливу на різні галузі економіки, оскільки є привабливою для туристів.

При написанні роботи було використано ряд термінів, які на нашу думку потребують роз'яснення та комплексного висвітлення. А саме:

Архітектурні музеї - музеї, зібрання яких документують історію і сучасний стан військової архітектури та фортифікації.

Відомчі музеї - це музеї різного профілю, що підпорядковуються окремим міністерствам і відомствам. Вони створюються з метою репрезентації історії розвитку певної галузі: транспорту, охорони здоров'я, силових відомств (оборони, внутрішніх справ), НАН тощо.

Громадські музеї – поширений тип закладів, що перебуває під опікою громадських організацій (профспілок, партій тощо).

Корпоративні (виробничі) музеї – це структурні підрозділи недержавних установ і підприємств. Музеї історії корпорацій, які з'явилися напередодні їхніх перших ювілеїв, стають в умовах глобалізації невід'ємною частиною іміджу компаній транснаціонального рівня.

Церковні музеї – до більшовицької окупації Української республіки становили найчисленнішу групу музеїв нашої країни (у західних областях України церковні музеї існували до 1944 р.).

Державні музеї – це чільна група музеїв держави, що підпорядковані Кабінету Міністрів України і здійснюють свою діяльність у руслі загальнодержавної концепції розвитку музейної мережі. Ці музеї мають пряме бюджетне фінансування. У їхніх фондах зосереджені найцінніші скарби та колекції країни.

Муніципальні музеї – це основна на сьогодні форма недержавного музею, що виконує властиві йому функції щодо збирання, збереження і презентації колекцій. Муніципальні музеї перебувають в управлінні місцевої адміністрації і фінансуються з місцевих бюджетів.

Етнографічні музеї – це науково-дослідна, культурна установа, що комплектує, зберігає, вивчає, експонує, популяризує пам'ятки матеріальної і духовної спадщини народу. Ціль таких музеїв — не консервування культурної спадщини, а навпаки — наближення до людей. Більшість етнографічних музеїв України невеликі та мають місцевий, краєзнавчий характер.

Краєзнавчі музеї – це один із типів народних музеїв. Музеї цього профілю збирають, зберігають, вивчають і експонують матеріали, що розповідають про природу, економіку, історію і культуру певного краю (області, району, міста, села).

Музеї-заповідники – це музей, до складу якого входять розташовані на території заповідника історичні, етнографічні або архітектурні пам'ятки. Розрізняють історико-архітектурні, історично-художні, історично-культурні, воєнно-історичні, а також комплексні.

Музеї художнього профілю – це зберігають, вивчають і пропагують визначні твори живопису, графіки, іконопису, скульптури, ужиткового мистецтва, а також народної творчості (Івано-Франківський обласний художній музей).

У літературі досі не сформовано єдиного методологічного підходу до аналізу концепту музейництва, що детермінує активізацію наукових пошуків.

З огляду на практичне застосування наявних методичних підходів до визначення цінності музейництва, можна зробити висновок, що вони не розкривають культурно-духовну специфіку музейної діяльності. Це зумовлює недооцінювання значущості музейництва для національної економіки як системоутворювального чинника розвитку невиробничої сфери.

Розгляд музейництва як цілісного концепта вимагає від дослідників його системного полідисциплінарного вивчення, що дає змогу зрозуміти не тільки поступальний характер розвитку цього явища, а й виокремити потенційні «зони розвитку», акумульовані в окремих галузях наукового знання. Вважаємо що для аналізу музейництва продуктивними є етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний) і системний підходи. Дуже важливим для музейництва як

культурного феномену є системно-діяльнісний підхід, згідно з яким музеєзнавство становить інтегровану систему, яка включає різні підсистеми, зокрема екскурсійну, фондову, експозиційну, що є предметом нашого дослідження.

Етнокультурний підхід здебільшого спрямований на пошук, окреслення та вивчення основ етнографічного життя, культурної діяльності етнічної групи. Його специфічною рисою є універсальність, що дозволяє охопити культурні, політичні, господарські та інші елементи суспільного буття населення. А це, закономірно, вирішує певні методологічні проблеми музеєзнавства, що пов'язані з економічними та культурологічними домінантами розвитку. Цей напрям є важливим для музеєзнавства ще й тому, що в його засадничій складовій перебуває проблема системного аналізу емпіричного об'єкта та його взаємозв'язків із соціокультурним середовищем.

Структурно-функціональний підхід дозволяє розглянути сутність і структуру музеєзнавства, систематизувати теоретичні значення результатів дослідження, вибудувати перспективу їх практичного застосування, виявити мету, яку ставить перед собою турист, а також ті засоби, які він використовує для досягнення своїх цілей, відвідуючи музейні установи. Цей підхід дає змогу аналізувати музейництво крізь призму функцій, реалізованих у ньому, а також як систему, що включає три суб'єкти – державу, музеї та туриста.

Теоретико-методологічні засади соціокультурного аналізу дозволяють зрозуміти сутність і структури музейництва на регіональному рівні.

Усі наукові методи і підходи використані в роботі, сприяють встановленню маловідомих аспектів проблеми та досягненню поставлених мети і завдань.

Немаловажним у дослідженні музейництва є інституційний підхід, оскільки дає змогу дати оцінку поточній ситуації музеєзнавчої сфери та виявити способи покращення функціонування конкретних музейних установ, зокрема спрямованих на етнографічну рекреацію. Цей підхід дозволяє проаналізувати музейництво як соціокультурну універсалію, що передається з покоління в покоління і виступає засобом вирішення певних соціально-економічних завдань.

При вивченні історико-культурних засад розвитку музейництва виникає небезпека зміщення акцентів розвідки у сфері економіки та права. А отже, об'єктивним обґрунтуванням правомірності історіософського аналізу музейництва на Івано-Франківщині є те, що слід відтворити загальні закономірності історичного розвитку музеєзнавства, зіставити в цьому процесі об'єктивне й суб'єктивне, стихійне й свідоме, традиційне й новаційне. Саме тому в роботі використано методи історіософії: з'ясовується логіка процесу розвитку музейництва, його підвидів, що уможлиблює одночасне вивчення зовнішніх і внутрішніх контекстів музейної індустрії.

При цьому врахування історичного розмаїття проявів музейництва на Прикарпатті зумовлює підвищення методологічних вимог щодо пропонованого дослідження. Науковці, використовуючи історичний підхід, прагнуть встановити витоки музейної діяльності на Івано-Франківщині та поступово переходять до виокремлення сфери музейництва в контексті сучасної системи туристичної індустрії. Саме тому цей підхід дозволяє простежити рекреаційно-туристичну роботу музеїв у часі, тобто дає змогу виявити етапи функціонування й механізми змін музейних структур Івано-Франківщини впродовж ХХ – початку ХХІ ст. Це також сприяє пошуку взаємозв'язків між етапами його розвитку, аналізу особливостей нинішнього стану музеєзнавчої діяльності, прогнозу можливих змін, тенденцій розвитку музеєзнавства в майбутньому.

Системний підхід дав можливість визначити музейництво як цілісну реальність культури в Україні, оскільки одним із головних аспектів реалізації системного підходу в дослідженні будь-яких процесів і явищ, зокрема її у сфері музейництва, є використання принципів цілісності, всебічності, кореляції частин та елементів, субординації, динамічності, новітнього відображення.

Принцип об'єктивності дозволив неупереджено проаналізувати наукові досягнення дослідників проблем музейництва, сприяв використанню статистичних даних. Питання об'єктивності постає в трьох нюансах: пізнавальні характеристики музейництва, його відображення в суб'єктивних формах людської діяльності і взагалі в межах можливостей цього осягнення; функціонування

систем знань про музейництво як об'єктивно-сутнісне утворення, що репрезентує його на теоретичному рівні; власне методологічний підхід, тобто певні установки та вимоги, що розкривають пояснювальні можливості самої властивості об'єктивного знання про музейництво.

У дисертаційній роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, герменевтичний, історично-правовий, діалектичний методи, статистичний, польових досліджень (інтерв'ю).

Грунтовним інструментарієм дослідження став хронологічний метод, який застосовано для розкриття музейної діяльності, проведення музейних заходів на Прикарпатті, що доповнено порівняльним методом, який є більш універсальним. Історично-порівняльний метод дає можливість описати структуру музейництва за еволюцією та різновидом, а також проводити порівняння функціональності музеєзнавства за різної державної підтримки. Історично-порівняльний метод використовується для встановлення спільних та відмінних рис у процесі розвитку предмета дослідження.

Історично-типологічний метод дозволяє виокремити музейний комплекс як базову складову реалізації відпочинку і релаксації кожної людини на основі духовно-культурних, релігійних, патріотичних потреб її буття. Просторово-порівняльний метод використовувався для аналізу подій та процесів, пов'язаних із зародженням музейництва на території Івано-Франківської області.

Пошук та опрацювання архівних матеріалів проводилось на основі методів історичного джерелознавства, наукової евристики, класифікації та критики джерел. Герменевтичний метод використовувався для аналізу нормативно-законодавчої бази сфери музейництва в Україні. За допомогою історично-правового методу досліджувалися проблеми функціонування окремих суб'єктів музеєзнавчих відносин.

Діалектичний метод у ході дослідження допоміг в частковому бачити загальне, і з погляду музейної діяльності вивчати форми організації музейних

заходів; аналізувати і конкретизувати причинно-наслідкові зв'язки: взаємозумовленості кількісних і якісних змін існування та розвитку музейництва на Прикарпатті.

Для опрацювання статистичних джерел із кількісними показниками, які зберігаються у поточному архіві Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації (наприклад, статистичні звіти про кількість екскурсантів – відвідувачів музеїв, проведені фондові роботи тощо), застосовано статистичний метод. Доцільно використати правильний підхід вибірки статистичних даних дослідження, щоб зрозуміти процес зростання чи спадання розвитку музейної галузі [16 – 31].

Предметом дослідження музеїв загалом є фондова діяльність, головними завданнями якої є вивчення і збереження пам'яток матеріальної культури кожного регіону; прогнозування розвитку видів і форм музейництва; моделювання характеристик нових музейних закладів. Екстраполюючи ці завдання на музейництво, зауважимо, що вони залишаються актуальними аспектами його наповнення, за умов акцентування на етнічному чиннику.

Методологія дослідження музейництва дає змогу обґрунтувати наукові підходи до вивчення і вирішення теоретичних і практичних завдань у цій сфері. Методологічна оцінка такої діяльності сприяє визначенню ймовірних конкурентів на ринку музейних послуг, привабливості та відвідуваності закладів музейного типу, дозволяє прогнозувати економічний і технічний стан музеїв, можливі способи їх розвитку, стратегію і тактику ведення такої роботи. Теоретичний рівень методологічного осмислення музейної діяльності має на меті з'ясувати сутність музейних феноменів шляхом формування категоріально-наукового апарату через абстрагування, яке здатне розкрити сутнісні взаємозв'язки матеріальної і духовної складових музейних об'єктів.

Розвиток музейництва залежить від кількох вагомих чинників. Найперше від фондового потенціалу загалом, а також ставлення самої етнографічної групи та місцевої влади до розвитку музеїв. Натомість причинами недостатньої уваги до такого способу проведення дозвілля, на наш погляд, найчастіше є нівелювання

етнічних груп, а отже, традиційної побутової культури в умовах сучасного суспільства; відсутність окремих регіональних програм розвитку саме музеїв, які б дозволили зберегти його ключові ідентифікуючі риси від швидкоплинних глобалізаційних тенденцій; низький рівень економіки на територіях проживання етнографічних груп, адже їх представники є носіями унікальної культури та системи господарювання, що є визначальними складовими привабливого музейного продукту.

Музейна діяльність в Україні відбувається у контексті постійних динамічних змін та оновлення організаційних і нормативних засад державної політики у сфері музейництва. Оновлення зазнає нормативно-правова база ведення фондової роботи в музеях України як одного з перспективних напрямів реалізації музеєзнавчої діяльності, що спрямований водночас на охорону природи й культурно-історичної спадщини регіону, подолання характерної для України сезонності туристичного продукту, сприяння працевлаштуванню безробітних у сільській місцевості.

Отже, значущим фактором консервації культурної спадщини є її музеєфікація. Сьогоднішні музеї зосереджуються передусім на задоволенні індивідуальних клієнтських запитів і намагаються гармонійно поєднати просвітницьку складову музейної справи та рекреаційний елемент, який базується передусім на залученні туристів до проведення тих чи інших майстер-класів, що мають етнографічне навантаження (наприклад, писанкарство, виготовлення глиняного посуду, бісероплетіння тощо). Актуальною у цьому контексті є думка О. Середюк про те, що просторова структура туристсько-рекреаційного потенціалу включає такі елементи як туристичний простір та територія пріоритетного розвитку туризму [244].

Перший елемент дослідництва розуміє як сукупність природних ресурсів та соціально-економічної інфраструктури певної території, а територія пріоритетного розвитку туризму – це географічний ареал, у межах якого конкретно концентруються туристсько-рекреаційні ресурси міжнародного і

національного значення, які мають диверсифікований характер, туристську привабливість, доступність та пристосованість для туристського споживання.

Важливе значення для нашого дослідження має розкриття компонентної та просторової структури музейного потенціалу Івано-Франківської області. Музейний потенціал Прикарпаття, на нашу думку, потрібно розуміти як сукупність музейних ресурсів та кадрового й організаційно-управлінського потенціалу, за умов ведення цього виду діяльності на відповідній території (в Івано-Франківській області), спрямованої на задоволення як потреб самих туристів, так і підвищення добробуту місцевого населення.

Немаловажним чинником інтенсифікації музейної діяльності на Прикарпатті є компактність розташування усіх етнографічних районів у межах однієї області, що загрожує уніфікації стилів життя і є передумовою для повного культурного змішування, з одного боку, а з іншого – належне плекання музейної самобутності здатне особливо актуалізувати крос-культурну комунікацію. Необхідні умови для розвитку музейництва на Івано-Франківщині в досліджуваній період досягалися дуже важко, адже зміна державного устрою ускладнила визначення ідеологічного поля стабільності, формування мети суспільного розвитку, розуміння національних пріоритетів. Оскільки вирішення цих питань пов'язане з пошуком комплексного підходу та гармонізацією політичної й економічної складових українського державотворення, яке має поступальний характер, то й музейна галузь розвивається пропорційно до рівня політичної стабільності та економічного добробуту України.

Етнографічна типологізація музейних об'єктів регіону, враховуючи особливості його історичного та соціально-економічного розвитку, здійснюється за допомогою виділення конкретних культурних ландшафтів, які класифікують так: ландшафти, виділені на основі поєднання господарської діяльності і природних умов; ландшафти, виокремлені з огляду на поєднання природних умов розселення традицій і побуту; ландшафти, виділені на ґрунті поєднання матеріальної і духовної культури.

Головні етнографічні райони Прикарпаття – це власне ландшафти, виділені на основі поєднання матеріальної і духовної культур, що робить їх особливо привабливим для мешканців інших регіонів.

Українська культурно-традиційна й побутова дійсність, складовою якої є галицький локальний ареал, має розмаїтий регіонально-культурний колорит, що виявляє специфіку етнографічних груп українців – бойків, гуцулів, тощо, без урахування цих локальних проявів та етнореалій неможливо сповна осмислити українську історію, визначити механізми популяризації національно-культурної спадщини на сучасному етапі.

Як свідчить світова практика, музейництво за останні десятиліття набуло значного розвитку, маємо всі підстави стверджувати, що зараз ми переживаємо період так званих «культурних подорожей», коли економічна складова світового музейництва поступово відходить на другий план, і це явище стає переважно соціокультурним та виконує функції самоствердження та самореалізації людини як сукупності індивідуального світосприйняття та колективного досвіду.

Слід зазначити, що соціальне середовище, в якому діяв музей, суттєво впливало на форму та функції його діяльності. Сьогодні музей ХХІ ст. почав виконувати властиві соціальній пам'яті функції, оскільки його походження і розвиток як інституту детермінується функціональним взаємозв'язком з наукою, освітою, владою та іншими елементами соціальної структури. Серед соціально-культурних функцій сучасного музею слід назвати: охоронну (збереження культурноісторичної спадщини); інформаційну (передача і отримання, набуття нових знань); інтеграційну (сприяє соціальній згуртованості і відповідальності); комунікативну (передбачає спілкування і особистий взаємовплив); трансляційну (набуття людиною соціального досвіду); відтворення соціальних відносин (забезпечує сталий розвиток суспільства); культурної ідентифікації особи; організація дозвілля; соціалізуючу та культурно-освітню [176].

Отже, музей як соціальний інститут – це установа, яка координує і організує діяльність людей по збереженню минулого, передачі знань про нього. Йому властиві ряд характерних ознак: - соціальний тип музейних відносин (він виконує

обов'язкову функцію щодо зберігання соціокультурної спадщини, здійснює контроль за формуванням і використанням і охороною музейних експонатів); - чіткий розподіл праці і високий рівень професіоналізації музейного персоналу в різних напрямках його діяльності; - знеособленість (деперсоніфікованість) вимог до відвідувачів музею; - науково-дослідницький, експозиційний, фондний, реставраційний, освітньо-культурний, маркетинговий, педагогічний характер його діяльності; - повага до минулого, соціальної пам'яті і досвіду; - досконале управління власними засобами і ресурсами [12]. Важливим інструментом теоретичного осмислення форм і методів музейної діяльності стала теорія комунікацій, розроблена ще у 1968 р. канадським музеологом Д.Камероном [13]. Розглядаючи музей як комунікаційну систему, він вважав її специфічними і особливими рисами візуальний та просторовий характер. Згідно з його трактуванням, музейна комунікація – це процес спілкування відвідувача з музейними експонатами, які представляють собою «реальні речі». В основі цього спілкування, на його думку, лежить, з одного боку, вміння творців експозиції вибудувати з допомогою експонатів особливі невербальні просторові «висловлювання», а з другого, – здатність відвідувача розуміти «мову речей». Теорія комунікацій набула широкого розповсюдження в країнах Західної Європи і США. Це сприяло розвитку індустрії розваг, почалась розробка нових технологій для залучення до них максимальної кількості відвідувачів. В цих країнах почали застосовувати комунікаційний підхід, завдяки якому музей стає соціокультурною інституцією. Тобто, почався перехід від науковості музею до акценту на емоційний фактор сприйняття його експонатів. Це означало не тільки зміну технологій, але й зміну ролі музею в суспільстві [14]. В сучасних умовах музей розглядається як засіб розширення інформаційного і культурного горизонту, як канал міжкультурної комунікації і як своєрідний інструмент, що формує в історичному контексті процеси спілкування і взаємовпливу різних культур. Метою різних форм комунікації є сприйняття музейної інформації відвідувачами, розкриття інформаційного та освітнього потенціалу музейних предметів і музею в цілому. Різноманітність комунікації визначала нову модель спілкування з різними

категоріями відвідувачів. Причинами таких трансформацій стали наступні фактори: зростаючі потреби суспільства в культурологічній інтерпретації різноманітної інформації; поява нових типів музеїв і модернізація старих; зміщення акцентів в освітній діяльності музеїв: із розповсюдження знань у бік формування поглядів, оцінок, креативного розвитку особистості. Для того щоб виявити комунікаційні стратегії, важливо усвідомити два положення, два аспекти статусу музею як соціально-культурного інституту. По-перше, музей є культурним інститутом, який володіє унікальними, специфічними інструментами, тобто культурно-комунікативною системою. По-друге, музей є частиною культури, її підсистемою, і комунікаційні процеси музею – це частина загальнокультурної комунікації. Обидва компоненти є вкрай важливими для розуміння сутності сучасного музею, а також для розуміння шляхів його розвитку у новому глобальному світі. Сучасні тенденції розвитку музею як соціокультурного інституту характеризуються, в першу чергу, відмовою від уяви про музей як науково-дослідний і освітній заклад і намаганням до його універсалізації, що знаходить відображення в появі нових принципів музейної діяльності: у розвитку форм «м'якої» музеєфікації (так звані «екомuzeї»), розширенні тематики експозицій, змін складу і профілю працюючих у музеї спеціалістів, залученні громадськості до проблем повсякденної діяльності музею. Функціональна специфіка музею як соціально культурного інституту в структурі суспільства визначається темою минулого, а змістовним втіленням ціннісних орієнтацій виступають артефакти. У відповідності із цією вихідною позицією, категорія “зміст діяльності музею” повинна враховувати, як мінімум, три параметри: по-перше, тематику діяльності, тобто аспекти історико-культурної дійсності, соціального досвіду, котрі становляться об'єктом інтерпретаційної діяльності музеїв; по-друге, типи артефактів, з допомогою яких вони репрезентуються; по-третє, аспектом змісту є типологічна специфіка музею, зумовлена його зв'язком із іншими компонентами інституціональної структури. Результатом творчого пошуку в музейній сфері стало створення нових типів музейних установ: культурних центрів, у яких діють спеціалізовані експозиції, що

акцентують увагу на досягненнях різних галузей знань, окремих наук і видів мистецтва (Національний центр мистецтва і культури Ж. Помпиду тощо); спеціалізованих дитячих музеїв, де вся експозиційна й освітня робота проводиться з урахуванням вікових особливостей дітей; екомузею, в якому відтворене з метою його збереження культурно-історичне середовище.

На сьогоднішній день широкого розповсюдження набула тенденція розвитку музейного простору як реального культурного простору. Самою популярною є стратегія створення музейних вулиць, кварталів. Прикладом цього є функціонування музейного кварталу у Відні, відкритого у 2001 році. Він створений на базі 6 музеїв, художніми галереями, салонами, артистичними кафе, антикварними магазинами. У центрі кварталу знаходиться великий відкритий зал для проведення фестивалей. Тут є також Дитячий музей, Дитячий театр і дитячий інфоцентр, музеї тютюну, сучасного мистецтва, Центр архітектури, виставковий центр та ін. Навіть автомати, які в інших місцях заповнені жуйкою і сигаретами, в цьому кварталі торгують виставковими каталогами [15]. Характерною особливістю таких музеїв є поява в них, поряд з музейними видами діяльності, «не музейних»: організація і проведення концертних програм, шоу, фестивалів, відкриття сувенірних магазинів, кафе, ресторанів тощо [12]. Музеї почали широко застосовувати новітні цифрові технології для поширення інформації про фонди. Експонати оцифровуються, створюються бази даних про зібрання і колекції для широкого загалу, реалізуюючи право рівного доступу громадян до культурної спадщини. Забезпечення доступу до фондів є засобом боротьби з декультурацією (незнання власних культурних здобутків) молодих користувачів Інтернету. Зокрема у Польщі існує спеціальна програма «Інтернет для шкіл», за допомогою якої музейні експонати залучаються для освітніх та виховних цілей. Для кращої організації культурного туризму і зниження витрат для вироблення музейних товарів і послуг музейні заклади деяких країн об'єднуються в музейні асоціації. Вони служать забезпеченню раціонального використання музейних колекцій при організації виставок, оптимізації наукової та колекційної роботи, закупівлі й обміну експонатами. Такі музейні об'єднання існують у Франції, Великобританії,

Австрії. Таким чином, протягом останніх десятиліть в європейських країнах змінився погляд на роль музеїв у суспільстві. Музеї почали розглядатися не лише як сховище артефактів, а й як заклади, які можуть надавати широкий спектр послуг, організовувати цікаве дозвілля і допомагати уряду реалізовувати культурні та соціальні програми. Якщо у ХІХ і на початку ХХ ст. перед музеєм стояло завдання передати знання, то в наш час на перший план висувається проблема формування у музейної аудиторії інтересу до спадщини, усвідомлення її значення. Від явних і відкрито дидактичних прийомів впливу музей переходить до більш витончених, складних, спрямованих на формування творчих установок, мотиваційної сфери людини. Зростає значення музею і його відповідальність перед суспільством.

Таким чином, процес генезису і еволюції музею засвідчив про складну полівекторну детермінацію, яка була зумовлена його приналежністю одночасно і до культури, і до всього суспільства. Зв'язок з культурою характеризувався тим, що музей виступав у якості специфічного інструменту накопичення, збереження і трансляції соціально значущої інформації, необхідної для виконання культурою свого соціального призначення; до суспільства музей безпосередньо був дотичний своєю організаційно-комунікативною діяльністю. У контексті загальнокультурних перемін, що сьогодні відбуваються у світі, трансформуються умови і методи діяльності музею, зростає його роль, що визначається наступними екзогенними факторами [176]: – поворотним періодом у розвитку цивілізації, актуалізацією сучасних глобальних проблем; – демократизацією суспільства, залученням до культурних процесів широких прошарків населення; – посиленням зв'язку і взаємного впливу культури, політики, економіки. У цій ситуації зростає і відповідальність музею як соціокультурного інституту, покликаного підтримувати традиційні культурні стандарти на високому рівні, забезпечувати наступність гуманістичних цінностей і формування світоглядних смислів.

Отже, особливість сучасного музею це зміна традиційних форм музейної роботи, що проявляється: у втіленні нових технологій формування і розкриття змісту експозиційного матеріалу, використанні нових видів соціально-культурної

діяльності. Музей як соціокультурний інститут стає актуальним і затребуваним у сучасному світі, здатний в нових умовах акумулювати і транслювати соціальнокультурну спадщину людства, нації, соціуму.

Висновки до розділу 1.

Отже, методологічну основу роботи становить комплекс наукових підходів (етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний), системний), принципів (історизму та об'єктивності) та методів (хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, герменевтичний, історично-правовий, діалектичний) дослідження. Їх застосування дало змогу скласти цілісне уявлення про історико-культурні засади становлення і розвитку музейництва в Івано-Франківській області в період незалежності. Зауважимо, що поняття «музейництво» на сучасному етапі стало широковживаним у наукових виданнях. Це пов'язано із процесами культурної асиміляції та акультурації, подолання негативних наслідків від яких, на наш погляд, безпосередньо пов'язане з інтенсифікацією музейної сфери. Саме в цьому контексті важливим є вивчення роботи музеїв, що створює передумови для реалізації культурних потреб людини, дозволяє диференціювати культурні запити туристів різних категорій, що, відповідно, зумовлює необхідність всебічного дослідження культурного потенціалу музейної дестинації як джерела різноманітних пропозицій для розвитку музейної сфери.

Таким чином, джерельна база роботи є достатньо повною і репрезентативною для характеристики історико-культурних засад становлення музейництва в Івано-Франківській області. Вона складається з нормативно-правових документів, загальноукраїнських й місцевих стратегій і програм розвитку музеїв, документів центральних та місцевих архівних установ, газетної і журнальної періодики, а також путівників, каталогів, буклетів. Доцільність такого поділу джерельної бази дослідження зумовлена ґрунтовним вивченням способів та механізмів розвитку туристичної справи в незалежній Україні, здійсненням

прогностичних передбачень та розробкою новітніх теорій, що дозволять реформувати й оптимізувати музейну сферу Івано-Франківщини.

Здійснений аналіз стану наукової розробки проблеми дає змогу зробити висновок, що дослідження історико-культурних засад розвитку музейництва на Прикарпатті (1991–2013 рр.) не було предметом спеціальної комплексної розвідки. Сучасна історична наука стимулює пошук нових шляхів і перспектив вивчення комплексу конкретно історичних питань, пов'язаних із музеєзнавчою проблематикою, спираючись на історіографічну традицію дослідження пам'яток історії та культури краю, але при цьому реагуючи на зарубіжні виклики.

З'ясувавши стан наукової розробки проблеми, ми стверджуємо, що концепт «музейництво» в сучасному науковому дискурсі розглядається крізь призму особистісного та інституціонального підходів. Передусім створення ефективної нормативно-правової бази реалізації музейної діяльності здатне сприяти виконанню музеями їх визначальної функції, що полягає у задоволенні потреб людини розширити горизонти повсякденного буття, реалізувати себе як творчу особистість, зберегти культурні надбання та історичну пам'ять народу.

Дослідження засвідчує, що музейництво є важливим чинником розвитку сучасного суспільства, якщо сприяє нівелюванню протистояння культур, збереженню природної і культурної спадщини, створює нові зони соціальної зайнятості, має більший, ніж інші суспільні феномени, потенціал для створення атмосфери взаєморозуміння.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Науково-освітні музеї та напрями їх науково-просвітницької роботи

Розвиток музеїв і музейного руху в Україні розпочався ще в ХІХ ст. Однак лише із здобуттям незалежності Україною в 1991 р. дослідження роботи музеїв у державі перейшло на якісно новий рівень: почали створюватися вузько спеціалізовані музеї, відкривалися заклади історичного, художнього, літературного спрямування.

Провідним видом діяльності сучасного музею (окрім збирання, зберігання та вивчення музейних експонатів) є культурно-просвітницька робота, перш за все, з дитячою та підлітковою аудиторією.

У сучасних умовах національно-просвітницька діяльність орієнтована на особистість потенційного і реального музейного відвідувача, у зв'язку з цим можна визначити такі її основні напрямки: інформування, навчання, розвитку творчих начал, спілкування і, традиційно, відпочинок. Виділення цих напрямів слід уважати досить умовним, адже вони мобільні та часто тісно пов'язані між собою або перетинаються в будь-яких аспектах. Розглянемо більш детально сутність кожного з напрямів.

Інформування – це зазвичай перший ступінь освоєння музейної інформації, тобто попереднє отримання відомостей про музей, склад та зміст його колекцій або про окремі музейні предмети, а також із питань, пов'язаних з профілем музею, різними напрямками його діяльності. Інформування здійснюється за допомогою таких традиційних форм, як лекція та консультація. Однак сучасний рівень розвитку інформаційних технологій передбачає їх впровадження та активне використання в музеї, наприклад, завдяки створенню спеціального інформаційного центру. Найчастіше цього використовується всесвітня мережа Інтернет. Розташовані у віртуальному середовищі інформаційні системи містять які зображення експонатів із зазначенням їх розташування, супровідну та роз'яснювальну інформацію.

Другий ступінь освоєння музейної інформації на якісно новому рівні – навчання, що має включити передачу і засвоєння знань, а також придбання умінь і навичок у процесі музейної і мунікації.

Навчання в музеї передбачає отримання додаткових або альтернативних знань, які неможливо або не повною мірою можна отримати в інших освітніх установах. Цьому сприяє і впровадження музейно-педагогічних програм, заснованих на знайомстві й і вченні предметів-оригіналів.

Розвиток творчих начал вважають чи не найскладнішим ступенем осягнення музейної інформації. Розвиток творчості передбачає максимально ефективно використання потенціалу музею для виявлення схильностей і розкриття творчих здібностей особистості. У музеї є всі умови для стимулювання творчого процесу: унікальна можливість «входження» в систему кращих зразків традицій, прикладів культури минулого. Цей напрямок може бути реалізовано у формі студії, творчої лабораторії або фестивалів, вікторин, ігор чи навіть елементів театралізації.

Окрім того, музей надає широкі можливості для спілкування з насиченою цікавою інформацією паралельно зі змістовні міжособистісним спілкуванням. Воно може бути організованої у формі зустрічі, клубу, олімпіади, посиденьок або у іншій нетрадиційній формі.

І, нарешті, найбільш традиційна функція – відпочинок. Це насамперед організація вільного часу відповідно до бажань і кувань музейної аудиторії, задоволення потреби у відпочині в музейному середовищі. Більша частина таких форм дозвіл: розрахована на різновікову аудиторію (ярмарок, карнавал, День дверей, музейне свято, концерт, КВК тощо), але є і спеціально розроблені форми відпочинку і розваги для певних категорій відвідувачів (ігрова кімната для дошкільнят, «ялинка» в музеї для молодших школярів, чаювання для відвідувачів старшого віку, бал у музеї) [152, с. 20].

Мережа музеїв в Україні формується на основі усталеної в українському музеєзнавстві наукової класифікації, яка остаточно склалася в повоєнні роки ХХ ст. Відповідно до неї, усі українські музеї розрізняють за типами і профілями.

Тип музею визначають за його суспільним призначенням, метою діяльності. Розрізняють три види музеїв:

1) науково-освітні, або публічні. Вони відкриті для широкого кола громадян та гостей України, їх у нашій області найбільше. Це, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, Літературний музей Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю;

2) науково-дослідні, або академічні, які призначені для спеціалістів. Їх створюють при академіях, науково-дослідних інститутах. Це своєрідні наукові лабораторії (наприклад, меморіальний комплекс «Дем'янів лаз»);

3) навчальні, які призначені для учнів і студентів. Їх організують при школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах з освітньою метою. Наприклад, музей «Освіта Прикарпаття» в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», археологічний музей при факультеті історії, політології і міжнародних відносин названого ВНЗ [158, с. 6].

Таким чином, відповідно до типології музеїв Івано-Франківської області поділяються на види і підвиди. У підрозділі ми охарактеризуємо розвиток науково-освітніх, тобто публічних музеїв.

Розбудова української держави тісно пов'язано зі становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в Україні на сучасному етапі вважаю актуальним. У зв'язку з цим існує необхідність поширення інформації про музеї, про появу нових музеїв, що сприятиме покращенню їх відвідуваності, а також розвитку туризму.

Найпоширенішими є науково-популярні музеї, які є масовими і публічними та відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямована на вивчення історії рідного краю та ознайомлення з нею учнів, студентів на прикладі наявних у музеї артефактів.

У другій половині ХХ ст. створення названих музеїв набуло поширення. При сільських школах вчителі історії активно формували навчальні музеї з метою донести до радянського учня «правдиві» відомості з української історії.

На початку 90-х років ХХ ст. активність окреслених музеїв зросла, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично в кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі проводили саме на базі такого закладу.

Власне самі учні школи, їхні батьки та жителі села ставали основними наповнювачами фондів шкільних музеїв, зокрема збирали речі старовини і старожитностей. Часто це були предмети побуту та повсякденного вжитку, стародавній одяг чи рушники. Іноді траплялися досить цікаві експонати. Наприклад, у шкільному музеї Дем'янівської загальноосвітньої школи зберігаються бивні мамонта, які було знайдено археологом В. Бараном під час розкопок у селі в 80-х рр. ХХ ст. Ця знахідка є унікальною не лише для сільського музею, але й для відомих обласних краєзнавчих музеїв [175, с. 197].

Експозиції у навчальних музеях відзначалися здебільшого одним спрямуванням: «село в давні часи», «село в новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв є збір матеріалу з історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на основі таких «зернят» формується комплексне уявлення про наш край та історію України загалом.

Пришкільні музеї в першу чергу ставили собі за мету культурно-просвітницьку діяльність серед населення, мешканців міста чи села. Оскільки до початку 90-х років ХХ ст. українська історія викладалася у спотвореному вигляді. Багато тем з історії та культури замовчувалися, як такі про які не варто було говорити. Саме тому музейні установи мали виконати основну свою просвітницьку функцію – донести до відвідувача правдиві факти з історії рідного міста, села чи регіону загалом.

В Івано-Франківській області є шкільні навчальні музеї, які варто назвати, а саме: Музей-школа імені Теофіла Киселівського; музей «Берегиня», створений при Бурштинському енергетичному коледжі; Краєзнавчий музей села Дем'янова (Галицький район); Історико-краєзнавчий музей села Кунисівці; Історико-краєзнавчий музей смт. Чернелиця (Городенківський район); Кімната-музей села Чернятин; Музей історії села Тишківців та визвольних змагань імені Романа Шухевича; Музей історії села Шевченкове; Краєзнавчий музей села Кропивник; Кутський краєзнавчий музей та ін. [178].

Вважаємо, що створення пришкільних навчальних музеїв має велике значення. По-перше, збір інформації про село, містечко чи місто стає безцінним джерелом інформації під час вивчення історії краю чи держави загалом. Робота таких закладів допомагає популяризувати і досліджувати нелегкі історичні сторінки нашої країни. По-друге, має велике виховне значення під час з'ясування школярами історії рідної місцевості, чи історії власної родини.

По-третє існування таких музейних закладів навчального типу в курортних районах нашої області допомагає у розвитку туристичної справи, а це, закономірно покращує економічну ситуацію окремого невеликого села чи міста.

Музеї на Івано-Франківщині відіграють важливу роль у вивченні історії краю. Відвідування їх значно доповнює уявлення про духовну та матеріальну культуру представників етнографічних груп та мешканців історико-етнографічних регіонів (районів) Івано-Франківської області. Вони мають свої експозиції, пропонують туристам їх огляд, самостійно проводять екскурсії, виставки, публікують матеріали про окремі аспекти музейницької роботи. Діяльність музейних установ регулюється законом «Про музеї та музейну справу» [60].

Розвиток музейної справи на Прикарпатті в контексті етнотуристичної діяльності визначають обласні комплексні програми «Культура Івано-Франківщини». Так, пріоритетними напрямками музеїв Івано-Франківщини є: збереження історичних пам'яток області; впровадження в роботу музеїв новітніх інформаційних технологій; обліку та каталогізації; зміцнення матеріально-

технічної та реставраційної бази; розширення міжнародного співробітництва; здійснення ремонтно-реставраційних робіт; забезпечення наукового комплектування музейних фондів; активізація видавничої діяльності (альбомів, каталогів, буклетів, путівників, наукових збірок) [44, 45].

Упродовж 1999–2014 рр. кількість музейних установ комунальної і приватної форм власності в Івано-Франківській області збільшилася майже в два рази. Якщо в 1999 р. діяло 12 музеїв, то в 2014 р. їх налічувалось вже 23, які ще мали 15 філій. У фондосховищах музеїв зростала чисельність одиниць зберігання експонатів. Якщо на 1999 р. було 166 016 одиниць, то у 2014 р. – 238 172. Таким чином, збільшення фондів склало 30,3 %. За період 1992–2014 рр. у музейних закладах області виросла кількість відвідувачів їх колекцій, про що свідчить збільшення проведених екскурсій у музеях обласного (районного) підпорядкування: у 2002 р. організовано 5 101, 2006 р. – 7 234, 2010 р. – 7 828, 2014 р. – 8 179 екскурсій [38, арк 37].

На початку 2015 р. на Івано-Франківщині налічується понад 120 музеїв державної або приватної форми власності. Проте згідно зі звітами місцевих відділів культури кількість музеїв в адміністративних районах області значно відрізняється від загальної кількості відповідних установ. Це зумовлено тим, що більшість музейних установ приватної форми власності не співпрацюють із місцевими органами влади. Наприклад, у Надвірнянському районі Івано-Франківської області на початку 2015 р. діяло вісім музеїв, один із них був споруджений за роки незалежності. Упродовж 1991–2014 рр. у районі було відремонтовано п'ять музеїв. У Городенківському районі Івано-Франківської області сьогодні функціонує 12 музеїв. На Галицькій Гуцульщині згідно з даними відділів культури районних державних адміністрацій кількість музейних установ, які функціонують, значно применшена. На наш погляд, причиною цього є небажання власників облікувати музейні заклади в державних органах влади. Так, у Верховинському районі Івано-Франківської області за даними місцевої влади діють Музей Гуцульського театру Гната Хоткевича в с. Красноїлля та Народний історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина» в с. Яблуниця. Про інші музеї не

згадано. Проте лише у с. Криворівня та смт. Верховина діють по 10 музеїв краєзнавчо-етнографічного змісту [37, арк. 30].

У Верховинському районі Івано-Франківської області функціонує 11 музеїв: Регіональний музей Гуцульщина, Музей «Хата-гражда» гуцульської господарки, Хата-музей кінофільму «Тіні забутих предків» та приватний музей Музичних гуцульських інструментів Романа Кумлика в смт. Верховина, музеї І. Франка та М. Грушевського в с. Криворівня, Музей гуцульського театру ім. Гната Хоткевича в с. Красноїлля, Музей села «Криворівня» та інші [36, арк. 25].

За відомостями районної влади в м. Коломия Івано-Франківської області діє дві державні музейні установи: Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського та Музей писанкового розпису «Писанка». Міська влада зазначала, що у Коломиї функціонує 8 музеїв, із них 6 на громадських засадах [60, 65].

Одним із відомих музеїв Івано-Франківська є «Освіта Прикарпаття». Його створено в 1980 р. в Івано-Франківському державному педагогічному інституті. Це був один із перших музеїв такого профілю в Україні. Ідея його формування належала ректорові інституту, професорові Олександрю Устенку та доцентів кафедри історії УРСР Ярославу Мельничуку. Ключову роль щодо налагодження його діяльності здійснили Ярослав Мельничук та перший директор музею, нині заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук, доцент ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» Богдан Гаврилів. В організації роботи музею багато зроблено кандидатом педагогічних наук, доцентом Іваном Прусом. Активну участь у створенні музею взяли викладачі та студенти інституту, вчителі шкіл області, які офірували цінні експонати, матеріали з історії освіти на Прикарпатті. Тематико-експозиційний план був складений завдяки працівникам Івано-Франківського краєзнавчого музею. Постійну допомогу щодо оформлення інтер'єру музею та його експозиції надає Інститут мистецтв, зокрема викладачі та студенти художнього відділення [105, с.2].

За час існування музею в ньому побувало понад 120 тис. відвідувачів, проведено майже 10 тис. екскурсій, організовано близько сотні тематичних виставок. Музей допомагає створювати громадські і шкільні музеї, консультує викладачів університету, вчителів, студентів та учнів про становлення освіти на Прикарпатті, веде активну пошукову, науково-дослідницьку та популяризаторську діяльність. На його базі здійснюють наукову роботу викладачі та студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» та інших навчальних закладів області. Тематичні та ювілейні виставки, що постійно тут мають місце, привертають увагу відвідувачів. У 1983 році Постановою Колегії Міністерства культури УРСР музею присвоєно звання «народний». Він входить у туристичний маршрут «Музейне коло Прикарпаття», співпрацює з Педагогічним музеєм України НАПН України [220].

Експозиція музею складається з двох розділів:

- Освіта на Прикарпатті з часів Київської Русі до сьогодення.
- Історія становлення та розвитку ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника».

Розділи поділяються на підрозділи, що розкривають історію шкільництва та освіти на території нашої області на різних етапах історичного розвитку краю.

На експозиційній площі Музею розміщено понад тисячу експонатів. Значна частина з них є оригінальними, а окремі – унікальними. У фондах зберігаються сотні документів, фотографій, книг та інших пам'яток історії розвитку освіти на Прикарпатті. Тільки основний фонд музею налічує близько трьох тисяч експонатів [220].

У музеї постійно відбуваються тематичні та ювілейні виставки, що присвячені визначним датам з життя нашого краю та відомим педагогам, проводяться наукові конференції, семінари, зустрічі з ветеранами педагогічної праці, учителями.

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність музею є доволі вагомою, оскільки заклад спрямовує свою діяльність на інформування своїх відвідувачів, розкриває основні аспекти розвитку культури та освіти регіону. Також проводить

на своїй базі тематичні лекції, семінари, конференції, які спрямовані на популяризацію розвитку історії освіти краю, звертають увагу населення на основні проблеми освіти.

Не меншу значущість має Івано-Франківський краєзнавчий музей, який акумулює велику кількість відділів і філій.

Музей створено 1 травня 1940 р. Спершу він знаходився за адресою м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7. Із 1958 р. заклад розміщено в будівлі Івано-Франківської ратуші, яку капітально відремонтували [97, с. 3].

Відділи музею:

- Літературний музей Прикарпаття (м. Івано-Франківськ, заснований у 1986 р.);
- Історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина» (сmt. Верховина, відновлений у 2004 р.);
- Хата-гражда Харуків (с. Криворівня, заснована в 1978 р.);
- Музей Михайла Грушевського (с. Криворівня Верховинського району, створений у 2002 р.);
- Літературно-меморіальний музей Івана Франка (с. Криворівня Верховинського району, створений 1953 р.);
- Літературно-меморіальний музей Леся Мартовича (с. Торговиця Городенківського району, відкритий у 1971 р.);
- Історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша (сmt. Печеніжин Коломийського району, створений у 2004 р.);
- Історико-краєзнавчий музей Олександра Феданка (сmt. Солотвин Богородчанського району, створений у 2001 р.) [105, с.2].

Окрім того, музей має значну кількість експозицій, що знайомлять відвідувачів з історією, природою, культурою Прикарпатського краю, а також розкривають особливості культури і побуту Бойківщини, Гуцульщини і Прикарпатського Опілля.

У музеї зберігаються експонати природничі, історичні, нумізматичні, етнографічні, археологічні, палеонтологічні, філателістичні. У фондах є

документи, стародруки XVII–XVIII ст., ікони, зброя, живопис, графіка XIX–XX століть, унікальні експонати – археологічні предмети X–XI ст. з кургану Галичина могила в с. Крилос, галицькі ікони XIII ст., вироби зі срібла (техніка зерні) XII–XIII ст., скульптури Й. Пінзеля (XVIII ст.) тощо [131, с.102].

Однією з ключових проблем музейної сфери краю часто називають брак фінансування та неефективну модель державного управління. Музеї особливо гостро відчули свою вразливість до економічних потрясінь у момент фінансової кризи 2008–2009 рр., коли видатки Державного бюджету на розвиток музейної галузі скоротилися в чотири рази, а недофінансування музейної сфери навіть за такими базовими статтями, як зарплата персоналу, оплата комунальних платежів і послуг охорони, ледь не призвело до закриття деяких музейних закладів (підрахунки та висновки громадської організації «Український центр розвитку музейної справи»). Однак біди українських музеїв не лише від браку коштів, їхні проблеми значно глибші, адже більшість із них давно втратили зв'язок із суспільством та своїми відвідувачами, перетворилися на консервативні науково-дослідні інституції, які не знають, якою мовою, як і про що сучасний музей має говорити зі своєю аудиторією. Українські музеї фактично не проводять маркетингові дослідження й не аналізують очікування публіки від своїх програм і сервісів [178, с. 60]. Вітчизняним музеям бракує критичного переосмислення своїх експозицій. Остерігаючись різких змін музейного нарративу, куратори переважно вдаються до косметичних, а не до докорінних змін експозиційної роботи. Очевидною є й відсутність місії та візії розвитку більшості музеїв, їх слабкий зв'язок із місцевими громадами та небажання (чи то невміння) відповідати на запити суспільства, пропонуючи відвідувачам нові сервіси та програми [205, с. 105].

Важливий внесок у розвиток культурно-просвітницької справи музейних закладів Прикарпаття зробив Літературний музей, який є окрасою Івано-Франківського музезнавства.

Літературний музей Прикарпаття відкрито 16 травня 1986 р. Експозиція розповідає про розвиток літературного процесу від найдавніших часів до

сьогодення. Львівські стародруки XVII ст., рукописи, особисті речі письменників різних часів, про які йдеться в експозиції музею, прижиттєві видання творів Івана Франка, Богдана Лепкого, Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини, Наталії Кобринської, Михайла Яцківа, Ольги Дучимінської та інших письменників, матеріали про діяльність Станіславського літоб'єднання та обласної організації Національної спілки письменників України – найцінніші експонати музею [294].

Підтримує музей робочі стосунки з письменниками та культурно-просвітницькими діячами Української діаспори США та Канади, Великої Британії та Словаччини, з письменниками Узбекистану, Румунії та Польщі.

Отже, музей не лише поповнює свої фонди стародруками і виданнями минулих століть, але й активно співпрацює з сучасними літературознавцями краю, колекціонує їхні видання і роботи. Наявність такого музею в регіоні свідчить про ерудованість і любов до мистецтва його мешканців.

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність цього закладу є надзвичайно важливою. Оскільки він пополяризує серед населення та своїх відвідувачів надбання культури та літератури. Тут можна знайти стародруки та твори в оригіналі. Це дає можливість краще дослідити та вивчити вітчизняну літературу, письменників та українську мову.

Наступним музеєм, який можна віднести до науково-освітніх, є музей Визвольних змагань Прикарпатського краю.

У ньому представлені документальні, речові матеріали, що охоплюють період від XI до XX ст. і висвітлюють події визвольної боротьби жителів Прикарпатського краю за незалежність України. Експозиція музею розташована в чотирьох залах [294].

У фондах є цінні документи, які засвідчують боротьбу Легіону січових стрільців, УНР, ЗУНР, ОУН, повстанської армії за державну незалежність України.

Наявність такого музею допомагає кр'янам і гостям рідного Івано-Франківська зберігати пам'ять про історію Прикарпаття, не забувати героїв і їхні подвиги, що зумовили незалежну Україну.

Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша відкрито у вересні 1995 р. Експозиція створена з найцікавіших історичних матеріалів часів опришківського руху та мистецьких творів, присвячених народному месникові Олексі Довбушу. В основі експозиції музею – приватна колекція директора музею, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча України Володимира Грабовецького. Дослідник майже 45 років збирива матеріали, пов'язані з життям і діяльністю Олекси Довбуша [99].

Олекса Довбуш – легендарний герой Карпат, один із ватажків опришківського руху, що боровся за визволення селянства. У музеї демонструються документи та наукові праці про опришківський рух на Прикарпатті, легендарна сокирка Довбуша, яку два століття зберігали нащадки свідків загибелі опришка [138, с. 16].

Обґрунтовано матеріали, що розкривають соціально-економічні передумови піднесення опришківського руху під проводом Олекси Довбуша; письмові документи, карти, схеми, а також малярські та скульптурні зображення, що ілюструють становище Галичини в першій половині XVIII ст.

Отже, культурно-просвітницька робота цього музейного закладу є надзвичайно важливою, оскільки такий музей є єдиним у своєму роді. Він розкриває локальну історію краю, популяризує культуру, традиції та звичаї Прикарпаття. Особливо важливим етапом у діяльності цього музею є висвітлення певного етапу історії краю в зовсім іншому світлі, ніж її демонстрували до початку 90-х років XX ст.

Музей мистецтв Прикарпаття є скарбницею образотворчого мистецтва краю. Його збірка, започаткована в 1980 р., охоплює унікальні пам'ятки галицького іконопису й барокової скульптури, творчість класиків західноукраїнського малярства: Корнила Устиновича, Івана Труша, Ярослава Пестрака, Юліана Данькевича, Олекси Новаківського, Осипа Сорохтея, Олени

Кульчицької; роботи українських художників другої половини ХХ ст., а також твори польських, австрійських, німецьких та італійських майстрів ХVIII – ХХ ст. У музеї зберігається велика колекція сучасної зарубіжної графіки, подарованої з виставок Міжнародного бієнале «Імпреза». Народна творчість представлена різними видами декоративно-вжиткового мистецтва Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля. Чинний експозиційний зал розташований у найдавнішій архітектурній споруді міста – ренесансному Колегіальному костьолі ХVII ст. на майдані Митрополита Андрея Шептицького. Для огляду виставлена найбагатша частина музейної збірки: іконопис краю ХV – ХІХ ст.; твори барокової пластики Томаса Гуддера, Конрада Кутченрайтера, Йоана-Георгія Пінзеля, Матвія Полейовського, Діонеза Станетті; картини братів Унтербергів; старовинні церковні книги, видані у Львові, Почаєві, Уневі [178, с.62].

Таким чином, культурно-освітня робота є одним з головних практичних напрямків музейної діяльності, основною формою музейної комунікації, яка здійснюється в процесі безпосереднього контакту із музейною аудиторією як у самому музеї, так і поза його межами. У процесі культурно-освітньої діяльності реалізуються такі соціальні функції музею як освіти, виховання, організації вільного часу. В умовах зростання соціальної ролі музеїв культурно-освітню функцію можемо розглядати як одну із основних соціальних функцій музею.

Важливим історико-краєзнавчим музеєм є «Герої Дніпра». Він був відкритий 2 серпня 1966 р. як музей бойової слави сформованої на початку серпня 1941 р. в районі м. Ніжина 38-ї загальновійськової армії, доля якої нерозривно пов'язана з Україною (пройшла з боями територією 12 областей, брала участь у звільненні Прикарпаття від німецько-фашистських загарбників). У складі її частин і з'єднань довелось воювати і тисячам жителів нашого краю, багато з яких склали голови на дорогах війни [165, с. 348].

15 лютого 1984 р. колегія Міністерства культури України присвоїла музею звання «народний», а 9 травня 1984-го він отримав назву «Герої Дніпра» на відзнаку однієї з найяскравіших сторінок бойового літопису 38-ї армії – подвигу її

бійців і командирів під час форсування Дніпра і визволення столиці України [294].

Експозиція музею займає 640 м², а експонатний фонд налічує понад чотири тисячі одиниць. На стендах, подіумах, у вітринах розміщено тисячі експонатів періоду Другої світової війни: бойові знамена військових частин (до речі, дві з них – 226-та Глухівсько-Київська Червонопрапорна та 70-та гвардійська Глухівська шестиорденоносна стрілецькі дивізії – брали безпосередню участь у звільненні Прикарпаття), зброя, нагороди, особисті речі, документи, фотографії, листи з фронту, предмети спорядження й побуту бійців і командирів [294].

Значну частину експозиції займають зразки стрілецької та артилерійської зброї. Привертають увагу відвідувачів також виставлені в експозиції численні оригінали газет, листівок. Уже на початку експозиції в одній із вітрин – газети перших воєнних днів, де можна прочитати повідомлення Радянського інформбюро про героїчний подвиг воїнів зенітної батареї лейтенанта Олексія Муравйова, які збили на підступах до тогочасного Станіслава в перші хвилини війни два ворожі бомбардувальники, а протягом наступних семи днів – ще п'ять [294].

Тут також є розповідь про героїзм бійців-прикордонників окремої Коломийської комендатури під командуванням майора Р. Філіпова, які першими зустріли ворога на прикарпатській землі, про льотчика, молодшого лейтенанта Леоніда Бутеліна, який таранив у небі над Галичем німецький літак [177, с. 115].

Однією з проблем українського музейництва є відсутність спеціалізованої науково-дослідної інституції – аналітичного центру, який має вивчати питання теорії та практики музейної справи, готувати проекти нормативних актів та галузевих стандартів, опрацьовувати й популяризувати зарубіжний досвід. У західних суспільствах недержавні аналітичні центри – так звані *think tanks* – мають суттєвий вплив на формування державної політики, розроблення стратегій та ухвалення управлінських рішень. Зокрема експерти таких відомих аналітичних центрів, як Інститут Брукінгза, Центр Вудро Вілсона, Аспенський інститут тощо, залучаються органами влади до вироблення стратегій і конкретних рішень у

сферах, де ці центри вже працюють і мають вагомі наукові розробки. В Україні працює кілька громадських організацій, які частково виконують функції недержавних аналітичних центрів у музейній сфері. Серед них громадські організації «Український центр розвитку музейної справи» (УЦРМС), «Агенція культурних стратегій», «Демократія через культуру», український комітет Міжнародної ради ІСОМ та інші. Також працює державний аналітичний інститут «Український центр культурних досліджень». Ці організації роблять акцент на реалізації системних, послідовних проектів задля активізації комунікації у професійному середовищі, сприяння формуванню професійного музейного лобі у країні, налагодження зв'язків між українськими фахівцями та їхніми зарубіжними колегами. Однак індивідуальних чи колективних зусиль цих організацій виявляється недостатньо для розроблення національної концепції музейної реформи [236, с. 21].

Важливим чинником розвитку регіонального музеєзнавчого руху є створення музеїв у районах і містах області. Цікавим, на нашу думку, є музей історії міста Болехів, який засновано 28 листопада 1967 р. краєзнавцем Романом Теодоровичем Скворієм. Організація музею почалася з підготовки до 40-річчя від дня смерті Наталії Кобринської, що припало на січень 1960 р. Перший осередок музею – краєзнавчу кімнату – було відкрито при бібліотеці в 1964 р [294].

У 1970 р. музей здобув звання народного. Про краєзнавчу роботу музею з'явилися публікації в газеті «Літературна Україна», в «Українському історичному журналі», журналі «Українська мова і література в школі», у районній та місцевій пресі.

У 1987 р. ухвалено рішення про переорієнтацію краєзнавчого музею в музей історії міста. Він набув певної популярності, про що свідчили факти нових унікальних надходжень для експозиції. Так зі Стрия було передано ноти, написані рукою Теофіла Кобринського на емігрантську пісню із штампом самої Наталії Кобринської. Було одержано фрагменти рукописних богослужбових книг XVII ст. із монастиря і церкви с. Довжки, а також цикл фотографій з періоду перебування

в Болехова українського скульптора Михайла Черешньовського (1939–1944), митрополита Андрея Шептицького (1909 р.).

14 квітня 1999 р. за наказом Управління культури Івано-Франківської облдержадміністрації музей став державним [52].

Музей розміщено у шести залах. Експозиція складається з таких розділів:

- «Історія міста Болехова»;
- «Бойківська світлиця»;
- «Розвиток промисловості, освіти і культури в 20-30-х роках ХХ ст.»;
- «Друга світова війна, жертви фашистської і більшовицької окупації»;
- «Національне і духовне відродження нашого краю»;
- «Боротьба українського народу за утвердження своєї державності».

У підвальному приміщенні музею знаходиться меморіал-катівня НКВС, що діяла протягом 1944–1947 років. На стінах підвалу збереглися автентичні написи ув'язнених того часу [175, с. 350].

2005 р. було проголошено роком Наталії Кобринської в Болехові. 16 жовтня 2005 р. відкрито нове приміщення з експозицією про відому галицьку письменницю, громадську діячку, яке містить такі розділи:

- «Белелуя»;
- «Болехів у часи Наталії Кобринської»;
- «Наталія Кобринська в колі сучасників»;
- «Меморіальний куток»;
- «Болехів вшановує пам'ять про письменницю»;
- «Наталія Кобринська та Січове стрілецтво»;
- «Наталія Кобринська та Іван Франко» [294].

Приватний музей відкрито Романом Кумликом 7 січня 2000 р. і розташовано в родинному будинку. Господар збирав матеріали протягом 30 років. Це предмети побуту, давній гуцульський одяг, знаряддя праці, грошові знаки різних часів та багато цікавого про життя гуцулів. Особливою гордістю музею є колекція музичних інструментів [15, арк. 1].

Експерсії проводить Наталя Гузак, донька Романа Кумлика, яка після смерті батька продовжила його музейну справу. Наталя (лікар за фахом) грає на скрипці, цимбалах, тримбі, двійниці (сопілка), окарині, зозулі, пелинці, лірі, наї та розповідає про кожен з інструментів.

Наприклад, ріг – старовинний «мобільний телефон», оскільки використовувався для передачі повідомлень на великі відстані. Трембіта – обрядовий інструмент, який застосовувався під час Коляди, похорону, весілля. У колекції є також скрипки-довбанки та прямокутна скрипка [15, арк. 1].

Під час експерсії можна почути народні пісні та гуцульські співанки (невеликі куплети на різноманітну тематику).

Музей кінофільму «Тіні забутих предків» відкрито в 2000 р. у хаті Петра і Євдокії Сорюків, де в 1963 – 1964 рр. упродовж семи місяців мешкав під час зйомок знаменитий Сергій Параджанов. Режисер сам захотів жити тут. Він зізнався, що так йому вдалося краще відчувати колорит Гуцульщини, дізнатися традиції і насититися силою природи. Ось чому фільм вийшов настільки цікавим. Гостював тут також творчий колектив фільму: оператор Юрій Ілленко, художник Георгій Якутович, актори Іван Миколайчук, Лариса Кадочникова та інші [294].

Усі гості й відвідувачі музею мають змогу переглянути фільм і ознайомитися з історією створення кінострічки. Музейна експозиція представляє речі, пов'язані з фільмом. Цікавим експонатом є весільна гугля, у яку був одягнений головний герой Іван (Іван Миколайчук). На стінах висять світлини з фільму. У будинку-музеї є також автентичні гуцульський одяг та предмети побутового вжитку. Діють такі експозиції:

- з життя та творчості видатних людей;
- з побуту та етнографії;
- з історико-архітектурної спадщини [171, с. 3].

З ініціативи Братства ОУН-УПА Галицької районної станиці і товариства політв'язнів та репресованих Галицького району було започатковано в 1996 р. Музей ОУН-УПА і затверджено його функціонування рішенням позачергової Галицької районної сесії від 8 березня 1998 р. Ініціативну групу очолював Філарет

Скасків – тодішній голова районного братства. У зв'язку зі смертю Ф. Скасківа головою оргкомітету в листопаді 1998 р. став Микола Яцків – голова районного братства ОУН-УПА. Музей розташований на центральній дорозі містечка в приміщенні, яке виділила їм дирекція Бурштинської ТЕС у Бурштинському палаці культури «Прометей». За неповних три роки тут побувало більше 3500 відвідувачів [107, с. 3].

Експозиція музею поповнювалася за сприяння районної влади, міських та сільських рад, педагогів, бібліотекарів, активістів-патріотів. Суттєвим успіхом стало відновлення і представлення на музейних стендах імен репресованих та замордованих жителів Галицького району в часи розгулу радянської влади - 1630 чоловік. У музеї розміщено макети криївок, де під час облав переховувались вояки УПА, деякі види зброї, що використовувались тоді [249].

Музей історії Галича, якому нещодавно виповнилося 50 років, знаходиться в Митрополичих палатах – пам'ятці архітектури початку ХІХ сторіччя, яка свого часу була літньою резиденцією митрополита Андрея Шептицького. Це найдавніший музейний заклад Галича. Ідея його формування належить славетному археологові, доктору Ярославові Пастернаку та митрополитові УГКЦ Андрею Шептицькому, який на схилі літ висловив бажання створити біля фундаменту літописного Успенського собору ХІІ ст. музей-заповідник. Цю мрію владики УГКЦ реалізував у 1937 р. Ярослав Пастернак. Він у каплиці Св. Василя, пам'ятці архітектури ХV сторіччя, зібрав найцікавіші та найоригінальніші знахідки зі своїх розкопок у Крилосі. Це був перший музей на Крилоській горі [98, с. 230].

В експозиції Крилоського музею представлена історико-культурна спадщина давнього міста, археологічні та архітектурні знахідки минулого, які засвідчують, що Галич-Крилос свого часу був потужним державним та релігійним центром, столицею могутньої Галицько-Волинської держави [136, с. 180].

Експозиція музею історії Галича, яку умовно можна поділити на два періоди – долітописний і літописний, міститься у семи залах першого поверху Митрополичих палат. У перших двох екскурсанти знайомляться з раритетними

експонатами долітописного Галича, тобто кам'яної та бронзової доби: лінійно-стрічкової, трипільської, шнурової, комарівської, липецької та черняхівської культур. Знаряддя праці (скребла, пластини, відбійники, різці, проколки, кістяні гачки, рогові мотики) свідчать про господарську діяльність людей того часу [165, с. 362].

У VI-III тисячолітті до н.е. на Прикарпатті жили носії трипільської культури, які, крім мотичного землеробства, займалися скотарством, мисливством, рибальством. Трипільці знали також гончарство та ткацтво. А обробка каменю в трипільській культурі досягла найвищого рівня. Рештки трипільських поселень на західному порубіжжі виявлені в Бовшеві, Вікторові, Комарові, Крилосі, Коростовичах, а також у смт. Більшівці Галицького району. У музеї представлені фрагменти посуду, знайдені археологами в смт. Більшівці. Серед них – кубки, миски, сферичні посудини, покритишки, глечик [219].

Насичений експонатами і третій зал. Знахідки, які є тут, розповідають про те, що, починаючи з перших сторіч нової ери, територію Прикарпаття населяли східнослов'янські племена. Між Південним Бугом і Дністром жили уличі, а між Дністром і Прутом – тиверці [220].

Широко засвідчені в музеї залишки бронзо-ливарного виробництва давньоруського часу, знайдені археологами. Серед експонатів княжої доби центральне місце займає давньоруська зброя. Особливу увагу відвідувачів привертає меч невідомого князя, наконечники стріл, бойові сокири, кинджал, списи, хрести-енколпіони різних типів тощо. У центрі п'ятого залу музею міститься макет княжого Галича, який виготовили співробітники Львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація» в 1988 р [219].

Святиною Крилоської гори був Успенський собор. Його архітектурні деталі з фресковим розписом, капітелі з оздобою, різьблене каміння, антропоморфна маска, які нині представлені в музеї, свідчать про високий розвиток галицької архітектурної школи доби Ярослава Осмомисла. Плитки із зображенням грифонів, драконів, птахів- павичів прикрашали стіни храму. При Успенському соборі був відкритий скрипторій (майстерня для переписування книг), де в 1144 р. написане

Галицьке Євангеліє, примірник якого знаходиться нині у Третьяковській галереї. Стилюси-писала, привісні печатки, гравюри вказують на високий рівень розвитку писемності у княжому Галичі.

Геральдичні знаки на денцях посудин, трикутні та прямокутні плитки з багатьох храмів Галича збагачують експозицію ще одного залу музею [219].

У колишніх Митрополичих палатах, на другому поверсі, міститься експозиція майбутнього і єдиного на теренах Галичини Музею історії церкви. Тут знаходяться рідкісні експонати церковного культу, які подарували музеєві приватні особи, а також парох с. Крилос о. Ярослав Жолоб. Експозицію розпочинає галерея портретів митрополитів і кардиналів Галицької митрополії, яку створено в 1807 р. в Львові. Власне тоді й почалося будівництво Митрополичих палат. Під час розкопок поблизу літньої резиденції галицьких митрополитів львівські археологи віднайшли фрагмент хреста, на якому є цікавий орнамент, а з внутрішнього боку – ініціали першого єпископа Косьми (Кузьми), який правив у Галичі за часів князювання Ярослава Осмомисла [219].

Дуже цікаві експонати та ікони передав до музею колекціонер зі Снятина Богдан Човган. Серед них – медалик-підвіска «Діва Марія з Ісусом» ХІХ ст., фрагменти іконостасу, дерев'яна патериця ХVІІІ ст., а також три ікони Ісуса Христа та ікона Богородиці Одигітрії.

Єпископ Коломийсько-Чернівецький владика Микола Сімкайло подарував майбутньому Музеєві історії церкви ікони святих Володимира Великого, Варвари та Параскевії, намальовані на дошці, а також ікону святого Миколая, що зображена на склі. Серед подарунків владики – дерев'яний кивот і хрест із розп'яттям, датовані ХVІІІ ст., та особисті речі покійного владики Павла Василика – фелон, мітра, ковпак, коштур, дерев'яний хрест, світлини [220].

Серед експонатів музею – Львівське Євангеліє, яке видрукувало ставропігійське братство в 1670 р. Цей друкований раритет – у доброму стані. Збереглися усі сторінки, а також чеканка на обкладинці. Чимало експонатів передав музею о. Святослав Кияк. Це речі покійного батька Романа Кияка. Вони репрезентують той період, коли УГКЦ була в підпіллі. Серед них – рукомийниця,

два дискоси та ложечка для Святого Причастя, дарохранильниця, медалик Пресвятої Богородиці тощо [219].

Багато речей подарував отець Олег Каськів. Це, зокрема, книги з бібліотеки Андрея Шептицького, дві ікони «Вседержитель», датовані 1882 р. Крім цього, ікони «Різдво Христове», «Успіння Богородиці», «Одигітрія», а також фрагменти ікон шести Апостолів з іконостасу церкви села Межигірці (XVIII ст.) [98, с. 230].

Та, мабуть, найбільшим раритетом майбутнього Музею історії церкви є жезл митрополита Андрея Шептицького, яким свого часу користувалися владика Павло Василик та Софрон Мудрий [104, с. 62].

Таким чином, звернувши увагу на «невміння музеїв використовувати для своїх потреб інструменти громадянського демократичного суспільства, пасивність у налагодженні ефективної співпраці із недержавними організаціями» та «відсутність мотивації для самостійного пошуку музеями партнерів для співпраці», розробники стратегії не змогли навести конкретні приклади того, яким чином музеї можуть впливати та вже впливають на соціально-економічний розвиток громад, пожвавлюють бізнес-середовище, сприяють створенню нових робочих місць і стимулюють розвиток туризму в регіонах. Саме на таких показниках, а не на ідеалістичному прагненні ошчасливити всіх музейних працівників можливістю освоєння додаткових бюджетів мають ґрунтуватися серйозні державні програми розвитку сфери культури. Мусимо констатувати, що сьогодні в українському суспільстві запит на музейну реформу фактично відсутній. Складається враження, що єдиною зацікавленою стороною у втіленні зазначеної музейної Концепції була сама «армія» музейних працівників, яка звикла працювати за старими підходами і яку певною мірою задовольняє стан повного (хоч і незначного) державного фінансового утримання. Справжня ж музейна реформа мала б передбачати не лише збільшення коштів на підтримку музейної сфери країни, але й змін принципів, на яких ця підтримка надається. У складних економічних умовах та в ситуації стрімкого розвитку конкуруючих культурних закладів та індустрій (кіно, відеоігор, комп'ютерних технологій) музеї

мають постійно доводити своє суспільне значення, а не сприймати тезу про важливість своєї соціальної функції як аксіому.

На початку серпня 2011 року в місті Коломия відчинила свої двері «Весела оселя» Миколи Савчука. Це перший і наразі єдиний центр гумору в Україні, який створив відомий письменник-гуморист, заслужений артист України, гуморознавець Микола Савчук. Велика заслуга в жартівливому оформленні центру належить колумійському карикатуристові Ігореві Бежуку [225, с. 40].

Центр гумору «Весела оселя» має за мету вивчати і популяризувати сміхову культуру (гумор, сатиру, карикатуру, клоунаду, комедію тощо). Ініціатор цього культурологічного проекту планує організовувати форуми й семінари гумористів та карикатуристів, літні школи юних гумористів, виставки, камерні сміхові фестивалі та інші цікаві заходи. Водночас передбачені довідкові видання про сміхову культуру народів світу, альбоми карикатур, жартівливі листівки тощо.

Центр гумору «Весела оселя» складається з чинної експозиції на зразок невеличкого музею; бібліотеки; фоно й відеотеки; архіву й фонду [255, с. 95].

Чинна експозиція репрезентує широкий спектр українського і почасти світового гумору, сатири, комедії й карикатури: книжкові й періодичні видання, фотографії, листівки, сувеніри, плакати, значки, скульптурні роботи. Організатор і власник «Веселої оселі» використав авторські гасла й афоризми, ідеї й строфи. У «Зеленій будці» вміщено шаржі українських карикатуристів на відомих світових політичних діячів, а також філокартичну колекцію з різних країн.

У «Веселій оселі» передбачено дзеркало сміху та аудіовізуальна техніка (телевізор, музичний центр), завдяки якій можна буде побачити зразки світового комедійного кіно, послухати унікальні записи українських гумористів, жартівливі пісні й галицькі шлягери [294].

Отже, такий вид музею, який створений у Колумійському районі, сьогодні є єдиним в Україні. На нашу думку, саме такого виду музеї є особливо цікавими для відвідувачів та населення краю.

Ідея створення Природничого музею в Галичі зародилася в 1998 р. під час святкування 1100-річчя першої письмової згадки про це давнє місто. Упродовж

1998 – 2003 рр. формувались природничі фонди в Національному заповіднику «Давній Галич», а в 2004 р., під час святкування десятиріччя заповідника, у музеї «Історії давнього Галича» було відкрито експозицію «Природа Землі Галицької». Вона представляла типи природних комплексів у вигляді 4 закритих і одної великої відкритої діорам з 199 експонатами (187 видів тварин) і займала площу 48 м² [219].

У 2006 р. музей переміщені до головної садиби Галицького національного природного парку. Сьогодні експозиція представлена у трьох залах загальною площею 80 м².

Щоб потрапити у музей, необхідно пройти під аркою, яка символізує ворота у «Храм Природи» і є копією природної арки гіпсового походження, що в урочищі Замок, поблизу с. Поділля. Галицький національний природний парк складається з мініатюр із своїми унікальними та типовими природними комплексами.

Екскурсанти знайомляться з історією виникнення природно-заповідної справи краю та створенням у 2004 р. Галицького національного природного парку [294].

Перша зала присвячена степам, які в Івано-Франківській області є рідкісними екосистемами, поширеними лише на її сході. Увагу привертає діорама урочища Камінь, що на околиці с. Межигірці, майстерно виконані опудала степових птахів і ссавців, фотографії та гербарії степових рослин. Тут також розміщена палеонтологічна й мінералогічна колекції. Діорама урочища «Пом'ярки» презентує композицію з бурого ведмедя і лісового kota, яких здобули наприкінці ХХ ст [294].

Екскурсія переходить зі степової зали в ентомологічну галерею. Тут чотири великі вітрини з комахами. Перша - із різноманітними барвистими метеликами, а ще величезна колекція жуків. Особливою гордістю колекції є дибка степова, яку ввіймали в 2008 р. в урочищі Касова гора (околиці м. Бурштин) – вперше після того, як польські вчені бачили її там ще десь на початку ХХ ст.

Наступною є зала водно-болотних екосистем. Тут відвідувачі музею знайомляться з багатою фауною та флорою другої за величиною в Україні річки Дністер, Бурштинського водосховища, риборозплідних ставків, численних стариць. Належне сприйняття викликає у глядачів діорама з видом на Дністер, велика колекція опудал водних і болотних птахів, а також їх гнізда з кладками яєць [303].

Найбільшою родзинкою музею є відтворена у трьох діорамах лісова екосистема. Тут стоїть величезний старий дуб з багатьма дуплами – багатоповерхове помешкання лісових звірів (білок, сонь, куниць, кажанів); птахів (сов, дятлів); комах (диких бджіл, жуків). Юні натуралісти ще раз переконуються в тому, що нічого зайвого в живій природі немає, і про це треба пам'ятати [309, с. 16].

Одна з діорам відтворює літній ліс із косулями та борсуками, різноманітним птаством, співом яких насолоджуються екскурсанти з вмонтованих гучномовців. Інша діорама з велетенським диким кабаном та малим підсвинком, птахами (зимняком, омелюхом, великим підсоколиком) у всій красі розкриває зимовий пейзаж в урочищі Вербівці. Оглядаючи діораму, в якій відтворено лисицю зі своїм виводком, відвідувачі музею мають змогу подискутувати про корисність чи шкідливість таких лісових звірів, як лисиці, вовки, борсуки, куниці та ін [238, с. 345].

Особливістю музею є те, що деякі з представлених експонатів були зібрані ще при житті графа Володимира Дідушицького, тобто окремі з них мають уже по півтора століття.

Музей «Природа Землі Галицької» розташований у зручному місці – на шляху туристичного маршруту «Кринос» (колишня столиця Галицько-Волинського князівства) – «Старостинський замок» - «Центр Галича» і приваблює як місцевих жителів, так і гостей міста. Він є потужною науковою базою для студентів вищих навчальних закладів природничого спрямування та учнів шкіл регіону [294].

Відвідувачі музею мають можливість зрозуміти необхідність берегти природу, ощадливо використовувати її ресурси. Тут кожен відчуває, що старий підхід у ставленні до природи, який передбачає якомога більше скористатися з неї, веде до знищення безцінних природних багатств, а це загрожує не тільки природі, а й самому існуванню людства. Вихід один – жити в гармонії з природою.

Традиція розпису яєць на Гуцульщині і Покутті має вікову історію. Саме тут мистецтво писанкарства сягнуло високого рівня. Тому не дивно, що у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини протягом десятиліть з'явилася колекція писанок. Збірка почала формуватися ще на початку ХХ ст. Сьогодні вона свідчить про довгий та складний шлях розвитку цього виду народної мініатюри, репрезентує орнаментальне, композиційне та колористичне його багатство. У народному мистецтві немає такого предмета, який би містив у собі стільки образно-символічного змісту, як писанка. З часом колекція зросла настільки, що виникла ідея створити окремий відділ – музей писанкового розпису [68, с. 1].

Головними завданнями названого музею його творці встановили збирання, зберігання і популяризація творів народних майстрів, їх наукове опрацювання і донесення прийдешнім поколінням. Адже протягом століть писанку – орнаментоване великоднє яйце – співвідносили зі святом Христового Воскресіння. Але історія писанки набагато довша. Вона свідчить, що з давніх часів у різних народів існували обряди та легенди, пов'язані із символікою яйця як персоніфікацією сонця, життя, родючості, багатства, здоров'я, краси, охоронної та цілющої сили, відродження та воскресіння. Проте жоден народ не доніс до наших днів такі виразно автохтонні графічні уявлення про світ, про життя, як це ми бачимо в українських писанках. Збереженні генетичною пам'яттю народу, магичні знаки-заклинання дійшли до нас із глибини тисячоліть [133, с. 10].

Спершу організатори планували розмістити музей у колишніх польських костелах у с. Делятин або Стопчатів. Потім обласне управління культури подало ідею створення музейної експозиції в Івано-Франківську, в будинку, який

знаходився в міському парку то був оформлений у гуцульському стилі. Але найоптимальнішим варіантом виявилось відкриття музею в Коломийській церкві святого Благовіщення, що було затверджено рішенням виконкому міської ради від 10 серпня 1983 р [302].

З цього часу почалась інтенсивна робота щодо створення музею, поповнення колекції, розробки структури закладу та тематико-експозиційного плану.

Урочисте відкриття музею відбулось 26 жовтня 1987 р. на 400-ліття церкви св. Благовіщення [82, с. 9].

Церква-музей знаходилася на перехресті жвавих автомобільних шляхів, що зумовило активне відвідування музею, хоча він функціонував лише в літній період.

У 1990 р. церкву передали парафіянам, а отже, музей втратив постійне приміщення. З 1992-го музей писанкового розпису розміщено в малоприспосованому будинку по вул. Р. Шухевича, 78. Експозиція складалася з чотирьох розділів: Історія виникнення писанки і її роль в духовній культурі українського народу; Техніки розпису писанок. Інструментарій. Композиції орнаментальних мотивів; Писанка – твір мистецтва; Запозичення писанкової орнаментики іншими видами мистецтва [89, с. 23].

Нова сторінка історії музею пов'язана з будівництвом спеціалізованого приміщення, центральна частина якого має форму яйця заввишки близько 13 м, що ззовні розмальоване як писанка. Створення цієї унікальної споруди тривало рекордний час – лише 90 днів. А урочисте відкриття музею відбулося 23 вересня 2000 р. під час Міжнародного фольклорно-етнографічного фестивалю гуцулів, у якому брали участь Президент України Леонід Кучма та Голова Верховної Ради Іван Плющ [60, с. 7].

Музей писанки в Коломиї – це архітектурна споруда у формі найбільшого у світі розмальованого яйця. Сьогодні вона стала однією з «візитівок» Коломиї і приваблює сюди відвідувачів з усіх країн. Тим паче, що сьогодні музей є власником однієї з найбільших в Україні і світі, а отже справді унікальної колекції

писанок близько 4 тис. Тут представлені традиції писанкарства усіх регіонів України. Варто зауважити, що музейна колекція постійно поповнюється новими надходженнями як за рахунок закупок у майстрів, художників, колекціонерів, так і завдяки благодійній діяльності меценатів [184, с. 15].

Якщо на Прикарпатті перебувають із робочими чи офіційними візитами урядові або й іноземні делегації, то обов'язково відвідають музей «Писанка». І дізнаються тут про цікаву традицію, започатковану головою Івано-Франківської обласної державної адміністрації Михайлом Вишиванюком. Вона полягає в тому, що коли музей відвідують перші особи держав, то професійна писанкарка подає їм біле куряче яйце, розтоплений бджолиний віск, писачок і пропонує виконати підпис на поверхні яйця, а потім розписує як писанку [220].

У колекції музею засвідчені писанки з автографами Президента України Леоніда Даниловича Кучми та його дружини Людмили Миколаївни, Голови Верховної Ради України Івана Плюща, колишніх Прем'єр-міністрів Валерія Пустовойтенка, Віктора Ющенка, Анатолія Кінаха, екс-міністра оборони Олександра Кузьмука та інших урядовців. Музей відвідали губернатори всіх областей та численні закордонні делегації на чолі з послами та консулами [165, с. 436].

Однією з найбільших музейних установ на Івано-Франківщині є Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського у м. Коломиї, який заснований у 1935 р. Його колекція налічує понад 22 тис. експонатів. Заклад спеціалізується на етнографічних експозиціях. Особливо цікаві зразки різьби по дереву, якими прикрашали житлові і культові споруди, меблі, сільськогосподарські знаряддя, предмети побуту, музичні інструменти тощо. Широко представлені художні вироби з металу та рогу, виготовлені в різні часи майстрами Буковинської, Галицької і Закарпатської Гуцульщини технікою гравірування, інкрустації, гарячого та холодного кування, плетіння. У музеї є художні вироби зі шкіри: кептарі, кожухи, чоловічі торбини, пояси-череси, святкові пояси та постолі. Народний одяг поєднує в собі мистецтво ткацтва, вишивки, обробки шкіри та плетіння. Художні керамічні вироби

ілюструють розвиток гончарства на Покутті та Гуцульщині. Чільне місце в експозиції посідають писанки. Надзвичайно своєрідними є гуцульські сирні іграшки-обереги [96, с. 7].

Прикрашають експозицію твори народного живопису – розпис на склі та дерев'яні ікони. Серед експонатів – високохудожні твори династії Шкрібляків, В. Девдюка, Корпанюків, Корбових, О. Бахматюка, П. Кошака, Г. Василянчук, М. Медвідчука, І. Семенка, П. Харінчука, Г. Герасимович, Ільків, Г. Вінтоняк, І. Антонюка, В. Гуза, М. Тимкова, Волощуків, В. Кабина, П. Цвілик, П. Намайка, Кіхневичів та ін.[186, с. 159].

Тут працюють програми, спрямовані на відродження автентичної культури краю. Застосовуються різні форми роботи: уроки народознавства, інтерактивні заняття, майстер-класи, лекції за участю народних майстрів, творчих колективів, відомих народних музикантів та виконавців етноспівів. На базі музею періодично проводяться семінари, виставки митців, виставки-продажі творів декоративно-прикладного мистецтва і малярства, науково-мистецькі академії. Круглі столи та мистецькі пленери сприяють підтримці, поширенню та популяризації народного мистецтва і традиційної народної обрядовості населення Гуцульщини і Покуття [220].

Музейними програмами передбачена також підготовка до традиційних календарних свят, до яких залучають майстрів і художників, священиків та викладачів, а також учнів і студентів, які разом із музейними працівниками готують відповідні науково-тематичні матеріали, на основі яких згодом відбуваються заходи найрізноманітнішого формату: вечорниці, гаївки, весілля, купальські вечори, обжинки, свято Миколая, коляда тощо. Відвідувачі музеїв отримують можливість ознайомитись не лише з експозицією та виставками творів народних митців, а й безпосередньо зустрітись з ними, спілкуватися та прилучитися до традиційного українського народного ремесла: ткацтва, гончарства, писанкарства, різьблення, бісероплетіння, лозо- та соломо-плетіння. Такі атракції, як показує практика, мають великий успіх у туристів. Тому не дивно, що відвідуваність Національного музею народного мистецтва Гуцульщини

і Покуття ім. Й. Кобринського є однією з найвищих в області. У 2001 р. у музеї за три місяці побувало близько 40 тис. осіб. У результаті цього заклад отримав прибуток у сумі 10 тис. грн. Протягом 2009 р. музейну установу відвідало більше 150 тис. туристів із 57 країн світу. Зауважимо, що Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського – єдиний український заклад такого типу, що занесений до Королівської енциклопедії Великобританії як музей світових шедеврів [92, с. 256].

Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини – один з відомих мистецько-культурних закладів Івано-Франківської області.

Ідея створення музею в Коломиї виникла в середовищі прогресивної інтелігенції наприкінці XIX ст. і була палко підтримана І. Франком. Проте його організацію розпочато через багато років. 13 листопада 1926 р. на засіданні управи товариства «Народний дім» було розглянуто план створення музею, розроблений В. Кобринським, затверджено його статут та назву - «Український народний музей ім. Йосафата Кобринського». 18 травня 1927 р. загальні збори товариства «Народний дім» ухвалили рішення управи. Організацію музею доручили Володимирі Кобринському, палкому шанувальникові народного мистецтва Гуцульщини [89, с. 22].

Спочатку експозиція містилася в маленькій гардеробній театрального залу «Народного дому». На горищі зберігалися перші фондові збірки. Директором музею тривалий час був В. Кобринський. Музейній справі він віддав багато сил і навіть власних коштів. Часто їздив по селах, звертався з відозвами до селян, інтелігенції, знаходячи серед них палкий відгук та підтримку. Чимало цінних експонатів до музею передали В. Тимінський та В. Ровенчук з села Печеніжин, І. Симчич з Верхнього Березова, лікар Левицький з Коломиї. Пізніше надійшли колекції І. Стрийського, Г. Герасимович, Л. Гарматія та інших [89, с. 25].

З 1926 р. неодноразово піднімалося питання про офіційне відкриття музею. Але панівна верхівка буржуазно-поміщицької Польщі, що окупувала західноукраїнські землі, перешкоджала розвиткові української культури, всіляко

гальмувала організацію музею. Лише 31 грудня 1934 р. відбулося його урочисте відкриття [89, с. 27].

Експонати музею у той час були розгорнуті у трьох кімнатах – відділах історичного, гуцульського та культового мистецтва. Згодом «Народний дім», в організаційну структуру якого входив музей, передав йому ще дві кімнати, в одній з яких розмістився етнографічний відділ, а в другій – музейний архів та бібліотека [90, с. 36].

Функціонування музею зазнавало значних перешкод. Оскільки він вважався громадською установою, створеною на добровільних засадах, то чіткої системи в роботі не було. Науково-освітня діяльність також була обмеженою. Лише раз на тиждень, у неділю, музей був відкритий для відвідування. Але й за таких умов існування національна культурна установа була небажаного для панівних кіл. У 1937 р. вони навіть на деякий час закрили музей. Лише завдяки вимогам людей польський уряд був змушений знову його відкрити [90, с. 38].

Після возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР у 1939 р. почалася нова сторінка в житті музею. Він став державною установою, здобув усі можливості для розвитку, активної участі в культурному житті народу [92, с. 256].

Багато шкоди музею завдала німецько-фашистська окупація. Загарбники пограбували та знищили найцінніші експонати. Повернення до нормальної діяльності музею почалося в 1944 р. після визволення Прикарпаття.

У перші повоєнні роки музей мав такі відділи: гуцульського мистецтва, етнографічний, Великої Вітчизняної війни. Найбільше було в ньому експонатів з народного мистецтва, що остаточно вирішило профіль закладу.

До лютого 1945 р. музей вважався краєзнавчим, потім йому було надано статус художнього. Одночасно було затверджено його теперішню назву [69, с. 24].

З часом музей перетворився на справжню скарбницю народного мистецтва Гуцульщини, став центром його популяризації. Колекції музею налічують близько 15 тисяч експонатів. Експозиція розкриває етапи розвитку народного

мистецтва Гуцульщини з кінця XVIII ст. і до тепер. Найбільшими є колекції одягу, тканин, вишивок. Це насамперед колекції чоловічого та жіночого одягу з різних сіл Гуцульщини, компоненти одягу – сердаки, кептарі, кожухи тощо [96, с. 8].

У музеї є чимало надзвичайно різноманітних за композиційним вирішенням, орнаментикою, колірною гамою одягових та інтер'єрних тканин – запасок, поясів, хусток, переміток, верет, скатертей.

Збірка чоловічих та жіночих сорочок демонструє мистецтво вишивання, багатство мотивів, композицій, колірних сполучень, технік виконання, характерних для Гуцульщини. У фондах та експозиції широко представлені декоративні тканини, килими, вишивки радянського періоду з усіх основних осередків. Це, зокрема, твори видатних народних майстрів-ткачів О. І. Горбової, Р. І. Гербового, Ю. Д. Бовича, М. Ю. Ганущака, Й. М. Джуранюка та ін. [69, с. 24].

Вирізняються роботи талановитої ткалі, лауреата Державної премії імені Т. Г. Шевченка Г. В. Василяшук з села Шешори Косівського району. Її творчість є унікальним явищем у сучасному ткацтві Гуцульщини.

Цінними художніми виробами є традиційні ліжники з найбільш характерними візерунками: «кривий», «очктий», «російський», «лопатковий», «вуставковий» та ін. [69, с. 24].

Велике значення мають твори заслужених майстрів народної творчості УРСР Г. Ю. Герасимович з міста Косів та П. Ф. Клим із села Виженка Вижницького району Чернівецької області, М. Сабадаш з Коломиї [69, с. 24].

У 1981 р. музей придбав колекцію моделей сучасного одягу Г. Г. Вінтоняк із міста Коломия, яка активно розвиває традиції крою гуцульського одягу, орнаментику ткацтва та його колірне багатство [65, с. 1].

Колекція різьби по дереву (понад 2500 експонатів) знайомить з історією поширеного на Гуцульщині виду народного мистецтва. У збірці дорадянського періоду є різні предмети хатнього вжитку (бокляжки, барильця, рахви, ложки, сільнички тощо), форма та орнамент яких відзначаються високими художніми якостями. Привертають увагу багатством форм, декору, вмилім їх поєднанням

скрині, столи, сволоки, сільськогосподарський інвентар. Ці вироби дають змогу простежити розвиток різьби по дереву, поступовий перехід майстрів від простих елементів орнаменту до складних композиційних рішень [65, с. 1].

Виняткове художнє значення має колекція творів різьбярської родини Шкрібляків із села Яворів Косівського району, які визначили нові напрямки в розвиткові різьби по дереву [220].

У музеї є цінна збірка творів видатного різьбяря кінця XIX – початку XX ст. В. Г. Девдюка з Косова. Автор збагатив різьбу та інкрустацію новими мотивами та композиційними вирішеннями, багато зробив у справі підготовки різьбярських кадрів [92, с. 248].

Досить повно представлена творчість видатних майстрів різця нашого часу, а саме: заслужених майстрів народної творчості УРСР Юрія та Семена Корпанкжів, І. В. Балагурака, членів Спілки художників УРСР М. П. Тимківа, В. І. Кабина, В. В. Гуза, Д. Ф. Шкрібляка, М. І. Грепиняка, які примножують народні традиції, удосконалюють художні прийоми, що побутують у місті Косів, селах Яворів, Річка, Брустурів, Космач та ін. [92, с. 250].

Новим явищем у гуцульській різьбі є тематичні твори, присвячені важливим датам із життя радянського народу.

Колекція кераміки (понад 3 тисячі експонатів) представлена гончарними виробами з основних осередків керамічного мистецтва: міст Коломия та Косів, села Пістинь, селища Кути Косівського району. Унікальними є твори видатних гончарів XIX ст. Петра Баранюка, Олекси Бахматюка з Косова, Дмитра Зінтюка, Петра Кошака з села Пістинь Косівського району, які полонять багатством геометричних, рослинних та анімалістичних мотивів, композиційних вирішень, колірним звучанням. Особливо цінна збірка кахлів та скульптури малих форм [90, с. 33].

Музей має велику добірку виробів видатної гончарки нашого часу П. Й. Цвілик, а також інших відомих народних майстрів – М. М. Тим'як, Ганни та Михайла Роциб'юків, їхніх дочок Розалії Ілюк, Стефанії Волощук та Орісі Козак,

С. Т. Заячук, Н. В. Вербівської, М. Я. Волощука, Ю. О. Ілюка, М. В. Кікота [92, с. 256].

На Гуцульщині здавна розвивалася художня обробка металу та шкіри. Колекція цих видів народного мистецтва Гуцульщини порівняно невелика – близько 700 експонатів. У збірці є чимало топірців, палиць, жіночих нашийних прикрас, прикрас для одягу, тобівок, поясів. Багатство композиційних вирішень, прийомів обробки цих виробів свідчить про великий талант народних майстрів, їхню фантазію, вміння у простому відтворити прекрасне [90, с. 42].

Художня обробка металу та шкіри розвивається і в наш час. У фондах та експозиції представлені твори відомих народних майстрів П. Ф. Харінчук, М. М. Медвідчука, М. В. Вінтоняка, В. М. Петрича, І. Л. Миклащука, І. Ю. Тинкалюка, які, зберігаючи і розвиваючи традиції минулого, виготовляють різні предмети побутового та декоративного призначення, співзвучні з сучасними новаторськими тенденціями розвитку мистецтва [82, с. 9].

Музей має велику колекцію писанок, що чарують розмаїттям орнаментальних мотивів і композиційних вирішень, витонченістю розпису і колірним багатством. Вона налічує близько двох тисяч творів, законсервованих способом, розробленим співробітниками музею Л. В. Кречковським та М. І. Боледзюк.

На традиціях народного мистецтва Гуцульщини плідно працюють випускники Косівського технікуму народних художніх промислів, які вдало поєднують у своїй творчості художні традиції з новаторськими пошуками. У колекціях музею представлені високохудожні декоративно-орнаментальні й тематичні твори колишніх випускників, нині відомих майстрів І. М. Савченка, О. І. Іщенка, М. Ю. Федірка, О. С. Хованця, Г. Я. Киви, В. В. Аронця, В. Ю. Стрибка, В. І. Джуранюк, Василя та Олександри Швеців, Ярослава та Євгенії Зарицьких, Ярослава та Людмили Прокопиків, М. І. Книщука та Р. В. Довганюка [92, с. 312].

Збирання експонатів, комплектування фондів посідає важливе місце в роботі колективу наукових працівників музею, які щороку вирушають в експедиції по гірських селах. Протягом років музей поповнився більш ніж двома

тисячами експонатів, зокрема зібраними на Гуцульщині на початку ХХ ст. відомим українським художником-передвижником В. К. Розвадовським. У 1923 р. ці вироби представлено на першій сільськогосподарській та кустарно-промисловій виставці СРСР. Через шістдесят років дочка художника Т. В. Розвадовською передала їх музею [90, с. 44].

Впродовж останніх років музей зібрав цінну колекцію одягу, ткацтва, вишивки Городенківського та Снятинського районів, які зараз активно використовують майстри Коломийської художньої майстерні.

Колекції музею постійно вивчають сучасні народні майстри, художники легкої, текстильної промисловості, театрів, працівники кіно-та телестудій. Музей став своєрідною школою для навчання студентів художніх закладів. Часто на його базі проводиться практика студентів Косівського технікуму народних художніх промислів, Вижницького училища прикладного мистецтва, Львівського інституту декоративного та прикладного мистецтва, а також уроки з народознавства для учнів шкіл міста і району [165, с. 431].

Багаті фонди дають можливість організовувати різні виставки в музеї та поза його межами. З 1960 р. періодично влаштовується виставка «Народне мистецтво Гуцульщини», що експонувалася в Ташкенті, Новгороді, Ризі, Тарту, Одесі, Донецьку, Запоріжжі та інших містах і селах нашої країни. Виставка «Традиції та сучасність у творчості члена Спілки художників Г. Г. Вінтоняк» представлялась в Ленінграді, Києві, місті Бендери Молдавської РСР. У залах музею були виставлені виставки «Одяг Гуцульщини та Покуття», «Гуцульські пояси», «Народне мистецтво Коломийщини», «Творчість родини Шкрібляків» тощо [236].

Таким чином, музейні колекції на Івано-Франківщині становлять важливу ланку етнотуристичної галузі. Вони комплексно засвідчують етнографічну своєрідність краю. Щоправда не всі включені в туристичні маршрути, а лише ті з них, які знаходяться в Карпатському регіоні. Якщо більшість музейних установ на Галицькій Гуцульщині знаходиться на туристичних маршрутах або шляхах, що охоплені туроператорською діяльністю, то на Івано-Франківській Бойківщині,

Опіллі та Покутті музеї поодинокі використовуються як інвестиційно привабливий сегмент етнотуризму. На Галицькій Гуцульщині музеї мають здебільшого етнографічно-краєзнавчу специфіку, натомість на Івано-Франківській Бойківщині, Опіллі та Покутті вони, як правило, історико-краєзнавчого або літературно-краєзнавчого напрямів. У роботі музейних установ області превалює самодіяльний індивідуальний туризм.

За часів радянської влади українські музеї та заклади культури виконували переважно пропагандистські функції. Їхні освітні програми та експозиції ставили за мету формування нової «совєтської» людини, вихованої на засадах ідеалів комуністичної партії та сконструйованого за радянськими лекалами погляду на історію. У радянській імперії музеї формували «правильні» експозиції та нав'язували своїй аудиторії «правильні» партійні меседжі, уникаючи будь-яких проявів інакодумства та вільної інтерпретації тих чи інших подій, героїв та суспільних процесів. Після розвалу комуністичного режиму в країнах Східної Європи тамтешні музеї пережили справжній професійний ренесанс. Вони пройшли шлях оновлення й демократизації, пошуку інноваційних освітніх проектів для дітей та дорослих, започаткування нових просвітницьких програм, заснованих на зв'язку між культурою та наукою. В Україні, на жаль, ці зміни відбувалися вкрай повільно, музейні експозиції майже не оновлювалися – чи то через брак коштів на оновлення матеріально-технічної бази, чи то через брак нових ідей, чи то через складність представлення нових, табуйованих раніше тем.

Саме тому в сучасному українському музеї вряди-годи відсутня справжня історична перспектива та порушений масштаб історичного сприйняття. У більшості музеїв країни на нас чекає незграбне нагромадження експонатів, що навряд чи сприяють тому, аби відвідувачі вели правдивий діалог зі своїм минулим. Для переважної більшості краєзнавчих музеїв характерна традиційна періодизація на добу козаччини, революції 1917 року, Другої світової війни (якій буде відведено найбільше виставкових залів) та забронзовілих експозицій на кшталт «видатні мелітопольчани» (за потреби замінити на «харків'яни»

«полтавчани» або «вінниччани»), що є зібранням портретів депутатів міськради та обласної державної адміністрації у позолочених підрамниках.

Ще один музей Івано-Франківщини, що одразу після свого заснування переріс у відомий центр освітньо-краєзнавчого паломництва мешканців заходу України, – це Історико-меморіальний музей Степана Бандери на його «малій батьківщині» в с. Старий Угринів Калуського району. Експозиція цього музею знайомить із життям і громадсько-політичною діяльністю найвідомішого провідника Організації Українських Націоналістів – Степана Бандери, ім'я якого на багато десятиліть стало знаковим для всіх українських борців за незалежність рідної землі в ХХ ст. [294].

Серед «малих» краєзнавчих музеїв Івано-Франківщини варто згадати музеї «Бойківщина» і «Берегиня».

Експозиція музею «Бойківщина», розташованого в Долині, знайомить із природою, історією, етнографією і культурою підкарпатської Бойківщини – однієї з найсамобутніших етнографічних земель України. А експозиція музею «Берегиня», розташованого в Бурштині, репрезентує етнографію та оригінальну народну культуру ще одного історико-географічного краю заходу України – Опіллям [284].

Музей просто неба є структурним підрозділом Національного заповідника «Давній Галич». Він знаходиться на території давнього городища, на першій лінії оборонних валів, навпроти урочища Прокаліїв сад. Цей острівок народної архітектури знайомить відвідувачів з архітектурою і побутом жителів Прикарпаття кін. XVII – поч. ХХ ст. Будівлі, що знаходяться на території музею, свідчать про самобутність українського народного зодчества і водночас про його нерозривні зв'язки з традиціями будівельної культури слов'янських народів. На площі 6,8 га нині завершується будівництво «мікросіл» чотирьох етнографічних районів Прикарпаття: Покуття, Гуцульщини, Бойківщини та Опілля. Кожна з цих зон уміло розпланована в мікрорельєфі місцевості, опоряжена малими архітектурними формами. В інтер'єрах пам'яток чимало етнографічних реліквій – предметів життя і побуту наших предків. Правда, невелика експозиційна площа

зумовила певні відмінності цього музею від аналогічних йому. Зокрема, чимало архітектурних експонатів подаються не у вигляді садиб – житлово-виробничих ансамблів сільської забудови минулих часів, а як поодинокі, типові зразки житлових, господарських та виробничих споруд. Нині в музеї встановлено 11 архітектурних пам'яток, що представляють різні типи житлового та господарського будівництва. Регіон «Покуття» відображений традиційною покутською садибою кін. XVII – поч. XX ст. (перевезена з села Торговиця Городенківського району), до якої входять хата, кошниця, оборіг, криниця-журавель, огорожа. У покутській хаті знаходиться колекція посуду (тарілки, горнята, глечики, горшки) [283].

Крім того, у цьому регіоні знаходиться також виробнича споруда – олійня XIX ст. із с. Олеша Тлумацького району. Вона знайомить відвідувачів із процесом виготовлення олії [88, с. 15].

З етнографічної Гуцульщини в музей перенесено дві хати-гражди з с. Устеріки Верховинського району кін. XIX ст., а також типову гуцульську хату 40-их років XX ст., яку перевезли з смт. Ворохта Надвірнянського району. Це трикамерне житло – хата-хата-комора. У ворохтянській хаті знаходиться ткацький верстат, на якому виготовляли килими та гуцульський одяг [294].

Бойківщину демонструє традиційна хата 1878 р. (про це свідчить дата на сволюку) з с. Поляниця Долинського району. Це трикамерна курна хата. У ній виставлені куделі, прялки. В одній із кімнат оформлено експозицію однокласної школи-дяківки. Тут також заходяться численні збірки народних тканин, вишивок та одягу [86, с. 18].

Опілля представлене садибою з хатою ткача середини XIX ст. та господарською спорудою - стодолюю кін. XIX ст., перевезеними з с. Викторів Галицького району. Хата заможного селянина. Тут знаходиться колекція вишивки з сіл Рогатинського та Галицького районів. Це жіночі та чоловічі сорочки, обруси, простирадла, пішви, а також народний одяг – чоловічий і жіночий, повсякденний і святковий. У господарській споруді – стодолі виставлені засоби транспорту та знаряддя праці [294].

У цьому регіоні також є дерев'яна церква початку ХХ ст. із с. Поплавники та виробнича споруда - кузня кін. ХІХ ст. із с. Тенетники Галицького району. А ще тут знаходиться дуже велика колекція опільської вишивки – жіночі й чоловічі сорочки, обруси, простирадла, пішви, народний одяг [98, с. 230].

Будинки в Музеї народної архітектури і побуту Прикарпаття всі оригінальні, представлені як зразки житла Прикарпатців. На площі музею їх встановлено у відповідному тематичному контексті. Виняток становлять хіба що окремі експонати – малі архітектурні форми, які в селах дуже швидко руйнуються, бо зазвичай їх будували з менш якісних матеріалів. Експонати до інтер'єрів будинків також зібрані відповідно до специфіки регіонів [220].

Експозиція Музею караїмської історії та культури, який знаходиться у м. Галичі знайомить відвідувачів із релігійними та культурними традиціями караїмів, суспільним та побутовим життям караїмської громади Галича. Караїми – невеликий тюркомовний народ, представники якого сповідують караїмізм [219].

Окрім музеїв «під відкритим небом» до комплексу заповідника «Давній Галич» входять і інші музейні установи.

Музей історії Галича, якому нещодавно виповнилося 50 років, міститься у Митрополичих палатах – пам'ятці архітектури початку ХІХ ст., яка свого часу була літньою резиденцією митрополита Андрея Шептицького. Це найдавніший музейний заклад Галича. Ідея його створення належить славетному археологові доктору Ярославові Пастернаку та митрополитові УГКЦ Андрею Шептицькому, який на схилі своїх літ висловив побажання створити біля фундаменту літописного Успенського собору ХІІ ст. музей-заповідник. Цю мрію владики УГКЦ здійснив у 1937 р. Ярослав Пастернак. Він у каплиці Св. Василя, пам'ятці архітектури ХV ст., зібрав найцікавіші та найоригінальніші знахідки зі своїх розкопок у Крилосі. Це був перший музей на Крилоській горі [219].

В експозиції Крилоського музею представлена історико-культурна спадщина давнього міста, археологічні та архітектурні знахідки минулого, які засвідчують, що Галич-Крилос свого часу був потужним державним та релігійним центром, столицею могутньої Галицько-Волинської держави.

Експозиція музею історії Галича, яку умовно можна поділити на два періоди – долітописний і літописний, міститься у семи залах першого поверху Митрополичих палат. У перших двох екскурсанти знайомляться з раритетними експонатами долітописного Галича, тобто кам'яної та бронзової доби: лінійно-стрічкової, трипільської, шнурової, комарівської, липецької та черняхівської культур. Знаряддя праці (скребла, пластини, відбійники, різці, проколки, кістяні гачки, рогові мотики) свідчать про господарську діяльність людей того часу [175, с. 367].

Отже, вагому роль в етнотуристичній індустрії регіону відіграють фестивалі та музейні установи. Відзначимо, що організація і проведення святкових дійств привертає увагу туристів. Родзинкою місцевої етнокультури є практикування майстер-класів, що репрезентують традиційні види господарської діяльності мешканців краю. Розширенню світогляду щодо пізнання етнографічної своєрідності області значно сприяє широка мережа державних і приватних музейних колекцій. Вони дають уявлення про матеріально-духовну культуру населення, його господарську спеціалізацію та повсякденне життя.

Розвиток музейного життя на Прикарпатті розпочався у 1991 р, коли Україна отримала незалежність. Це, свого роду, стало поштовхом до вивчення історії рідного краю, а разом із тим до утворення музейних установ. Ці заклади почали відігравати роль не лише як місце для зберігання давніх артефактів, але нести і розвиваючу, пізнавальну і освітню мету.

Особливо почали вирізнятися музеї нового типу такі як, наприклад, «музеї просто неба». Яскравим прикладом такого зразка музейної установи є заповідник «Давні Галич», який у своєму комплексі містить не лише типовий музей у закритому приміщенні з вітринами експонатів, але і має альтернативу музею у природоохороній зоні лісу під відкритим небом, де є розташовані хати з різних куточків нашої області. Житла облаштовані у стилі XIX ст. Також у них містяться речі повсякденного вжитку та побуту зазначеного часу. Це дозволяє не лише наочно побачити помешкання гоцулів чи бойків XIX ст., але заразом відчутти дух епохи.

Унікальною частиною комплексу «Давній Галич» є музей караїмської історії, який знаходиться у м. Галич. Ця установа є єдиною у своєму роді, оскільки більше ніде на території України не існує музею караїмів. Самих представників даного народу залишилося лише два. У фондах музею зібрана уся можлива інформація про історію цього народу, його переселення на територію Прикарпаття та про усі віхи історії цього унікального народу, який співжився із місцевим населенням і активно розвивався до приходу на Прикарпаття радянської влади. У період радянізації Західної України караїми як народ були практично знищені.

З 1991 р. почалося також відновлення музейних установ, які були у період радянської окупації заборонені. Такою установою був меморіальний комплекс «Дем'янів лаз», який саме збирає та демонструє усім охочим наслідки терору радянської влади на території Західної України. Тут зберігаються списки та пам'ятні стели про тих героїв Прикарпаття, які не змирилися з політикою радянського окупанта і були закатовані у тюрмах НКВС з 1945 і по 1953 рр. Ця музейна установа має на меті не лише збір інформації про патріотів України, які боролися за її незалежність, але і видання книг та брошур, які б несли цю інформацію у маси.

Не меншу цінність становить і музей Гуцульського побуту імені Й. Кобринського. Ця музейна установа, яка знаходиться у м. Коломия є одним із найстаріших музейних закладів області. Оскільки розпочала свою роботу ще наприкінці XIX ст. У закладі зібрані основні експонати, які розкривають історію, культуру та традиції гуцулів з найдавніших часів і до нашого часу. Унікальність цього музею полягає у тому, що його робота продовжувалася постійно, він не був закритим і працівники музею весь час активно працювали над поповненням фондів установи.

Вишивка – один з найдавніших способів оздоблення одягу та предметів домашнього вжитку. Зразки вишитих орнаментів згруповані в музеї за географічним принципом, із врахуванням найбільш характерних для кожної з місцевостей мотивів, композицій, колірних сполучень і технік виконання.

Орнаментальні мотиви вишивок дають можливість простежити розвиток орнаментики на Гуцульщині від найдавніших часів до наших днів. В орнаментах вишивок закладена історично відібрана символіка. Чи це святкова, чи весільна, чи буденна, чи жалобна сорочка – скрізь смислове навантаження несе в собі вишивка.

Геометричний орнамент виконувався техніками низь, хрестик, стебнівка, штапівка та мережковий шов. У вишивках високогір'я поряд із геометричними орнаментами трапляються й рослинні. Колорит вишивок різноманітний, залежний від району [69, с. 24].

У колекції найбільш повно представлені жіночі та чоловічі сорочки, забори на перемітках, прикрашені вишивкою. Нею доповнювали й сердаки, кептарі, кожухи.

Для високогірних районів властиві широкі смуги орнаменту, вишиті технікою низинки, із вкрапленням бузкових та фіолетових кольорів.

Інший характер мають вишивки з Косівського району, зокрема з Космача, виконані півхрестиком у жовтогарячій гамі. Вони мають свої назви - «летечі», «сливові» та ін. У селі Пистинь вишивали хрестиком, червоними, оранжевими та чорними нитками [69, с. 24].

Коломийський район представлений вишивками з сіл Мишина, Печеніжина, Корнича та ін. Вишивки з Корнича відзначаються поєднанням червоних та чорних кольорів.

В орнаментальних мотивах Вижницького району Чернівецької області можна помітити вплив буковинських вишивок. Жіночі сорочки вишивали смугами орнаменту, розміщеного по діагоналі на рукавах. Кольорова гама характеризується домінуванням синіх, зелених та жовтих ниток. У цьому районі часто трапляються вишивки з бісером [236].

У гірських районах Закарпаття вишивки виконували хрестиком на фабричній атласній тканині. Орнаменти будували з мотивів великих руж, у яких поєднували жовті, зелені, сині та червоні нитки з вкрапленням голубих та рожевих.

У радянський час розвиваються кращі традиції минулого. Майстри активно використовують вишивку на речах домашнього вжитку: скатертях, фіранках, рушниках, доріжках, серветках. Особливістю сучасної вишивки є поява тематичних композицій, що дає авторам можливість більш конкретно передавати свої задуми.

Серед кращих у музеї – вишивки відомих вишивальниць А. Ф. Клапцуняк із Космача, М. А. Геник із Нижнього Березова, А. П. Герасим'юк із Бабина Косівського району. Г. Ю. Герасимович (1889 – 1974) із Косова, роботи якої є в музеї, була ентузіастом збирання кращих народних зразків художнього килимарства та вишивки. Учениці її – А. М. Малявська та Г. Я. Кива зробили значний внесок у мистецтво вишивання. Роботи цих майстринь доповнюють колекцію радянського часу [65, с. 24].

Музей має цікаву збірку виробів коломийських вишивальниць. Для творів М. О. Сабадаш, виконаних низинкою, характерні тонкі орнаменти, які вражають чуттям пропорцій та кольору. Є. П. Геник із великим тактом використовує живописні нюанси червоного, жовтого та оранжевого кольорів [236].

Вишивка як вид народного мистецтва найбільш поширена в наш час. Нею займаються жінки міст і сіл, народні майстри та художники-професіонали. Колекція музею постійно поповнюється новими оригінальними зразками.

Багата колекція художніх тканин музею – яскраве свідчення високого розвитку цього виду народного мистецтва. Вона репрезентує характерні стильові особливості, колорит, структуру декору, форми та загальну еволюцію всіх видів тканин. Місцеві нюанси орнаменту чітко виражені. Вони дають можливість із точністю визначити територіальну належність кожного конкретного виробу [96, с. 8].

Збірка народних художніх тканин музею ділиться на дві групи. У першій – тканини для виготовлення одягу, а в другій – призначені для обладнання та оздоблення житла. Обидві групи відзначаються різноманітністю видів, сировини, технік виконання, специфікою практичного застосування.

Колекція одягових тканин свідчить про високий рівень культури ткацтва та розвинений художній смак гуцулів. Цікавими з художнього та технічного погляду є пояси. Поширеним типом були вузькі пояси в різнокольорові смуги, дуже часто переткані сухозлоттю [128, с. 56].

У другій половині XIX ст. ткали пояси ширші, технікою полотняного або «чиноватого» переплетіння, способом «забирання».

Для високогірних районів Гуцульщини характерні широкі смугасті пояси. Складний геометричний орнамент мають пояси Снятинщини. Веселим колоритом вирізняються «павучкові» пояси Городенківського району. Велика увага відводилася декоративному завершенню пояса – вив'язуванню різнокольорових китиць та бомбонів [175, с. 320].

У музеї зібрано велику колекцію головних тканих жіночих уборів – переміток та хусток. Перемітка – це святковий головний убір заміжньої жінки. Вона нагадує довгий, вузький білий рушник з орнаментованими кінцями – заборами. Перемітка побутувала на території Гуцульщини та Покуття до середини XIX ст. Пізніше її замінили «старовіцькі» узорно-ткані хустки [186, с. 159].

Колекція художньої кераміки містить близько чотирьох тисяч експонатів – виробів із кінця XVIII ст. й до наших днів із відомих осередків гончарства – Коломії, Косова, села Пистинь, селища Кути Косівського району [187, с. 296].

На Гуцульщині здавна широко побутувала димлена кераміка, гравірована по сухому необпаленому черепку. Крім того, використовувалася техніка фляндрування (розпис ріжком) та ритування по сирому побіленому черепку і малювання червоним ангобом та поливами – зеленою і жовтою.

Найпоширенішим виробництвом на Гуцульщині було виготовлення ужиткового посуду: мисок, тарілок, збанків, колачів, свічників та кахлів для облицьовування печей [205, с. 340].

Художня кераміка Коломийщини представлена в музеї найбільш повно. Для неї характерні стилізовані рослинні та геометричні мотиви: листочки, галузки, крапки, кривульки, колові та спіральні лінії, розписані зеленими та темно-

коричневими фарбами на тонованому ясному тлі. Композиція більшості творів проста, складається з невеликої кількості мотивів, вільно розміщених на площині.

Найдавнішими експонатами музейної колекції є кахлі невідомих майстрів, датовані кінцем XVIII ст. Коломийські печі відзначаються особливими формами та розписом. Частина кахлів має фляндрований орнамент, схожий на розпис коломийських мисок, інші – фігурні композиції. Вперше на коломийських кахлях бачимо зображення людей, виконані ритуванням. Майстер обережно, наче несміливо, малює постаті скрипаля, жінки з граблями і глеком у руці, весільну пару, релігійні сцени. Традиції коломийської кераміки продовжували відомі гончарі кінця XIX – початку XX ст. В. К. Словіцький, А. Марійчук, К. Санойца та ін. [209, с. 343]

Також унікальною музейною установою є Музей Писанки, який розташований у м Коломия. Цей заклад є порівняно молодим, оскільки розпочав свою роботу у 2000 р. Найбільша писанка світу зберігається саме у цьому музеї. Його особливість полягає у тому, що тут власне зібрано велику колекцію писанок з усієї території України. Продемонстровано орнаменти та методику розпису писанок з різних регіонів нашої держави.

Революція гідності стала актом переосмислення українцями свого минулого, і тому саме зараз ці ментальні зрушення мають знайти своє відображення в музейних експозиціях. Професійна музейна спільнота просто зобов'язана вжити кроків задля того, щоб зробити свої експозиції актуальними, внести корекції до тематики, мови та способів інтерпретації своїх колекцій. Досягти ж цього неможливо без надання закладам культури повної культурної автономії. Музеї мають бути повністю відокремленими від державної ідеології та отримати професійну незалежність. Для цього призначення директорів музеїв має відбуватися шляхом проведення відкритих конкурсів, а політикою музеїв мають опікуватися незалежні музейні ради, до складу яких мають входити публічні особи, представники бізнесу та ЗМІ, а не чиновники з місцевих управлінь культури. На жаль, навіть після Революції гідності ми знов спостерігаємо «рух по колу» та бачимо нові спроби «узурпувати» музейну політику, зробити музеї

знаряддям державної пропаганди (чи то контрпропаганди на російську пропаганду). Нове керівництво Мінкульту не поспішає з проведенням відкритих конкурсів за заміщення вакантних посад директорів національних музеїв та не стимулює розвиток музейних закладів як інституцій, що відображали б культурну та національно-етнічну розмаїтість країни. На цю проблему в одному зі своїх нещодавніх інтерв'ю звернув увагу відомий історик і публічний інтелектуал Ярослав Грицак: «У мене є відчуття, що влада в гуманітарних питаннях повертається до політики часів президентства Ющенка. Нарощуючи, по моделі Ющенка, націоналізацію без урахування історичних та культурних особливостей кожного окремого регіону, влада робить помилку... Потрібно не будувати націю – вона вже побудована, – націю потрібно модернізувати» [178]. Влад Троїцький ставить питання ще гостріше: «гуманітарну сферу знову хочуть використовувати як проститутку. Ніхто не каже, що не потрібно робити певні патріотичні речі. Але це виходить патріотизм у найвужчому й кондовому розумінні. Це відкидає нас у минуле і фіксує на поразці» [294]. Щоб стати сучасними, українські музеї мають стати правдивими. А отже, мати право вивчати й інтерпретувати малодосліджені історичні теми, визначати свою експозиційну та виставкову діяльність без втручання місцевих адміністрацій, політичних партій та урядів. Цей шлях давно пройшли наші найближчі сусіди.

Одним із найважливіших завдань музейної реформи після розвалу комуністичного ладу в країнах Східної Європи та Балтії стало звільнення музейних закладів від ідеологічних нашарувань та обмежень, а також від жорсткого державного контролю на користь культурної та професійної автономії музеїв. У декількох країнах Східної Європи на законодавчому рівні був закріплений статус музеїв як незалежних від держави інституцій. Зокрема у 1996 р. в Естонії був ухвалений Закон про музейну діяльність, який підкреслив ідеологічну незалежність музейних інституцій від держави, попри те, що колекції музеїв належать державі (як і право моніторити ефективність управління цими колекціями) [11, 13].

Отже, упродовж 1991 – 2018 рр. музейна справа на території Прикарпаття активно розвивалася. Відроджувалися старі музейні установи, а також створювалися нові, які були цікаві не лише своїми фондами чи експонатами, а були унікальні у своєму роді, тому що таких установ ніде більше не існує. Вони несуть своїм відвідувачам культурне та духовне збагачення, допомагають вивчити та дослідити історію Прикарпаття.

Стратегія має перетворити музеї на громадські організації, вільні від політики та елітарності інституції, що були б відкритими до співпраці з усіма членами суспільства. Найважливіше – музеї мають сфокусувати свої зусилля на забезпеченні культурного розмаїття відповідно до Конвенції ЮНЕСКО 2005 р.

Науково-освітні музеї стають прекрасним джерелом національно-просвітницької роботи для молоді, населення України. Зміна парадигми до підходу формування музейних експозицій акцентує увагу на власне українській історії, культурі. На тій їхніх аспектах, якими вони були насправді, оскільки у період комуністичного режиму ці погляди були викривлені. Метою цих закладів на сьогоднішній день є розкриття суперечливих моментів життя українського народу. Особливо актуальним у створенні експозицій про Голодомор 1932 – 1933 рр., чи Другу світову війну є важливим висвітлити справжні втрати українців, а також їхню реальну участь у цих історичних подіях.

На сучасному етапі діяльності музейних установ Прикарпаття є виховання патріотично налаштованої молоді, яка буде вивчати історію рідного краю на конкретних матеріальних прикладах та речех. Науково-освітні музеї мають найкращу перспективу у цьому напрямку роботи.

2.2. Суспільно-культурні музеї

Соціальні та культурні зміни сьогодення змушують переосмислювати місце музею в культурному просторі, переглянути шляхи й форми його роботи. Однією з головних функцій музею з моменту його виникнення як соціокультурного інституту стала просвітницька та виховна робота.

Вітчизняні музеї мають великий досвід спілкування з відвідувачем різного віку, але, починаючи з 1980-х років, просвітницька концепція музею почала змінюватися. У сучасному культурному просторі музей – не лише науково-освітня установа, а й центр дозвілля, що вирішує завдання особистісного розвитку та естетичного виховання своєї вікової та загальноосвітньої аудиторії. Музей мистецького профілю має орієнтацію на творчий розвиток людини, її естетичне виховання з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу в рамках гуманістичної педагогіки. Пріоритетним завданням дозвільно-просвітницької роботи в музеях є гармонізація особистості шляхом розвитку естетичних зародків у людині, адже це шлях до самопізнання і творчого осмислення навколишнього світу, а методом його досягнення є діалог у широкому значенні. Тобто можна говорити про окремий вид комунікації – музейну комунікацію, яка пов'язує відвідувача з художнім простором музею, його експонатами та музейними фахівцями [152, с. 21].

Найменш поширеними є науково-дослідні музеї. Їх здебільшого створюють при науково-дослідних установах, інститутах, підприємствах, і вони спрямовані на вузьке коло відвідувачів.

Це доволі різноаспектна група музеїв технократичної профільної групи, що збирають, зберігають, вивчають, експонують та популяризують творіння людських рук, пов'язані з історією і практикою розвитку техніки та технологій, а також – із життям і творчим генієм визначних експериментаторів, винахідників і вчених [188, с. 26].

Науково-технічні музеї відповідно до галузей науки і техніки поділяють на такі підтипи:

а) багатопрофільні – музеї, що документують історію науки і техніки в цілому;

б) галузеві – музеї, присвячені окремим галузям науки, техніки і технології промислового виробництва [181, с. 93].

У світі й в Україні кількісно превалюють музеї галузевих профілів: вузькогалузеві та виробничі музеї при окремих підприємствах, установах та

організаціях (техніко-технологічні, сільськогосподарські, медичні, фармацевтичні, транспортні, засобів зв'язку, військової техніки, авіації, космонавтики тощо.). Робота в них має свою специфіку і потребує спеціальної підготовки [239, с. 10].

В Івано-Франківську таких музеїв є два. Один з них – це геологічний музей, який створений в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (ІФТУНГ), другий музей – це наукове містечко «Нова енергія», яке позиціонує себе як музейна структура.

Геологічний музей розташований в головному корпусі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу в залі площею 550 м². Виникнення музею датують 1873 р. Колекції почали збирати ще при Технічній академії [220]. Засновником став високоосвічений і талановитий геолог Юліан Медвецький, який народився 18 жовтня 1845 р. у Перемишлі і помер 7 січня 1918 р. у Львові. Колекції музею поповнювались завдяки придбанню експонатів на виставках, у музеях, в експедиціях і в приватних осіб у Боні, Парижі, Празі, Відні, Нью-Йорку, Фрайберзі, Дрездені, Женеві, Страсбурзі, Філадельфії тощо [204].

У 1939 р. геологічний музей стає структурним підрозділом Львівського політехнічного інституту. У 1963 р. нафтовий факультет Львівського політехнічного інституту перевели до Станіслава (нині Івано-Франківськ), а тому змінив свою адресу й музей. За 140-річний час існування зібрано понад 16 тис. взірців з усього світу [64].

Робота геологічного музею тісно пов'язана з навчальним процесом, максимально сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців. Цій меті служить і структура музею, відділи якого представлені систематичними колекціями: мінералогії; петрографії; корисних копалин України; корисних копалин Івано-Франківської обл.; історичної геології; палеонтології [84, с. 5].

У геологічному музеї постійно проводяться заняття зі студентами університету та екскурсії для школярів і ліцеїстів міста та області, гостей і делегацій з нашої та зарубіжних країн.

Геологічний музей Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за багатством, різноманітністю і представництвом колекцій мінералів, гірських порід, корисних копалин і викопних решток фауни і флори є одним із кращих у Європі. До Другої світової війни він займав чільне місце серед аналогічних музеїв Європи. 5 грудня 2007 р. постановою Кабінету Міністрів України «Мінералогічна колекція геологічного музею Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу» внесений до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання [84, с.12].

Наукове містечко «Нова енергія» - це інтерактивний музей, де кожен може познайомитись із науковими досягненнями, розробками та новітніми технологіями у сфері енергетики, відновних джерел енергії (енергія сонця, води, вітру тощо), фізики. Головний вектор навчань та тренінгів – це роль енергії та енергоресурсів у житті людини [64].

Музей «Нова енергія» постійно проводить екскурсії для усіх охочих познайомитися з енергією та енергоносіями. Фонди музею завжди поповнюються новими експонатами.

Корпоративний музей ВАТ «Прикарпаттяобленерго» є музеєм електрифікації Прикарпаття. Його створено з метою дослідження історії підприємства, збереження цінних експонатів. Експозиція поділяється на дві тематичні частини. Одна частина, оформлена у стилі ретро, розкриває історію поширення електроенергії на Прикарпатті. Друга, виконана у новітньому стилі розповідає про сучасні досягнення підприємства. У музеї зберігаються документи, фотографії, нагороди та інші відзнаки різних років, експонати раритетного та сучасного обладнання, які демонструють розвиток електроенергетики краю [64, с.15].

Музей історії електрифікації Прикарпаття було відкрито в Івано-Франківську в серпні 2010 р. у рамках відзначення 80-річчя з часу заснування ВАТ «Прикарпаттяобленерго». Адже саме 16 серпня 1930 року розпочала свою роботу попередниця підприємства Станиславівська електростанція. Музей

розташувався в новому адмінкорпусі за тією ж адресою, де колись функціонувала міська електричка (сучасна вулиця Індустріальна, 34) [105, с. 3].

Відвідувачі з першої ж миті перебування в музеї занурюються в особливу атмосферу минувшини. Цьому сприяє великий макет залізничного вокзалу Івано-Франківська, де в 1897 р. було ввімкнено перше в місті електроосвітлення.

Експозиція цієї частини розповідає також про інші електрифіковані будівлі міста початку ХІХ ст., перші електричні ліфти, вуличне освітлення та детальні факти ранньої електрифікації Прикарпаття. У музеї можна побачити зразки побутових електричних приладів різних років минулого століття [138, с.16].

Цікавою для відвідувачів є також експозиція, присвячена винахідникам у сфері електротехніки. А на виставці лічильників електроенергії можна простежити розвиток такої галузі електроенергетики, як виробництво лічильників. У колекції зібрані прилади, які виготовлені в різні часи у різних країнах Європи.

Історію підприємства розкривають чотири стенди, що відтворюють основні події за період з 1930 до 2010 року – від налагодження роботи Станиславівської електростанції до часів корпоратизації та приватизації компанії, а також стенди про керівників підприємства та енергетичні династії [84, с. 18].

Для створення стендів і вітражів, вітрин та макетів використані найсучасніші матеріали і технології. Після завершення екскурсії кожен охочий може пройти своєрідний тест на великому моніторі з інтерактивною плівкою.

Корпоративний музей – це не тільки осередок історичної спадщини, але й центр сучасного культурного життя компанії, який сприяє популяризації професії енергетика.

Наявність такого музею є дуже важливою складовою музейного руху на Прикарпатті, оскільки це дозволяє дізнатися про історію створення підприємства, історію зародження і розвитку світла.

У 2009 р. в Карпатському НПП відкрито Екотуристичний візит-центр, який створено завдяки фінансовій підтримці ЄС в рамках проекту «Створення транскордонної мережі розвитку та просування туризму між Івано-Франківською

обл. України та повітом Марамуреш Румунії». Проект реалізовувався «Туристичною асоціацією Івано-Франківщини» у партнерстві з Карпатським національним природним парком, Івано-Франківською обласною державною адміністрацією та Асоціацією «Екоłodжік», (Румунія) [56].

Головною метою діяльності візит-центру в м. Яремче є сприяння розвитку привабливого еколого-туристичного іміджу території Карпатського НПП. На сьогодні – це єдиний туристичний об'єкт, який репрезентує не тільки місцевість, а й сучасні концепції охорони довкілля у привабливому та цікавому для відвідувачів форматі. Тут можна отримати доступ до інформації про край, природоохоронні території, багатство флори та фауни, культуру та побут місцевих жителів, отримати довідкові та промоційні матеріали, відвідати кімнату-музей Гуцульщини [228].

Споруда візит-центру складається із різних секцій, які демонструють екологічне навчання, головні атракції Карпатського НПП, місцеву гуцульську культуру, правила поведінки на природі. Секція змінних експонатів створює можливість для показу тимчасової експозиції. Оригінальним відтворенням Чорногірського хребта є макет гір, висота яких перевищує 2000 м н.р.м. Також розміщені дві діорами з відображенням різних природних комплексів (навколо водна, лісова та субальпійська екосистеми) [104, с 61].

У мультимедійному конференц-залі, який дозволяє зібрати разом 80 осіб, є можливість проведення конференцій, семінарів та круглих столів. Пропонується відвідувачам перегляд ексклюзивного демонстраційного фільму про географію, історію, етнографію та туристичні атракції Карпатського регіону. Цю стрічку було створено та озвучено 6-ма мовами (українською, англійською, німецькою, румунською, польською та російською). Візит-центр передбачає комп'ютерне забезпечення, унікальний фільм, аудіовізуальний матеріал, інформаційні стенди [105, с. 3].

Візит-центр є сучасним та функціональним закладом, ексклюзивним в Україні, покликаний затримати туристів у регіоні, максимально зацікавивши їх екотуристичними принадами краю

Таким чином, на території Івано-Франківської області є не лише науково-освітні, навчальні, але і науково-дослідні музеї, які в першу чергу створені як наукові установи і призначені для духовного і культурного розвитку населення. Наявність таких музеїв збагачує комплекс музеїв області.

Навчально-дослідні музеї, які створені на території Франківщини, є унікальними за своєю структурою і діяльністю. Вони ознайомлюють з виставками та експозиціями, проводять практичні екскурсії, тренінги і майстер-класи, що приваблює туристів. Така робота дозволяє музеям отримати додатковий дохід для свого функціонування, а також сприяти розвитку економіки краю.

Перед музейно-освітніми проектами стоять і профорієнтаційні завдання: пізнавальні екскурсії на підприємства міста, в різноманітні установи та організації, редакції газет, книжкові магазини, науково-дослідні центри, ресторани, відпочинкові комплекси, бібліотеки, парки, готелі допомагають дитині отримати елементарні професійні знання та навички, поспілкуватися із фахівцями, сформувані власне розуміння сутності певної професії.

Зміцнення контактів між музейними та освітніми закладами дало змогу урізноманітнити навчальний процес, зробити його цікавим, урахувати індивідуальні потреби підлітка, розширити світогляд молоді людини, вдосконалити викладання дисциплін. Однак втілити в життя освітні про*екти не завжди вдається, насамперед через нестачу кваліфікованих спеціалістів, які були б не лише мистецтвознавцями, а й педагогами, вміли працювати з підлітками.

Основним завданням сучасних науково-дослідних музейних установ є дослідження істинної історії української історії. Заповнення так званих «білих плям» новими історичними фактами. Науково-дослідні музеї на сьогодні не лише здійснюють обробку наявного матеріалу, але і проводять ґрунтовні і комплексні дослідження у галузі краєзнавства, що дозволяє більш глибоко вивчати локальну історію яка власне має національно-патріотичну функцію. Це дозволяє виховувати патріотично налаштовану молодь.

2.3. Шкільні музеї як приклад національного виховання в закладах освіти

Становлення української державності тісно пов'язано із становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в Україні загалом, і в Івано-Франківській області зокрема, є досить актуальним на сьогоднішній день. Створення нових музеїв вимагає оприлюднення інформації про них, що сприяє кращій відвідуваності музеїв і розвитку туризму в краї.

В основному аспекті, найпоширенішими є музеї науково-популярні, які є масові і публічні. Вони відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу музеїв становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямовується на вивчення історії рідного краю і донесення її до учня чи студента на прикладі наявних артефактів у музеї.

У другій половині ХХ ст. створення таких музеїв при школах було досить поширеним явищем. Активно навчальні музеї створювалися при сільських школах, вчителями історії цих шкіл. Таким чином, вчитель історії намагався донести до радянського учня елементи української історії на прикладах краєзнавства.

З початком 90-х років ХХ ст. активність таких музеїв зросла, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично у кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі історії проводили саме на базі такого музею.

Власне самі учні школи, їх батьки та жителі села ставали основними наповнювачами фондів шкільних музеїв. Проводився активний збір речей старовини і старожитності, які зберігалися у селян. Часто це були предмети побуту та повсякденного вжитку, стародавній одяг чи рушники. Були і доволі цікаві експонати, наприклад, у шкільному музеї Дем'янівської загальноосвітньої школи зберігаються бивні мамонта, які було знайдено під час розкопок у селі в 80-х рр. ХХ ст. археологом В. Бараном. Ця знахідка є унікальною не лише для сільського музею, але і для відомих обласних краєзнавчих музеїв.

Експозиції у таких музеях створювалися переважно одного характеру: «село у давні часи», «село у новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв є збір матеріалу по історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на основі таких «зернят» зібраної інформації формується комплексне уявлення про історію нашого краю та історію України загалом.

В Івано-Франківській області є ряд шкільних навчальних музеїв, які варто згадати. А саме музей-школа імені Теофіла Киселівського, музей «Берегиня», створений при Бурштинському енергетичному коледжі, краєзнавчий музей села Дем'янова (Галицький район), історико-краєзнавчий музей села Кунисівці, історико-краєзнавчий музей смт Чернелиця (Городенківський район), кімната-музей села Чернятин, музей історії села Тишківців та визвольних змагань імені Романа Шухевича, музей історії села Шевченкове, краєзнавчий музей села Кропивник, кутський краєзнавчий музей тощо.

Таким чином, створення пришкільних навчальних музеїв має велике значення на сьогоднішній день. По-перше, збір інформації про історію села, містечка чи міста, яка стає безцінним джерелом інформації при вивченні історії краю чи історії нашої держави загалом. По-друге, несе велике смислове значення при вивченні школярами історії рідного краю, чи історії власної родини. Створення і робота таких закладів допомагає популяризувати і досліджувати нелегкі історичні сторінки нашої батьківщини.

Також існування таких музейних закладів навчального типу в курортних районах нашої області допомагає у розвитку туристичної справи, а це в свою чергу покращує економічну ситуацію окремого невеликого села чи міста.

Музей-школа імені Теофіла Кисілевського засновано в 2000 р. Основні напрями діяльності: пропаганда історико-культурної спадщини та збереження історико-культурних цінностей. Профіль музею: історичний, краєзнавчий. Він організовує виставки, експозиції, надає консультації та екскурсійну діяльність [220].

Музей «Берегиня» створений при Бурштинському енергетичному коледжі. Зареєстрований на початку 2000 р. 4 грудня 2001 р. відкрито нову експозицію, яка складається з етнографічних та археологічних експонатів. Колекція вишиванок багато містить тогочасних опільських візерунків. Окрасою музею є міні-експозиція: українська діаспора першої чверті ХХ ст., церковний куточок, писанки, скрині тощо. У музеї обладнана опільська кімната і комора. Ці приміщення наповнені знаряддями праці, речами побуту, меблями, вишиванками [210].

Отже, музеї, які створені при освітніх навчальних закладах, розкривають не лише певні аспекти історії краю, але мають навчальну мету: прищепити студентам чи учням любов до рідного краю, села чи міста.

Краєзнавчий музей села Дем'янів створений у приміщенні Дем'янівської школи з метою навчання під час уроків. Музей засновано в 1984 р. У його фондах зберігається близько 700 експонатів. В експозиції є сім розділів: «Флора і наука краю»; «Село в сиву давнину»; «Минуле і теперішнє села»; «Вони боролися за волю і кращу долю України»; «Велетень Прикарпаття»; «Ними гордиться наше село»; «Борці за волю України» [220].

Історико-краєзнавчий музей села Кунісівці знаходиться у приміщенні Кунісівської ЗОШ I-II ступенів. Заснований колишнім директором школи Морозом Василем Петровичем у 1990 році на основі краєзнавчого матеріалу. Музей працює на добровільних засадах і обслуговується вчителями та учнями школи. Загальна площа музею – 30 м². Експозиції поділяють на такі розділи: Наш край в давнину; Київська Русь; Галицько-Волинське князівство; Національно-визвольний рух; Етнографія; Тваринний світ [220].

Таким чином, краєзнавчі музеї, які створені при закладах освіти, мають експозиції спорідненого характеру. Це здебільшого історія, географія та етнографія населеного пункту.

Історико-краєзнавчий музей смт. Чернелиця, заснований музей у 1956 р. Основні напрями діяльності: навчальний, виховний, дослідницький. Профіль музею – історичний, краєзнавчий.

Кімната-музей села Чернятин при бібліотеці-філіалі засновано в 2006 р. Основні напрями діяльності: зберігання старовини, ознайомлення відвідувачів з історією села Чернятин. Профіль музею – краєзнавчий [220].

Музей історії села Тишківців та визвольних змагань імені Романа Шухевича. Невелика експозиція, розміщена у Народному домі, розповідає про історію села, родину Шухевичів, діяльність «Просвіти», а також про тяжкі часи депортації та репресії. Чинні експозиції музею: з життя та творчості видатних людей, з побуту та етнографії, з визвольної боротьби українського народу [220].

Музей історії села при Новошинській загальноосвітній школі відкрито в 1990 р. Профіль музею – побут і культура села. Загальна кількість експонатів за книгою фондів – 130. Музей займає одну кімнату. В експозиції є чотири експозиційних розділи за такими темами: «Національний одяг»; «Куток Берегиня»; «Хатина мого дідуся»; «Народна медицина» [104, с. 62].

Отже, музей села Новошів має нестандартні експозиції як для краєзнавчих музеїв при закладах освіти. Він виділяється цікавими експозиціями як з народної медицини, так і з побуту й організації життя мешканців села.

Музей історії села Шевченкове створено при Шевченківській ЗОШ I – III ступенів у 1998 р. Для музею виділено окрему кімнату площею в 54 м². Тут зібрані експонати старовини, знаряддя праці, зразки вишивки, бойківський одяг. На стендах висвітлено історію села в різні її періоди [165, с. 415].

Краєзнавчий музей села Кропивник відкрито при Кропивницькій загальноосвітній школі I – II ступенів імені М. Ф. Тимочка відкрито в 2000 р. Музейна кімната поділена на 7 експозиційних розділів: «Село за обрієм віків»; «Село під владою Австрії та Польщі»; «Село породило таланти»; «Академік з Прикарпаття: до вершини науки. Творчий доробок вченого». «Світ його захоплень»; «Село в післявоєнний період»; «Педагог і борець (розділ присвячений борцеві за волю України Квецку Д. М.)»; «Село сьогодні» [165, с. 420].

Кутський краєзнавчий музей розмістився у вивільненому шкільному приміщенні і займає п'ять кімнат з такими експозиціями: «Вироби з лози, дерева, та кераміка (XIX – XX століть)»; «Знаряддя та предмети праці»; «Зразки одягу із

сукна та полотна»; «Експонати з історії освіти та культури України – книги німецькою, російською, польською, українською мовами, видання 20 – 30 років ХХ століття»; «Фотографії, листівки, грошові знаки, документи, матеріали до експозиції – тисячоліття хрещення Русі – України, до історії ОУН – УПА, Січових стрільців» тощо [220].

Кімната історичної спадщини Надвірної (середньовіччя) створена в підземеллі районної станції юних техніків. Тут відтворено бойові та геральдичні щити, корогви земель, середньовічна зброя (мечі, сокири, луки). Можна доторкнутись до кольчужних та латних обладунків. А також ознайомитись з хронологією подій у середньовічній Надвірні [105, с. 62].

Така кімната є неординарним видом музеїв навчального типу, оскільки тут не лише репрезентують експонати середньовіччя, але і проводять заняття з історії Середніх віків Надвірнянщини.

Особливою гордістю Івано-Франківської області є музей-кімната Назарія Яремчука, де знаходяться особисті речі співака, книги з піснями виконавця, газети, афіші та фотографії. Усього понад 120 фотознімків [220].

Музей історії села Іллінці організований групою вчителів-ентузіастів місцевої школи на чолі з вчителем хімії Романом Ризиком у 1992 р [220].

Історико-краєзнавчий музей селища Ворохта розкриває процеси виникнення поселення, опришківський рух на околицях Ворохти, релігійне життя. Один із розділів відкритої експозиції присвячено життю й діяльності забутого міністра ЗУНР та УНР, тестя Є. Коновальця та А. Мельника, Степана Федака та його родини, висвітлюється їх зв'язок з Ворохтою. Також подано матеріали про розвиток лісової промисловості, спорту і туристичних послуг, санаторних закладів, біографії керівників селища, відомих вчителів школи та видатних уродженців Ворохти тощо [84, с. 16].

Музей народного мистецтва Гуцульщини було створено в с. Яворові 9 жовтня 1961 р., передано Яворівській загальноосвітній школі I – III ст. у 2004 р.

Музей розміщений на третьому поверсі школи. Це одна кімната площею в 36 м². Загальна кількість експонатів – 255 основного фонду. Профіль музею –

мистецький. Цікавими є такі експонати: речі, виготовлені з дерева, різьблені шкатулки, керамічні вироби, домоткані вироби – ліжники. Саме Яворівський ліжник є одним із найпопулярніших видів інтер'єрного ткацтва, що виконує вжиткову і декоративну функції.

У музеї періодично оформлюється виставка учнівських робіт по дереву, проводиться пошукова робота [220].

Історико-краєзнавчий музей у с. Бортники відкрито в 1992 р. Знаходиться він у приміщенні Бортниківської ЗОШ I – III ст. Експонати і матеріали розміщені в 6-х залах. У залі №1 знаходиться інтер'єр селянської хати 20-30-тих рр. ХХ ст. Хата покрита соломою. Світлиця відображає життя селян середнього достатку. У кутку поставлена піч, на комині якої лежить каганець, що був освітленням приміщення. Стіни прикрашені полумисками та квітами, а також тут розміщені ікони, образки та інші цікаві речі. У другій частині залу висвітлюється політичне та соціальне життя народу Прикарпаття у фотознімках і документах. На стендах ілюструється життя українського народу від початку існування державності і до теперішніх днів. Біля кожного стенда стоять папки із зібраним матеріалом, який допомагає відвідувачам краще зрозуміти ілюстрований матеріал стендів та вітрин. В інших вітринах виставлені речі археології – рідкісні фотографії, документи з історії села, краю. Окрема кімната виділена для виховання духовності, репрезентована значна кількість релігійної літератури, ікони та різні речі, які розповідають про історію церкви [65, с. 1].

Експонати залу №2 продовжують розповідь, яку почато у світлиці музею. Тут демонструється одяг, знаряддя праці, вироби умільців. Музей також організовує виставки літератури, газет, журналів, колекцій марок, монет, паперових грошей, рушників, вишиванок, творів мистецтва тощо [220].

Обертинський історико-краєзнавчий музей – історико-краєзнавчий музей у селищі Обертин Тлумацького району Івано-Франківської області. Культурно-освітній осередок і значне зібрання матеріалів з історії та культури містечка.

У музеї є багато експонатів часів середньовіччя, австрійського, польського та радянського періодів. Музей, який розташований у приміщенні школи, має

філіал у підвальних приміщеннях колишнього районного відділу НКВС, де зібрані експонати про учасників руху опору 1930 – 1950-их років ХХ ст [165, с. 456].

Історико-краєзнавчий музей села Олешів засновано в 1980 р. Його організатор - Татарчук Василь Миколайович. Спершу музей знаходився у приміщенні Олешівської школи. З 1980 до 1987 р. це був «Буківнянський музей історії першого колгоспу Івано-Франківської області», який містився в костелі села Буківна. У 1990-х роках, у зв'язку з відкриттям у костелі церкви, музейні експонати передано в Олешівську ЗОШ. З 1995 р. музей носить назву «Краєзнавчий».

Опишемо експозиційні розділи музею.

Перша – «Знаряддя праці первісної людини».

Хоч першу згадку про село відносять до XV ст., археологічні знахідки на території села (1894 р.) свідчать про те, що селяни тут були ще з бронзового віку, а вже II – III ст. село Олешів становило велике поселення та мало зв'язки з Римською імперією. У сусідньому селі Буківна виявлено 5 палеолітичних стоянок. Одна з них – найдавніша в області. Тут жили люди близько 100 тис. років тому. Знайдено також поселення землеробів доби неоліту, курганний могильник доби бронзи (XV – XVII ст. до н. е.), давньоруське городище (XI – XIII ст.), що свідчить про те, що ці землі були заселені в різні періоди. Територія краю з X ст. входила до складу Київської Русі, а в XII – XIII ст. – Галицько-Волинського князівства [165, с. 462].

Дві наступні рубрики перебувають на етапі формування фондів і створення експозицій. Вони є ще недоступними для огляду, зокрема це:

«Українське село за часів Австро-Угорщини та панської Польщі»;
«Українське помешкання початку XIX ст.»

Внутрішня площа хати, її забудова на території України схожа, хоча у кожній місцевості внутрішній інтер'єр відображає регіональні особливості життя українців. Прообразом української хати вважають житла трипільців часів неоліту [220].

Наступна експозиція – «Перша та Друга Світові війни».

Під час Першої світової війни (1914-1915 рр.) село Олешів стало ареною боїв між російськими і австро-угорськими військами. А з 3 липня 1941 р. по 25 липня 1944 р. мирне життя селян перервали роки Другої світової війни [176, с. 102].

Ще тут є експозиції «Українське село в післявоєнний період»; «Україна – незалежна.»

Таким чином, Олешківський історико-краєзнавчий музей є чинним закладом із великою кількістю експозиційного матеріалу. Деякі рубрики і експозиції сьогодні перебувають у процесі наповнення фондів і формування експозиційних виставок.

Музей історії склозаводу та села Кутище – сільський історико-етнографічний музей в селі Кутище Тлумацького району Івано-Франківської області, культурно-освітній осередок і значне зібрання матеріалів з історії та культури придністровського села.

Експонати музею займають 10 кімнат двоповерхової будівлі. Це давні духовні реліквії, предмети побуту, різноманітний одяг, ремісничі інструменти. Є світлиця, впорядкована за зразком кінця XIX – початку XX ст.

Найцінніший експонат – ікона Кутищенської Матері Божої (Одигітрії) 1766 р., випадково знайдена в старій дзвіниці краєзнавцем Йосипом Поною і відреставрована фахівцями Івано-Франківського художнього музею за фінансової підтримки районної влади [201, с. 84].

Історико-краєзнавчий музей культури та побуту Бойківщини в селі Цінева – історико-краєзнавчий музейний заклад у селі Цінева Рожнятівського району Івано-Франківської області, зібрання матеріалів і предметів з природи, історії та побуту жителів Рожнятівщини.

Цінівський історико-краєзнавчий музей, якому присвоєно звання народний, відкрито в 1976 р. Він знаходиться в старовинному будинку села, який колись називали Білою школою, оскільки ця будівля милувала і захоплювала всіх своїм білим кольором. Школа збудована громадою села в 1910 р. Кошти для цього

виділила фірма «Глезінгер» як компенсацію селянам за землю, яку вони віддали для прокладання залізничної дороги в Карпати. Організаторами музею були видатний фотомитець Ярослав Коваль та тодішній голова колгоспу Василь Джурин, яких підтримали директор школи і голова сільської ради. Коли рознеслась по селу чутка про музей, то всі жителі села, вчителі та школярі вишукували старовинні речі, щоб віддати до музею. Працівники столярного цеху обладнали під музей колишні класні кімнати, монтували вітрини та стелажі. Майстри-будівельники склали із плениць куток бойківської хати, щоби відтворити в ній інтер'єр XVIII – XIX ст., влаштували постіль, жердку, колиску, запічок, мисник та інше. Над експозицією музею уважно працювали методисти Івано-Франківського краєзнавчого музею під керівництвом директора Олександри Синиці, музеєзнавця за фахом, заслуженого працівника культури України Петра Арсенича, тодішнього завідувача районним відділом культури Юрія Фіняка та секретаря райкому партії Івана Червака. Василь Джурин забезпечував економічний бік, не шкодував коштів. Ярослав Коваль робив фотографії, переклад старих документів – польських, німецьких, реставрував старовинні весільні скрині та давав цікаві поради. Любомира Василечко разом з Ольгою Федоренко об'їздили майже всі села району, звідки привезли оригінальні пам'ятки старовини, які зайняли гідне місце в експозиції [220].

У п'яти залах музею зібрано понад п'ять тисяч пам'яток матеріальної та духовної культури. Це документи історії та археології, нумізматичні колекції, предмети ремесла і побуту.

У першому залі представлено предмети, ілюстративні матеріали, що знайомлять відвідувачів з історією земель Рожнятівщини з II століття до н.е. по III століття н.е. На вітринах – глиняний посуд, кам'яні сокири, шкребачки, ножі. Про історію краю яскраво розповідають розділи «Київська Русь», «Галицько-Волинське князівство», «Край під гнітом шляхетської Польщі». Цікаві матеріали про історію України містять розділи «Культура і освіта», «Економіка краю в другій половині XIX – на початку XX століття». Тут же представлено інтер'єр бойківської хати. Основним будівельним матеріалом була ялина та смерека. Хати

будували з плениць, з'єднуючи по кутах «замками». Біля дверей, проти вікон, містилася піч з комином, що займала майже чверть приміщення. Навпроти – мисник, прикрашений різьбою, який призначався для тарілок, горняток, дерев'яної сільнички. Збоку підвішена дерев'яна ложка та кошик для ложок. На підлозі, під мисником, дерев'яні коновки для води, молока та сиру. У хаті одна велика постіль. Її вкривали веретою або кількома вишитими покривалами. Жердка над постіллю служила вішалкою для щоденного одягу. Між постіллю та піччю підвішена до сволака колиска. Попід стіни – дерев'яні лавиці з дірками для кудель. На стіні біля ліжка висів образ (ікона) [165, с. 463].

У другому залі знаходяться матеріали, що розповідають про Першу світову війну, яка чорною смугою пройшла через територію району, про січових стрільців та утворення ЗУНР. Один із розділів цього залу розповідає про розвиток промисловості і сільського господарства в селі і районі в умовах шляхетської Польщі і Австрії [204].

Завдяки своєму природному положенню Цінева була в той час центром для сусідніх сіл. Вона здавна займала провідне місце в загальному культурному розвитку, відзначалася міцними традиціями, зокрема процвітанням ремесел. Тут цікаві відомості про майстрів-умільців: кушнірів, ковалів, ткачів, шевців, боднарів та будівельників. Цінівські майстри збудували в Галичині близько 100 дерев'яних церков. Прізвища Фоми Джурина і Якова Демкова занесені до УРЕ. Під їхнім керівництвом було перенесено з села Кривки до Львова пам'ятку народної архітектури – церкву, яка перебуває зараз в експозиції музею «Шевченківський гай». У 1745 р. будівничі села звели церкву Святого Михайла в рідній Ціневі. Великий інтерес викликає колекція фотографій 20-30-х років, яка показує атмосферу минулого – наші давні прекрасні обряди та звичаї, національні традиції [220].

Матеріали та фотографії третього залу відтворюють документальну розповідь про відвагу і героїзм жителів Ціневи в роки Другої світової війни.

У центрі уваги четвертої зали – сувеніри, подарунки музею з Канади, США, В'єтнаму, Угорщини, Чехії, Словаччини та інших країн. Є цікаві матеріали про

дружні зв'язки села з Румунією. Завершальний розділ експозиції розповідає про діяльність первинної організації товариства «Україна», про культурні зв'язки з українцями за кордоном [211].

П'ятий зал присвячено фауні і флорі краю. У ньому представлені опудала тварин і птахів, фотографії про красу природи рідного карпатського краю. Різноманітною є фауна гірської зони, де можна побачити бурого ведмедя, оленя карпатського і козулю європейську. На цій території засвідчено понад 400 видів хребетних тварин, 280 – птахів і 14 – плазунів. Багато птахів, які зимують: снігурі, шишкарі ялинкові, синиці та глухарі карпатські. Родину куницевих представляють лісова куниця, тхір степовий та норка європейська. Із земноводних трапляються тритони, ящірки, гадюки та вужі [211].

Слобідський краєзнавчий музей – місцевий громадський музей у селі Слобідка Тисменицького району Івано-Франківської області. Експонати – зібрання предметів з історії, археології та культури села.

Музей було зареєстровано як громадську організацію 17 січня 2006 р. Він розташований у приміщенні Слобідської ЗОШ I-II ступенів (с. Слобідка, вул. Незалежності, 3).

У музеї зберігаються речі з історії села різних періодів, археологічні знахідки, історичні та сучасні фотографії. Серед експонатів автентичні речі: вишивки, сорочки, давні національні костюми, ткацький верстат, кремнієві ножі, знайдені на території села, речі кам'яної доби тощо. Найцікавішою колекцією музею є чимале зібрання люльок. Також тут представлена картотека лікувальних рослин з інформацією про них [220].

Керівником музею є місцевий краєзнавець Адамчук Євстахій Іванович, який курував роботу із залучення громадськості до створення музею та координував зібрання інформативних матеріалів та предметів. Кількість предметів основного фонду становить 850 одиниць [165, с. 470].

Музей культури і книги Покуття – культурно-освітній та просвітницький центр у місті Снятин Івано-Франківської області. Він поширює інформацію про книгодрукування, творче життя письменників Західного регіону, репрезентує

книжкові новини, є культурно-освітнім закладом з пропаганди діяльності і виданих книг семи видавництв України, які очолюють вихідці зі Снятинщини. Його відкрито 18 грудня 2012 р. Профіль музею – літературно-краєзнавчий. Перебуває у підпорядкуванні міської ради. Знаходиться на першому поверсі будівлі міської ратуші (1909) – пам'ятки архітектури [236].

Основною метою діяльності музею є збереження літературного надбання краю, згуртування громади міста та мешканців району щодо відродження славних традицій красного письменства Галичини. Музей плідно співпрацює з освітніми закладами, товариством «Просвіта», іншими музейними установами міста і району. У ньому проводяться традиційні свята до Міжнародного дня рідної мови, Всесвітнього дня книги і авторського права, Дня слов'янської писемності і культури, Дня працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження, Дня української писемності та мови [220].

Експозиції музею створені за тематичним принципом і відтворюють сторінки історії культури, друкарської та видавничої справи літописного міста Снятина, а разом із фондівим наповненням формують скарбницю снятинського часу.

В експозиції засвідчена старовинна церковно-службова книга старослов'янською мовою, яка була у вжитку в церкві міста, світлина друкарні та книгарні Леона Погоріллеса – першого підприємця у друкарській справі в районі, кишенькові календарики у формі книжечки на 1921, 1926, 1933, 1934, 1936 роки, виготовлені кольоровим друком у цій друкарні. Відвідувачі охоче розглядають Календар «Просвіти» на 1929 рік. Є також брошури і газети, видрукувані у Снятині в радянський час [232].

До особливо цінних фондів музею належать книги Михайла Бажанського «Краса Снятинщини», «Вічно житимуть», «Творчий динамізм патріотизму моїх земляків», «О. Ольжич і його батьки», Ксаверія Мрочка «Снятинщина. Причинки до крайової етнографії» [204].

Відвідувачі мають змогу ознайомитись із 14-ма числами журналу «Снятин». Вони, як і книжки, видані М. Бажанським у Детройті, США. У 2004 р. журнал

«Снятин» відновлений в Україні із збереженням валової нумерації. Засновниками стали Снятинська міська рада і видавничо-друкарська фірма «ПрутПринт». Побачило світ вже десять номерів журналу.

На першому плані розміщені короткі інформаційні довідки про кожне із семи видавництв в Україні, засновниками чи керівниками яких є уродженці зі Снятинського району: Видавництво ім. Олени Теліги (Київ), «Веселка» (Київ), «Світло й Тінь» (Львів), «Смолоскип» (Київ), Видавничий центр «Просвіта» (Київ), Літературна агенція «Піраміда» (Львів), Видавничо-друкарська фірма «ПрутПринт» (Снятин) [185, с. 245].

На стелажах-вітринах репрезентовані найкращі та унікальні книги, якими пишається кожне видавництво.

На стендах представлена інформація про музеї міста: Художньо-меморіальний музей Василя Касіяна (біографічна і творча довідка, показано більше десяти його художніх робіт), Музей визвольних змагань ім. Василя Андрусяка, «Грегота-Різуна», полковника ОУН-УПА (історія створення та короткий опис експозиції), Музей Михайла Бажанського (детальна інформація про життєвий і творчий шлях одного з почесних громадян міста), Покутський художньо-меморіальний музей Ольги Плешкан (відомої народної художниці, племінниці видатного класика української і світової літератури, майстра новели Василя Стефаника) [175, с. 315].

На великій стіні музею – п'ять портретів лауреатів премії ім. Т. Шевченка зі Снятинщини: Василь Касіян – український художник, графік, народний художник СРСР, професор Київського художнього інституту; Ярема Гоян – український прозаїк, заслужений діяч мистецтв України; Анна Гаврилець – українська композиторка і педагог, заслужений діяч мистецтв України, викладач Національної музичної академії України; Василь Пилип'юк – український фотомайстер, заслужений діяч мистецтв України, професор Львівської національної академії мистецтв; Іван Остафійчук – український художник, графік-ілюстратор [176, с. 118].

В експозиції твори Іллі Киріяка, Олекси Гай-Головка, Дмитра Прокопа, Петра Зварича, Томи Кобзея, Осипа Зінкевича, Михайла Андрейчука, видані у США та Канаді, а також Михайла і Марії Гоянів з Австралії.

Окремі вітрини займають книги голови районної «Просвіти» Мирослава Попадюка та нові книжки поетів і письменників із Покуття [220].

Таким чином, музей Покутської книжки має велике історичне і краєзнавче значення. Його фонди й експозиції зберігають не лише відомі книги Покуття, але й розповідають про долю і життя їх авторів. Цей музей є унікальним явищем прикарпатських музеїв.

Кімната-музей В. Івасюка заходиться в приміщенні Брошнів-Осадської дитячої школи мистецтв імені Героя України Володимира Івасюка. Її відкрито в 2000 р. Серед експонатів – рукописні збірки пісень автора і вірші, спогади батька, сестри про видатного композитора, а також його сучасників – Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, Людмили Пахмутової, Ростислава Братуня, Романа Кудлика. Цікаво представлено в кімнаті-музеї підбірки фотографій видатного композитора.

У день народження Володимира Івасюка на базі школи мистецтв проводиться традиційне свято – обласний дитячий фестиваль української естради «Водограй» [220].

Кімнату-музей М. Підгірянки створено в 1991 р. при районній бібліотеці для дітей. Її відкрито 2 червня 1996 р. на вшанування української дитячої поетеси Марійки Підгірянки (Марії Омелянівни Ленерт-Домбровської, 1881–1963), яка народилася в селі Білі Ослави Надвірнянського повіту 29 березня 1881 р. Музеєм завідує краєзнавець, лауреат премії ім. Марійки Підгірянки в галузі літератури та мистецтва Василь Левицький [101, с. 195].

Музей розміщений у трьох великих кімнатах будинку-резиденції священика біля Материнської церкви, пам'ятки дерев'яної архітектури державного значення, збудованої в 1746 р. Планується розширення приміщення музею за рахунок другого поверху. Загальна кількість експонатів музею – 850, кількість експонатів в експозиціях – 600 [220].

У музеї зберігаються прижиттєві видання творів поетеси Марійки Підгірянки та її особисті речі. Музей розташований у першому цегляному будинку в селі (1900 р.). Тут зібрані матеріали і документи, які свідчать про роль і діяльність Марії Омелянівни Ленерт-Домбровської та її родини в розвитку освіти, культури в Галичині. В експозиції музею, крім книг М. Підгірянки, є спогади рідних та колишніх учнів із сіл Антонівка, Братиків, Вікняни, оригінали дидактичних матеріалів, які писані рукою поетеси. Окрім документальних, меморіальних і речових експонатів для створення експозицій використовуються допоміжні матеріали: твори образотворчого мистецтва, графіки та інше. В оформленні кімнати-музею використано художні твори членів Національної спілки художників України – Олександра Волкова, Богдана Татарчука, Яреми Оленюка, Василя Шеваги (скульптора), композиторів Миколи Павлюка (с. Долина), Наталії Когут (с. Олешів). У 2006 р. експозицію музею доповнив стенд «Вони бачили і чули Великого Каменяра». Музей проводить роботу на основі зібраних документів, які розкривають літературний процес, знайомить відвідувачів із життям і творчою діяльністю Марійки Підгірянки, зокрема проведення екскурсії, дитячі ранки, літературні вечори, уснні журнали, вікторини тощо [101, с. 196].

Музей-садиба М. Угриня-Безгрішного є складовою музейного комплексу м. Рогатин, філіалу Івано-Франківського обласного художнього музею. Діє з 2004 р. у приміщенні відновленої садиби Миколи Угриня. Вся експозиція музею складається з 4-х розділів: «Микола Угрин – Безгрішний (1883-1960) та рогатинські художники першої половини ХХ ст.»; «Народне мистецтво, етнографія та побут Рогатинщини»; «Мистецтво сходу. Постать Роксолани у світовому та вітчизняному контексті»; «Виставковий зал». Ключове місце належить постаті Миколи Угриня. Окремі експозиційні вітрини присвячені його учасникам. В експозиції представлені: живопис, графік, документи та фотоматеріали з життя художників, ескізи обкладинок, проспекти виставок тощо [99, с. 73].

В експозиційній залі № 2. репрезентовано посуд, одяг, предмети домашнього вжитку з дерева, каменю, кераміки, що активно використовувалися за часів М. Угриня. В експозиції – невеликі скульптури, шкатулки та точені вази з алебастру, що користувались у той час великою популярністю, а також вироби з соломи.

В експозиційному залі № 3. розміщено кілька стендів, присвячених Роксолані, поряд із якими знаходяться репродукції портретів знаменитої землячки, макет середньовічного Рогатина. Представлено також твори сакрального мистецтва.

Експозиційний зал № 4 використовується для виставкової діяльності. У ньому завжди є чинні виставки митців мистецтва, архітектури Рогатинщини та Львівської області [99, с. 74].

Найстаріша церква Рогатинського району розміщена в західній частині міста, на колишньому ремісничому передмісті Нове Місто, на насипному пагорбі над берегом ріки Гнила Липа. У записах центрального Державного історичного архіву України у Львові Рогатинська Святодухівська церква згадується в XII ст., а також у 1481, 1562 та 1567 рр. Але львівський дослідник Володимир Вуйцик роком створення цієї церкви вважає 1598 р. відповідно до напису, який міститься в інтер'єрі церкви на північній стіні нави [97, с. 3].

Побудована вона без цвяхів, подекуди використовувались дерев'яні кілки. Довжина споруди становить 22 м, ширина – 7 м., нава має висоту 22 м. Вівтар від нави відділений прекрасним п'ятиярусним іконостасом, що є одним із найбільших шедеврів львівської малярської школи епохи пізнього Ренесансу. Пишні різьблені орнаменти посилені срібленням та позолотою, збагачені поліхромією. Іконостас був створений у 1650 р. заходами і коштами рогатинських братств. Складається іконостас із п'яти горизонтальних ярусів: предели, намісного, празничного (святкового), апостольського та пророчого [220].

Крім іконостасу, в експозиції церкви представлені й інші ікони. Найдавнішою за часом виконання творів живопису, збережених у Святодухівській церкві, є XVI ст. «Іоанн Хреститель з житієм» (1520 р.). До

наших днів дійшли ікони первісного іконостасу, створені на зламі XVI-XVII ст.: «Зішесття Святого Духа на апостолів», «Іоанн Богослов та воїн Лонгин» і «Богоматір та Марія Магдалина» [104, с. 62].

Декоративна різьба по дереву і скульптура становлять одну з найяскравіших сторінок давнього мистецтва Прикарпаття. В експозиції знаходяться царські ворота, колонки, свічники, зроблені із дерева. У 1983 р. церква Святого Духа стала музеєм-філіалом Івано-Франківського обласного художнього музею.

Таким чином, навчальні музеї, які в основному створенні при закладах освіти мають найкращу можливість національно-просвітницької діяльності. Оскільки є у постійному контакті з учнями та студентами. Навчальні музеї Прикарпаття як найкраще висвітлюють буремні сторінки історії краю. Саме ці музейні установи намагаються донести своїм відвідувачам важливість дослідження своєї історії, її дослідження та популяризацію.

Висновки до розділу 2.

Таким чином, навчальні музеї – одні з найпоширеніших видів музеїв в Івано-Франківській області. Вони створюються як публічні, краєзнавчі та музеї для освіти населення. Їхня мета не лише пізнавальна, але і навчальна. Специфіка цих музеїв у тому, що здебільшого вони формуються при шкільних закладах освіти вчителями і учнями. Їхнє утримання та наповнення фондів відбувається на добровільних і неоплачуваних засадах учнів, вчителів та громадян населеного пункту. Експозиції навчальних музеїв розкривають, як правило, історію села чи міста. Є окремі виняткові фонди, а саме: флора і фауна краю, розвиток медицини в певний історичний період. Подекуди трапляється нумізматики.

Історична цінність навчальних музеїв зумовлена речами і фондами, які зберігаються в них. Це предмети особистого користування людей певного села чи регіону, старовинні ікони, рушники, одяг, посуд. Є речі стародавньої історії краю, як наприклад, бивні мамонта, кістки давніх тварин тощо. Існування і розвиток

такого типу музеїв мають надзвичайно велике значення для формування свідомості молодих українців.

Отже, на території Прикарпаття діє велика кількість музейних установ. Вони поділяються за своїм типом та специфікою роботи. На нашу думку, доречно виділити три види музеїв. До першого виду ми віднесли музеї, які є доступними і цікавими для широкого кола користувачів – це масові або науково-популярні музейні заклади. Вони містять найбільшу кількість інформації, мають великі фонди та чинні експонати. Ці музеї здебільшого є державною власністю та фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Однак є і приватні музейні заклади, які створені на основі приватної власності.

Особливо цінними є музеї Івано-Франківської області, які можуть не лише демонструвати експонати старовини, але і можуть слугувати як певні навчальні заклади. Ці музеї є завжди чинними і «живими», оскільки у них можна отримати певний досвід і навички практичного користування. Так, музей «Жива енергія» чи музей Івано-Франківського національного університету нафти і газу одночасно з оглядом експонатів дають можливість практичного використання цих експонатів. На базі цих музеїв проводяться лекційні і практичні заняття, а також круглі столи та конференції.

Особливістю Івано-Франківського регіону є також музеї «просто неба» або «відкриті музеї». Найбільшу увагу в регіоні привертає Музей-заповідник «Давній Галич» та Музей живої природи в м. Яремче, де відображено унікальні особливості природи Прикарпаття, зібрано звірів, які занесені до Червоної книги України. Також розміщені старовинні помешкання Опілля та Гуцульщини, у яких зберігаються давній посуд, макет самого житла, знаряддя праці і музеї мають не лише естетичне, історичне чи культурне наповнення, але є і практичними, де кожний відвідувач може доторкнутися до минулого.

Не варто забувати і про музеї навчального характеру, які створені при школах та навчальних закладах. Здебільшого такі музейні установи з'являються завдяки зусиллям вчителів та учнів шкіл. Однак фонди й експонати цих музеїв за своєю цінністю можуть порівнятися зі світовими, оскільки в них наявні унікальні

речі з регіонів міст і сіл Прикарпаття. Часто обласні музеї не мають змоги похвалитися дорогими експонатами, а у шкільних закладах вони присутні. Музеї у школах не лише зберігають фонди, але й слугують як навчальні класи під час вивчення історії рідного краю, тобто відіграють важливу роль у духовному та культурному зростанні майбутніх поколінь.

Зокрема, важливим на сучасному етапі є формування в молоді патріотичних цінностей, глибокого розуміння ними належності до українського народу, любові до Батьківщини. До таких цінностей належать: патріотична свідомість, громадянська відповідальність, готовність працювати на благо Батьківщини, захищати її, а також знання і дотримання законів української держави, досконале знання та вільне володіння державною мовою. Для української держави, яка є державою поліетнічною, патріотичне виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України, яка є серцевиною української національної ідеї. Саме на базі загальнолюдських цінностей, що мають лягти в основу патріотичного виховання, можливе об'єднання різних етносів та районів України задля розбудови й вдосконалення суверенної демократичної держави.

РОЗДІЛ 3.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ НАЦІОНАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

3.1 Напрями фондової роботи музеїв

Музей – це установа, що займається різноманітними видами діяльності в різних сферах: від пам’ятко-консерваційної і колекційної до суто комерційної. До основних напрямів роботи будь-якого музею як спеціалізованого закладу індустрії культурного дозвілля й туризму належать: комплектування музейних фондів, облік, інвентаризація та каталогізація музейних колекцій, консервація і зберігання музейних фондів; формування та презентація тематичних експозицій; екскурсійне обслуговування відвідувачів; інші види комерційної діяльності, дозволені нормами чинного законодавства [119, с. 56].

Основою музейної діяльності є комплектування та зберігання музейних колекцій, адже музей – це передусім сховище унікальних предметів, які мають високу цінність.

Усі предмети, цілеспрямовано зібрані у музеї, становлять музейний фонд. Зазвичай фонди сучасних музеїв налічують десятки тисяч предметів, лише мала частина яких формує постійні експозиції й виставляється напоказ відвідувачам.

Музейний фонд – це повне зібрання матеріальних предметів, зосереджене в експозиційних залах та сховищах музею.

Із предметів музейного фонду працівниками музею формуються постійні та тематичні експозиції [135, с. 42].

Експозиційний фонд – це та частина музейного фонду, яку виставляють на загальний огляд і яка є доступною для ознайомлення з нею широкими верствами громадськості.

Приватний колекційний фонд – це приватна збірка матеріальних цінностей, яка зазвичай відкрита для вузького кола осіб, однак на деякий час може передаватися до публічних музеїв та мистецькі галереї для загального огляду [144, с. 106].

У сучасному музеєзнавстві наукове комплектування фондів прийнято розглядати не як складову фондової роботи, а як самостійний напрямок музейної діяльності. За своєю суттю воно невіддільне від фондової роботи.

Наукове комплектування фондів – це процес виявлення в зовнішньому середовищі предметів музейного значення та їхнього збору для поповнення музейних зібрань; наукова діяльність, заснована на принципах музеєзнавства і профільних дисциплін [151, с. 104].

Розрізняють систематичний (типологічний), тематичний і комплексний методи комплектування. За допомогою першого відбувається поповнення колекцій типовими предметами, характерними для визначеної епохи. Тематичний метод спрямований на документування процесів та явищ, як і розкривають певну тему, і комплектування різнотипних предметів. Комплексний метод об'єднує два попередні.

До основних форм комплектування відносять польові дослідження (експедиції, репортажний збір (збирання документів, свідчень, предметів у момент події чи невдовзі після неї) і поточне комплектування (закупівля, обмін, прийом подарунків та цінностей, які передають силові структури після їх вилучення тощо.) [166, с. 103].

Наукове комплектування здійснюється в музеї на основі наукової концепції комплектування, у якій викладено завдання, принципи, форми та методи комплектування. На її базі відбувається перспективний план комплектування.

Важливим фактором під час комплектування музейних фондів є вироблення критеріїв добору предметів музейного значення. До загальних критеріїв відносять: інформативність, атракційність, репрезентативність джерела. Приватні критерії визначаються специфікою конкретної колекції (матеріал, техніка виготовлення, датування, форма, розмір тощо.) [153, с. 35].

Наукове комплектування фондів музею – процес систематичний і чітко уніфікований. Його прийнято дилити на чотири етапи, а саме:

- підготовчий етап – це поточний аналіз стану музейних фондів, вивчення історичних та бібліографічних джерел, визначення послідовності та відсутніх ланок під час фондокомплектування;
- збирання матеріалів – це процес пошуку нових культурних цінностей для доукомплектування фондів, співпраці з науковцями, колекціонерами, шукачами скарбів, меценатами, спорідненими музейними установами;
- організація етнографічних археологічних експедицій;
- наукове планування – це процес узгодження тематики та науково-методичних принципів комплектування музейних фондів на даний час та на перспективу;
- планування напрямків та пріоритетів музейно-пошукової і реставраційної діяльності;
- наукова атрибуція та категоризація пам'яток – це дуже складний процес експертної оцінки культурно-мистецької належності пам'яток (атрибуція) та їх історичної або мистецької вартості (категоризація) [144, с. 78].

У фондах музеїв під охороною перебувають найрізноманітніші предмети й об'єкти природи чи матеріальної культури людства. У музеєзнавстві цей спектр пам'яток варто розмежовувати на низку окремих категорій. Виділяють два класи пам'яток: рухомі, нерухомі предмети та об'єкти. А також такі категорії пам'яток:

- речові (знаряддя праці, зброя, вбрання, прикраси, предмети побуту, предмети культового значення тощо). При цьому, їх класифікують як історичні, археологічні, етнографічні, історико-культурні, ритуальні, техніко-технологічні тощо;
- писемні (пам'ятки древніх і зниклих писемностей, рукописи, документи, листування, першодруки і стародруки та ін.);
- нумізматичні (колекції монет і паперових грошових знаків, значків, орденів, медалей тощо);
- художні (оригінальні твори живопису, графіки, іконопису, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, предмети народної творчості: різьблення,

гончарства, килимарства, вишивки, ковальства тощо, а також твори новітніх різновидів і напрямів художньої діяльності);

- меморіальні (предмети і матеріали, пов'язані з життям і діяльністю видатних людей, а також надгробки, меморіальні знаки та архітектурні комплекси на увічнення тих чи тих історичних подій);

- природничо-історичні (зразки порід і мінералів, гербарії, колекції кісток вимерлих тварин, опудала зниклих, вимираючих, рідкісних і типових видів живих організмів тощо);

- науково-технічні (інструменти, устаткування, механізми, машини, оригінальні творіння технічного прогресу людства, а також документи, що знайомлять відвідувачів з історією якогось винаходу та еволюцією техніки і технологій) [141, с. 63].

Не менш важливими, ніж комплектування фондів, є облік та зберігання музейного фонду. Окреслена діяльність не може бути довільною, безсистемною. Вона чітко регламентується положеннями Закону України «Про музеї та музейну справу», а також низкою типових положень та інструкцій Міністерства культури та туризму України [155, с. 289].

Облік музейних фондів – це встановлення точних відомостей і предметного опису усіх пам'яток, що перебувають у музеї. Облікування музейних пам'яток необхідне для того, щоб систематизувати ці пам'ятки та згрупувати їх за чіткими критеріями [180, с. 136].

Облік музейних цінностей відбувається в три етапи: первинна реєстрація (прийняття на баланс), інвентаризація та каталогізація.

Первинна реєстрація – це прийом й ідентифікація нових пам'яток, що надходять у музей шляхом археологічних розкопок, подарунків меценатів, придбання на аукціоні, передачею органами внутрішніх справ та прикордонного митного контролю тощо.

Передачу пам'ятки на довічне зберігання в музей документально оформлюють: складають спеціальний Акт прийняття, у якому фіксують чітку

експертну (мистецтвознавчу) характеристику пам'ятки та подають відомості про особливості її надходження в музей [181, с. 94].

Нову пам'ятку передають у відділ опрацювання нових надходжень, де на неї складають інвентарну картку, так званий паспорт пам'ятки. Цей паспорт містить вичерпну експертну інформацію про наукову чи мистецьку вартість, умови чи історію її віднайдення та загалом зовнішній опис експоната. Текстову частину інвентарної картки обов'язково доповнюють графічними схемами, обмірами та фотографіями конкретної пам'ятки [179, с. 49].

Інформацію з інвентарної картки вносять також у спеціальну «Книгу надходжень» або в локальну комп'ютерну базу інвентаризаційних даних музею. Запис повинен містити назву пам'ятки та опис її зовнішніх ознак (для створених людиною предметів при цьому обов'язково вказується матеріал, з якого його виготовлено, та відомості про техніку створення), час та умови надходження в музей, стан збереженості. Скажімо, якщо в музей надходить твір мистецтва чи документ, його опис містить дані про автора, час, місце, умови його створення та сам опис твору. Якщо ж у музей потрапляє природний мінерал чи скелет доісторичної тварини, зазначають його назву і видову належність та вказують обмірні розміри у такій послідовності: висота, ширина, довжина, глибина, діаметр; окремо вказують вагу предмета [188, с. 27].

За зовнішніми ознаками пам'ятку в Книзі надходжень приписують до одного з відділів конкретної музейної установи. Детальніші наукові дослідження й експертні оцінки пам'ятки проводять відповідно до наступних етапів фондосховищного обліку матеріальних цінностей.

Дещо відрізняється процедура щодо первинного обліку експонатів, які передаються на зберігання й експонування в музей на чітко визначений відрізок часу. Такі предмети надходять у музей шляхом внутрішнього обміну експонатами між музеями з метою формування певної виставки чи вузькотематичної еспозиції; можуть на певний час з цією ж метою передаватися в музей родичами чи нащадками відомої особистості, колекціонерами, приватними власниками. Для цієї групи експонатів у кожному музеї існує спеціальна Книга тимчасового

зберігання (та відповідна комп'ютерна база даних). Процедура інвентарного опису тимчасово переданих експонатів за методикою і змістом аналогічна вищеописаній процедурі первинного обліку надходжень на постійний баланс музейної установи [192, с. 3].

Інвентаризація (кодифікація) – це наступний етап обліку отриманих пам'яток та розподілу їх у системі фондосховищ музейної установи. Для того щоб оперативно відшукати якусь окрему пам'ятку серед тисяч схожих, щоб не виникало плутанини, кожному експонатові музею присвоюють власний інвентарний номер (код) [197, с. 45].

Методики інвентаризації різних пам'яток мають незначні відмінності. Зокрема, у музей може надійти як одиничний предмет, так і ціла колекція предметів одного типу. Предметна інвентаризація полягає у присвоєнні певному предметові порядкового номера із занесенням у відповідну інвентарну книгу. Якщо ж працівник фондосховища опрацьовує цілу колекцію предметів (наприклад, скарб золотих і срібних монет епохи Римської імперії), то в інвентарну книгу занотовується опис колекції та присвоюється їй окремий інвентаризаційний шифр [144, с. 110].

В інвентарних книгах музейних установ України історично прийнята така схема інвентарної кодифікації експонатів: шифр складається із скороченої назви (аббревіатури) музею, далі у чисельнику вказується номер пам'ятки, присвоєний їй у Книзі надходжень, а нижче під рисою (тобто у знаменнику) записується шифр відділу фондосховища, у який цю пам'ятку помістили на зберігання, та вказується її інвентарний номер (порядковий номер Інвентарної картки) [153, с. 35].

Таким чином, основна мета інвентаризаційної діяльності працівників музею полягає в тому, щоб систематизувати сукупність різносутнісних матеріальних цінностей, структурувати їх за чіткими генетичними й класифікаційними критеріями та правильно розподілити за тематичними відділами. Окрім того необхідно звести до спільного знаменника усі вихідні дані про матеріальні цінності, які наявні в цій установі.

Обліково-фондова документація музею має зберігатися у спеціальних приміщеннях і вогнетривких шафах, доступ суворо обмежений.

Далеко не всі пам'ятки, що надходять на постійне сховище в музей, перебувають у задовільному стані. Фактор часу, стихійні пошкодження або недбале поводження людини нерідко псуєть вигляд (якість) пам'ятки. Зрозуміло, у такому стані зберігати, а тим паче експонувати таку пам'ятку недоцільно. Після інвентаризації пошкоджені речі направляють на реставрацію. Поточна незначна реставрація здійснюється, як правило, власними силами музею, оскільки у кожному музеї функціонує окремий реставраційний підрозділ (майстерня). Масштабна наукова чи художня реставрація вимагає високої кваліфікації і визнаного таланту реставратора. Високого рівня реставратори працюють у спеціальних міжнародних та регіональних реставраційних центрах, кожен з яких обслуговує десятки й сотні різноманітних музеїв. У нашій державі ці функції виконує Національний науково-дослідний реставраційний центр (м. Київ), а також його філіали у містах Львів, Одеса та Харків [163, с. 20].

Вивчення музейних фондів (науково-дослідна робота в музеї) – це пошуково-наукова діяльність з атрибуції, класифікації, систематизації й інтерпретації музейних пам'яток.

Після того, як пам'ятку занесено до реєстру музейних цінностей, коротко описано, кодифіковано й віднесено до одного з відділів музею, науковці цієї установи можуть приступати до її більш детально. Цей етап музейної діяльності отримав назву «вивчення», або «каталогізація музейних фондів» [119, с. 211].

Каталогізація – підсумковий та найважливіший етап обліку й оцінки матеріальних цінностей музейної установи. Окрім того, це клопітка наукова діяльність, яка вимагає від музейних працівників спеціалізованих фахових знань, високої кваліфікації й експертного досвіду. Найважливіша мета каталогізації полягає в пошуку й зборі вичерпної інформації про ту чи іншу пам'ятку, вивчення її в контексті схожих пам'яток, створення колекцій з метою подальшого експонування й широкої популяризації [144, с. 115].

Процес каталогізації передбачає спеціалізовані наукові розвідки, пошуки, порівняння, експертні оцінки автентичності й належності експоната. Якщо це твір мистецтва, необхідно з'ясувати епоху його створення, ідентифікувати мистецькі стиль і школу, спробувати знайти відповідь на запитання, хто міг бути автором. Якщо це стародавня кераміка, необхідно за археологічними атрибутами місцезнаходження і шляхом порівняльного аналізу з аналогічними чи схожими ідентифікованими пам'ятками з'ясувати її культурну належність (доба трипілля, Черняхівська культура тощо), ужиткове призначення чи сакралізований зміст тощо. Якщо ж музей отримав стародавній документ чи стародрук, необхідно провести комплекс історичних, документознавчих та джерелознавчих досліджень, лексикографічний аналіз і чимало інших дослідницьких процедур, щоб розшифрувати цю пам'ятку та з високим ступенем достовірності встановити історію її походження, авторство й події, що передували часу надходження цього експоната в музей [155, с. 290].

Робота із формування музейних каталогів – це справжній творчий пошук, зумовлений споконвічним прагненням людини «докопатися» до суті унікальних і дивовижних предметів та об'єктів, що її оточують.

Систематична наукова каталогізація природних, історичних і мистецьких старожитностей налічує понад два сторіччя. За цей період ученими-музеєзнавцями накопичено величезну спадщину попередніх епох та набуто значний досвід вивчення музейних експонатів. Комп'ютеризація музейних фондів значно прискорила всі роботи з облікової документації й каталогізації. На початку ХХІ ст. створено потужні електронні бази даних, які містять інформацію про десятки мільйонів експонатів, музеї щорічно обмінюються інформацією про нові знахідки та її дослідження, щороку видають тисячі нових наукових та науково-популярних каталогів, активно популяризують науку й мистецтво [151, с. 106].

У західних музеях відвідувачі з дослідницькою чи просто пізнавальною метою використовують інвентаризаційні каталоги фондосховищ музею для того, щоб за допомогою спеціальних комп'ютерних баз даних отримати вичерпну текстову, графічно-обмірну та фотоілюстративну інформацію про ту чи іншу

пам'ятку незалежно від того, чи вона представлена в експозиційних залах, чи зберігається у спеціальних закритих для відвідування фондосховищах [140, с. 55].

В Україні також створена єдина інформаційна база даних Національного музейного фонду. У ній міститься дані про всі найвидатніші експонати українських музеїв. Адже на завершальній стадії процесу каталогізації нової визначної пам'ятки кожен український музей зобов'язаний за уніфікованою методикою заповнити її Науковий паспорт та вислати його в Національну науково-довідкову базу музейного фонду [141, с. 78].

Сьогодні в нашій державі створюються перші загальнодоступні бази даних про національні музейні збірки, а також в мережі Інтернет відкрито кілька віртуальних музеїв та віртуальних експозиційних галерей чинних музеїв. Однак за рівнем комп'ютеризації, публічності й доступності інформації про музейні скарби держави Україна ще значно відстає від сусідніх країн Європейського Союзу.

Науково-дослідна робота в музеї – важливий напрямок діяльності українських музеїв національного, державного та обласного статусів. Вона передбачає обробку й уведення в науковий та загальнокультурний обіг матеріальних і нематеріальних об'єктів музейної спадщини. Результати науково-дослідної роботи знаходять висвітлення в різних формах, передусім в організації нових експозицій та виставок. Вагомим результатом наукової діяльності музею є публікація збірок наукових праць, каталогів його колекцій і путівників. Це важливий елемент наукового й публічного іміджу та авторитету музейної установи [203, с. 18].

Завдяки науково-дослідній роботі окремі музеї нашої країни визнано світовим співтовариством як авторитетні центри у вивченні профільних наук, вони виступають співorganizаторами престижних міжнародних наукових конференцій, експедицій та публікацій фундаментального характеру.

Збереження музейних фондів – це забезпечення фізичної схоронності музейних предметів шляхом оптимально обраних режиму і системи захисту. Основні положення з організації зберігання музейних пам'яток зафіксовані в державних нормативних документах, які обов'язкові для всіх музеїв. Однак у

кожному музеї існує своя специфіка, що залежить від складу, структури й обсягу фондів, характеристик музейного будинку [197, с. 226].

Для збереження музейних фондів найважливішим фактором є режим фізичного утримання, що складається з різних складових (волого-температурний і світловий режими, боротьба із забрудненням повітря, мікрофлорою тощо). Оптимальними для приміщень музею є температура повітря від +12 до +18 °С та відносна вологість від 55 до 70% при добових коливаннях не більше 5% [195, с. 48].

Упродовж останніх десятиріч у музейній практиці набула поширення система відкритого зберігання музейних експонатів, що передбачає підвищення інтересу відвідувачів до колекцій. Труднощі щодо збереження предметів, що виникають при цьому (наявність світла, шкідливі спалахи фотокамер, механічні пошкодження, інвазія шкідливих газів та запахів, коливання волого-температурного режиму, викликані присутністю відвідувачів), можна вирішити лише завдяки використанню відповідного устаткування, ретельному дотриманню режиму захисту та наявності необхідної площі [188, с. 27].

Особливої уваги заслуговує характеристика фондової роботи в музеї «Герої Дніпра», що знаходиться в обласному центрі Прикарпаття.

На відзнаку однієї з найяскравіших сторінок бойового літопису 38-ї армії – подвигу її бійців і командирів під час форсування Дніпра і визволення столиці України м. Києва – 15 лютого 1984 р. колегія Міністерства культури України присвоїла музею звання «народний», а 9 травня 1984 р. його було названо «Герої Дніпра» [218].

У 12 залах музею відтворена військова історія України, починаючи від Київської держави та Галицько-Волинського князівства до наших днів. Значна частина експозиції присвячена 38-й армії. На стендах, подіумах, у вітринах розміщено тисячі експонатів періоду Великої Вітчизняної війни: бойові знамена частин, зброя, нагороди, особисті речі, документи, фотографії, листи з фронту, предмети спорядження і побуту бійців і командирів [218].

Чільне місце експозиції займає розділ «Збройні сили України на захисті суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави». Виставка «Неоголошена війна Україні» висвітлює події на сході країни крізь призму участі в ній прикарпатських бійців. Зокрема, розкривається бойовий шлях підрозділів, у яких воювало і воює багато мешканців Івано-Франківщини, цікаві факти про непересічних уродженців Прикарпаття на фронті, поіменний список загиблих і померлих воїнів з області. Доповнює експозицію багата колекція зразків стрілецької зброї, інженерних та артилерійських боєприпасів, спорядження, засобів зв'язку тощо [220].

Важливу роль в експозиції музею відіграє діорама «Подвиг на Дніпрі». За допомогою спеціальної електронної апаратури вона розповідає про форсування ріки у вересні і визволення Києва в листопаді 1943 р. Її живописне полотно має площу 68 м², а предметний план – 38 м². Перш ніж увійти до демонстраційного залу, відвідувачі проходять через «землянку» – копію тої, що була споруджена саперами на березі Дніпра, звідки очільник 38 армії генерал-полковник К. С. Москаленко віддавав накази військам про визволення Києва [218].

Сприйняття реального посилюється текстом, озвученим відомим диктором часів війни – Юрієм Левітаном. Автори мальовничого полотна – художник Костянтин Олексійович Лебедев і житель міста Івано-Франківськ заслужений художник України Микола Романович Варення [220].

На базі музею, крім оглядових екскурсій і занять з предмета «Захист Вітчизни», проводяться уроки мужності, тематичні екскурсії, пов'язані з державними святами та військовою історією України. До роботи в цьому напрямку часто залучають ветеранів війни із збройних сил різних родів військ. Відвідувачам музею також надається можливість потренуватися в розбиранні і збиранні стрілецької зброї різних систем. Зробити незабутніми для дітей заняття з історії допоможе проведення уроків на базі музею, коли звичайне навчання перетворюється на захопливу гру і заслухана інформація постає у візуальних образах [218].

Музей мистецтв Прикарпаття також робить плідну фондову роботу. Фондова колекція Музею мистецтв Прикарпаття почала формуватися з часу відкриття музею в 1980 р.

Станом на 1 січня 2016 р. музейна збірка налічує 12 032 музейних предметів, зокрема творів образотворчого мистецтва – 5 153, декоративно-ужиткового мистецтва – 6 752, стародруків – 127 [138, с. 16].

Живописна збірка включає в себе роботи західноєвропейських художників, твори відомих українських митців ХХ ст., а також живопис сучасних українських авторів. Західноукраїнське малярство початку ХХ ст. представлено полотнами І. Труша, Я. Пстрака, О. Новаківського, Ю. Панькевича, Романа та Марії Сельських, О. Кравченка, А. Манастирського, Й. Бокшая, Д. Іванцева та ін., графічними – О. Кульчицької, Г. Нарбута, О. Сорохтея, Я. Лукавецького, М. Зорія, скульптурою Г. Крука, М. Бринського [182, с. 50].

Декоративно-ужиткове мистецтво музею характеризує побут і народну творчість етно-культурних регіонів області: Гуцульщини, Покуття, Бойківщини, Опілля. Це і народний одяг, і вишивка, і ткацтво, вироби із дерева, металу, шкіри. Представлені також кераміка, писанки, витинанки [147, с. 71].

Колекція сакрального мистецтва є не тільки однією з найбільших у регіоні (налічує близько дев'ятисот творів основного фонду), але й надзвичайно різноманітною за складом. Вона включає в себе пам'ятки ікономалярства XV–поч. ХХ ст., барокової скульптури, народної різьби, стародруки, твори літургійно-обрядового призначення. Формувалась колекція із творів, врятованих під час наукових експедицій, що тривали впродовж 1980-1990 років [136, с. 180].

Іконопис і культова скульптура доносять до наших днів взірці різних стилів – від візантійського до бароко, зокрема:

- Краківська школа готики «Св. Маргарита», 1460-ті рр.;
- твори бойківської школи монастирського майстра Дмитрія, візантійський стиль («Розп'яття», «Богоматір Одигітрія» XVI ст.);
- епоха Ренесансу представлена частиною празничного ярусу іконостасу з Калущини;

- барокові іконописні твори «Благовіщення» XVII ст. та «Христос Пантократор» XVII ст.;
- народна ікона представлена творами з Космацького іконостасу церкви Св. Параскеви [218].

Сакральна пластика в колекції репрезентована здебільшого полотнами барокового періоду майстерні Т. Гуддера і К. Кутченрайтера. Особливою витонченістю і граційністю відзначаються скульптури Йоганна-Георга Пінзеля та його учнів – Матвія Полейовського, Яна Оброцького.

Перлиною збірки сакрального мистецтва є іконостас церкви Св. Духа в Рогатині (1650 р.), який зберігається в музеї-пам'ятці дерев'яної архітектури XVI ст. Це одна з найдавніших в Україні дерев'яних будівель із характерними ознаками галицької народної архітектури [220].

Збірка Музею мистецтв Прикарпаття є складовою частиною культурного надбання України і має виняткове художнє, історичне, етнографічне та наукове значення.

Головною концепцією формування колекції визначено поглиблене вивчення мистецтва західного регіону України, зокрема Івано-Франківської області.

Отже, початком колекції стала підбірка творів, переданих із фондів краєзнавчого музею, з яких була побудована перша експозиція музею. Потім комплектування відбувалось завдяки надходженням з Дирекції художніх виставок Міністерства культури України та Спілки художників України, а також – закупівлі творів із приватних колекцій та науковим експедиціям співробітників музею з вивчення народно-декоративного мистецтва краю.

Таким чином, фондова робота в музеях – це одна з основних складових його діяльності. Фонди зберігають базову частину експонатів. Процес оформлення експонату у фонді займає певний час і є доволі кропіткою працею. Усі експонати мають бути розподілені до того чи іншого фонду. Не завжди всі фонди музею є доступними для відвідувачів. Більшість фондів зберігається у сховищах, особливо якщо експонати становлять велику історичну цінність.

Фондова робота в музеях Прикарпаття є різноманітною, але усі музеї включені до загальної української бази, куди входять і музеї Прикарпаття.

3.2. Експозиційні пріоритети національно-просвітницької діяльності

Експозиційна робота є важливим етапом діяльності будь-якого музею. Експозиційна робота музею є однією з найважливіших видів діяльності, що безпосередньо зв'язує фонди й експонати музею з відвідувачами та громадськістю. Мета цієї роботи полягає в підготовці експонатів до демонстрації, репрезентацію, естетичне оформлення, зберігання та нагляд за експонатами в період виставки.

Окреслену проблему вітчизняні чи зарубіжні історики не досліджували. Історію Івано-Франківського краєзнавчого музею пишуть її працівники. Однак варто згадати загальні праці, які є важливими для розкриття теми. Зокрема, у радянський період цікавою розвідкою була праця Василенка Андрія Олександровича про процеси формування і комплектування експозицій у музеях. Також автор описав етапи збору матеріалу для експозицій та структурування експозиційної виставки в музеї [103]. У період незалежності України значущим вивчення дослідження Паньківа Михайла Ілліча, Куриляк Ольги, які дали загальні рекомендації щодо формування експозицій [157, 131]. Лещенко Антоніна, Доскалюк Василь описують у своїх роботах етапи створення та принципи формування експозицій у музеях, зокрема експозицій на історичну тематику чи природничу [135, 115]. Подобєд Олександр, Орел Олег у студіях наводять законодавчі та правоохоронні документи, які визначають формування експозицій [163, 156]. У 90-х роках ХХ ст. Верховна Рада України ухвалила законопроекти про музеї і музейну справу в Україні. Серед них і документи, які юридично закріплюють музейні експонати за музеєм, їх форму отримання та передачі на зберігання у музейну структуру [50, 51, 53]. Отже, формування експозицій і експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею не була об'єктом дослідження науковців як українських, так і закордонних.

Експозиційна робота в музеях завжди перебувала в центрі уваги, оскільки вона тісно пов'язана з іншими видами науково-дослідницької діяльності. Інтерес суспільства до музейно-експозиційної творчості істотно посилювався наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у зв'язку з необхідністю вивчення і збереження історико-культурної спадщини, реконструкції об'єктивної картини історичного буття народу, подій і процесів, які відбувалися на українських землях. Експозиційна робота сприяє дослідженню пам'яток історії та культури, які є складовою частиною національної історико-культурної спадщини. Це дає можливість висвітлити соціальний досвід і поступальний розвиток людства [155, с. 290].

Івано-Франківський краєзнавчий музей містить три важливі експозиції, які розташовані на виставці музею постійно. Практично від моменту відкриття і до сьогодні.

Експозиція відділу історії знайомить відвідувачів насамперед з історією виникнення та розвитком Галицько-Волинської держави, постатями відомих галицьких князів, історією княжого міста Галича – колишньої столиці Галицько-Волинської держави.

У музеї зберігається унікальний експонат доби Галицько-Волинської держави – кам'яний саркофаг (труна), у якому було поховано князя Ярослава Осмомисла. Саркофаг знайшов відомий археолог Ярослав Пастернак у 1936 р. при розчищенні фундаменту однієї з найбільших сакральних споруд того часу – Успенського собору (територія сучасного с. Крилос) [97, с. 3].

У вітринах представлено археологічні знахідки з княжого Галича: унікальні бронзові іконки, хрестики-енколпіони ХІІ–ХІІІ ст., формочки-тигельця для виробництва прикрас та хрестиків, фрагменти підлоги з керамічних плиток Успенського собору в Галичі.

Особливо цінними є частинки тканин, гаптованих золотою ниткою, а також срібна гривна, яка слугувала одним із засобів платежу в Галицько-Волинській державі [105, с. 3].

Стародавній Галич був значним ремісничим і торговим центром. Про це свідчать вироби галицьких ремісників, знайдені під час археологічних розкопок.

У вітринах експоновані ковальські вироби: серп, ніж, окуття лопат, бойові сокири, підкови, ножиці, наконечники стріл, пряжки, шпори. До уваги відвідувачів – прикраси галицьких жінок XI–XII ст.: намиста, коралі, фрагменти скляних браслетів, кістяні та рогові вироби, ювелірні прикраси з бронзи і срібла. Одночасно з розвитком ремесла зростала і внутрішня торгівля, якій сприяли навігація по річці Дністер та сухопутний так званий «Галицький шлях». Предметами торгівлі були: збіжжя, мед, віск, хутро, зброя, жіночі прикраси. Про зв'язок галицьких купців з арабськими країнами свідчить скарб арабських монет (дирхемів), знайдений у 1948 р. в селі Крилос Галицького району в глиняному глечуку [131, с. 102].

В експозиційних залах відділу історії можна побачити західноєвропейську і козацьку зброю, наприклад, хоругви, козацьку шаблю та бончук, атрибути гетьманської влади, люльки XVII–XVIII ст. та інші пам'ятки, що висвітлюють події козацької доби [136, с. 180].

Окрема частина експозиції знайомить відвідувачів із розвитком книгодрукування в Галичині. На території нашого краю колись функціонували дві друкарні: Стратинська та Крилоська, які належали Федорові і Гедеону Балабанам. Друкарем та видавцем тут був відомий діяч української освіти і культури Памво Беринда. Гедеон Балабан у 1596 р. перевіз до Стратина друкарню Івана Федорова. Пізніше її придбали організатори друкарні в Києво-Печерській лаврі, де вона стала основою для найпотужнішої згодом друкарні в Україні [157, с. 225].

Привертає увагу частина інтер'єру келії монаха (переписували і друкували книги церковного змісту, як правило, при монастирях).

В одному з виставкових залів висвітлено історію заснування та розвитку міста Станиславова (Івано-Франківська). Зокрема, до уваги відвідувачів – макет Станиславівської фортеці середини XVIII ст. (автор реконструкції П. Ричков.), символічний ключ м. Станиславова поч. XIX ст., листівки з видами старого міста та інші цікаві експонати [220].

В експозиції відтворено побут міста Станиславова (Івано-Франківська) кінця XIX–початку XX ст., представлено речі щоденного вжитку міщан. Тогочасний Станиславів мав магдебурзьке право та інші привілеї, які сприяли успішному розвитку ремесла і торгівлі. У місті створювались і розвивались ремісничі цехи, виникали нові галузі виробництва. Відвідувачі мають змогу ознайомитися зі знаряддям праці та побутовими речами 30-х років XX ст. Особливо цікавими для огляду є рекламна продукція цукерні Володимира Скрута та різноманітні формочки для виготовлення шоколадних цукерок у вигляді ножиць, топірців, лампочок. Цукерня працювала в 30-х роках XX ст.

В експозиції представлено речі побуту XIX–поч. XX ст., які дають змогу відчувати життя м. Станиславова (Івано-Франківська) тих часів [168. С. 14 - 15].

Окремо в експозиції репрезентовано тему «Рух опришків». У вітринах – зброя опришків (пістолі австрійський та гуцульський, рушниця гуцульська, прикраси гуцулів, тобівка (сумка), черес (пояс), фотокопія оригіналу зізнання Степана Дзвінчука у вбивстві Олекси Довбуша) [175, с. 324].

В інших експозиційних залах – документи та речі з фондів музею, які характеризують соціально-економічне становище краю кінця XVIII–поч. XX ст. – часів панування Австро-Угорської імперії, Першої світової війни, діяльності ЗУНР.

Важливими експонатами цього періоду є залишки зброї, військових нагород, патрони, які випускали в період війни в під Австрійській Галичині. Збереглася велика кількість гасових ламп того часу, а також колекція гудзиків до різноманітного одягу – як чоловічого, так і жіночого [208].

Окремо висвітлено тему «Прикарпаття в Другій світовій війні». Матеріали представлені нагородною зброєю, документами і спогадами учасників війни, які були мешканцями Прикарпаття і міста. Цікавими експонатами є фото, зроблені з українських військових у період військових дій на Станіславщині. Збереглися німецькі плакати, оголошення та пропагандистська література [235, с. 42].

У вітринах показано також розсекречені архівні матеріали, що розкривають тему національно-визвольної боротьби на Прикарпатті. У цьому розділі

експозиції зберігаються плакати, агітаційні та пропагандистські брошури ОУН-УПА періоду їхньої діяльності на Прикарпатті. Документація висвітлює практично всі райони області, зокрема діяльність оунівців у Галицькому, Калуському, Коломийському районах тощо. До речових знахідок того часу, які представлені в експозиції, є форма воїна ОУН та зброя, якою користувалися упівці під час боїв [138, с. 18].

Таким чином, експозиція у відділі історії Івано-Франківського краєзнавчого музею створювалася упродовж всього існування музею. Вона постійно доповнюється новими експонатами, які знаходять під час археологічних розкопок. Експозиція у відділі історії покликана розповідати про історію міста та краю від найдавніших часів і до сьогодні.

Експозиційна робота у відділі історії Івано-Франківського краєзнавчого музею проводиться постійно, оскільки експонати вимагають дбайливого ставлення. Найбільшу цінність становлять матеріали, які стосуються давньої і середньовічної історії Прикарпаття, оскільки ці предмети є справді автентичними й унікальними. Вони висвітлюють історію нашого краю, розкривають його різноманітність. Однак не менш значущими є експонати й пізніших часів, які є спорадичними у своєму роді і несуть велике змістове наповнення.

Експозиція відділу репрезентує чотири етнографічні регіони Прикарпаття: Бойківщину, Гуцульщину, Опілля та Покуття.

Найкращі зразки різьблення і випалювання на дереві, художню обробку металу, вироби зі шкіри, кераміку, вишивку, ткацтво та писанки представлено для огляду відвідувачів.

Виняткову художню цінність становлять твори різьбярів родини Шкрібляків та Корпанюків, В. І. Кабина, В. В. Гуза, Я. В. Тонюка, М. І. Гrepиняка, майстра художнього випалювання на дереві І. Ю. Грималюка. З великої музейної колекції різьбленого дерева в експозиції можна оглянути касетки, тарелі, свічники, люльки, кухлі, рахви, баклагы, намиста, черпаки, вази [104, с. 60].

Славні традиції має гуцульська кераміка, що представлена провідними майстрами-гончарами – П. І. Цвілик, Н. В. Вербівською, Ю. О. Ілюком,

В. І. Джуранюк, Я. К. Угринюк, Є. П. Зарицькою, Я. І. Зарицьким. Увазі відвідувачів запропоновано керамічні вироби: вази, тарілки, фруктівниці, плескачі, п'ятисвічники, скульптура малих форм [208].

Особливо цікавими є вироби з металу та шкіри: топірці, келефи, лускоріхи, кресала, люльки, згарди, прикрашені металом сумки, череси, тобівки, ташки, пояси, шкіряні гаманці, скриньки для прикрас, кулони, постолі. Це роботи знаних майстрів М. В. Вінтоняка, М. Ю. Пращук, М. У. Книшук, А. М. Кісиличук.

У відділі народного мистецтва представлено тканини: килими, гобелени, верети, штори, які створені відомими майстрами художнього ткацтва – Г. В. Василящук, П. П. Борук, О. Ф. Турецькою.

Значне місце в експозиції займає колекція одягу, ткацькі вироби з чотирьох етнографічних регіонів Прикарпаття. Чоловічі та жіночі костюми доповнено тканими деталями одягу – запасками, крайками, обгортками, перемітками, поясами, сорочками [220].

Багатющим матеріалом для вивчення народного мініатюрного живопису є писанки, які поширені у всіх регіонах і скрізь мають своєрідні особливості в орнаменті, колориті, способі виконання. Колекція писанок краєзнавчого музею захоплює багатством мотивів – геометричних, рослинних, анімалістичних, чіткістю графічного малюнка.

В експозиції представлено писанки Гуцульщини та Покуття.

Гердани, плетенки, силянки, майстерно виконані прикраси з бісеру збагачують експозицію відділу народного мистецтва музею [105, с. 3].

В експозиції відділу природи, яка складається з восьми розділів, подано фізико-географічну характеристику області.

Івано-Франківську область утворено 4 грудня 1939 р. Площа її – 13,9 тис. кв. км. Населення області станом на 1 січня 2009 р. становила 1,38 млн. чол., в обласному центрі мешкає 233,4 тис. чол. Область поділяється на 14 адміністративних районів. Територія Івано-Франківщини входить до складу двох геоструктурних одиниць: Карпатської геосинклінальної області і південно-

західної окраїни Східно-Європейської (Руської) платформи (Волино-Подільська плита) [208].

У межах Карпатської геосинклінальної області виділяють дві основні одиниці: Карпатську складчасту область і Передкарпатський крайовий прогин. На поверхні відслонюються різні за віком породи: палеозойські, мезозойські, палеогенові, неогенові, четвертинні.

В експозиції представлено схематичні мапи (геологічну, тектонічну, палеонтологічну), геологічні профілі, стратиграфічні колонки, зразки порід та мінералів різних епох (пісковики, мергелі, вапняки, доломіти, аргіліти, алевроліти, глини, гравеліти, конгломерати) [220].

Палеонтологічна колекція відділу природи порівняно велика (понад 2000 одиниць). В експозиції можна побачити скам'янілості та відбитки різноманітних тварин, які жили в давні геологічні часи: губок, коралів, поліпів, брахіопод, молюсків, морських їжаків, риб. Тут є скам'янілі кістки великих ссавців: кита, мамонта, носорога, первісного зубра, гігантського оленя тощо [131, с. 105].

Показано мапу корисних копалин, геологічні розрізи і структурні зрізи покладів калійних солей і нафти. У вітринах зразки корисних копалин: залізна руда, каїніт, карналіт, сильвініт, калушит, фосфорит, гіпс, сірка, нафта, буре вугілля, озокерит, торф та інші.

Відповідно до трьох основних тектонічних зон області платформи, крайового прогину, складчастої зони Карпат на її території утворилося три основних типи рельєфу: рівнинно-пластовий на платформі, флювіальний у зоні прогину і гірський складчастий у Карпатах. Особливості рельєфу розкрито за допомогою гіпсометричної мапи і різноманітних світлин [142, с. 22].

Клімат області помірно континентальний. До уваги відвідувачів – кліматична мапа, графіки, рози вітрів, чотири діорами (зима, весна, літо, осінь).

У межах області є одинадцять основних типів і відмін ґрунтів. Представлено мапу ґрунтів області і рисунки окремих монолітів.

Річки області (понад вісім тисяч) стосуються до басейну двох річок – Дністра і Пруту.

Схематична мапа «Гідрологічна сітка річок та водойм області» і світлини озер, ставків, водоспадів знайомлять відвідувачів з особливостями водної мережі нашого краю.

Панівним типом рослинності на Прикарпатті є ліси, які займають понад 30 відсотків території області [136, с. 179].

В експозиції представлено зразки стовбурів різних дерев, зокрема тиса ягідного і сосни кедрової карпатської, які занесено до Червоної книги України.

Тваринний світ області дуже різноманітний: є 456 видів хребетних тварин, з них риб – 52, земноводних – 15, плазунів – 11, птахів – 312, звірів – 66. В експозиції – опудала риб, плазунів, птахів, ссавців [220].

Цікавою є зоологічна колекція відділу природи. Тут представлено такі біогрупи: «Куріпки», «Рись», «Дрохви», «Хижі птахи», «Горобині», «Дятли». Для ряду курячих характерний статевий деморфізм. У цьому можна переконатися, оглянувши в експозиції опудала самців і самок глухарів, тетеруків, куріпок, фазанів. Сезонний деморфізм – горностаї і ласка в літньому і зимовому наряді [208].

Явище альбінізму дуже рідкісне у природі, але в експозиції можна побачити опудало лисиці рудої (альбіноса).

Велика й різноманітна орнітологічна колекція. Особливу увагу привертають ті види, які занесено до Червоної книги. Це лелека чорний, журавель сірий, орел беркут, гриф, орлан, пугач, глухар [208].

Відкриття оновленого меморіального комплексу «Дем'янів Лаз» відбулося 11 жовтня 2009 р. На його території на місці колишніх поховань розміщені три могили, у яких 29 жовтня 1989 р. було перепоховано останки 524 жертв комуністичного режиму. У центральній частині меморіального комплексу височіє своєрідний пам'ятник закатованим жертвам – каплиця-дзвіниця (автори проекту – архітектор Олег Козак, конструктор Микола Матюшенко) [85, с. 8].

Каплиця облаштована для проведення богослужінь, які відбуваються щонеділі. У підвальному приміщенні каплиці на площі 92 м² розміщено стандартну експозицію музею.

Експозиція меморіалу розповідає про репресії комуністичного режиму на Прикарпатті в 1939–1941 рр., про історію пошуку та розкопок поховань. У експозиції музею вперше подано списки працівників Станіславського УНКВС 1939–1941 рр., які тією чи іншою мірою були причетні до масового терору жителів Прикарпаття. Один із розділів розповідає про створення на Прикарпатті товариств «Рух» та «Меморіал», що дали поштовх до вивчення трагічних подій 1939–1941 рр. Цікавими є документи, речі, які підтверджують діяльність цих товариств [85, с. 9].

Велике художнє панно «Дем'янів Лаз – відлуння «золотого вересня» не залишить жодного відвідувача байдужим. Воно емоційно передає увесь трагізм подій літа 1941 р. Увагу відвідувачів привертає панорамне фото тюрми НКВС у Станіславі 1941 р. Поруч експонуються копії світлин із кримінальних справ, заведених на Павліну Вариводу, Юліана Бойдуника, Ярослава Мазуркевича органами НКВС. Усі вони були реабілітовані в 1996 р. [220]

Кульмінацією експозиції є велика стела, на якій виписано прізвища та розміщено фотографії галичан, доля яких була зламана. Особливого емоційного переживання додає розташована під стелою інсталяція символічної могили у вигляді хреста, на дні якої бачимо взуття, колючий дріт, рештки одягу та документів.

До меморіального комплексу «Дем'янів Лаз» ведуть дві асфальтовані дороги (однією можна їхати автомобілем). Неподалік облаштовано автостоянку. Інша, пішохідна частина, має назву «Хресна дорога». Саме нею їхали вантажівки із закатованими людьми. Вздовж неї встановлено 13 хрестів [85, с. 10].

Музей мистецтв Прикарпаття пропонує для перегляду унікальну колекцію сакральних творів, яку було сформовано в результаті пошукових експедицій наукових співробітників по «складах культового майна» області впродовж 80-х років ХХ ст. Колекція складається з іконописних творів та культової скульптури [182, с. 50].

Експоновані твори належать до різних стилів у галицькому іконописі. Ікони «Богородиця Одигітрія» та «Розп'яття Христове» виконано у візантійській манері

в бойківському осередку. Ренесансний стиль подано низкою ікон зі святкового ярусу іконостасу з Калущини. Багатою є колекція барокових та рокайних ікон з нашого регіону. Демонструються народні ікони з церкви села Космач Косівського району, яку місцеві жителі згідно з легендою називали Довбушевою, зокрема храмова ікона «Параскева Великомучениця». Європейське релігійне малярство представлено іконою «Свята Маргарита» середини XV ст. [235, с. 42]

Частиною сучасної експозиції стали барокові скульптури з численних у минулому віттарів костелу Непорочного Зачаття Діви Марії. Відвідувачі музею мають змогу ознайомитися з творами відомого на весь світ майстра доби бароко Йоганна-Георга Пінзеля, які було привезено з напівзруйнованого в радянський час костелу Місіонерів міста Городенка [220].

Експозиція відділу українського образотворчого мистецтва об'єднує твори українських митців – уродженців нашого краю та суміжних областей. Найдавнішим твором відділу є тематична картина К. Устияновича «Козаки біля багаття» (кінець XIX ст). Вражають витонченістю живописної мови полотна Я. Пстрака «Портрет Аделіни Русин», «Автопортрет» та І. Труша «Дніпровські далі», «Кущ квітів». Реалізм у своїй творчості сповідували О. Кульчицька, Ю. Панькевич, П. Обаль. Під впливом панівного на зламі XIX–XX ст. імпресіонізму писали Я. Струхманчука та І. Северин. Чільне місце в експозиції займає «Автопортрет» представника модерну О. Новаківського. Відвідувачі також мають змогу ознайомитися з доробком учнів його мистецької школи. Представлено живописні роботи випускників Краківської академії мистецтв – О. Сорохтея, Д.-Л. Іванцева, М. Зорія. Доповнюють експозицію полотна художників закарпатської та київської мистецьких шкіл. Широко репрезентовано мистецтво івано-франківських художників XX ст.: М. Фіголя, О. Коровая, І. Лободи, П. Боечка, О. Заливахи, М. Варенні, О. Шеванюка [217].

Відділ зарубіжного мистецтва Музею мистецтв Прикарпаття багатий на твори, виконані в різні часові періоди художниками польської, німецько-австрійської, російської мистецьких шкіл. На огляд відвідувачів представлено живописні роботи, написані в різних стилях: класицизм, романтизм, реалізм,

імпресіонізм. Перлиною колекції зарубіжного мистецтва є полотно невідомого фламандського художника «Пейзаж з возом» (кін. XVII ст.). Virізняється своїм впливом на глядача композиція-диптих «Алегорія скульптури» та «Алегорія малярства» (сер. XVIII ст.) [204].

У музеї є невеликі за розміром твори пейзажного жанру невідомих художників-романтиків німецької школи XIX ст. («Гірський потік», «В околицях міста»). Реалізмом сповнено полотно «Чаювання» російського художника-передвижника В. Маковського. Широко представлені твори відомих та маловідомих художників польської малярської школи: О. Рачинського «Портрет В. Поля» (1850 р.), В. Котарбінського «Мелодії Нілу» (поч. XX ст.), С. Мярчинського «Вечоріє» (1910 р.), С. Альбіновської «Натюрморт з квітами» (1930-ті рр.), В. Тшепаніка «З ярмарку» (1926 р.), К. Глухівського «Портрет парубка» (кін. XIX ст.) та Є. Коссака «Улан», «Вершник» (1930-ті рр.) [220].

Музей мистецтв Прикарпаття володіє багатою колекцією декоративно-ужиткового мистецтва. Експозиція відділу знайомить відвідувачів музею з творами народних майстрів нашого краю, які працювали у різних видах декоративного мистецтва. На огляд гостей та жителів міста представлено ужиткові речі з чотирьох етнорегіонів нашої області: Покуття, Гуцульщини, Опілля, Бойківщини, які, окрім спільних ознак, мають також свої особливості в декоруванні. У вітринах експонуються різьбярські роботи, виконані у XIX та XX ст., керамічні вироби, вкриті підполивними розписами з домінуванням рослинно-геометричного орнаменту, представлено мистецтво виготовлення пічних кахель, мосяжництво та кушнірство. Широкого розповсюдження в нашому краї набули такі види народного мистецтва, як вишивка і ткацтво [104, с. 62].

Важлива експозиційна робота проводиться і в музеї «Героїв Дніпра», який налічує кілька постійно чинних експозицій.

Експозицію музею відкриває зала, у якій висвітлено воєнну історію, починаючи з доби бронзи. У вітринах можна побачити різноманітні види зброї, знарядь праці та прикрас цього періоду, знайдені, здебільшого, на території

України. Це сокири, кельти, наконечники списів, ножі, елементи кінської зброї, дзеркала, браслети тощо.

Яскравою сторінкою в давній історії є племена скіфів, які перебували на території України з VII ст. до н.е. В експозиції музею можна побачити захоронення скіфського воїна, зброю, кінську упряж, захисний обладунок скіфського воїна та фігуру-реконструкцію скіфського царя Атея. Засвідчені також артефакти сарматського, грецького та римського походження [138, с. 18].

Воєнна справа Київської Русі представлена розмаїттям зброї – коштовні та статусні мечі з шаблями, бойові сокири, келепи, кистені, списи, лук та наконечники стріл різного призначення. Є також фігури-реконструкції руських князів: Святослава Ігоровича та Данила Галицького. Розвиток військової техніки в середні віки репрезентують макети облогових машин – трубушета та катапульти. На Русі такі машини називали «пороками» [148, с. 68].

Одним із найбільш героїчних періодів нашої історії є доба козацтва. Археологічні артефакти у вітринах поєднано із серією графічних реконструкцій одягу та спорядження козаків різних формувань XVI–XVIII ст. (автор Сергій Шеменков). Вони виконані на підставі іконографічних та писемних джерел і дають змогу простежити еволюцію тогочасної моди та козацького однострою. Представлено колекцію господарських інструментів та зброї XVII - XVIII ст., зокрема знахідки з поля битви під Чудновим 1660 р. Спостерігаються ранні зразки вогнепальної зброї – мушкети, пістолі, гаківниця та різні типи спускових механізмів (замків) до них. Артилерія засвідчена фальконетом, сигнальними гарматами та ядрами [157, с. 227].

Також представлено репліки козацьких прапорів, фігури-реконструкції гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та останнього кошового отамана Запорізької Січі – Петра Калнишевського. Експозицію доповнює серія портретів українських гетьманів, виконана відомим українським геральдистом, фалеристом, вексилологом та музеєзнавцем, автором нагород УНР Миколою Битинським. Портрети створено всередині XX ст. з урахуванням історичних джерел, доступних

митцю зразків одягу та зброї з європейських музеїв. Вони виконані в кольорах, наближених до характерних для XVII - XVIII ст. [218]

Наступна експозиція висвітлює основні події Першої світової війни на українських теренах включно зі створенням УНР та гетьманатом П. П. Скоропадського, а також розкриває долі окремих військовиків – офіцерів російської та айстро-угорської армій, які в добу Перших визвольних змагань долучилися до розбудови українського війська та оборони новоствореної державності. В експозиції представлені рідкісні зразки стрілецької зброї: німецький кулемет MG-08/15, американська гвинтівка системи Вінчестера зразка 1895 р. (одна з 300 000, що були закуплені у США для російської армії), гармата системи Лендера зразка 1914 р. [218].

Звертає увагу колекція солдатських шоломів, ручних гранат, гвинтівок та пістолетів держав-учасниць Першої світової війни, зокрема зброя, що здійснила перший постріл у цій війні – пістолет Браунінг зразка 1910 р. Фалеристика представлена добірками українських нагород часів Перших та Других визвольних змагань, мілітарних осередків в екзилі та сучасних нагород України.

Особливу увагу заслуговують речі та документи з особистого архіву гетьмана Української держави Павла Петровича Скоропадського, які передала до музею його молодша дочка, а також оригінальний бойовий прапор 3-ї залізної стрілецької дивізії армії УНР [218].

Наступна зала присвячена історії українського війська в добу Перших визвольних змагань 1917–1920 рр. Представлено зразки уніформи «сірожупанної» та «синьожупанної» дивізій, українських моряків-чорноморців, «чорних запорожців» та вояків Української Галицької Армії. Наявні матеріали про систему звань, знаків розрізнення та відзнак, що були запроваджені в армії УНР, а також холодна та вогнепальна зброя. Експозиція містить добірку оригінальних фото параду 6-ї стрілецької дивізії армії УНР [220].

Зала присвячена розбудові радянських збройних сил у 1920–1930-ті рр. Тут можна ознайомитись із ранніми зразками радянської військової символіки, відзнаками, уніформою та озброєнням РСЧА від кавалерії та оригінальної тачанки

(мабуть, найефектніший експонат зали) до макетів танків, за якими можна простежити еволюцію радянського танкобудування. Серед цікавинок – кінський протигаз та гвинтівковий гранатомет системи Дьяконова. Окремі стенди присвячені розбудові армії Німеччини, Японії, Угорщини та інших держав у міжвоєнний період [204].

Наступні 4 зали репрезентують період Другої світової війни 1939–1945 рр.: воєнні дії на території України та участь у них українців у складі армій ворогуючих держав та українського руху опору. В залах експонується зброя, військова техніка, зразки уніформи. Широко засвідчені прапори радянських частин, а також ордени та медалі, що ними нагороджувалися радянські воїни.

Можна простежити впровадження та використання в радянській нагородній системі гвардійської (не георгіївської) стрічки. Реконструйовано уніформу учасників параду Перемоги 1945 р. за родами зброї. Основні битви розкриті добірками фотографій, окрема увага приділена обороні Києва 1941 р. та вигнанню нацистських окупантів зі столиці УРСР у 1943 р. [176, с. 182].

Цікавинкою музею є зала, присвячена довготривалій фортифікації та Київському укріпленому району, де можна оглянути макет ДОТу в натуральну величину з внутрішнім устаткуванням та озброєнням. Представлена колекція ручних та гвинтівкових гранат різних держав, серед яких є дуже рідкісні зразки. У вітрині, пов'язаній з УПА, знаходяться особисті речі останнього її командувача Василя Кука (1950-1954 рр.) [163, с. 20].

Початок «холодної війни» та розгортання гонки озброєнь призвели до появи нових видів зброї. Цей етап характеризується створенням ракетних військ стратегічного призначення. В експозиції демонструються макети нової могутньої військової техніки. Це, зокрема, пускові установки зенітно-ракетного комплексу «Круг» середньої дальності, тактичного ракетного комплексу з ракетою «Луна» та ін. Тут можна побачити найбільш ранню серійну модифікацію автомата Калашнікова (зразок 1949 р. виробництва) та подальшу лінійку моделей АК. Представлені й інші зразки зброї відомих радянських зброярів – Симонова,

Драгунова, Стечкіна, Макарова. Серед раритетних зразків – перший радянський ручний протитанковий гранатомет РПГ-2 [218].

Одна з вітрин присвячена історії Київського вищого інженерного радіотехнічного училища протиповітряної оборони імені маршала авіації О. І. Покришкіна, де серед інших експонатів засвідчено кітель цього льотчика, який у роки II світової збив 59 ворожих літаків особисто та 5 у групі, ставши 2-м за результативністю радянським асом-винищувачем. Відображена й участь радянських військ у війні в Афганістані (1979-1989 рр.). Всього через Афганістан пройшло близько 160 тисяч українців. Можна побачити ордени і медалі, якими нагороджували воїнів-афганців, особисті речі та зброю учасників, тогочасні агітаційні матеріали [218].

Експозиція музею охоплює діяльність українських миротворців, події Революції гідності та російсько-української війни. Специфіка цієї виставки полягає у тому, що більшість експонатів та фотоматеріалів було зібрано співробітниками музею безпосередньо на полі бою під час проведення гуманітарного проекту «Евакуація 200», що передбачав вивіз тіл загиблих захисників України із зони АТО. Представлені статистичні дані говорять про перманентне скорочення чисельності ЗС України в 1990–2000 рр., зниження їх боєздатності та стан напередодні російської агресії. Завдяки цьому краще усвідомлюються всі проблеми та виклики, що постали перед нашою державою та армією із початком війни, жертвність бійців добровольчих батальйонів, які першими вступили у бій не маючи ні важкого озброєння, ні військової техніки, та неоціненний внесок волонтерського руху, що прийшов на допомогу армії [218].

Репрезентовано ключові епізоди російсько-української війни: початок протистояння під час подій Революції гідності, анексія Криму, бої за Слов'янськ, Савур-Могилу, Донецький аеропорт, Маріуполь, Авдіївку, Ілловайський та Дебальцевський «котли» тощо.

Представлені у вітринах особисті речі, фотографії та артефакти з поля битви розкривають історії життя окремих людей – захисників України. Ці люди не лише боронять нашу державу, вони творять нову історію українського війська, базовану

на національних історичних традиціях, новітньому бойовому досвіді та пам'яті про справжніх героїв цієї дійсно вітчизняної, визвольної війни [218].

Таким чином, експозиційна робота є важливою складовою існування музею, оскільки саме експозиція є основним елементом роботи закладу. Існують чинні експозиції за тематикою діяльності музею. А є тимчасові, які готують під певну дату чи подію. Так, в Івано-Франківському краєзнавчому музеї є постійні експозиції, які розповідають про історію міста та області, а наприклад, експозиція, присвячена Революції гідності, була тимчасовою.

Над створенням експозиції працює багато музейних працівників, які повинні правильно створити експозицію та наповнити її історичним та культурним змістом.

Експозиційна робота у будь-якій музейній установі є доволі клопіткою і трудомісткою. Вона вимагає великої кількості експонатів, людських ресурсів, які будуть цю роботу робити і підтримувати її у належному стані. Однак, це є однією з найважливіших складових існування і роботи будь-якого музею.

Експозиції можуть бути постійно діючими і тимчасовими, які створенні спеціально до якоїсь дати чи події. Серед музеїв Прикарпаття найбільш різноманітні експозиції завжди створюються у Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї. Також важливим елементом експозиційної роботи є постійне її наповнення і оновлення, щоб музейна установа могла плідно працювати і збагачувати свої фонди.

3.3. Комерційна та фандрайзингова складова як елемент національно-просвітницької роботи

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. музейний рух в Івано-Франківській області посилюється. Створюються і починають працювати нові музеї, наприклад, музей «Небесної сотні» в Івано-Франківську, а також реформуються старі музеї, які намагаються «іти в ногу» з часом. Це, закономірно, покращує туристичну відвідуваність області та збільшує грошові вливання в економіку краю.

Музеї завжди відігравали одну з ключових ролей в інфраструктурі туризму. Первинне покликання усіх музеїв – опрацювати, зберігати й експонувати пам'ятки та речі матеріальної культури того чи того народу, певного регіону чи населеного пункту. Важливим елементом є й економічний розвиток самих музеїв як структур. Фінансова підтримка музейництва є одним із пріоритетних напрямків роботи Міністерства культури, молоді та спорту, а також самих громадян.

Однак проблема недофінансування музеїв залишається і до тепер, тому здебільшого ці структури змушені ще самі себе забезпечувати фінансово, щоб повноцінно працювати. Важливим аспектом діяльності сучасних музеїв є рекламно-інформаційна та фандрайзингова робота.

На тлі скорочення державного фінансування та неефективного управління музеями мусимо думати над впровадженням альтернативних методів музейного менеджменту та маркетингу. Сьогодні вимагає від музеїв повного «перезавантаження», динамічності, інноваційності та підприємливості, чого неможливо досягти без збільшення їх бюджетного та позабюджетного фінансування.

Задля пожвавлення культурних процесів і посилення конкурентності між закладами культури в 1994 р. в Естонії було створено Культурний ендаумент Естонії. Він зареєстрований як окремий благодійний фонд, але працює під наглядом Міністерства культури. Ендаумент приймає заявки від закладів культури на фінансування окремих розвиткових проєктів. Це примушує керівників музейних закладів мислити стратегічно над важливими проєктами, які мають суспільне значення. До складу експертної ради ендаументу входять поважні представники громадськості. Його бюджет наповнюється за рахунок акцизу з продажу алкогольних і тютюнових виробів. У 1998 р. парламент Естонії також прийняв Закон про збереження спадщини (Heritage Conservation Act), яким питання поліпшення та модернізації матеріально-технічної бази музеїв задля перетворення їх на привабливі інституції, що сприяють соціалізації та патріотичному вихованню молоді, було визнано пріоритетом державної політики. У рамках цього закону парламент зобов'язав уряд Естонії виділити кошти на

побудову нових сучасних і технологічно оснащених приміщень для національних музеїв (зокрема для Національної галереї мистецтв). Щоб забезпечити фінансування цих проектів, уряд у 2002 р. видав постанову, за якою податок з роботи казино та інших ігрових закладів спрямовується на розвиток культури та спорту (The Gambling Tax Act , 2002) [294].

Із 2003 р. в Угорщині діє правило, за яким умовою подовження фінансування для музеїв є подання до Міністерства культури короткострокового маркетингового плану разом із планом виставкової та експозиційної роботи на рік. Такі зміни були необхідні для того, щоб музеї з (псевдо) науково-дослідних інституцій перетворювалися на організації, орієнтовані на роботу з громадою та музейною аудиторією.

Створення національного культурного ендаменту жваво обговорювалося в Україні після Євромайдану. Ці дискусії слід активізувати й розпочати адвокаційну кампанію задля забезпечення прозорого фінансування культури та модернізації культурної політики країни. Задля зменшення залежності музеїв від державного фінансування ми маємо розширити можливості музейних адміністраторів щодо залучення позабюджетних коштів на розвиток колекцій, експозицій та просвітницьких програм. Цього можна досягти шляхом розвитку партнерських відносин між музеями та громадськими організаціями, а також завдяки упровадженню елементів соціального підприємництва в музеях. Світова практика демонструє, що лише 30–50 % бюджету музеїв забезпечує держава, решта ж складається з добровільних пожертв від меценатів або надходжень від платних музейних послуг. Така модель управління і фінансування створює «три точки опори», які й забезпечують стабільність музейних організацій. Завдяки розвитку Інтернет-технологій музеї та заклади культури сьогодні мають фантастичні можливості для краудфандингу та Інтернет-фандрейзингу. Окрім розвитку Інтернет-платформ для проведення прозорих національних фандрейзингових компаній, уряд може започаткувати Національну культурну лотерею. Така Лотерея успішно працює у Великій Британії з 1994 р. (Heritage Lottery Fund) [17]. Національна Лотерея на підтримку спадщини підтримує

розвиток як музеїв, так і місцевих парків, археологічних об'єктів, бібліотек та архівів. З моменту свого заснування в 1994 р. Лотерея підтримала понад 36 тис. проектів по всій Великій Британії на загальну суму 5,9 млрд фунтів стерлінгів. Менеджментом Лотереї опікується громадська організація, яка отримала право від парламенту країни на продаж лотерейних квитків і спрямування всіх надходжень на підтримку національної культурної спадщини. Нагляд за розподілом коштів здійснює Департамент у справах культури, медіа та спорту Великої Британії.

Рекламно-інформаційни аспект діяльності сучасних музеїв є не лише вагомим чинником щодо економічної підтримки, але і популяризації своєї діяльності. Наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей видає буклети, брошури, у яких описує роботу музею, його співробітників, а також розповідає про виставки та експозиції [237, с. 45].

Музей художнього мистецтва активно проводить виставки, на які запрошують відомі художники. Таким чином адміністрація музею прагне збільшити кількість відвідувачів. Цікавинкою названого музею також є те, що раз у рік проводиться так звана «ніч у музею», коли заклад працює вночі, приймаючи відвідувачів [220].

В усіх цивілізованих країнах світу музейні зібрання є предметом національної гордості, духовною скарбницею народу. І наша країна – не виняток.

Сьогодні на Прикарпатті працює більше 200 музейних закладів, 150 державних та комунальних музеїв, 50 – на правах філіалів та відокремлених підрозділів [204].

Неможливо переоцінити значення музеїв у житті суспільства. Вони виконують функції інституту національної пам'яті, самоідентифікації та ідентифікації України у світовому співтоваристві, зберігають історію і культуру народу як частину світового історико-культурного надбання, слугують джерелом інформації та знань, мають величезний виховний і туристичний потенціал. При цьому, музей яскраво відображає зміни, що відбуваються в суспільстві, адже будь-які перетворення впливають на процес «генерування культури» [188, с. 28].

В Україні сучасний стан суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку потребує нового змістовного наповнення діяльності традиційних музеїв Прикарпаття, основні функції яких – акумулювання, збереження, популяризація національної та світової історико-культурної спадщини – мають бути адекватними вимогам часу.

Сьогодні, на жаль, ставлення до музеїв як до чогось другорядного є характерним практично для всіх прошарків і щаблів українського суспільства – від владних структур до пересічного громадянина. Серед причин низького авторитету музейних закладів можна назвати їх невідповідність сучасним вимогам вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій, невміння задовольнити потреби вибагливого відвідувача та інші проблеми. Загалом, зменшення привабливості музеїв свідчить як про неспроможність музеїв якісно конкурувати зі сферою масових розваг, так і про загальне зниження культурного та інтелектуального рівня нації [188, с. 28].

Упродовж останніх років в Україні було ухвалено низку важливих рішень, що можуть стати підґрунтям для формування якісно нової національної музейної політики, спрямованої на подолання системної кризи музейної галузі в Україні. І взятий державою курс на модернізацію музейної системи є відповіддю на виклики часу в умовах світової глобалізації [180, с. 138].

Про позитивні зрушення в музейній сфері свідчить запропонований для громадського обговорення в 2012 р. проект Концепції «Культура Івано-Франківщини на 2016 – 2020 роки». Його підготували фахівці Міністерства культури України у тісній співпраці із Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України та Українським центром культурних досліджень [44].

Метою програми є розроблення таких механізмів розвитку музейної справи України, які б адаптували її до сучасних умов, сформували якісно нову систему, здатну оперативно й адекватно реагувати на виклики часу та перетворили музеї на одну з провідних соціальних інституцій у системі гуманітарного розвитку країни [44, арк. 8].

Слід зазначити, що комплекс заходів, запропонований Міністерством культури України, стосується не тільки мережі державних та комунальних музейних закладів, а й усієї сукупності відносин у сфері збереження, вивчення та популяризації музейних зібрань. Так, пропонується задіяти дотичні державні, громадські та комерційні інституції, що дасть змогу якісно підвищити роль суспільства і суспільних інституцій у музейній справі [44, арк. 10].

Отже, запорукою подальшого розвитку та модернізації музейної справи в Україні може стати державна підтримка музеїв, з одного боку, та консолідація музейного співробітництва, запровадження нових інформаційних технологій і розширення традиційних форм роботи – з іншого. У цьому аспекті варто спиратися на дослідження науковців і на міжнародний досвід.

Останній, зокрема, свідчить про те, що у світі навіть саме визначення музею трактують по-різному. Канада, наприклад, вважає музей неприбутковою установою, яка діє для громадськості та в її інтересах. США наділяє музеї перш за все освітньою метою. Для Німеччини – це збірка коштовностей публічного чи приватного характеру, яка частково чи повністю у вільному доступі для громадськості. Музеї Америки та Європи популяризують та зберігають, проте майже не зважають на наукову функцію музею [140, с. 86].

За словами музеєзнавця, міжнародного тренера з музейного менеджменту, завідувача відділу Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові Д. Білавич, українські музеї виникали за тією ж системою, що й американські і європейські, втім, за традицією, яка тягнеться ще з радянських часів, акцент у роботі сучасних українських музеїв лягає на науково-дослідну діяльність. І це – один із тих елементів, який відрізняє Україну, наприклад, від Америки, де музеї можуть похвалитись найсучаснішими інтерактивними експозиціями, але де про наукову роботу не йдеться взагалі [144, с. 189].

Більшість вітчизняних музейних установ працює у двох векторах: внутрішня робота (пошук експонатів і каталогізація) і зовнішня (популяризація колекції та ділянка адміністративної роботи). Наші експозиції не настільки інтерактивні, як за кордоном, але й у нас є колекції, варті уваги. Наш слабкий бік,

на думку Д. Білавич, – це низька мобільність, сильний – українські музейники детально і науково опрацьовують свої колекції. Та найочевидніше, чого українським музеям бракує на сьогодні, – вважає музеєзнавець, так це присутності в Інтернеті та звичайної промоції – в еру інформаційних технологій комунікаційні здібності музею обумовлюють його позиції в «боротьбі» за відвідувача, а наявність власного сайту в Інтернеті, присутність в соціальних мережах можуть значно допомогти музею отримати свого відданого глядача [144, с. 190].

Так, наприклад, жоден музей Прикарпаття не має власної Інтернет-сторінки в соціальних мережах. Музеї користуються платформою «Музейне коло Прикарпаття», яка була створена завдяки іноземним інвесторам. Однак ця платформа не дає змоги повною мірою висвітлювати інформацію про діяльність музеїв Івано-Франківської області. Також важливим спектром, який зменшує прибутковість музеїв, є відсутність адміністративних менеджерів і піарників, які б висвітлювали роботу музейних закладів у мережі Інтернет. Відсутність цих заходів зменшує прибутковість музеїв і не дозволяє їм повністю розкрити інформацію про себе, особливо для іноземних туристів, які в основному і користуються такими послугами [57].

Великим здобутком європейських музеїв є те, що у них чітко вироблено методологію, як залучити відвідувачів, вони розробляють програму співпраці з молоддю, взаємодії зі школою тощо. Активно впроваджуються в роботу музеїв маркетингові технології, спрямовані на розширення музейної аудиторії, рекламування музейного продукту і вивчення та формування попиту на нього. Питання полягає не в тому, аби «затягнути» людину в музей, але зробити так, щоби в музей постійно поверталися у пошуках нових вражень і нових знань. Тому сьогодні перед вітчизняними музеями стоїть завдання переосмислити власну роль відповідно до вимог часу, в умовах інформаційного суспільства, проте зберегти сутність музею, його наукову складову при значній видозміні форм і методів діяльності [153, с. 45].

Зорієнтуватися музеям Прикарпаття в нових реаліях допомагають різноманітні міжнародні проекти, що реалізуються в Україні.

Так, цікавий проект було здійснено «Українським центром розвитку музейної справи» (УЦРМС) за фінансової підтримки Open Society Institute (США), Міжнародного фонду «Відродження» та Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000» під назвою «Pro Museum: Розвиток ресурсної бази та модернізація музейної галузі України» [57].

Його головна місія – підвищення кваліфікації музейних працівників, розбудова та підтримка професійних музейних мереж в Україні. У межах проекту, розрахованого на два роки (2013–2014 рр.), передбачалася реалізація освітньої програми (лекції та семінари), невеликої грантової програми на створення музейних проектів, видавничої діяльності, маркетингових досліджень для музеїв та розробка нормативно-законодавчої бази, її лобіювання в органах влади, а також розбудова ресурсного центру як бази для розвитку міцної та впливової мережі музейних працівників [57].

Створення інноваційних арт-проектів на базі музеїв стало можливим завдяки Міжнародному проекту «Новое дыхание культуры: Искусство оживляет наследие». В Україні його реалізує Центр молодіжних ініціатив «Тотем» у рамках програми Східного партнерства «Культура», що реалізується в Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдові та Україні за фінансової підтримки Європейського Союзу [151, с. 106].

У рамках проекту Центр молодіжних ініціатив зібрав у Херсоні найкреативніші та найоригінальніші ідеї завдяки XI фестивалю сучасного мистецтва «Terra Futura», який 2012 р. проходив вже в одинадцяте. Захід вважають однією з найцікавіших культурних подій регіону.

Цього разу художники трьох країн освоювали музейний простір – вони перетворили традиційні заклади на новітні арт-об'єкти. Мету цього річної «Terra Futura» організатори сформуливали сміливо: внести в традиційні музеї частку сучасного мистецтва, показати культурну й історичну спадщину з нового боку, зробити її привабливою для молоді [151, с. 107].

Як наслідок цієї події, зміни почали відбуватися у Яремчанському краєзнавчому музеї, який почав себе кардинально змінювати. Основна мета

керівництва області і музею – зробити його привабливим для туристів і населення краю, збільшити відвідуваність музею, збільшивши таким чином комерційний спектр установи. Музей має стати живою структурою, яка не лише виставляє на огляд експонати, але і є активним елементом у цій структурі [220].

Схожі культурні проекти покликані, так би мовити, «підтягнути» українські музеї до рівня європейських, й основним критерієм оцінки результатів цієї роботи має стати зростання відвідуваності музеїв.

Реалізація ідеї про створення органічного сучасного музею стала можливою завдяки спільному проекту Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» та Фонду Миколи Бабака щодо модернізації музейного простору відповідно до сучасних тенденцій сприйняття мистецтва. Його було представлено 14 лютого 2012 р. у приміщенні Національного центру – сучасної установи із вивчення, збереження, інтерпретації та презентації традиційних культурних цінностей і культурної самобутності України – у рамках «круглого столу» на тему «Капітал і мистецтво» [57].

Проект передбачає модернізацію музею за допомогою інтеграції високих технологій у музейний простір, зміни концепції експозицій та перетворення його у сучасний музейний центр, який популяризуватиметься за допомогою сучасних маркетингових технологій. Його суть полягає в тому, що відвідувач матиме змогу сприймати експозицію не тільки на візуальному, але й на емоційному рівні. Створення віртуального простору музею дозволить покращити показ експозицій [57].

Якщо модернізувати музей, то можна збільшити можливості для репрезентації його колекції, створивши зовсім інший образ нового музею, органічність якого полягає у відповідності форм подачі музейних ідей, тем, сюжетів світосприйняттю сучасника.

Відомо, що в умовах економічної кризи музеї стають заручниками скорочення державного фінансування культури. Отже, залучення інвестицій – необхідна умова для динамічного розвитку сучасних культурних інституцій.

Про це, а також стосовно поточного стану меценатства в Україні і пошуку можливостей поєднання капіталу та мистецтва йшлося під час круглого столу за участю представників української культури, держави та бізнесових кіл.

Учасники розглядали філантропію як стратегічний аспект розвитку бізнесу, шляхи розуміння між державою, бізнесом та культурою, використання сучасних технологій щодо популяризації мистецтва в Україні.

Так, тему відносин між державою, мистецтвом і капіталом розкрили директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка Національної академії наук України М. Жулинський, а також О. Мельничук (Національний Інститут стратегічних досліджень при Президентові України), заступник директора Інституту культурології Національної академії мистецтв України В. Щербина. Про свій досвід у залученні інвесторів до реалізації культурних проектів також розповіли музиканти О. Скрипка та П. Гудімов. Останній, зокрема, зазначив, що за 6 років своєї професійної діяльності в галузі візуального мистецтва його команда створила чимало музейних проектів [156, с. 12].

Наприклад, минулого року з'явилося аж 10 таких проектів – від Музею академіків у Вінниці до Дніпропетровського художнього музею, а тепер на черзі музеї Прикарпаття. Першим музеєм, який стане пілотним проектом, буде музей у м. Яремче. Отже, якщо передати цей досвід, то буде й «капітал у мистецтві» [156, с. 12].

Таким чином, після аналізу стану меценатства в Україні, проблематики фандрайзінгу, музейного маркетингу тощо потрібно закликати представників бізнесу брати участь у реалізації перспективних проектів, які реалізуються сьогодні, продовживши таким чином традицію відомих меценатів Терещенків та Ханенків. При цьому для того щоб залучити бізнес у розвиток культурних об'єктів, музеям та іншим мистецьким осередкам потрібно стати більш відкритими та привабливими для потенційних спонсорів та меценатів.

Одним із важливих аспектів діяльності музеїв є їх належність до індустрії туризму. Музейна і туристична сфери можуть доповнювати одна одну та постійно взаємодіяти – це вимога часу та об'єктивна необхідність.

Отже, сучасно та естетично представлені музейні експозиції, відреставровані архітектурні та мистецькі пам'ятки є запорукою цивілізованої роботи музеїв, їх привабливості як об'єктів туризму та успіху держави загалом. І тут музейні заклади мають активно брати участь у професійних туристичних виставках, співпрацювати зі ЗМІ, знаходити власні шляхи розвитку тих видів діяльності, що можуть привабити туриста, тобто навіть традиційні музейні заходи потрібно доносити до потенційних споживачів як якісний туристичний продукт. Така співпраця – музею і туризму – буде корисною обом сферам діяльності і матиме плідні результати.

Музейний туризм, специфіка якого полягає у використанні туристичного потенціалу музеїв і територій, які до них прилягають, є дієвим механізмом залучення відвідувачів та, відповідно, коштів на розвиток музею.

На жаль, вітчизняне музейне співтовариство не завжди правильно розуміє взаємовплив музеїв і туризму, адже туризм не є традиційним напрямом діяльності музеїв. Це явище в Україні виникло порівняно недавно – у середині 1990-х, коли музеї, як і інші установи культури, опинилися в ситуації граничного самовизначення, пошуку нових шляхів розвитку та нових позабюджетних джерел залучення коштів, зокрема завдяки участі в туристичній діяльності [180, с. 138].

Туризм – один із тих феноменів, які буквально потрясли самі основи музеїв та інших культурних установ і щодо яких, як не дивно, музейні експерти поки не виробили певної позиції. Однак туризм – це реальність, яка не збирається зникати. Так, експерти Всесвітньої туристичної організації прогнозують, що в 2020 р. подорожуватимуть 1,5 млрд. жителів планети, які дадуть змогу заробити тим, хто їм таку послугу надаватиме, 2 трильйони доларів [180, с. 138].

Окрім функції визначних туристичних пам'яток, музеї можуть також виконувати важливу роль путівників з історії та географії міст чи держав, які вони представляють. Такі музеї допомагають туристу швидко зорієнтуватися у тому, що місцева влада вважає історичними цінностями і що гідне відвідування. Вони також можуть і повинні стати важливим засобом виховання молоді. За оцінками експертів, від 50 до 70% туристів під час відвідування іншої держави перш за все

цікавляться місцевою культурою. Музеї дають їм змогу ознайомитися з репрезентативною часткою культури країни [181, с. 95].

Отже, співпраця між музеями та індустрією туризму життєво необхідна.

Головна проблема, що існує нині не лише перед музеями Прикарпаття, але й іншими закладами культури, пов'язана з комплексом не стільки організаційних, скільки психологічних чинників, оскільки очевидною метою є перехід від соціально-обслуговувальної моделі до ринково-сервісної. Статус музею в епоху глобалізації – це дуже складне питання. Адже це також епоха популізму і видовищ, керованих ринковими відносинами, головним показником для яких є кількість відвідувачів і відповідно – кількість проданих квитків. Але головним показником для музею має бути не кількісна, а якісна характеристика [189, с. 282].

Усвідомлення розуміння того, що музей є неприбутковою організацією, але вся його діяльність так чи інакше є частиною ринкових відносин у вигляді пропозиції послуг, які надають відвідувачам. Однак, музей не може вважатися підприємством культурної індустрії, тому що він не формує свою пропозицію залежно від попиту, а навпаки, формує попит на високу культуру і має свою, тільки йому властиву специфіку. Звідси й особливий статус музею, і велика громадянська відповідальність його співробітників [188, с. 27].

Музеї є заручниками не стільки критично недостатнього бюджетного фінансування, скільки власної безпорадності і відсутності креативності. Тож зрозуміла ідея про те, що музеї повинні виступити з новими ініціативами, проектами і програмами, що приносять прибутки, і не бути фінансовим тягарем для держави.

На думку відомого херсонського краєзнавця О. Орла, створені ще за радянських часів краєзнавчі музеї нині майже вичерпали себе, ставши своєрідною ілюстрацією шкільного підручника з історії. Якщо столичні музеї намагаються вловлювати наявні в західному світі культурні тренди і вживлювати у свої музейні програми часточку інтерактиву, то в регіонах про це навіть не йдеться.

Здебільшого – у зв'язку з інертністю мислення тих, хто очолює обласні краєзнавчі музеї [156, с. 13].

Проблема в тому, що музейні працівники інколи просто не знають, що від них очікують відвідувачі, а відвідувачі – що музеї взагалі можуть цікавого запропонувати.

Краєзнавчий музей, який нині є в кожному обласному центрі та райцентрі, у пропонованому форматі своє вже давно віджив, перетворившись на «Музей ні про що»: природа, загальна історія чи то країни, чи то якоїсь місцевості – все перемішано в одному. Концептуально всі краєзнавчі музеї ніби підлаштовані під шкільну програму з історії, тому дорослим нецікаво туди ходити.

Музеї будуть існувати доти, доки їх відвідуватимуть. І перш за все, молоді люди. А щоб молодь знову пішла в музеї, потрібно відновити зворотний зв'язок музейних працівників із нею. Музей повинен стати інтерактивним, де відвідувачі є співучасниками того, що там відбувається. На переконання О. Орла, необхідно відмовитися від екскурсивних груп із завченими текстами. Екскурсоводи в музеях – це вчорашній день, коли тобі розповідають дуже багато за обсягом інформації, ти слухаєш, але нічого не розумієш, бо інформацію подають ненормованими порціями. Відвідувач має йти у музей і сам черпати інформацію, довше зупиняючись на тій, яка його більше зацікавила. І навпаки, музеї можуть перетворитися на унікальні майданчики для спілкування, стати місцем, де можна відкрити самого себе. Натомість – у наших музеях людині кілька годин щось розповідатимуть, показуватимуть, але так і не запропонують присісти, випити каву чи воду, обговорити з друзями побачене [156. С. 13].

Зруйнувати усталену радянську систему методів роботи українських музеїв покликані інноваційні заходи, які останніми роками все частіше практикують провідні музейні установи.

Так, у 2011 р. з нагоди Міжнародного дня музеїв, що відзначався в усьому світі 18 травня, Національний художній музей Прикарпаття організував акцію «Ніч в музеї». Гасло події – «Музеї у світі, що змінюється. Нові виклики, нове натхнення». Зокрема, святкова програма включала зустрічі з культовими

постатями українського андеграунду 1970–1980-х років: художником і драматургом Л. Подерв'янським; музикантом і поетом, автором українських перекладів відомих на весь світ рок-гуртів «The Beatles» і «The Doors» М. Добровольським, а також учасником «ARSENALE – 2012» А. Кузькіним з Москви (Росія) із власним перформансом [220].

Сучасний проект «Ніч в музеї» – популярна загальноєвропейська акція, основна мета якої популяризувати ресурси музею, розкрити їхній потенціал.

Уперше акцію було проведено в Берліні (Німеччина) в 1997 р. А вже з 2005 р. акція набула статусу міжнародної та почала проводитись у більшості країн Європи. У цей день більш ніж 2 тисячі музеїв з 42 країн Європи відкривають свої експозиції для відвідування у вечірньо-нічний час, зокрема і Художній музей мистецтв Прикарпаття. Так музеї приваблюють молодих глядачів, яким звичніше присвячувати дозвілля вечір, ніж день, а нові або не дуже відомі майданчики отримують шанс заявити про себе незвичайними акціями. Це не просто показ музейних колекцій та спеціально підготовлених виставок, а своєрідне театральне, розважальне та культурне дійство [217].

Комерційна діяльність музеїв як засіб розширення традиційних форм роботи та залучення якомога більшої кількості відвідувачів – сьогодні це вже звичайна практика для багатьох столичних музеїв.

Наприклад, тепер день народження дитини можна відсвяткувати не тільки у дитячому кафе, але й у музеї. Поєднати дитяче свято з екскурсією першим наважився Національний художній музей України. Музейники поставили за мету прищеплювати дітям любов до музеїв з раннього віку. Для маленьких іменинників та їх гостей було створено декілька сценаріїв.

Приміром, найпростіший – «Музейний». Дітям спочатку розповідають про картини, а потім задають питання та цікавляться враженнями від побаченого [163, с. 23].

Є навіть музейний квест: діти мають скласти пазли, розв'язати кросворди, відгадати загадки на художню тему. Ще один сценарій – «Творчий день народження»: співробітники музею навчають малюків малювати, робити вироби із

соломи, фольги, паперу. Ціна таких вечірок – від 400 до 800 грн. Ці гроші працівники планують використовувати для потреб музею [171, с. 10].

Таким чином, це дозволяє музею не лише розкрити свої виставки та експонати в новому світлі, але і заробити кошти для свого утримання та розвитку.

Слід зазначити, що вечірки та різноманітні вистави в музеях – норма для європейських країн. Завдяки їм музейники потім поповнюють колекції, влаштовують виставки. Але не всі готові брати приклад з художнього музею, оскільки бояться за цілісність і не пошкодження експонатів. Щоправда, не у всіх музеях можна проводити театралізовані дійства чи квести. І далеко не скрізь вони стануть методом залучення у музей охочих до культурного дозвілля. При цьому, відсутність у працівників музейних установ належної уваги до специфіки роботи з різними категоріями відвідувачів вже призвела до різкого зниження відвідуваності музеїв [171, с. 10].

Висновки до розділу 3.

Таким чином, варто звернути увагу на незначний масштаб інноваційної діяльності у вітчизняних музеях. До факторів, що стримують впровадження ними інновацій, треба віднести дефіцит власних і бюджетних коштів, виділених на ці потреби, інертність щодо розширення традиційних форм роботи музеїв, а також відсутність ефективної державної політики у цій сфері.

Отже, інтеграція України до світового співтовариства супроводжується складним і багатоаспектним процесом, пов'язаним із девальвацією та руйнацією норм, які десятиліттями регулювали життя і відносини людей. Саме тому в умовах переходу від однієї соціально-політичної системи до іншої музейні установи зазнають значних змін, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення та всебічного аналізу трансформації музею.

Сьогодні у світі традиційні форми ретрансляції культурних цінностей все частіше критикують. Натомість спостерігається підвищення інтересу до тих осередків історії та культури, де запроваджено нові форми і принципи діяльності, де не існує жорсткої ідейно-інформаційної спрямованості. Змінився й сам характер відносин між музеями та їх відвідувачами – останні почали сприйматись

як рівноправні партнери в роботі музейних установ, тобто сформувалася нова концепція освітньої діяльності музею як комунікативної системи, розширилися його функції.

Перед керівництвом сучасного музею постають більш масштабні питання, ніж просто збереження та передача знання. Сферу відповідальності розширено до таких питань, як стратегія розвитку, фінансування, логістика, контроль управління, маркетинг, планування, постійне підвищення кваліфікації працівників відповідно до інформаційного та технологічного простору, що постійно змінюється, тарифікація, формування лідерських позицій музею, промоції музею в середині країни та назовні. Керівництво має пильно стежити за такими напрямками діяльності, як збільшення кількості відвідувачів, туристична привабливість, культурне засвоєння прилеглої території та локальний розвиток.

На нашу думку, глибока інтеграція сучасного музею в соціум визначає його суспільну та культурну роль в умовах глобалізації та інформаційного суспільства. Залучення позабюджетних коштів фінансування, все активніша співпраця музеїв із бізнесом, туризмом, суспільними рухами й організаціями – необхідна умова збереження культурно-історичної спадщини, відтворення творчого потенціалу, розвитку культурного життя.

Якісні зміни у процесі реформування музейних установ можливі лише за умови теоретичного осмислення та практичного розв'язання проблем музейної діяльності шляхом застосування положень музейного менеджменту, маркетингу, дизайну, реклами та зв'язків з громадськістю.

Важливою умовою впровадження інновацій у діяльність музейних установ є використання сучасних інформаційних технологій, що розширюють можливості зберігання, аналізу і демонстрації історико-культурних пам'яток, створення баз даних галузі, а також застосування експертних систем та інших систем штучного інтелекту, що зумовило виникнення феномена «віртуального музею».

На виклики потреб глибоких глобальних змін в музейному середовищі та в його оточенні, враховуючи підсилену роль держави як головного регулятора,

сьогодні очевидно є необхідність розробки нових механізмів управління музейною справою.

Висновки до розділу 3.

Отже, реалізація некомерційних музейних проектів вимагає певного комплексу заходів для залучення коштів. Цей процес у зарубіжному музеєзнавстві здобув назву «фандрейзинг». Інноваційні технології перетворили музейний фандрейзинг на професійний бізнес, що передбачає створення спеціальних відділів розвитку для підготовки програм залучення спонсорів. Щоб забезпечити діяльність цих відділів, було створено інформаційні бази даних про потенційних спонсорів – окремих людей і компаній. Особлива увага при цьому звернена на сфери бізнесу, що дотичні до музейної діяльності.

Організаційну структуру музеїв України необхідно зберегти в умовах економічної нестабільності і приватизації музейної галузі.

Особливу роль у підтримці зарубіжних музеїв, зокрема некомерційних видів їх діяльності, відіграють фонди, що розробляють політику участі фірм у соціальній співпраці з музеями, визначають пріоритетні напрями такої співпраці, лобіюють відповідні проекти і програми. Така робота має чимало переваг: особи, які створили фонд, мають пільги при сплаті податків; кошти, що надходять із різноманітних джерел, акумулюються і віддаються в управління особам, професійно компетентним в галузі музейного маркетингу і менеджменту та правових питаннях.

Встановлено, що своєю фінансовою підтримкою музейні установи здебільшого завдячують податковій політиці уряду, що стимулює проведення бізнесовими структурами благодійних акцій, кошти від яких надходять для потреб музейних установ. Особам, які жертвують музеям експонати або гроші на їх придбання, законодавством економічно розвинених країн передбачено суттєві податкові пільги.

Важливу частку у фінансуванні музейних установ становить прибуток від власної комерційної діяльності, що передбачає: стягнення вхідної плати, роздрібну торгівлю, розміщення на території музею закладів громадського

харчування (кафе, ресторанів), отримання орендної плати, показ фільмів, організацію презентацій, реалізацію освітніх програм, видавничу діяльність.

Для діяльності сучасних музейних установ характерне впровадження маркетингових технологій, спрямованих на розширення музейної аудиторії, рекламування музейного продукту і вивчення та формування попиту на нього. Основні аспекти музейного маркетингу такі:

- виявлення реальних і потенційних сегментів ринку музейних послуг та ефективна взаємодія з ними;
- вдосконалення музейних послуг для забезпечення потреб відвідувачів;
- збільшення обсягу прибутку від обслуговування відвідувачів.

Таким чином, ефективність маркетингової стратегії залежить від формування корпоративної пропозиції - міжмузейного співробітництва, реалізації спільних з іншими організаціями і закладами культури програм, здійснення партнерських проектів.

ВИСНОВКИ

1. Національно-просвітницька діяльність установ культури Прикарпаття, насамперед музеїв, не лише активізувала, але й акумулювала потенціал культурної, історичної пам'яті, що в умовах демократичної трансформації українського суспільства самим важливим соціальним інструментом у процесі конструювання ідентичності особистості, формування нового посткомуністичного суспільно-культурного простору, гартування незалежної колективної пам'яті відродження національних «місць пам'яті». Вказане має забезпечити збереження, трансформацію і розвиток культурних надбань, цінностей і смислів, активізувати суспільний діалог, долати міжнаціональні суперечності та образи минулого.

2. Більшість документів дослідження становить фонд архіву Івано-Франківської обласної ради, у якому зберігаються матеріали, що засвідчують діяльність музеїв області упродовж 1991 – 2017 рр. Важливу роль відіграють є статистичні звіти цього ж фонду, які містять інформацію про кількість створених музеїв у зазначений період, їх фінансування, фондову та експозиційну діяльність. Також репрезентованими є закони України, які гарантують формування та розвиток музеєзнавства на території держави.

Узагальнено ключові історіографічні видання, які розкривають розвій музейного руху на території Івано-Франківської області. Здебільшого це статті і публікації, які фрагментарно торкаються проблем розвитку тих чи тих музеїв. Важливу інформацію також отримано з буклетів та брошур, які видавали самі музеї. Аналіз цих публікацій давав змогу детально відстежити історію створення та діяльності музейних закладів області.

Досліджувана проблема вітчизняними чи зарубіжними істориками комплексно не узагальнювалася. Історію Івано-Франківського краєзнавчого музею пишуть її працівники. Однак варто згадати загальні праці, які є важливими для самого розкриття теми. Зокрема, у радянський період цікавою розвідкою було дослідження Лихачова Д. про процеси формування і комплектування експозицій у музеях. Також він описав етапи збору матеріалу для експозицій та структуру формування експозиційної виставки в музеї. У період незалежності України

значущими вважаємо дослідження Олексієнка А., Мезенцевої Г., які дають загальні рекомендації щодо формування експозицій. Шредель Ш., Кононюк О., які описували етапи створення та принципи формування експозицій у музеях, зокрема експозицій на історичну тематику чи природничу. Пархоменко Т., Велика Л., що аналізують законодавчі та правоохоронні документи, які визначають формування експозицій у музеях. У 90-х роках ХХ ст. Верховна Рада України ухвалила законопроекти про музеї і музейну справу в Україні. Серед них і документи, що юридично закріплюють музейні експонати за музеєм, форму отримання та передачі на зберігання у музейну структуру. Таким чином, дослідженням формування експозицій і експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею не була об'єктом дослідження науковців як українських, так і зарубіжних.

Для окреслення дефініції «музейництво» та його складових у роботі використано етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний) і системний підходи. Основою роботи слугували принципи історизму та об'єктивності. Для розв'язання конкретних дослідницьких завдань залучено комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, історично-правовий, діалектичний, статистичний.

3. Охарактеризовано основні завдання класифікації музеїв. Розвиток музеїв і музейного руху в Україні розпочався ще в ХІХ ст. Однак із здобуттям незалежності Україною у 1991 р. музейний рух в державі перейшов на новий історичний етап розвитку, що відобразилося у створенні нових музеїв, які були вузько спеціалізовані; відкрилися нові музеї історичного, художнього, літературного напрямків.

Мережа музеїв в Україні формується на основі усталеної в українському музеєзнавстві наукової класифікації, яка остаточно склалася в повоєнні роки ХХ ст. Відповідно до цієї класифікації усі українські музеї розрізняють за типами і профілями. Тип музею визначався його суспільним призначенням, метою

діяльності: науково-освітні масові, або публічні. Ці музеї призначені для широкого кола громадян та гостей України, їх у нашій області більшість. Це, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, Літературний музей Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю; науково-дослідні, або академічні, які призначені для спеціалістів. Створюються вони при академіях, науково-дослідних інститутах, мають вузькоспеціальний характер. Це своєрідні наукові лабораторії (наприклад, меморіальний комплекс «Дем'янів лаз»); навчальні, які призначені для учнів і студентів. Створюються при школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах з освітньою метою. Наприклад, музей «Освіта Прикарпаття» створений в Прикарпатському національному університеті, археологічний музей при факультеті історії, політології і міжнародних відносин. Таким чином, типологія музеїв дозволяє ділити музеї Івано-Франківської області на види і підвиди.

На території Івано-Франківської області є не лише науково-освітні, навчальні, але і науково-дослідні музеї, які в першу чергу створенні як наукові установи і несуть в собі духовне і культурне навантаження для населення. Наявність таких музеїв збагачує комплекс музеїв області.

Становлення української державності тісно пов'язано із становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в Україні загалом, і в Івано-Франківській області зокрема, є досить актуальним на сьогоднішній день. Створення нових музеїв вимагало оприлюднення інформації про них, що сприяє кращій відвідуваності музеїв і розвитку туризму в краї.

В основному аспекті, найпоширенішими є музеї науково-популярні, які є масові і публічні. Вони відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу музеїв становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямовується на вивчення історії рідного краю і донесення її до учня чи студента на прикладі наявних артефактів у музеї.

4. У другій половині ХХ ст. створення таких музеїв при школах було досить поширеним явищем. Навчальні музеї створювалися при сільських школах,

вчителями історії цих шкіл. Таким чином, вчитель історії намагався донести до радянського учня елементи української історії на прикладах краєзнавства.

З початком 90-х років ХХ ст. активність таких музеїв зростає, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично у кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі історії проводили саме на базі такого музею.

Експозиції у таких музеях створювалися переважно одного характеру: «село у давні часи», «село у новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв став матеріал з історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на основі таких «зернят» зібраної інформації формувалося комплексне уявлення про історію нашого краю та історію України загалом.

Розкрито основні віхи та етапи становлення, виникнення та формування музеїв на Прикарпатті після здобуття незалежності Україною. Основна увага приділена виникненню нових профільних музеїв, які швидко створили свою фондову базу і активно працюють і до сьогодні.

5. Проаналізовано основні аспекти фондової діяльності музейних закладів. Основою музейної діяльності є комплектування та зберігання музейних колекцій, адже музей – це передусім сховище унікальних предметів, які мають високу цінність суспільно-культурну і матеріальну.

Усі предмети, цілеспрямовано зібрані у музеї, становлять музейний фонд. Зазвичай фонди сучасних музеїв нараховують десятки тисяч предметів, лише мала частина яких формує постійні експозиції й виставляється на показ відвідувачам.

Музейний фонд – це повне зібрання матеріальних предметів, зосереджене в експозиційних залах та сховищах музею. З предметів музейного фонду працівниками музею формувалися постійні та тематичні експозиції. Експозиційний фонд музею – це та частина музейного фонду, яка виставлена на загальний огляд і є доступною для ознайомлення широких верств громадськості.

Приватний колекційний фонд – це приватна збірка матеріальних цінностей, яка зазвичай доступна для ознайомлення лише вузького кола осіб, однак на деякий час може передаватися для масових показів у публічних музеях та мистецьких галереях.

У сучасному музеєзнавстві наукове комплектування фондів прийнято розглядати не як складову фондової роботи, а як самостійний напрямок музейної діяльності. За своєю суттю воно невіддільне від фондової роботи.

Наукове комплектування фондів – це процес виявлення в зовнішньому середовищі предметів музейного значення та їхнього збору для поповнення музейних зібрань; наукова діяльність, заснована на принципах музеєзнавства і профільних дисциплін. Описується суть роботи музеїв над експозиціями. Експозиційна робота музею є одним із найважливіших видів роботи, яка безпосередньо зв'язує фонди і експонати музею з відвідувачами та громадськістю. Мета цієї роботи полягає у підготовці експонатів до демонстрації, їх викладка, естетичне оформлення, зберігання та нагляд за експонатами у період виставки. Експозиційна робота є важливим етапом діяльності будь-якого музею.

Експозиційна робота в музеях завжди перебувала в центрі уваги, оскільки вона тісно пов'язана з іншими видами науково-дослідницької діяльності. Інтерес суспільства до музейно-експозиційної творчості істотно посилюється наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у зв'язку з необхідністю вивчення і збереження історико-культурної спадщини, реконструкції об'єктивної картини історичного буття народу, подій і процесів, які відбувалися на українських землях. Експозиційна робота сприяє дослідженню пам'яток історії та культури, які є «складовою частиною національної історико-культурної спадщини». Це дає можливість висвітлити соціальний досвід і поступальний розвиток людства.

Розкрито основні аспекти комерційної діяльності музейних закладів. Музеї завжди відігравали одну з ключових ролей в інфраструктурі туризму. Первинне покликання усіх музеїв опрацьовувати, зберігати і експонувати пам'ятки та речі матеріальної культури того чи іншого народу, певного регіону чи населеного пункту. Важливим елементом також є і економічний розвиток самих музеїв як

структур. Економічна і фінансова підтримка музейництва є одним із пріоритетних напрямків роботи Міністерства культури, молоді та спорту, а також самих громадян.

Однак, проблема недофінансування музеїв залишається і до сьогодні, тому у більшості випадків ці структури змушені ще самі себе забезпечувати фінансово для того, щоб повноцінно працювати. Важливим аспектом діяльності сучасних музеїв є рекламно-інформаційна та фандрайзингова робота.

Рекламно-інформаційний аспект діяльності сучасних музеїв є не лише вагомим чинником економічно себе підтримувати, але і популяризувати свою діяльність. Наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей активно видає буклети, брошури у яких описує діяльність музею, його співробітників, а також розповідає про виставки та експозиції, які знаходяться в музеї.

Музей художнього мистецтва активно проводить виставки, на які запрошуються відомі художники. Таким чином, адміністрація музею намагається збільшити кількість відвідувачів. Цікавинкою даного музею також є те, що раз у рік проводиться так звана «ніч у музею», коли заклад працює у ночі і приймає відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Неопубліковані джерела

1. Спогади Кутащук Галини Дмитрівни. Записано Данилюком І.Ю. 15.04.2019 р. в музеї «Гуцульщина» м. Верховина. Народилася 6 лютого 1989 р. Вік – 31 рік.
2. Спогади Луцюк Ганни Іванівни. Записано Данилюком І.Ю. 19.04. 2019 р. в музеї Івана Франка м. Верховина. Народилася 18 квітня 1980 р. Вік – 39 років.
3. Спогади Зеленчук Василини Михайлівни. Записано Данилюком І.Ю. 20.04. 2019 р. в музеї гуцульської господарки «Хата-гражда», філія Івано-Франківського краєзнавчого музею м. Верховина. Народилася 25. 07. 1975 р. Вік – 44 роки.
4. Спогади Луцюк Марії Василівни. Записано Данилюком І.Ю. 25.04. 2019 р. в музеї Михайла Грушевського, філія Івано-Франківського краєзнавчого музею м. Верховина. Народилася 13 січня 1987 р. Вік – 32 роки.
5. Спогади Юрчук Іванни Миколаївни. Записано Данилюком І.Ю. 2.05. 2019 р. в музеї «Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника» м. Снятин. Народилася 18.04. 1989 р. Вік – 30 років.
6. Спогади Данильчик Уляни Миколаївни. Записано Данилюком І.Ю. 5.05. 2019 р. в літературно-меморіальному музеї Леся Мартовича м. Снятин. Народилася 18.08. 1987 р. Вік – 32 роки.
7. Спогади Сенів Тетяни Любомирівни. Записано Данилюком І.Ю. 8.05. 2019 р. в Долинському краєзнавчому музеї «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів м. Долина. Народилася 27.10. 1973 р. Вік – 46 років.
8. Спогади Коретчука Ярослава Володаровича. Записано Данилюком І.Ю. 11.05. 2019 р. в Івано-Франківському обласному музеї визвольної боротьби імені Степана Бендери м. Івано-Франківськ. Народився 14.05. 1986 р. Вік – 33 роки.

9. Спогади Штиркало Ярослав Євгенович. Записано Данилюком І.Ю. 14.05. 2019 р. в Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї м. Івано-Франківськ. Народилася 18. 03. 1969 р. Вік – 50 років.
10. Спогади Срайчука Юрія Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 15.05. 2019 р. в Івано-Франківському історико-меморіальному музеї Олекси Довбуша. Народився 13.11. 1986 р. Вік – 33 роки.
11. Спогади Угорчака Юрія Михайловича. Записано данилюком І.Ю. 20.05. 2019 р. в музеї освіти Прикарпаття. Народився 17. 08. 1966 р. Вік – 53 роки.
12. Спогади Левицького Василя Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 14.04. 2019 р. в музеї Марійки Підгірянки в с. Білі Ослави Надвірнянського району. Народився 20.02. 1978 р. Вік – 41 рік.
13. Спогади Кіреєвої Руслани Петрівни. Записав Данилюк І.Ю. 22.05. 2019 р. в літературно-меморіальному музеї Марка Черемшини. Народилася 18.04. 1987 р. Вік – 32 роки.
14. Спогади Дейнеги Михайла Степановича. Записано Данилюком І.Ю. 26.05. 2019 р. в Івано-Франківськiм обласнi художнiм музеї. Народився 30.08. 1963 р. Вік – 56 років.
15. Спогади Фабрики Романа Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 2.06. 2019 р. в музеї родинних професій. Народився 25.07. 1957 р. Вік – 62 роки.

II. Архівні матеріали

Державний архів Івано-Франківської області

Ф. Р–2162 Івано-Франківська обласна рада по туризму і екскурсіям

Оп. 1.

16. Спр. 55 План роботи по рекламі туристсько-екскурсійної справи в області на 1971 рік, 3 арк.
17. Спр. 176 Рекламні листівки за 1977–1988 роки, 15 арк.
18. Спр. 203 Проект буклету «Запрошує Яремча» за 1979 рік, 15 арк.
19. Спр. 210 Перспективний план заходів у сфері впровадження нових форм обслуговування в туристичних організаціях області на 1980–1985 роки, 4 арк.

20. Спр. 214 Трансфінплан автобази «Турист» на 1980 рік, 24 арк.
21. Спр. 217 Протоколи засідань президії за 1980 рік (№ 1 – № 6). 4 січня – 27 травня 1980 р., 256 арк.
22. Спр. 225 Альбом «Івано-Франківська обласна рада по туризму і екскурсіям за 1980 рік», 15 арк.
23. Спр. 233 План, програми, сценарії і інші документи III Республіканського зльоту туристів України в м. Яремче 8–11 травня 1980 року, 80 арк.
24. Спр. 236 Статистичні звіти облради і підвідомчих організацій про виконання плану з праці, плану обслуговування туристів і екскурсантів за 1980 рік, 19 арк.
25. Спр. 249 Річний звіт про основну діяльність облради за 1981 рік, 140 арк.
26. Спр. 261 Зведені господарсько-фінансові плани на 1982 рік, 244 арк.
27. Спр. 267 Зведений річний звіт облради про основну діяльність за 1982 рік, 128 арк.
28. Спр. 293 Постанови Уккрани по туризму і екскурсіям від 28 грудня 1983 року, довідки про досвід роботи облради з питань запровадження системних форм екскурсійного обслуговування місцевого населення за 1983–1984 роки, 293 арк.
29. Спр. 303 Доповіді конференції екскурсологів і керівників туристичних груп, присвячених 40-річчю Перемоги радянського народу над німецько-фашистськими загарбниками. 14 листопада 1984 р., 40 арк.
30. Спр. 313 Прикази голови облради про основну діяльність за 1985 рік (№ 1 – № 132). 2 січня – 30 грудня 1985 р., 210 арк.
31. Спр. 337 План роботи по самодіяльному туризму на 1986 рік; звіт про його виконання, 10 арк.

Державний архів Львівської області

Ф. 124 З'їзди музейних працівників в Галичині

Оп. 1.

32. Спр. 50 Листування з українськими музеями у Львові, Стрию, Коломиї та інших міст про скликання з'їздів музеїв, 136 арк.

Ф. 129 Товариство «Бойківщина» в м. Самбір

Оп. 1.

33. Спр. 46 Звіти з діяльності товариства і музею «Бойківщина» в Самборі 1928 – 5.12.1933 рр., 93 арк.

Ф. Р–3257 Львівська обласна рада

Оп. 1.

34. Спр. 537 Документи постійної комісії з питань культури, духовного відродження, засобів масової інформації та туризму (плани, програми, довідки) за 2006 р., 188 арк.
35. Спр. 784 Документи щодо організації заходів з підтримки сільських аматорських художніх колективів Львівщини на 2008 р., 142 арк.
36. Спр. 952 Протоколи № 96–101 засідань постійної комісії з питань культури та туризму і додатки до них за 2008 рік, 190 арк.

Поточний архів управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації**Ф. 2 Музейна справа в Івано-Франківській області**

Оп. 1.

37. Спр. 1 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2002 р., 24 арк.
38. Спр. 2 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2003 р., 37 арк.
39. Спр. 3 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2004 р., 42 арк.
40. Спр. 4 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2005 р., 38 арк.
41. Спр. 5 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2006 р., 34 арк.

42. Спр. 6 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2007 р., 32 арк.
43. Спр. 7 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2008 р., 40 арк.
44. Спр. 8 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2009 р., 34 арк.
45. Спр. 9 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2010 р., 38 арк.
46. Спр. 10 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2011 р., 43 арк.
47. Спр. 11 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2012 р., 44 арк.
48. Спр. 12 Інформація головного управління статистики в Івано-Франківській області щодо діяльності музеїв Івано-Франківської області у 1992–2014 рр., 2 арк.

Ф. 3 Нормотворчі документи Івано-Франківської обласної ради у сфері культури та етнотуризму

Оп. 1.

49. Спр. 1 Концепція національного і духовного відродження Івано-Франківщини. 2 березня 2006 р., 14 арк.
50. Спр. 2 Обласна комплексна програма «Культура Івано-Франківщини» на 2006–2010 роки. 8 вересня 2006 р., 15 арк.
51. Спр. 3 Обласна Програма розвитку сільського, зеленого туризму на 2007–2010 роки. 20 лютого 2007 р., 11 арк.
52. Спр. 4 Обласна програма «Етнокультурні процеси в Карпатському регіоні (Івано-Франківська область)» на 2008–2011 роки. 28 березня 2008 р., 7 арк.
53. Спр. 5 Регіональна цільова програма «Культура Івано-Франківщини» на 2011–2015 роки. 10 червня 2011 р., 14 арк.

54. Спр. 6 Регіональна цільова програма «Культура Івано-Франківщини на 2016–2020 роки». Проект. 12 серпня 2015 р., 15 арк.

III. Опубліковані джерела

55. Виконання плану заходів з реалізації у 2012–2015 роках Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року: веб-сайт. URL: <http://www.if.gov.ua/> (дата звернення 17.04. 2016)
56. Вісник. Офіційне видання Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної державної адміністрації: Івано-Франківськ, 2008. Квітень, 2008. № 15 (92). 334 с.
57. Вісник. Офіційне видання Івано-Франківської обласної ради та Обласної державної адміністрації: Івано-Франківськ, 2007. Квітень. № 8 (85). 338 с.
58. Державний комітет статистики України: веб-сайт. URL: [http // www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 18.05. 2017)
59. Закон України «Про музеї і музейну справу». Відомості Верховної Ради України, 1995. № 25. 191 с.
60. Закон України «Про музеї та музейну справу»: за станом на 28 лист. 2009 р. Верховна Рада України. Офіційне видання. К. : Парлам. Вид-во, 2010. 32 с.
61. Інформаційна довідка Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації на 2015 р.: веб-сайт. URL: <http://if-cultura.if.ua/> (дата звернення 21.03. 2016)
62. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. К. : Мін-во Юстиції України, 2006. 124 с.
63. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2012–2015 рр. : веб-сайт. URL: <http://www.gov.if.ua> (дата звернення 18.07. 2016)

64. Програма розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської області 2006–2016 рр. К. : Консалтингове об'єднання «Навігатор», 2006. 144 с.
65. Програма розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської області 2006–2016 рр. : веб-сайт. URL: <http://www.gov.if.ua> (дата звернення 24.02. 2017).
66. Проект «Музейне коло Прикарпаття». Звіт. Дослідження проблеми і перспектив розвитку музеїв в Івано-Франківській області та можливостей їх участі в реалізації проекту / Програма МАТРА КАП Посольства Королівства Нідерландів в Україні ; Регіональний туристично-інформаційний центр. Івано-Франківськ, 2008. 52 с.
67. Регіональна цільова програма з реставрації пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення Івано-Франківської області : веб-сайт. URL: [http:// www careers.com.ua/fileadmin](http://www.careers.com.ua/fileadmin) (дата звернення 13. 04. 2017).
68. Регіональна цільова програма паспортизації пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення на 2011–2015 роки : веб-сайт. URL: www.if.gov.ua (дата звернення 17.05. 2017).

IV. Газетна і журнальна періодика

69. «Запідок був на вишиванку схожий» [про свято «Полонинське літо – 2008»]. Верховинські вісті. 2008. 4 липня. № 27. С. 1, 8.
70. Б. К. Найдавніша писанка зберігатиметься в Коломиї. Коломийська правда. 2013. 23 серпня. № 33 (246). С. 7.
71. Багатство безцінних реліквій. Урядовий кур'єр. 2005. 19 травня. № 91. С. 2.
72. Бойки відзначають «Свято Карпатського літа: веб-сайт. URL: [http://www.mukachevo.net/ua/ News/view/31015](http://www.mukachevo.net/ua/News/view/31015). (дата звернення 18.08. 2017).
73. Буковель запрошує : веб-сайт. URL: www.bukovel.com. (дата звернення 12.10. 2018).

74. Ватаманюк Д. «Музика помагає людям жити» [про фестиваль гуцульських троїстих музик ім. Могура]. Верховинські вісті. 2007. 30 листопада. № 48. С. 4.
75. Ватаманюк Д. «Тіні...» будуть жити [про I-й кінофестиваль фільмів про Гуцульщину «Тіні забутих предків»]. Верховинські вісті. 2004. 3 грудня. № 49. С. 1.
76. Ватаманюк Д. Грушевського вшановує Гуцульщина [віче, освячення пам'ятного каменя біля музею М. Грушевського]. Верховинські вісті. 1991. 1 жовтня. № 79. С. 1.
77. Ватаманюк Д. Зазвучали струни Черемоша [фоторепортаж з першого гуцульського фестивалю]. Верховинські вісті. 1991. 8 жовтня. № 81. С. 2–3.
78. Ватаманюк Д. Різдвяне свято «Гуцульська коляда». Верховинські вісті. 2004. 16 січня. № 3. С. 6.
79. Верховина – серце Гуцульщини : веб-сайт. URL: http://100stezhyn.com.ua/uk/excursions/avtobusni_ekskursiji/Verhovyna.html (дата звернення 21. 11. 2018).
80. Верховина вітає всіх учасників і гостей гуцульського фестивалю [перший фестиваль гуцульського фольклору]. Верховинські вісті. 1991. 27 вересня. № 78. С. 1–3.
81. Відблиск «Бойківської ватри» [про проведення першого Міжнародного фольклорного фестивалю «Бойківська ватра»]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 12 вересня. № 37 (309). С. 1–2.
82. Відбувся фестиваль-конкурс Гуцульського танцю ім. Я. Чуперчука В. Шинкарука. : веб-сайт. URL: <http://kolomyya.org/se/sites/ko/41473/> – (дата звернення 12.12. 2018).
83. Відбулася спільна зустріч партнерів Карпатської Мережі Кулінарної Спадщини : веб-сайт. URL: <http://www.taif.org.ua/46-vidbulasia-spilnazustrich-partneriv-karpatskoimerezhi-kulinarnoi-spadschyny.html> (дата звернення 17.08. 2017).

84. Войцехівська-Павлишин М. Саджавське намисто. Слово народу. 2012. 22 вересня. № 38. С. 1, 6–7.
85. Гасюк Н. Зацікавлюємо туристів неповторними особливостями Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://rtic.if.ua/content/276.html> (дата звернення 19.10 2018).
86. Гейніш В. Не обминіть, загляньте і Ви будете вражені [про музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського та Музей писанкового розпису]. Новий день. Інформаційний громадсько-політичний тижневик. 2012. 2 листопада. № 44 (7734). С. 1.
87. Годилю М. Музей міста живе і працює [про музей історії міста Болехова та його експозиційні зали]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2001. 18 травня. № 20. С. 7.
88. Годилю М. Унікальні експонати [про наповнення експозиції музею історії міста Болехова]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 11 липня. С. 7.
89. Голомідова Н. Як у Саджаві бойки гуляли : веб-сайт. URL: <http://www.gk-press.if.ua/node/7559> (дата звернення 19. 03. 2019).
90. Гончарук О. Покуття співало й танцювало. У Городенці відбувся Другий відкритий обласний фестиваль аматорського мистецтва «Покутські джерела». Експрес. 2009. 20–27 серпня. С. 11.
91. Гори фестивалні : Купальські, фольклорні, екстримні [про проведення фестивалю етнічної музики і лендарту «Шешори» в с. Шешори Косівського району]. Карпати. Туризм. Відпочинок. 2006. № 4 (10) (серпень-вересень). С. 53–57.
92. Гори, палай, гуцульська ватро! [про проведення XVI Міжнародного гуцульського фестивалю на Коломийщині]. Вільний голос. 2006. 1 вересня. С. 1.
93. Горян Д. Знову фестиваль у Верховині [про IV Гуцульський фестиваль]. Верховинські вісті. 1994. 8 жовтня. С. 1–2.

94. Грушевська М. Фестиваль «Писанка – 2007» [про проведення Першого обласного фестивалю «Писанка – 2007» у м. Коломиї]. Коломийський вісник. 2007. 18 травня. С. 1.
95. Гуцульська коляда [різдвяне свято]. Верховинські вісті. 2004. 9 січня. № 2. С. 1.
96. Гуцульська палітра : веб-сайт. URL: http://100stezhyn.com.ua/uk/excursions/avtobusni_ekskursiji/guczulska_palitra.html. (дата звернення 16.03 2018).
97. Дзвени піснями, розквітай, Опільський рідний край [про проведення V регіонального фестивалю аматорської народної творчості «Пісні Опілля»]. Рогатинська земля. Загальнополітична щотижнева газета. 2011. 24 червня. № 26 (769). С. 1–3.
98. Дзвінка. Гірські горни в Коломиї [про міжнародний фестиваль «Гірські горни»]. Коломийська правда. 2010. 23 липня. № 29 (89). С. 1–2, 7.
99. Дивовижне Прикарпаття або Прикарпатське кільце : веб-сайт. URL: <http://www.eneytour.com/index.php/tury/tury-poukraini/> odnodenni-ekskursii-z-ivano-frankivska (дата звернення 17.07. 2016).
100. До Дня міста в Івано-Франківську пройшов традиційний ковальський фестиваль. : веб-сайт. URL: <http://www.rtic.if.ua/content/866.html> (дата звернення 23.11 2018).
101. Добош Г. Гірське прикарпатське село заробітчан-писанкарів, де ніколи не було колгоспу [про школу писанкарства у с. Чорний Потік Надвірнянського району]. : веб-сайт. URL: <http://www.radiosvoboda.org> (дата звернення 12.05. 2018).
102. Другий міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України «Родослав» : веб-сайт. URL: www.karpaty.com.ua/rizne/...rodoslav/info.htm (дата звернення 16.04. 2018).
103. Дубук М. Єдиний у світі музей писанки – у Коломиї. Вісник+К. 2010. 1 квітня. № 13 (730). С. 1, 11.

104. Захарчук О. Гуцульська вишивка. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Загальна редакція Олени Никорак. Київ: Родовід, 2010 [рецензія]. Критика. 2011. Число 1–2 (159–160). С. 24.
105. Збережемо, збережемо рід [про екофестиваль у с. Лолин Долинського р-ну]. Свіча. 2015. 26 червня. С. 2.
106. Зеленчук І. Де наш український годинник? [про II-й кінофестиваль фільмів під загальною назвою «Тіні забутих предків»]. Верховинські вісті. 2005. 9 вересня. № 37. С. 4.
107. Зеленчук І. Митців народної творчості згуртував фестиваль [про виставку творів майстрів прикладного, декоративного та образотворчого мистецтва на XI Міжнародному Гуцульському фестивалі у Верховині]. Верховинські вісті. 2001. 21 вересня. № 40. С. 1–2, 6.
108. Злагода В. «Бойківська ватра» нам буде ще довго палати, теплом ілюбов'ю серця зігрівати... [святковий репортаж]. Свіча. 2003. 9 вересня. С. 1–2.
109. Зузяк Л. «Єднаймося гуцули, у пісні у слові» [про XI Міжнародний гуцульський фестиваль у Верховині]. Верховинські вісті. 2001. 7 вересня. № 38. С. 1–2.
110. Зузяк Л. «Звіздо коляди, засвітися над кожною хатою» [театралізоване свято]. Верховинські вісті. 2008. 11 січня. № 2. С. 1, 5.
111. Зузяк Л. «Ікони і гуцульська коляда» [про виставку ікон в музеї І. Франка у с. Криворівні]. Верховинські вісті. 2013. 11 січня. № 2. С. 12.
112. Зузяк Л. «Я у Бога щасливий» [зустріч з внуком Каменяра в музеї Івана Франка]. Верховинські вісті. 2007. 5 січня. № 1. С. 1, 3.
113. Зузяк Л. «Я у Бога щасливий» [зустріч з внуком Каменяра в музеї Івана Франка]. Верховинські вісті. 2007. 5 січня. № 1. С. 1, 3.
114. Зузяк Л. А коляда над землею білим ангелом летить [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2013. 17 січня. № 3. С. 1, 8.

115. Зузяк Л. Аби гуцул був господарем на своїй землі [про свято «Полонинське літо – 2013»]. Верховинські вісті. 2013. 21 червня. № 25. С. 12.
116. Зузяк Л. Освячення водою і духом [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2014. 24 січня. № 4. С. 9.
117. Зузяк Л. Соборна сила коляди [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2011. 21 січня. № 4. С. 5.
118. Івасюк В. Про Чернопотоківську писанку має знати світ [про другий фестиваль «Свято чернопотіцької писанки»]. Народна воля. Газета по-надвірнянськи. 2013. 28 травня. : веб-сайт. URL: <http://volya.if.ua/2013/05> (дата звернення 14.06. 2018).
119. ІХ Міжнародний гуцульський фестиваль [у м. Надвірна 11–12 вересня 1999 р.]. : веб-сайт. URL: <http://kosiv.info/art/news> (дата звернення 16.05. 2019).
120. Канюк Г. Поет приїхав на гостину [про перебування поета-пісняра Вадима Крищенка на етнофольклорному фестивалі «Саджавське намисто»]. Вісті. 2012. 22 вересня. С. 1–2.
121. Кенюк О. З'їхалися файні гості [про проведення XVI Міжнародного гуцульського фестивалю «Коломийка – 2006» у м. Коломия]. Всевідо. 2006. 1 вересня. Число 109–110 (2039–2040). С. 1, 4.
122. Кецмур Б. Історичній скарбничці міста – 40 років [про урочистості з нагоди 40-річчя музею історії м. Болехова ім. Романа Скворія]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2007. 7 грудня. № 47 (518). С. 1.
123. Кіращук Д. Україна починається з Криворівні [про літературно-мистецьке свято «Криворівня – 2000»]. Верховинські вісті. 2000. 29 вересня. № 40. С. 2.
124. Клим Р. Там де шанують природу. Туристичні садиби економно використовують ресурси [про турготель «Косів» Руслани Петричук]. Гуцульський календар 2013 рік. Спецвипуск 18 журналу «Гуцульщина». С. 72–73.

125. Котилася фестивальна писаночка [про організацію Всеукраїнського фестивалю «Писанка – 2013» у м. Коломия]. Вільний голос. 2013. 16 травня. С. 1, 3.
126. Кохан В. Українська родина – як бджолина сім'я [про проведення другого відкритого обласного фестивалю «Медовий Спас у Коломій»] / Віктор Кохан. Вільний голос. 2011. 16 серпня. № 57 (2116). С. 1.
127. Кречуняк Ю. Вишивана Шевченкіана. Через Верховину – до Європи [про виставку «Рушник європейської єдності» в історико-краєзнавчому музеї «Гуцульщина»]. Верховинські вісті. 2014. 11 липня. № 28. С. 8.
128. Куди, літа, літає сиву воду пити [про етнофестиваль «Саджавське намисто»]. Слово народу. 2012. 22 вересня. № 38. С. 1, 6–7.
129. Кутащук Г. «Гуцульська вишивка» [презентація книги у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського в м. Коломій]. Верховинські вісті. 2010. 9 липня. № 28. С. 8.
130. Лазоришин І. «Збережемо землю – збережемо рід». У Лолині на Долинщині відбувся II екологічний фестиваль. Галичина. 2015. 9 липня. № 98–99. С. 15.
131. Лазоришин І. Вишківські барви «Карпатського літа». Свято на Долинщині може стати традиційним святом. Галичина. 2010. 5 серпня. С. 16.
132. Лазоришин І. Медовий день Долини. Галичина. 2011. 1 вересня. С. 8.
133. Лудине. Косів на Івана : веб-сайт. URL: <http://ludyne.if.ua/> (дата звернення 21.04. 2018).
134. Лунали Альпійські горни і гуцульські трембіти . Вільний голос. 2010. 20 липня. № 54. С. 1–2.
135. Луцюк Г. Криворівню треба бачити [про музей І.Я. Франка у Криворівні]. Верховинські вісті. 2003. 29 серпня. № 35. С. 6.
136. Мануляк В. «Співаночки мої милі де я вас подіну» [про фестиваль в с. Верхній Ясенів (районний фестиваль народної гуцульської співанки ім. Чукутихи)]. Верховинські вісті. 2012. 30 листопада. № 49. С. 8.

137. Мануляк В. Феєрверк гуцульських танців [про фестиваль-конкурс гуцульського танцю ім. Я. Чуперчука – В. Шинкарука. Верховинські вісті. 2011. 9 грудня. № 50. С. 8.
138. Марчук В. У Вишків прийшло карпатське свято. Добра справа. 2010. 6 серпня. С. 8.
139. Матвєєва Т. Свято карпатського літа. Зі всіх усюд вівчарська пісня / Тетяна Матвєєва. Свіча. 2013. 9 серпня. С. 4.
140. Матійчин О. Музей – це дзеркало історії [про музей історії м. Болехова]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 6 червня. № 23. С. 7.
141. Міжнародний Гуцульський фестиваль – XII : веб-сайт. URL: http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/hutsul_festival.kosiv-XII/ (дата звернення 18. 09. 2018).
142. Міжнародний етнографічно-фольклорний фестиваль «Родослав» пройде в Івано-Франківську : веб-сайт. URL: <http://paralleli.if.ua/news/20986.html> (дата звернення 19. 10. 2018).
143. Мороз В. Золота жила [інтерв'ю з начальником управління туризму Івано-Франківської ОДА Наталією Гасюк з нагоди Дня туризму в Україні]. Галичина. 2011. 22 вересня. № 140–141. С. 8.
144. На зарінках Пруту закінчується Гуцульщина [про проведені заходи XVI Міжнародного гуцульського фестивалю в м. Коломиї]. Вільний голос. 2006. 12 вересня. С. 2.
145. Назарчук Д. На Прикарпатті туристам покажуть «восьме чудо світу» [інтерв'ю з ректором Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника проф. І. Цепендою]. Голос України. 2012. 14 червня. № 108 (5358). С. 24.
146. Назарчук Д. Прикарпаття у ролі пасербиці [інтерв'ю з головою Івано-Франківської обласної ради О. Сичем]. Голос України. 2012. 29 травня. С. 19.
147. Островська О. «Гірські горни» у Коломиї [про міжнародний фестиваль «Гірські горни»]. Вісти Коломиї. 2010. 20 липня. №. 18. С. 1–2.

148. Островська О. «Саджавське намисто». Вечірній Івано-Франківськ. 2012. 20 вересня. № 35 (126). С. 12.
149. Островська О. Про божу муху, мило, квас і медовий спас [про етнофестиваль «Медовий Спас – 2012» в м. Коломиї]. Коломийські вісти. 2012. 17 серпня. С. 1, 4.
150. Романюк Р. Тут з роду в рід прокладено мости [про музей етнографії і побуту с. Саджава Богородчанського району]. Слово народу. 2008. 22 квітня. С. 2.
151. Трак О. Ім'я, ідея, прапор... [про вшанування пам'яті С. Бандери у Народному історико-краєзнавчому музеї с. Бортники]. Галицька Просвіта. 2014. 16 січня. № 3 (470). С. 3.
152. Федів І. Музей – відкритий простір: Кроки назустріч. Музейний простір. 2013. № 4 (10). С. 20–22.
153. Якимів Г. З діяльності музею [про організацію виставок в музеї історії міста Болехова ім. Романа Скворія]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2011. 2 вересня. № 34. С. 3.
154. Якимів Г. Степан Теліжин. Знайомство зблизька [про організацію виставки «Краєвиди Бойківщини у мініатюрі Степана Теліжина» у Долинському краєзнавчому музеї «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2013. 9 травня. № 17. С. 7.

V. Буклети, брошури

155. Долинський краєзнавчий музей «Бойківщина» Тетяни та Омеляна Антоновичів [путівник]: Рада з туризму Карпатського регіону ; Регіональний туристично-інформаційний центр [буклет]: Івано-Франківськ : [б. д.] 2009. 37 с.
156. Коломийщина в культурній спадщині [путівник] / відп. за вип. Людмила Федор. Тернопіль : Наш світ, 2012. 18 с.

157. Косів – Верховина : путівник / упоряд. І. Пелипейко. Карпати : Ужгород, 1972. 47 с.
158. Музеї Івано-Франківська [путівник] : в рамках проекту «Культурно-пізнавальний туризм в місто Івано-Франківськ». Івано-Франківськ : [б. р.], 2011. 19 с.
159. Музей визвольних змагань Прикарпатського краю : Меморіальний комплекс «Дем'янів Лаз» ; Івано-Франківський музей визвольних змагань; Історико-меморіальний музей ім. Степана Бандери [путівник] / Головне управління туризму і культури Івано-Франківської ОДА ; Український інститут національної пам'яті ; проект О. В. Романів. [Б. д.], [б. р.], 2012. 11 с.
160. Музей історії Галича [путівник] / Дідух В. М. та ін. ; Національний заповідник «Давній Галич». Галич : Національний заповідник «Давній Галич», 2014. 22 с.
161. Музей Леся Мартовича [буклет] / Відповідальний за випуск Ярослав Штиркало. Івано-Франківськ : Ратуша, 2011. 19 с.
162. Музей народної архітектури і побуту Прикарпаття [путівник] / В.М. Дідух ; Національний заповідник «Давній Галич». Галич : Національний заповідник «Давній Галич», 2011. 22 с. [Галицькі святині].
163. Музей писанкового розпису. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (фотоальбом) / Керівник проекту та автор тексту Ярослава Ткачук. Коломия : Новий Світ, 2013. 36 с.
164. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського [каталог] / передмова Ярослава Ткачук ; редактор-упорядник Богдан Ткачук ; відповідальний за випуск Андріана Ємчук. Коломия, 2011. 60 с.
165. Презентація опільської ноші від історико-етнографічного музею «Берегиня». Серія листівок / редакційна колегія Ірина Чернега та ін. Бурштин : пп Гусак І.М., [б. р.], 2012. 27 с.

166. Скарби Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського / Упорядник та автор проекту Яросава Ткачук. Львів : «Манускрипт-Львів», 2015. 448 с.
167. Скарбниця бойківського краю – Музей етнографії та побуту села Саджава [буклет музею Богородчанського району] / Відділ культури і туризму Богородчанської РДА ; Богородчанський туристично-інформаційний центр. [Б. м.], [б. р.], 2010. 2 с.
168. Смирнов В. Літературний музей Прикарпаття. Путівник / В. Смирнов. Івано-Франківськ : Горицвіт, 2007. 38 с.

VI. Монографії, статті

169. Аркас М. Музеї історії міста Коломиї. Музеї Івано-Франківщини: довідник. Івано-Франківськ. 2016. С. 60 – 63.
170. Арсак М. Унікальне зібрання народного мистецтва [про Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського]. 2006. № 3 (15). С. 6–11.
171. Арсенич П. З історії музеїв Галичини. Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. 1993. Вип. 1. С.3
172. Бацвін М. Дослідження та популяризація пам'яток культурної спадщини в музеї етнографії національного заповідника «Давній Галич»: досвід формування, поповнення та збереження. Етнокультурна спадщина Прикарпаття: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Етнокультурна спадщина Прикарпаття». Івано-Франківськ. 2016. С. 228 – 237.
173. Бойкевич О. Музей Миколи Уग्रини-Безгрішного в Рогатині. Краєзнавець Прикарпаття. 2010. № 16. С. 72–75.
174. Бойко Л. Музеї родини Івана Франка. Краєзнавець Прикарпаття: регіональний науково-методичний альманах. Івано-Франківськ, 2016. №28. С. 50 – 52.

175. Брецька Р. Етнографічні музеї Івано-Франківщини в контексті розвитку музейної справи України. Етнокультурна спадщина Прикарпаття. Івано-Франківськ. 2016. С. 194 – 203.
176. Василів О. Туризм і готельний бізнес. Каталог інвестиційних проектів та пропозицій підприємств Івано-Франківської області. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. С. 222–284.
177. Василенко А. Літопис історії становлення і розвитку народних музеїв України. К.: Наукова думка, 1974. 135 с.
178. Вол Б., Марискевич Т. Історичне краєзнавство в музеях західних областей України: стан і тенденції. Краєзнавець Прикарпаття. 2004. №3. С. 60 – 62.
179. Гавдяк М. Із наших обласних музеїв. Наша Батьківщина. 1938. №4. С. 2 - 3.
180. Гаврилів М. Архітектурні пам'ятки Прикарпаття. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2005 (січень-червень). № 5. С. 34–39.
181. Гаврилович І. Володимир Смірнов: 30 років – вік музейної зрілості (Літературний музей Прикарпаття). Галичина. 2016. №55. С. 9.
182. Гаврилович І. Є вже Шевченківський музей і на Прикарпатті. Перевал. 2014. №3-4. С. 6 – 7.
183. Генина Ю.А. Стратегии развития и факторы успешной деятельности в культурном туризме. Опыт сохранения историко-культурного наследия и трансграничное сотрудничество в сфере культурного туризма : материалы международной научно-практической конференции, Витебск, 24–25 октября 2012 г. / Вит. гос. ун-т; редкол.: А.П. Солодков [и др.]. Витебск : УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2012. С. 174–180.
184. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан. Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2009. № 1. С. 8–18.
185. Грабовецький В. Народні музеї Львівщини. Л.: Книжно-журнальне видавництво, 1962. С. 26 – 35.

186. Гуральник Ю. У. Зарубежная музеология. М., 2005. 245 с.
187. Данилюк А. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво. Л.: Українські технології, 2004. 168 с.
188. Данилюк А., Рибак В. Я. Музей народної архітектури та побуту у Львові. Л.: Каменяр, 1988. 245 с.
189. Данилюк А. З глини, дерева і соломи. Пам'ятки народної архітектури Західного Поділля. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. 96 с.
190. Доскалюк В. Стародруки у збірці Івано-Франківського обласного художнього музею. Музеї, колекції. люди: традиції і перспективи розвитку музейної справи. Вітчизняний і зарубіжний досвід : міжнародна науково-практична конференція / [підгот. М. Аронець ; автор концепції і теми конф. В. Мельник]. Івано-Франківськ, 2005. С. 25–29.
191. Дрогобицька О. Традиція і модерн: Побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.). Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. 540 с.
192. Друк В. Удосконалення механізмів управління туристичною сферою на Прикарпатті. Етнос і культура. 2011–2012. № 8–9. С. 149–155.
193. Жигульский З. Музеи мира: введение в музееведение. М., 1989. 315 с.
194. Закс А. Динамика социальных функций музеев СССР. Музееведение. Музеи Мира. М., 1991. 456 с.
195. Зеленчук І. Музей старожитностей Кісельчуків. Гуцульський календар 2014. Верховина. 2014. С. 70 – 71.
196. История и теория музейного дела в СССР. Программа курса (Сост. А. И. Фролов). М., 1989. 377 с.
197. Карп'як І. Народний зразковий історико-краєзнавчий музей с. Бортників Тлумацького району Івано-Франківської області. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2004. № 4 (липень-грудень). С. 66–68.

198. Клапчук В. Становлення та розвиток туризму і відпочинку. Принади Гуцульщини. Гуцульський календар 2013 рік. Спецвипуск 18 журналу «Гуцульщина». 2015. С. 68–71.
199. Клапчук В. Туризм та відпочинок на Гуцульщині у другій половині XIX першій третині XX століть. Україна : Культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2008. Вип. 17 : Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX ст. С. 80–87.
200. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. М. : Наука, 1987. 453 с.
201. Кондратьев В. Вибірковий метод в етносоціологічних дослідженнях. Народна творчість та етнографія. 1973. № 5 (вересень-жовтень). С. 17–22.
202. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини : Альбом авт. – упоряд. О.А. Кратюк. К.: Мистецтво, 1991. 208 с.
203. Королько А. Етнографічні дослідження з вивчення Покуття (1991–2010). Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці ; Вижниця: Черемош, 2011. Т. 1 (31). С. 251–267.
204. Котенко Р.М. Розвиток туристсько-екскурсійної справи в 70–80-х роках XX ст. Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції «Стан розвитку екскурсійного обслуговування та проблеми управління рекреаційним комплексом Прикарпаття». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ - Яремче : Фоліант, 2010. Вип. 2. С. 167–175.
205. Куриляк О. Івано-Франківський краєзнавчий музей. Історія створення. Станіславські ратуші: збірник статей. Івано-Франківськ., 2001. С. 99–111.
206. Кустовська О. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.

207. Ласійчук В. Музей писанкового розпису : Путівник: Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1989. 12 с.
208. Левицький В. Книжкові скарби музею Підгірянки. Галичина. 2016. №42. С. 9.
209. Лещенко А. Проблемы становления музееведческой терминологии на международном уровне. Музей. 2009. № 5. С. 42–46.
210. Лубів Х. Особливості становлення й розвитку етнографічного музейництва на Західній Україні кінця ХХ – на початку ХХІ ст. Реакційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції «Туризм і розвиток регіону». Івано-Франківськ. 2013. Вип. 4. С. 176 – 181.
211. Луговий Б. Історичні аспекти розвитку сільського туризму в Галичині ХІХ–ХХ ст. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2010. № 146. С. 169–174.
212. Луцький Я. Історія туризму на Прикарпатті. Науково-методичний вісник. Джерела. № 3 (19) (липень-вересень). 1999. С. 15–18.
213. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830–1939 рр.). Івано-Франківськ : [б. в.], 2003. 160 с.
214. Лысикова О. В. Музеи мира. Саратов, 2001. 112 с.
215. Майстровская М. Т. Музей в динамике. Музей и демократия. М., 1997. 225 с.
216. Маланюк Т. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Джерела. Науково-методичний вісник. 1999. № 3 (19) липень – вересень. С. 21–24.
217. Малицкий Г. Основные вопросы истории музейного дела в России (до 1917 г.). Очередные задачи перестройки работы краеведческих музеев. М., 1950. 367 с.
218. Маньковська Р. Сучасний музей в соціокультурній динаміці. Історія України. Маловідомі імена, події факти. Вип. 33. К., 2006. С. 106–118.

219. Мельник В. Івано-Франківський Художній музей: експлікація буття. Історія формування колекції, експозиційно-виставочна діяльність, бібліографія публікацій. Рукопис. Відділ рукописів художнього музею. Івано-Франківськ, 1995. 42 с.
220. Мельник В. Іконопис і скульптура бароко в новій виставці Івано-Франківського художнього музею. Арттаня. 1996. №2. С. 70-73.
221. Мельник В. Сакральне мистецтво Галичини в експозиції Івано-Франківського художнього музею: Путівник-каталог. Івано-Франківськ: Вид-во Лілея НВ, 2007. 224 с.
222. Мороз В. Використання елементів українознавства та шкільного музею «Етнографія і побут с. Саджава» у навчально-виховному Джерела. Науково-методичний вісник. 1999. № 3 (19) липень – вересень. С. 34–38.
223. Музей и власть: Государственная политика в области музейного дела (XVIII–XX вв.). Ч. 1 – 2. М., 1991. 436 с.
224. Нагірняк А. Музеологія: становлення та історіографія. Гілея. 2015. №4. С. 104 – 107.
225. Наукові записки Краєзнавчого музею. Випуск 1. Івано-Франківськ: Світ, 1993. 168 с.
226. Никишин Н. А. «Язык музея» как универсальная моделирующая система музейной деятельности. Проблемы культурной коммуникации в музейной деятельности. М., 1989. №6. С. 23 – 37.
227. Никишин Н. А. «Язык музея» как универсальная моделирующая система музейной деятельности. Проблемы культурной коммуникации в музейной деятельности. М., 1989. №7 С. 14–28.
228. Омельченко Ю. А. Перша підсистема музейництва (теоретичні засади, витоки, формування). Культурологічні студії. Зб. наук. праць. Вип. 2. К., 2005. С. 288–311.
229. Орел О. Як музей може заробляти гроші? Музеї-скарбниці пам'яток, наукові та культурно-освітні заклади. Українське слово. 2015. 20-26 травня (№20). С. 12 – 13.

230. Паньків М. Намітки з історії Івано-Франківського краєзнавчого музею / М. Паньків. Наукові записки Краєзнавчого музею. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2001. Вип. 5-6. С. 223–231.
231. Пахолко С. Меморіальний музей Степана Бандери та його родини на Галичині. Пам'ятки України. 2006. №1-2. С. 14 – 16.
232. Перший в Україні музей Небесної сотні. Українське слово. 2015. 16–22 вересня №37. С. 9.
233. Петрунина Л. Я. Границы и возможности музейной социологии. Музей и современная социокультурная ситуация. М., 1989. 108 с.
234. Підберезька Л. Музей І.Я. Франка в Лолині. Історія його створення в Лолині. З горіха зерня. Поезія. Проза і публіцистика. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. С. 288–300.
235. Погідний М. Срібна гривна. Івано-Франківськ, 2001. 276 с.
236. Подобєд О. Цивілізуючий музей. Креативні підходи до експозицій. Історія України. 2014. №16. С. 19–23.
237. Полєк В. Майданами та вулицями Івано-Франківська. Львів: Світло і тінь, 1994. 90 с.
238. Прикарпаття: спадщина віків. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії. Історико-культурологічне видання / гол. ред. М. Кугутяк. Львів: Манускрипт-Львів, 2006. 568 с.
239. Равикович Д. А. Социальные функции и типология музеїв. Музееведение. Вопросы теории и методики. М., 1987. №6. С. 35–43.
240. Равикович Д. А. Формирование государственной музейной сети (1917 – первая половина 60-х гг.). М., 1988. 178 с.
241. Рега Н. Історія повсякденності у експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею. Івано-Франківськ: минуле і сучасність: тези доповідей конференції, присвяченої 350-літтю заснування Івано-Франківська (Івано-Франківськ, 13 травня 2012 року). Івано-Франківськ, 2012. С. 13–15.
242. Ривьер Ж. Эволюционное определение экомuzeя. Museum. 1985. № 148. С. 45–67.

243. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. М., 1998. С. 3–13.
244. Середюк О. Музеї: бюджетотворююча організація? Українське слово. 2015. 2-8 грудня (№48). С.10.
245. Смик Р. Шкільний музей і архів при українській державній гімназії у Станіславові. Альманах Станіславівської землі : Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини. Т.2. / Ред. – упоряд. Б. Кравців. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1985. С. 55.
246. Соломченко О. Скарбниця гуцульського мистецтва: Путівник по музею Косівського технікуму народних художніх промислів імені В.І. Івано-Франківськ, Облполіграфвидав, 1987. 17 с.
247. Станкевич М. Українське художнє дерево XVI-XXст. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. 479 с.
248. Старожитності Гуцульщини: джерела з етнічної історії населення Карпат : Каталог пам'яток історії та культури.: у 2-х тт. Т. 1. Львів : Манускрипт Львів, 2011. 447 с.
249. Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат : Каталог пам'яток історії та культури: у 2-х т. Т. 2 : Томенчук Б. Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2011. 267 с.
250. Сундиева А. А. История музейного дела как концепция и метод. Концептуальные проблемы музейной энциклопедии. М., 1990. 317 с.
251. Сундиева А. А. Музеи. Очерки русской культуры XIX века. Т. 3. М., 2001. 234 с.
252. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки. Музей. 2009. № 5. С. 48–52.
253. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки. Музей. 2009. № 7. С. 55–62.
254. Сурмач О. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. Гілея. 2015. №4. С. 136 – 139.

255. Сурмач О. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. Гілея. 2015. №6. С. 93–97.
256. Тимчук М. Івано-Франківський обласний художній музей. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2010 (січень-червень). № 15. С. 49–54.
257. Ткачук Я. Колекція вишивки Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Гуцульська вишивка з колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Монографія. К. : Родовід, 2010. 200 с.
258. Ткачук Я. Музейник із Коломиї. Народне мистецтво. 2009. № 1–2. С. 14–18.
259. Ткачук Я. Збірка трійць коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Гуцульські та покутські свічники. Альбом. Львів : Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2008. 376 с.
260. Ткачук Я. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Україна туристична. Провідні підприємства. Особистості. Випуск другий. К. : Український видавничий консорціум, 2007. С. 158–160.
261. Ткачук Я. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Мистецький Олімп України. Українська Академія геральдики, товарного знаку та логотипу. К., 2006. 354 с.
262. Топеха Н. Використання сучасних технологій для розширення кола відвідувачів музею. Музеї України. 2009. №4. С. 26–28.
263. Топорницька М. Суспільно-географічні перспективи розвитку та урізноманітнення системи фестивального туризму у Карпатському регіоні. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1. С. 281–287.
264. Уграк П. Писана краса. Людина і світ. 1989. №2. С.56.

265. Чуприна В. Унікальна туристична візитівка Прикарпаття. За належної підтримки влади і громадськості музей нафтопромислів Галичини забезпечить збереження пам'яток давніх нафтопромислів. Галичина. 2017. №35. С.9.
266. Чупрій Л. Стан та проблеми музейної справи в Україні. Музеї України. 2010. №2. С. 2–4.
267. Шляхтина Л. М., Фокин С. В. Основы музейного дела. СПб., 2000. 305 с.
268. Шола Т. Новая музеология и поступальное развитие культуры или пролог кибернетического музея. Музей и демократия. М., 1997. 251 с.
269. Шола Т. Предмет и особенности музеологии. Museum. 1987. № 157. С. 32–46.
270. Шола Т. Предмет и особенности музеологии. Museum. 1987. № 158. С. 21–37.
271. Юренева Т. Музееведение. М., 2003. 235 с.
272. Юренева Т. Музей в мировой культуре. М., 2003. 532 с.
273. Юрчишин Г. Етнографічний потенціал Прикарпатської Гуцульщини та його роль в архітектурній організації рекреації туризму в регіоні. Вісник ХДАДМ. 2007. № 10. С. 146–149.
274. Ярослав Пстрак. Каталог творів з колекцій Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Івано-Франківськ, 1998. 34 с.
275. Якібчук М. Історія розвитку Івано-Франківського художнього музею. Музеї, колекції. люди: традиції і перспективи розвитку музейної справи. Вітчизняний і зарубіжний досвід: міжнародна науково-практична конференція. Івано-Франківськ, 2005. С. 84–85.
276. Яневич Б. Історико-меморіальний музей Степана Бандери в Старому Угринові – пам'ятка національного відродження. Красзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2005 (січень-червень). № 5. С. 62–64.

VII. Енциклопедичні і довідкові видання та підручники

277. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник. Львів, 2005. С. 32.
278. Віртуальний тур музеєм : веб-сайт. URL: stanislaw.in.ua (дата звернення 23.06. 2019).
279. Двилюк М. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки ; упоряд.: С. Артамонова, А. Майстренко, Л. Одинока, Р. Романовський. К., 2010. С. 340–342.
280. Етнографічні тури : веб-сайт. URL: <http://www.halka-tour.in.ua/etnotyru.html> (дата звернення 27.10. 2018).
281. Етнотури : веб-сайт. URL: <http://eneytour.com/index.php/eney-agentam/reklamni-tury> (дата звернення 11.11. 2018).
282. Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c2/21.html> (дата звернення 16.04. 2019).
283. Ілюк Л. Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки; К., 2010. С. 343–344.
284. Історико-етнографічний музей «Берегиня»: веб-сайт. URL: <http://www.karpaty.info/ua>. (дата звернення 11.10. 2017).
285. Історико-краєзнавчий музей культури та побуту Бойківщини в с. Цінева : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/95.html> (дата звернення 26.05. 2018).
286. Історико-краєзнавчий музей с. Солотвино : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/85.html> (дата звернення 9.10.2018).
287. Карпатський вікенд : веб-сайт. URL: <http://www.nadia-tour.com/karpatskyj-koktel/> (дата звернення 15. 09. 2018).
288. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
289. Кононенко Б. И. Большой толковый словарь. Культурология. М., 2003. С. 285.

290. Лесів Г. Бібліографічний покажчик зібрань музейних фондів. Вісник Історико-меморіального музею Степана Бандери: Науково-популярний бюлетень. Івано-Франківськ, 2006. Вип. 1. С. 36–39.
291. Івано-Франківський обласний художній музей на Прикарпатті : веб-сайт. URL: museum.if.ua («Музейне коло Прикарпаття »)
292. Музей «Героїв Дніпра» : веб-сайт. URL: <http://news.if.ua/news/5688.html> (дата звернення 15.05. 2019).
293. Музей історії давнього Галича : веб-сайт. URL: <http://davnyhalych.com.ua/muzei/muzei-istorii-galicha/item/78-muzei-istorii-galicha> (дата звернення 12.08. 2018).
294. Музеї Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://museum.if.ua/museums/r2/3.html>. (дата звернення 18.08. 2017).
295. Музей «Бойківщини» ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/7.html> (дата звернення 12.12. 2018).
296. Музей «Писанка» : веб-сайт. URL: <http://hutsul.museum/pysanka/> (дата звернення (6.03. 2019).
297. Музей «Покутська хата» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r13/77.html> (дата звернення 18.11. 2018).
298. Музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r2/3.html> (дата звернення 14.12. 2018).
299. Музей екології і етнографії Карпатського краю : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/70.html> (дата звернення 7.07. 2018).
300. Музей етнографії і побуту с. Саджава : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/5.html> (дата звернення 12.10. 2016).
301. Музей історії «Криворівня» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/65.html> (дата звернення 11. 11. 2018).

302. Музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини м. Косів : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/110.html> (дата звернення 15.05. 2017).
303. Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://museum.if.ua/museums/r5/94.html> (дата звернення 17.09. 2018).
304. Музей побуту та етнографії села Буківна : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c2/64.html> (дата звернення 29.11 2018).
305. Музей родинних професій : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/3.html>. (дата звернення 4.03. 2019).
306. Музей старовинного Покуття «Просвіта» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/67.html> (дата звернення 14.09. 2018).
307. Музей у Городенківському районі : веб-сайт. URL: <http://gorodenka.at.ua/news> (дата звернення 11.10. 2018).
308. Музей-пам'ятка дерев'яної архітектури і живопису XVI–XIX ст. – церква св. Духа : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c18/41.html> (дата звернення 9.09. 2018).
309. Музеї Карпатського регіону. Львів : Центр Європи, 2004. 63 с.
310. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r9/28.html> (дата звернення 21.10. 2018).
311. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Посібник / Під редакцією В. Великочого, Н. Гасюк. Івано-Франківськ : Плай, 2005. 64 с.
312. Паламарчук П. Музей етнографії та екології Карпатського краю. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки ; упоряд. К., 2010. С. 342–343.

VIII. Автореферати дисертацій

313. Богославец О. Г. Стратегія розвитку рекреаційного комплексу України в сучасних умовах : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00. ВР України, Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 2014. 19 с.

314. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів: автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.05. НАН України, Інститут Регіональних Досліджень. Львів, 2008. 38 с.
315. Василів О. Б. Державне управління розвитком туристично-рекреаційної галузі на регіональному рівні (на прикладі Івано-Франківської області) : автореф. дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.01. Львів, 2008. 19 с.
316. Вишневська Ю. Адміністративно-правові заходи забезпечення діяльності у сфері сільського туризму в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2011. 24 с.
317. Гарбар Г. А. Філософія гостинності в українському просторі туризму (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. д-ра філос. Наук : 09.00.03. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. 32 с.
318. Голубець, І. М. Туризм як фактор розвитку екологічної культури України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. канд. культурології : 26.00.01. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2011. 16 с.
319. Друк В. В. Державне регулювання гірського туризму в Україні: розвиток організаційного та правового механізмів : автореф. дис. канд. наук з держ. Управління. Івано-Франківськ, 2012. 19 с.
320. Котенко Р. М. Туристично-екскурсійна справа на Прикарпатті у 70–80-ті роки ХХ століття : автореф. дис. канд. іст. Наук. Івано-Франківськ, 2013 . 18 с.
321. Орлова М.Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02. Одес. Нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2009. 20 с.
322. Семенець О. С. Правове регулювання використання природних ресурсів для туризму в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 18 с.
323. Серета Ю. В. Туристичні практики як соціокультурний феномен: особливості конструювання в сучасному українському суспільстві :

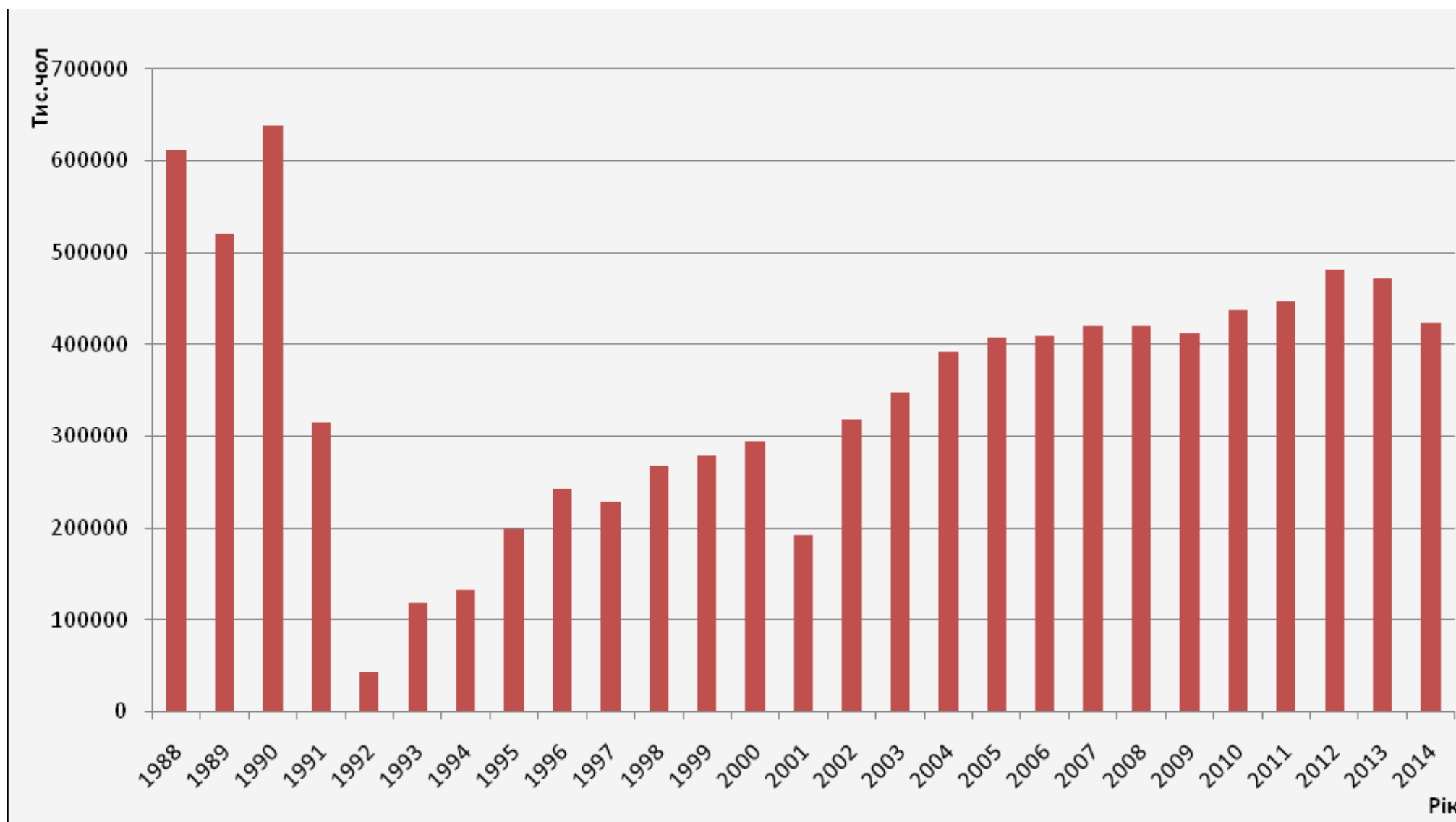
- автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.04. Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Х., 2010. 20 с.
324. Серокурова Н.А. Суспільно-географічні особливості туристсько-рекреаційного потенціалу Харківського регіону: автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02. Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2013. 20 с.
325. Слободенюк Е. Туризм як чинник гуманізації відносин між народами: автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03. Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. Одеса, 2003. 19 с.
326. Соловійов Д. І. Науково-методичні основи державного регулювання туристичної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец 08.00.03. – економіка та упр. нац. госп-вом М–во освіти і науки, молоді та спорту України, Бердянський ун-т менедж. І бізнесу. Бердянськ, 2012. 20 с.
327. Соляник С. Ф. Туризм як соціоетичний чинник суспільного життя: автореф. дис. канд. пед. наук : 09.00.03. Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. К., 2010. 20 с.
328. Стецюк О. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: структура та територіальна організація: автореф. дис. географ. наук: 11.00.02. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2006. 22 с.
329. Сухарева К.В. Туризм як спосіб подолання людиною граничності повсякденного буття : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.03. Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2010. 16 с.

Додатки

**Кількісна характеристика музейних закладів
Івано-Франківської області за період 1995 – 2015 рр.**

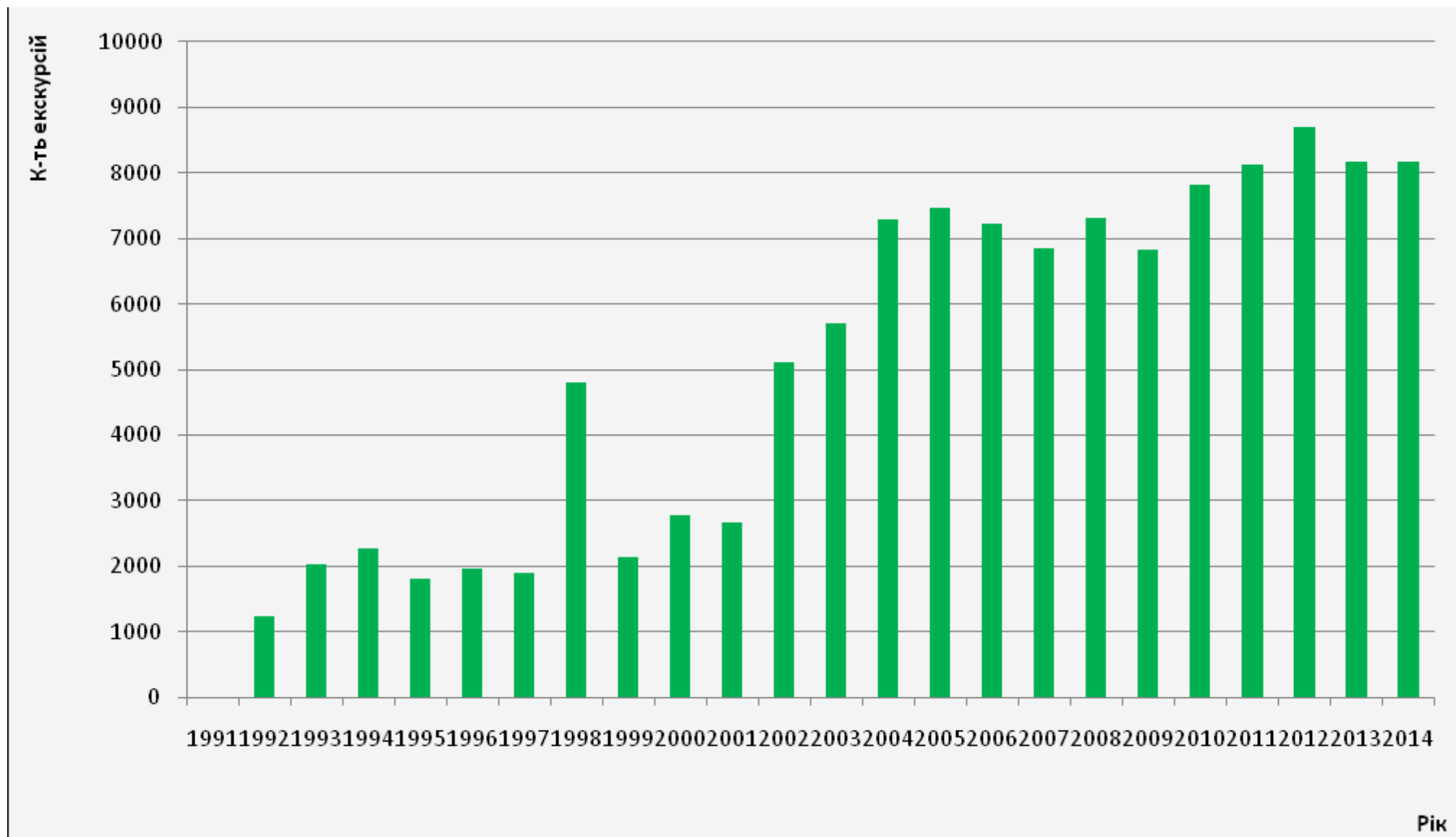
Роки	Кількість музеїв, од	Кількість відвідувачів музеїв, тис.
1995	8	199,2
1996	10	242,9
1997	11	228,4
1998	12	267,3
1999	13	280,0
2000	15	326,4
2001	15	347,3
2002	15	375,7
2003	15	402,0
2004	16	505,9
2005	18	447,5
2006	17	426,5
2007	17	448,3
2008	16	431,2
2009	18	422,1
2010	21	449,1
2011	22	463,7
2012	24	486,1
2013	24	486,7
2014	24	450,6
2015	26	480,7

Відвідувачі музеїв Івано-Франківської області

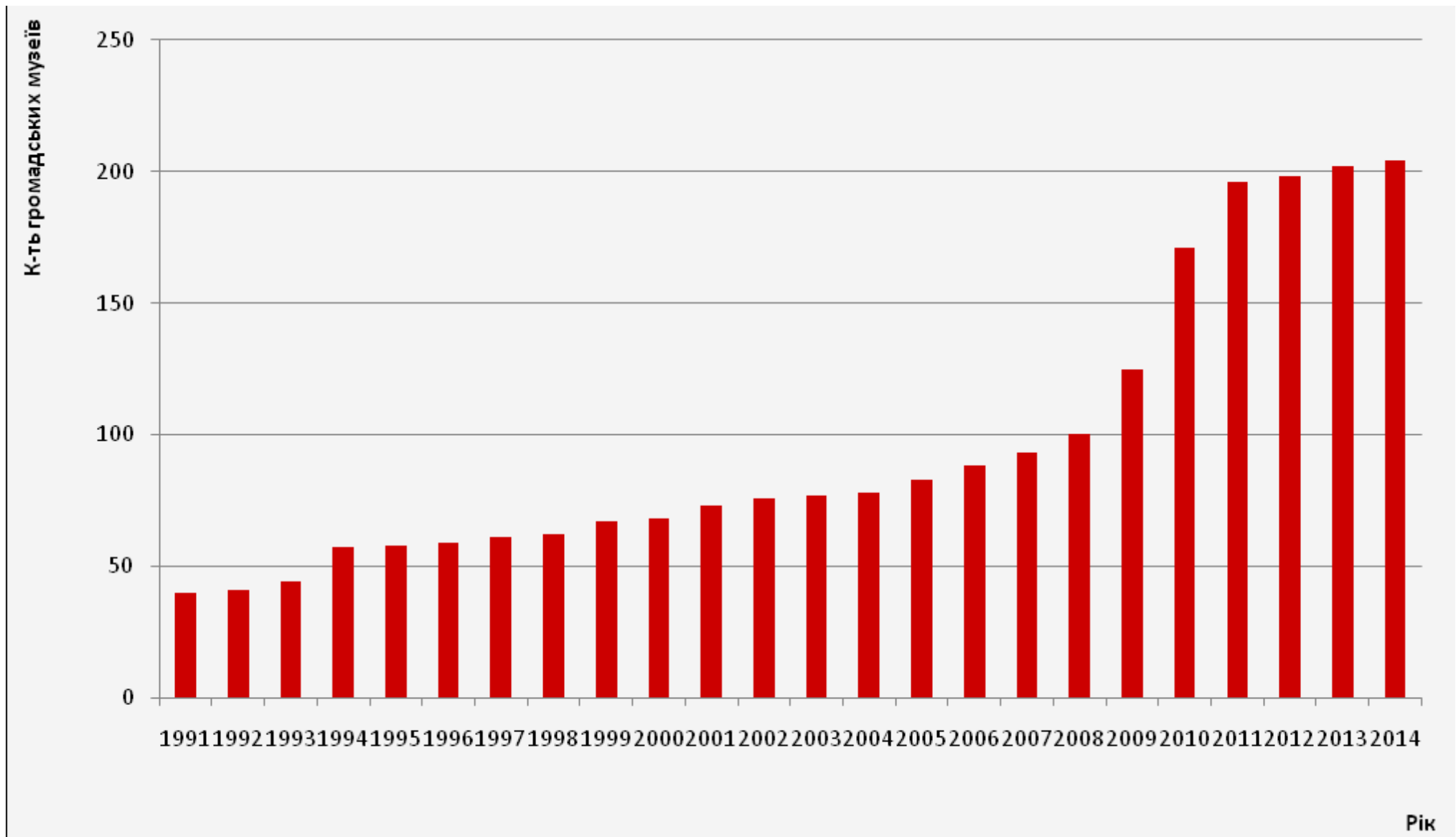

Джерело: [27 - 38]

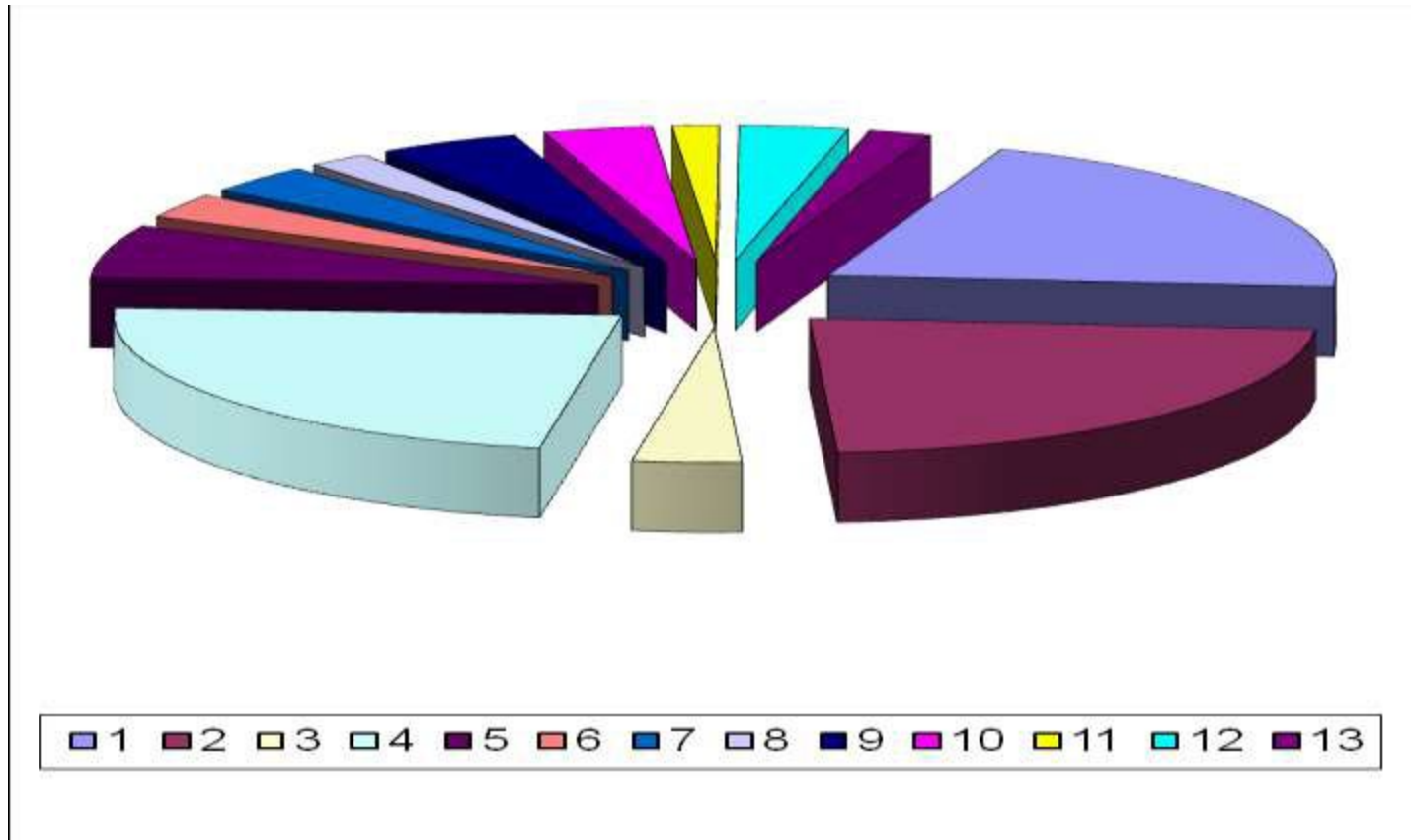
Екскурсійна діяльність у музеях області

Розвиток громадських музеїв на Прикарпатті упродовж 1991 – 2014 рр.

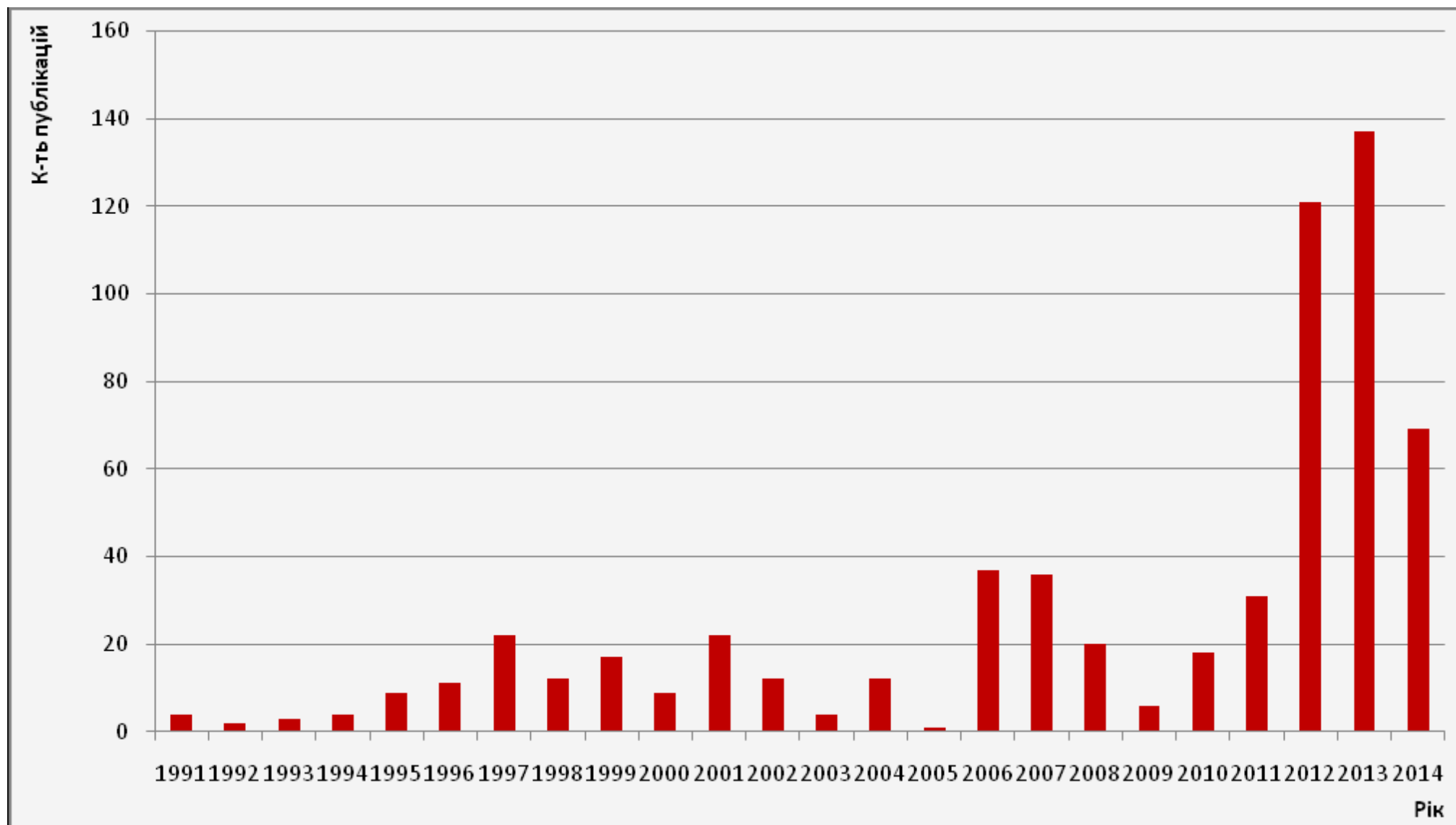
Розподіл громадських музеїв за профілем

Умовні позначки: 1 – історичні, 2 – історико-красознавчі, 3 – історико-етнографічні, 4 – красознавчі, 5 – етнографічні, 6 – літературні, 7 – літературно-меморіальні, 8 – літературно-красознавчі, 9 меморіальні, 10 – мистецькі, 12 – музичні, 13 – художні.

Джерело: [27 - 38]

Науковий доробок Музею мистецтв Прикарпаття у період з 1991 – по 2014 рр.

Джерело: [27 - 38]

«Затверджено»

Наказ № _____ від _____ 2017 р. Рішення Бурштинської Директор Бурштинського міської ради
Енергетичного колледжу ІФНТУНГ від 28.02.2017 № 03/24 - 17

м.п. _____ О.Джура Міський голова _____ Р. Джура

«Затверджено»

СТАТУТ
ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЮ
«БЕРЕГІННЯ»
(нова редакція)

м. Бурштин
2017 рік 2

1. Загальні положення.

1.1. ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ» (далі – Музей) є об'єктом комунальної власності територіальної громади м. Бурштин та с. Вигівка.

1.2. Засновником Музею є Бурштинський енергетичний коледж Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу та співзасновником - Бурштинська міська рада Івано-Франківської області, які здійснюють фінансування Музею, його матеріально-технічне забезпечення, надають приміщення, необхідні інженерні комунікації, організовують ремонт приміщень, їх господарське обслуговування.

1.3. Органом управління Музею є Відділ культури, туризму і зовнішніх зв'язків Бурштинської міської ради (далі – Уповноважений орган управління).

1.4. Музей створений на основі громадського історико-етнографічного музею «Берегиня» при Бурштинському енергетичному коледжі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

1.5. Музей у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, постановами Верховної Ради України, Указами Президента України, Постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також рішеннями, наказами та розпорядженнями Засновників, Уповноваженого органу управління та іншими нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування, а також цим Статутом.

2. Найменування та місцезнаходження.

2.1. Найменування: повне українською мовою:

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ»

Скорочене найменування: МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ».

2.2. Місцезнаходження: 77111, Івано-Франківська область,

місто Бурштин, вулиця Коновальця, 2 (гуртожиток енергоколеджу)

3. Мета та предмет діяльності.

3.1. Музей створений як заклад наукової та культурно-освітньої діяльності з метою комплектування, збереження, вивчення і популяризації пам'яток матеріальної і духовної культури.

3.2. Концепція роботи Музею формується у відповідності до загально національних програм розвитку культури, методичних розробок та рекомендацій Міністерства культури України на основі вивчення історичних традицій та розвитку творчості в Україні та краї.

3.3. Музей вивчає і узагальнює передовий досвід роботи в музейній сфері, здійснює його впровадження, надає практичну та методичну допомогу.

3.4. У відповідності до загальних положень діяльності, основними напрямками роботи Музею є:

науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначені як культурні цінності, з метою включення до музейного фонду України.

3.5. Основними завданнями Музею є збирання, зберігання, вивчення, експонування музейних предметів.

3.6. Науково-дослідна робота Музею:

- вивчення культури і побуту населення Прикарпаття у контексті історичного розвитку краю з найдавніших часів;
- вивчення художньої, історичної, наукової та пізнавальної цінності фондів Музею – основного джерела знань про край;
- проведення наукових розвідок, наукових відряджень та експедицій (етнографічних, історичних);

- написання тематико-експозиційних планів, наукових звітів по експедиціях, наукових описів окремих предметів і колекцій, бібліографічних праць, пов'язаних з вивченням краю, монографій і статей, науково-допоміжних матеріалів.

3.7. Експозиційна робота Музею:

- Музей засобами експозиції вирішує питання науково-освітньої та виховної роботи. У відповідності з цим експозиція Музею повинна сприяти національно-культурному відродженню, поширювати краєзнавчі знання серед відвідувачів;
- створює експозицію на основі найновіших досягнень науки та у відповідності з методичними принципами музеєзнавства;
- розробляє тематичну структуру, тематико-експозиційні плани і проекти художнього оформлення експозиції, які затверджуються органами культури по підлеглості Музею.

3.8. Науково-освітня робота Музею:

- проведення екскурсій по експозиції, виставках, фондах Музею, консультацій, тематичних уроків-екскурсій у музеї;
- організація зустрічей відповідно до профілю Музею, гурткової роботи;

Музей організовує:

- зустрічі відвідувачів з видатними людьми краю, гостями;
- народні університети краєзнавства або цикли лекцій при народних університетах культури;
- пересувні виставки з історичної та народознавчої тематики, а також пов'язані з пам'ятними датами;
- систему різних заходів з навчальними закладами;
- з метою популяризації своєї діяльності Музей розповсюджує афіші, плакати, листівки про зміст і час роботи музею, тематику лекцій, запрошення та різноманітні масові заходи, видає каталоги та буклети, виступає в періодичній пресі і телебаченню.

3.9. Науково-збиральницька та науково-фондова робота:

- з метою всестороннього вивчення краю і створення експозицій;
- Музей здійснює наукове комплектування фондів, організовуючи постійне збирання матеріалів та музейних предметів серед населення, в першу чергу встановлюючи зв'язки з краєзнавцями, міськими та районними органами влади, керівниками підприємств, установ тощо;
- необхідні музеєві предмети приймаються в дар або купуються через закупівельну комісію;
- зібрані матеріали документуються у відповідності з існуючими інструкціями;
- всі експонати, які знаходяться під охороною Музею, складають його фонд, який входить до складу музейного фонду України. Крім основного, в Музеї зберігаються і музейні предмети науково-допоміжного фонду. Музей забезпечує зберігання музейних фондів і створює умови для їх широкого використання.

З цією метою він здійснює:

- а) облік фондів Музею у відповідності з діючими положеннями та інструкціями;
- б) розміщення фондів у спеціально обладнаних приміщеннях з обов'язковим дотриманням існуючих правил;
- в) профілактичні заходи для забезпечення пам'ятників, які потребують реставрації;
- г) надання консультацій по матеріалах фондів, складання додаткових картотек, каталогів.

3.10. Видавнича діяльність Музею.

Музей готує до видання науково-популярні праці, які відображають всі сторони діяльності Музею; путівники, каталоги, огляди фондів, а також інформаційні матеріали, які сприяють популяризації Музею, програми роботи з загальноосвітніми навчальними закладами та вищими навчальними закладами. Музей має право обмінюватися виданою ним літературою з іншими установами.

3.11. Бібліотека Музею. 4

В бібліотеці концентрується вся література про край. Бібліотека постійно поповнюється історичною та етнографічною літературою, науково-методичними та науково-популярними виданнями у відповідності до профілю Музею.

3.12. Архів Музею.

В процесі діяльності Музею формується його науковий архів. В нього входять такі групи матеріалів: плани роботи і звіти про роботу Музею, протоколи засідань, рукописи науково-дослідних робіт, звіти про експозиції і наукові відрядження, структурні і тематико-експозиційні плани експозицій і виставок, розробки допоміжних матеріалів, проекти і ескізи художнього оформлення експозицій, методичні розробки екскурсій, тези і тексти лекцій, закінчені книги відгуків, малюнки, фотографії з різних питань Музею. В архіві можуть бути і інші матеріали, які являють собою наукову і методичну цінність.

3.13. За видом діяльності КВЕД – 92.52.0 – діяльність музеїв та охорона історичних місць і будівель.

4. Юридичний статус.

4.1. Музей є юридичною особою.

4.2. Музей є неприбутковою установою.

4.3. Музей користується закріпленням за ним майном на праві оперативного управління, згідно з укладеним договором. Своє майно Музей розпоряджається відповідно до вимог законодавства України та Статуту.

4.4. Музей здійснює діяльність у межах положень, передбачених чинним законодавством України.

4.5. Музей користується правами юридичної особи, має свою печатку, штамп та інші атрибути.

4.6. Музей не відповідає за зобов'язаннями держави, Засновників, Уповноваженого органу управління.

4.7. До компетенції Засновників належить:

- прийняття рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію Музею;
- прийняття рішення про затвердження Статуту та внесення змін до нього;

До компетенції Уповноваженого органу управління належить:

- прийняття рішення про призначення та звільнення з посади керівника;
- розроблення стратегії розвитку Музею;
- забезпечення проведення інвентаризації майна Музею;
- затвердження штатного розпису;
- надання допомоги Музею коштами та матеріальними цінностями;
- можуть створювати філії та відділи Музею без надання їм статусу юридичної особи в порядку визначеному чинним законодавством України.

5. Права та обов'язки.

Музей має право:

5.1. Звертатися у порядку, передбаченому законодавством, до центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств і організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, для отримання інформації та матеріалів, необхідних для виконання покладених на Музей завдань та статутних обов'язків.

5.2. Здійснювати співпрацю з іноземними організаціями відповідно до законодавства України.

5.3. Залучати підприємства, установи та організації для реалізації своїх статутних завдань у визначеному законодавством України порядку.

5.4. Одержувати благодійні внески, гранти, дарунки, внески від спонсорів та меценатів у порядку, визначеному чинним законодавством.

5.5. Рекламувати свою діяльність за допомогою засобів масової інформації та іншими способами. Здійснювати інші права, що не суперечать чинному законодавству.

6. Музей зобов'язаний:

- 6.1. Забезпечувати належні умови для високопродуктивної праці, дотримуватися вимог законодавства про працю, правил та норм охорони праці, техніки безпеки, соціального страхування тощо.
- 6.2. Вживати заходів для вдосконалення механізмів оплати праці з метою посилення матеріальної зацікавленості працівників як у результатах праці, так і за загальними підсумками роботи Музею.
- 6.3. Здійснювати оперативний облік, складати та подавати звітність згідно з чинним законодавством.
- 6.4. Проводити інвентаризацію належного йому майна, коштів і фінансових зобов'язань для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та статистичної інформації згідно з чинним законодавством.

7. Управління.

Управління Музеєм здійснюється відповідно до цього Статуту на основі поєднання прав Засновника, Уповноваженого органу управління і участі в управлінні трудового колективу.

7.1. Загальне управління Музеєм здійснює директор, який призначається і звільняється з роботи рішенням Уповноваженого органу управління відповідно з чинним законодавством.

7.2. Засновники:

- вирішують питання про заснування, реорганізацію та ліквідацію Музею;
- затверджують Статут Музею та зміни до нього, здійснюють контроль за його дотриманням;
- надають допомогу Музею коштами та матеріальними цінностями.

7.3. Уповноважений орган управління:

- здійснює фінансування Музею, розпоряджається майном, фінансами та веде бухгалтерський облік;
- призначає та звільнює директора Музею;
- затверджує структуру, штатний розпис та кошторис працівникам Музею.

7.4. Директор Музею:

- організовує роботу музею по всіх напрямках, займається безпосередньо адміністративно-господарською, фінансовою, науково-методичною діяльністю без особливого на те доручення і несе повну відповідальність за його стан і діяльність;
- представляє Музей в усіх установах і організаціях;
- забезпечує збереження музейного майна, фондів Музею.
- вирішує інші питання діяльності Музею у відповідності із законодавством України;
- директор Музею є офіційним представником Музею в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, установах та організаціях, а також у взаємовідносинах з організаціями та фізичними особами, у тому числі іноземними, відповідно до наданих їм повноважень;
- Засновники та Орган управління вправі делегувати директору і інші повноваження.

8. Фінансування та майно Музею.

8.1. Майно Музею складають основні фонди та оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається у балансі органу управління Музею.

8.2. Майно Музею, яке передане на праві оперативного управління, є комунальною власністю територіальної громади м. Бурштин та с. Вигівка.

Здійснюючи право оперативного управління, Музей користується та розпоряджається майном відповідно до закону.

8.3. Для забезпечення своєї діяльності Музей може у встановленому законом порядку придбати або орендувати майно. 6

8.4. Джерелами формування майна Музею є :

- кошти місцевого бюджету;
- кошти співзасновників;
- надходження від надання платних послуг, перелік яких затверджений відповідною постановою Кабінету Міністрів України.
- благодійні внески, гранти, дарунки, всі види добровільної та безоплатної допомоги, внески від спонсорів та меценатів.
- надходження від виконання робіт, надання послуг, пов'язаних з основною статутною діяльністю Музею.
- інші джерела не заборонені законодавством.

8.5. Фінансування Музею:

Фінансування діяльності Музею здійснюється у встановленому порядку за рахунок коштів Засновників . Бюджетні фінансові витрати здійснюються в межах кошторису, затвердженого Уповноваженим органом управління відповідно до бюджету, добровільних фінансових внесків і пожертв юридичних та фізичних осіб, які зараховуються на спеціальний рахунок Музею і використовуються на його утримання, відповідно до затвердженого у встановленому порядку кошторису, а також інших джерел, не заборонених законодавством України. При визначенні розміру бюджетних асигнувань Музею кошти, які поступають з інших джерел, не є підставою для зменшення бюджетних асигнувань. Розпорядником коштів Музею є Орган управління.

8.6. Доходи (прибутки) та майно або їх частини не підлягають розподілу серед Засновників (учасників) членів такої організації, працівників Музею (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органу управління та інших пов'язаних з ними осіб.

8.7. Доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямків діяльності, визначених її установчими документами.

Музей самостійно здійснює оперативний облік, веде статистичну звітність і подає її органам, уповноваженим здійснювати контроль за відповідними напрямками діяльності Музею у визначеному законодавством України порядку.

Керівництво Музею несе відповідальність перед Засновником, Уповноваженим органом управління та перед іншими органами за достовірність та своєчасність подання звітності.

9. Музейний фонд.

9.1. Музейний фонд Музею – це сукупність рухомих пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від їх виду, місця створення, що зберігаються в фондах Музею.

Музейний фонд належить до музейного фонду України, який є національним багатством, невід'ємною складовою культурної спадщини України, що охороняється законом.

Музей, юридичні і фізичні особи зобов'язані забезпечувати збереженість Музейного фонду України та сприяти його поповненню.

На підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2005 року №889 « Про доповнення переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України» музейних фонд Музею належить до державної частини Музейного фонду України.

9.2. Формування музейного фонду здійснюється шляхом:

- придбання в установленому порядку предметів музейного значення центральним органом виконавчої влади у сфері культури і туризму, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого 7

самоврядування та Музеєм - за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;
 - безоплатної передачі предметів музейного значення підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та громадянами;
 - поповнення музейних зібрань іншими способами, передбаченими законодавством України.

9.3. Облік музейних предметів та предметів музейного значення.

- музейні предмети та предмети музейного значення, які зберігаються в Музеї, підлягають обліку, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Форми облікових документів затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері культури. Фондово-облікова документація підлягає довічному зберіганню.

10. Повноваження трудового колективу.

10.1. Працівники Музею мають право брати участь в управлінні Музею через загальні збори трудового колективу, раду трудового колективу, інші органи, уповноважені трудовим колективом на представництво його інтересів, вносити пропозиції щодо поліпшення роботи Музею, а також з питань соціально-культурного і побутового обслуговування.

Представники первинної профспілкової організації, а у разі її відсутності – вільно обрані працівниками представники, представляють інтереси працівників в органах управління Музею відповідно до законодавства.

Музей зобов'язаний створювати умови, які б забезпечували участь працівників у його управлінні.

10.2. Трудовий колектив Музею складається з усіх громадян, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору, який регулює трудові відносини працівника з Музеєм.

10.3. Джерелом коштів на оплату праці працівників Музею є кошти місцевого бюджету.

Форми і система оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні ставки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються відповідно з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством України.

Мінімальна заробітна плата працівників не може бути нижчою від встановленого законодавством України мінімального розміру заробітної плати.

10.4. Працівники Музею провадять свою діяльність відповідно до Статуту, посадових інструкцій та чинного законодавства України.

11. Припинення діяльності.

11.1. Припинення діяльності Музею здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації за рішенням Засновників, а у випадку, передбачених законодавством України – за рішенням суду.

11.2. У разі реорганізації Музею вся сукупність його прав та обов'язків переходить до його правонаступників.

11.3. Ліквідація Музею здійснюється ліквідаційною комісією, яка утворюється Засновником або рішенням суду.

11.4. Порядок і строки проведення ліквідації, а також строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, визначаються органом, який прийняв рішення про ліквідацію Музею і не може становити

менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення Музею. 8

11.5. У разі ліквідації Музею порядок подальшого використання його зібрань визначають Засновники за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері культури.

11.6. З моменту призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження з управління Музеєм. Ліквідаційна комісія оцінює наявне майно Музею (крім переданого в оперативне управління яке повертається Засновнику) і розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його Засновнику, який призначив ліквідаційну комісію. Достовірність та повнота ліквідаційного балансу повинні бути перевірені у встановленому законодавством порядку. Ліквідаційна комісія виступає в суді від імені Музею, що ліквідується.

11.7. Черговість та порядок задоволення вимог кредиторів визначаються відповідно до законодавства.

11.8. У разі припинення Музею (в результаті його ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення), його активи повинні бути передані одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зараховані до доходу бюджету.

11.9. Музей є таким, що припинив свою діяльність, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення цієї юридичної особи.

Секретар Бурштинської міської ради Богдан Рибчук

Джерело [294]

Додаток К

Історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша с. Печеніжин Коломийського району Івано-Франківської області

Джерело [294]

Історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша с. Печеніжин Коломийського району Івано-Франківської області

Музей освіти Прикарпаття

Експозиція писанок в музеї «Писанка» м. Коломия

Джерело [294]

Музей «Писанки» м. Коломия

Експозиція в музеї Марійки Підгірянки в с. Білі Ослави.

Джерело [294]

Експозиція в Івано-Франківському краєзнавчому музеї

Джерело [294]

Експозиція в Івано-Франківському краєзнавчому музеї

Літературний музей Прикарпаття

Джерело [294]

Літературний музей Прикарпаття

Джерело [66]

Музей визвольних змагань Прикарпаття

Музей визвольних змагань Прикарпаття

